ABDULRAZAK GURNAH

Sessizliğe Hayranlık

ÇEVİREN MÜGE GÜNAY
ÖNSÖZ MURAT BELGE

232
l

ABDULRAZAK GURNAH • **Sessizliğe Hayranlık**

Admiring Silence
© 1996 Abdulrazak Gurnah
Kitabın yayın hakları Rogers, Coleridge and White Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

İletişim Yayınları 2635 • Dünya Edebiyatı 247
ISBN-13: 978-975-05-2436-3
© 2018 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1-4. Baskı 2018-2021, İstanbul
5. Baskı 2022, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge
YAYINA HAZIRLAYANLAR Barış Özkul, Kansu Ekin Tanca
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ Emmanuel Ekong Ekefrey, "Koloniler", 2012
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Naci Ozansoy

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871
Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul
Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387
Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,
Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ABDULRAZAK GURNAH

Sessizliğe Hayranlık

Admiring Silence

ÇEVİREN ***Müge Günay***

MURAT BELGE'NİN ÖNSÖZÜYLE

ABDULRAZAK GURNAH 1948'de Doğu Afrika kıyısındaki Zanzibar'da doğdu. Anadili, Afrika'da seksen milyon kişinin konuştuğu Svahili'dir. İlköğrenimini İngiliz okullarında tamamladı, çocukluğunda gittiği Kuran kursunda Arapça öğrendi. Gençliğinde Zanzibar Ayaklanması'na (1964) ve sonrasında kurulan sosyalist rejimin çalkantılı yıllarına tanıklık etti. 1968'de İngiltere'ye gitti. Yükseköğrenimini Kent Üniversitesi'nde tamamladı. Doktora tezinde (1982) kolonyal söylemin Doğu Afrika, Karayip ve Hindistan edebiyatındaki izdüşümlerini analiz etti. İhtisasını postkolonyal edebiyat alanında yaptı. Halihazırda Kent Üniversitesi'nde emeritus profesör olarak İngiliz edebiyatı ve postkolonyal edebiyat dersleri veriyor. İlk romanı *Memory of Departure*'da (Ayrılışın Hatırası, 1987) Afrika'da geçen gençlik yıllarının ardından ülkeyi terk eden Hassan karakterinin hafızasında yer etmiş Afrika imgesini postkolonyal dönemin kimlik sorunları ışığında inceledi. İkinci romanı *Pilgrim's Way* (Hac Yolu, 1988) ismini Winchester şehrini Canterbury'deki Thomas Beckett mabedine bağlayan yoldan alır. Daha iyi bir yaşam umuduyla İngiltere'ye gelen Tanzanyalı Davud, karşılaştığı göçmen karşıtı tutumlardan dolayı paranoyaklaşır ve çareyi Tanzanya'daki geçmişini tamamen silmekte arar. *Dottie*'de (1990), Dottie Badoara Fatma Balfour karakteri üzerinden benzer bir yabancılaşma sorunu tartışılır. Fatma Balfour'un melez kimliği; ırk ve etnisite sorununun göçmen ve sürgün karakterlerdeki travmatik etkilerinin yakıcı bir simgesidir. *Cennet*'te (1994) Gurnah, Yakup'un oğlu Yusuf'un Kuran'da anlatılan hikâyesini 1900-1914 döneminin Doğu Afrika'sına uyarlar. Kolonyal söylemin Afrika'ya dair klişeleri kölelik, tarihin çarpıtılması, İslâmofobi gibi meseleler üstünden ele alınırken Yusuf'un bireysel hikâyesi bir yandan kolonyalizmin öte yandan despotizmin eleştirisine açılan ikili bir işlev görür. *Deniz Kenarında* (2001), emperyal pedagojinin Afrika'nın yerli geleneklerine tesirinin doğurduğu verimli paradoksları konu eder. Salih Ömer, Kuran eğitimi almaktan duyduğu geleneksel kıvanç ile kolonyal eğitimin kazandırdığı dünya bilgisi arasında bocalarken yeni Afrika'ya özgü çelişkiler ete kemiğe bürünür. *Son Hediye* (2011), 1996'da yayımlanan *Sessizliğe Hayranlık* (2018) ile birlikte bir nehir roman anlatısıdır. *Sessizliğe Hayranlık*'ın isimsiz anlatıcısı ülkesini terk eden bir Zanzibarlı muhaliftir; Britanya'ya yerleşip evlendikten sonra öğretmenlik yapar. Hayatının en istikrarlı görünen döneminde bireysel tarihini yazmaya karar verdiğinde, aslında hiç de istikrarlı olmayan, kayıp ve kırılgan bir bastırılmış benlikle yüzleşmek zorunda kalır. *Son Hediye*'de ise Gurnah, bu isimsiz anlatıcısının hikâyesini kültürel farklılıkları, belleğe kazınmış tarifsiz acıları kateden bir anlatıya doğru genişletir. *Kumdan Yürek* (2017) ise Shakespeare'in *Kısasa Kısas*'ını modern bir Afrika dramıyla, yürek yakıcı bir ayrılık hikâyesiyle buluşturur. Gurnah'ın hakikat anlayışı, gerek kolonyal dönemin karamsar ve toptancı tasvirlerini gerekse milliyetçi şovenizmi reddeden bir sahici kimlik arayışına dayanır. Gurnah, romanları dışında, Salman Rushdie, Anthony Burgess, Joseph Conrad, Vidiadhar Surajprasad Naipaul, Zoe Vicomb gibi yazarlar hakkında edebiyat eleştirileri yazdı ve eleştirel kitaplar hazırladı. Son olarak 2021 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

ÖNSÖZ

Murat Belge

Abdulrazak Gurnah 1948'de Zengibar adasında doğmuş; ancak, 1968'den beri Britanya'da yaşıyor. Bir akademik ve bir yazar, romancı. Birkaç yer değiştirdikten sonra (Nijerya'da da ders vermiş bir süre) Canterbury'de, Kent Üniversitesi'nde, İngiliz edebiyatı ve kolonyal edebiyat hocası olarak çalışıyor. 1984'te yayın hayatına giren, uluslararası edebiyatı inceleyen, ama ağırlığı Afrika'ya veren üç aylık *Wasafiri* dergisinin editörlerinden biri ("Wasafiri" Svahili dilinde "gezgin" anlamına geliyor: "sefer"den).

Zengibar ilginç bir yer. Oldukça kendine özgü bir tarihi ve yapısı var. Adanın yerli halkı zenci olmakla birlikte, çok eskiden beri İran, ama öncelikle Arap etkisinde yaşamış. Onun için çoğunluk Müslüman. 16. yüzyıl başlarken, ilkin Vasco da Gama ile buralara gelen Portekiz'in eline geçmiş. Bir zaman sonra Umman Sultanlığı egemen olmuş (17. yüzyıl ortaları). Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar görece kısa bir Alman egemenliği de geçirdikten sonra Britanya İmparatorluğu'nun parçası olmuş. Bu da 1960'lara kadar sürüyor. Yani birbirinden epey farklı etkiler almış bir ada. Bu saydıklarıma Hindistan'ı da ekleyebiliriz, çünkü Hint Okyanusu ticaret döngüleri içinde orayla sıkı fıkı ilişkide olduğu gibi adada yerleşen Hintli de çok.

1963'te Britanya buralardan çekilince, bir kukla sahnesi olarak devam edegelen sultanlık bağımsız oldu. Ama ayakta duracak hali yoktu. 1964'te bir askerî darbeyle Amani Karume iktidarı ele geçirdi. ("Ubeyd Kerumî" adıyla da biliniyor). Bu, herhalde Zengibar'ın tarihinde yaşadığı en beter dönemdi (adanın pespembe bir tarihi olduğunu düşünmeyin). Şiddetin büyük kısmı Arap ve Hintliler'e yönelmişti. Gurnah da bu yıllarda İngiltere yolunu tuttu. Dönem, 1972'de Kerumî'nin bir suikast sonucu öldürülmesiyle sonuna ulaştı.

Zengibar adasının uzun boylu bir zenginliği, kaynağı yok. Britanya'nın dünyada köleliği yasaklamasına kadar (1830'lar) başlıca ekonomik faaliyet köle ticaretiydi. Afrika'nın iç bölgelerinde avlanan ve yakalanan insanlar Zengibar'a getiriliyor, burada satılıyordu. Bunun fazla sürmeyeceğini anlayan Arap Sultanlar, başta karanfil, baharat üretimini yerleştirdi ve teşvik ettiler; ama bir ülkenin yalnızca baharatla geçimini sağlaması mümkün değil. Kerumî'nin "devrim"inden sonra, Tanganyika-Zengibar Birleşik Cumhuriyeti kurulmuş, sonra da bu ad "Tanzanya"ya çevrilmişti. Bu birleşme ülkenin "Zan" kısmı Zanzibar'ın içişlerinde büyük ölçüde özerk olmasını engellemiyordu. Kerumî'nin "sosyalizm" adına yaptıkları da her bakımdan ana kara tarafında olanları aşmıştı. Kerumî'den sonra Abud Jumbe, Ali Hassan Mwinyi, İdris Abdul gibi politikacılar Zengibar'ı yönettiler. Hayat koşulları "Reis" (yani Kerumî) zamanına göre çok daha iyi olmakla birlikte dünya standartları çerçevesinde hâlâ iyi değil.

Gurnah kendisi bir göçmen olduğu için şimdiye kadar yazdığı bütün romanlarında yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalan (ve göçtüğü yere de yeterince uyamayan) insanlar temasını işledi. İlk romanının adı (*Memury of Departure*, 1987; Ayrılış Anısı) bu temayı haber verir. Bir başka romanının adı *Terkediş*'tir (*Desertion*, 2005). Terkedilen, bir "yer" olduğu gibi bir ya da birçok "insan" da olabilir ve doğal olarak ikisini birden kapsar. Gurnah'ın Afrika'dan Avrupa'ya (Britanya) göçü anlatan romanları çoğunluktadır.

Bunların ilk üçünü ben okumadım (yani, yukarıda andığım *Memory, Pilgrim's Way*, 1988 (Hacının Yolu) ve *Dottie*, 1990). 1990'da Gurnah *Paradise*'ı (Cennet) yayımlıyor ve adını bununla daha geniş bir çevreye duyuruyor, çünkü kitap Booker Ödülü'nün daraltılmış listesine giriyor. *Paradise*'da Avrupa'ya gidiş yok; yer değiştirme Afrika içinde. 19. yüzyıl sonlarında, şimdi Kenya'da olan Mombasa yakınlarında yoksul bir aile 12 yaşındaki oğulları Yusuf'u Aziz Amca olarak bilinen zorba mütegallibeye vermek zorunda kalıyor. Bir tür "rehin" vermeye benzetilebilecek (borçlarını ödeyemedikleri için çocuklarını Aziz Amca'ya hizmet etmek üzere "ver"iyorlar) bu işlem roman kişilerinden birkaçının başından geçmiş. Aziz Amca malikânesinin bahçesini *Kuran*'daki cennet anlatımından esinlenerek düzenletmiş. Onun bu "yapma" cenneti onun emrinde yaşayanların (hizmetkâr veya "karılar"ı) cehennemi oluyor. Gurnah'ın anlatımında buna benzer birçok simgeye rastlıyoruz.

Sessizliğe Hayranlık, Gurnah'ın *Paradise*'dan sonraki romanı. Burada modern zamana, darbeyi (1964) izleyen "Vahşi Komünist" döneme, daha kişisel çerçevede de yurdunu terk ettiği yıllara geliyor. Kolayca iki ana bölüme ayrışan bu romanda hayatını anlatan anlatıcının yaşadığı iki dünyada da gerçekten yeri olmadığını görüyoruz. Bu da Gurnah romanlarında sık sık karşımıza çıkan durum.

Anlatıcının adını sonuna kadar işitmiyor, öğrenmiyoruz. Bu herhalde onun kimliksizliğini pekiştiren bir simge olarak düşünülmüş. Geride bıraktıkları için o büyük ölçüde kaybedilmiş biri. Yirmi yılı uzakta geçirdikten sonra dönüşü beklenen bir olay olmaktan çıkmış – ve zaten birdenbire olunca da insanlar bıraktıkları yerden başlayamıyorlar. Zaman, yabancılaştırmış. Ve zaten, anlatıcı ailesi için bir hayal kırıklığı oluyor. Ziyaretiyle onlara bir biçimde zarar veriyor – mahcubiyet v.b.

İngiltere'de ise zaten hiçbir zaman oraya *ait* bir varlık olmamış. Birlikte yaşadığı Emma'nın annesi ve babasının gözünde başından itibaren bir "arıza", olmaması gereken, ama bir kaza sonucu (bi-

raz da Emma'nın başına buyrukluğu yüzünden) olmuş biri. Ortadan kaybolması kimsenin (bu aşamada Emma ile Amelia'nın da) hayatında önemli bir eksikliğe yol açmayacak.

Dolayısıyla pekâlâ adsız kalabilir.

Roman bu karanlık bitişle kapanırken (çok acıklı bir hikâye) Gurnah son bir umut kıvılcımı olarak adsız anlatıcımızın dönüşte tanıştığı İra'yı anıyor. İra da Hindistan'ı terk etmiş ve sonunda İngiltere'de kendini bulmuş Hintli bir ailenin kızı olarak babasını küstürmek pahasına bir İngiliz'le evlenmiş ve o İngiliz tarafından terk edilmiş. Belki bu iki terk edilmiş göçmen birbirlerine destek olabilirler.

Romanın en eğlenceli bölümlerinin Emma'nın annesiyle babasının tipik (kendinin farkında olmayan) ırkçı tepkileri ve konuşmaları olduğu söylenebilir. Gurnah'ın 1863'te adadan ayrılan İngilizler hakkında fazla gözlem yapması kolay değildi, ama herhalde birtakım deneyimleri olmuştu. Ancak, Britanya'ya vardıktan sonra her türlü gözlem imkânı bulmuş olmalı. Onun Britanya'ya varmasından az sonra Muhafazakâr Parti'nin ırkçı milletvekili Enoch Powell ünlü konuşmasını yapmış, bu göç devam ederse ülkede bir ırk savaşı çıkabileceğini söylemişti. Bu, ırkçılık dozunu artırmıştı. Gurnah da böyle düşmanca bir atmosfere girdiğini hatırlamaktadır. Bunun daha "medeni görünüşlü" olan tezahürlerine karşı belki daha bile duyarlıdır en azından, böyleleri onun mizah kaynaklarını daha çok çalıştırmaktadır.

Ancak Gurnah emperyalizmi sergileyip telin etmekle işini bitirdiğine inanmaz. Emperyalizm Afrika'ya yapabildiği kötülüğü yapmıştır. Ama Afrika kendisi de kendi kötülüklerini üretmekte fazla geri kalmaz. Onun için Gurnah'ın anlattığı dünyada "mutlu son" yoktur, bir "yeryüzü cenneti" yoktur. Çelişki sergilemekten de hiç yüksünmez.

Sessizliğe Hayranlık'tan sonra 2001'de *By the Sea* (Deniz Kenarında) ve *Desertion* (Terkediş, 2005) adlı romanlarını yayımladı. Ben Gurnah'ı bu ikinci romanıyla tanımıştım. Bu roman da iki ayrı

ama bağlantılı bölümden oluşur. Birincisi epey eski olaydır. Bir İngiliz, Martin Pearce, Somali'de zenci kılavuzlarınca soyulur ve terk edilir. Güneş çarpmasıyla, yarı ölü, yarı diri yığıldığı yerde, sabahleyin, dükkâncı Hassanali onu bulur, evine götürür ve iyileşmesini sağlar. Pearce, iyileştikten sonra Hassanali'ye teşekküre gittiğinde onun kızkardeşi Rehana'ya vurulur. Vurulma durumu karşılıklıdır. Bu iki insanın Zengibar'ın Stonetown kentinde bir araya gelmeleri pek alışıldık bir olay olmadığı için, "kaçarlar"! Mombasa'da yerleşir ve bir arada yaşamaya başlarlar.

Stonetown'dayken orada yerleşik İngiliz'lerden Burton ve Frederick'i de tanırız. Burton tipik bir ırkçı-sömürgecidir. Frederick ise "liberal" sömürgeci. Yerlileri "kırbaçlayalım" demiyor (Burton gibi), ama pek adam yerine koyduğu da yok. Martin ise "Yaptıklarımızdan utanacağımız bir zaman olacak gibime geliyor," diyebilen bir "beyaz adam". Ne var ki bu "beyaz adam" da bir süre sonra "memlekete dönme"ye karar veriyor ve bu kararı verince zenci (zenci ve Hintli karışımı) Rehana hayatında bir fazlalık oluyor. Memlekete bu renk bir "zevce"yle dönmesi "gerçekçi" değil. O da, *terk edip* dönüyor. Bu "terk edilişten" sonra Rehana'nın hayatı berbat oluyor.

Sanırım Rehana'yı bir "Afrika alegorisi" olarak okuyabiliriz. Andığım üç İngiliz, Batı'da Afrika karşısında varolan üç ayrı bakış ve yaklaşımı simgeliyor. Bunların en medeni olanı, Pearce, zor bir karar aşamasına geldiğinde, çekip gitmeyi tercih ediyor. Yani Batı'dan Afrika'ya hayır yok.

Ama roman bitmiş değil. Aradan yıllar geçmiş, gene Stonetown'da, Emin, Raşid ve Feride adında üç kardeş yaşamaktadır. Anneleri ve babaları da hayattadır. İngilizler çoktan gitmiş, Zengibar bağımsız kalmış, Tanzanya'nın "Zan" parçası olmuştur.

Emin, Feride dolayımıyla Cemile adında bir genç kadınla tanışır. Gene bir aşk başlar. Ancak, evlenmeye karar verdiklerinde şiddetli bir anne-baba muhalefetiyle karşılaşırlar. Neden? Cemile, beyaz adama kaçan Rehana'nın torunudur, kirli bir ailedendir. Ebeveyn

baskısı etkili olur. Emin, sevgisi devam ettiği halde vazgeçer, Cemile'yi terk eder. Bir terk daha!

Bu sefer terk eden, ihanet eden, emperyalizm değil Afrika'nın kendisidir. Gerekçe, somut insanlarla, insan duygularıyla ilgisi olmayan, katı bir göreneksel ahlâktır. Gurnah, böyle bir ahlâkla geleneksel Afrika'nın da kendi derdine derman olamadığını anlatır.

Yani Afrika'nın geleneksel yapısı, ideolojisi, varolan bu dünyada olması gereken düzeyde bir toplum olmanın yolunu açmıyor, kapatıyor. Ama bunun çaresi ya da "panzehir'i Batı'nın elinde de değil; ya da Afrikalılar kendilerini –olmayacak şey ya– tam olarak "Batılı" denecek hale getirdiklerinde de sorunlar çözülemez. Önemli olan, "Doğulu" ya da "Batılı" değil, evrensel bir insancıl kültüre, değerlere erişebilmek, böyle bir hayat kurabilmek. Burada herkesin herkesten öğreneceği bir şeyler var; onun için de "hegemonya" anlamsızlaşıyor.

Ama bu gibi şeylerin olması, söylenmesi kadar kolay değil. *Terkediş* bunu anlatıyordu; *Sessizliğe Hayranlık* da aynı şeyi, bunun ne kadar zor olduğunu anlatıyor.

Sessizliğe Hayranlık'ta anlatıcının adını öğrenemiyoruz. Bu herhalde onun bir şekilde içinde olduğu iki dünyanın da gerçek bir parçası olamamasını anlatıyor. Emma'yı görüyoruz. Emma, annesine, babasına benzemeyen, onların ırkçı emperyalist yetişme tarzlarının sonuçlarını görebilen, bu tavırlarıyla alay edebilen ilerici bir insan. Anlatıcı ile ilişkileri o yılların İngiltere'si için bütün alışılmamışlığına rağmen kolayca başlıyor ve göreneklere aykırı biçimde devam ediyor. Emma, evlenmeden çocuk yapmayı da göze alıyor.

Ama ilişki devam edemiyor. Kızlari bir genç kız olmuşken, Anlatıcı'nın yıllar sonra Zengibar'ı ziyaret etmesinin ardından, ayrılıyorlar. Bu aralarında "ırk farkı" olmasa da olabilecek bir şey aslında; ama anlatıcı (ve Gurnah) öyle anlatmıyorlar. Sonunda bu iki insan görünüşte birbirlerinden herhangi bir şey almış olmadan ayrılırken, birlikteliklerinin ürünü, dolayısıyla bu "melez"liğin simge-

si olan Amelia da babasını –onu bir "rate" olmakla suçlayarak– terk ediyor.

İngilizlerle, ailesiyle "acı son" böyle. Ama anlatıcının başka bir "ev"i de yok artık. Zengibar'dan mektup alıyor; ailesi onu davet ediyor, aralarına katılmaya çağırıyor. Ama anlatıcının oraya gidesi kalmamış. Muhtemelen yaptığı ziyaret, orada yapamayacağını ona göstermiş.

Son olarak, dönüş yolunda tanıştığı Hintli kadına, İra'ya telefon etmeyi aklından geçirirken roman bitiyor. Bu kadın da sevdiği İngiliz kocası tarafından terk edilmiş – babasının derdinden ölümüne yol açan bir evlilikten sonra. Belki Britanya'da bu iki terk edilmiş göçmen birbirlerine bir şeyler verebilirler. Roman bu umuda doğru bir işaret vererek bitiyor. Ama Hintliler'le zenciler Zengibar'da da kaynaşabiliyorlardı. Kaynaşmaları için ille İngiltere'ye gelmeleri gerekmiyordu.

Sonuçta, iyimser olmaya çalışan bir yazar değil Abdulrazak Gurnah. Sorunları ortaya koyuyor ve kolaycı çözümlerden medet ummuyor. Bu bence iyi bir tutum. Çünkü bir şeyleri çözmeyi gerçekten istiyorsak, çıktığımız yolun sorunlarını da enine boyuna, çok iyi bilmemiz gerekiyor.

Gurnah'ın Zengibar'da geçen hayatı (ya da genel olarak hayatı) üstüne burada yazdıklarımdan başka bir şey bilmediğim için romanlarında anlattığı hikâyelere ne kadar "otobiyografik" öge karıştığını da bilmiyorum. Zengibar tarihi üstüne oldukça bölük pörçük bilgilerimden, iki hikâyesinde gerçek tarihten esinlendiğini tahmin ediyorum.

Bunların birincisi *Paradise*'da (Cennet) henüz çocuk yaşta Yusuf'u babası bir borcu yüzünden Aziz Amca adındaki köle tacirine satar. Romandaki bu Aziz Amca'nın, hiç değilse kısmen, Zengibar'ın ünlü köle taciri Hamed bin Muhammed al-Murjebi'den esinlenerek yazıldığını söyleyebiliriz. Yüzünde bir tik olduğu için onu göz kırpmasıyla tanınan bir kuşa benzetmişler ve kuşun adını, "Tippu Tip" ona vermişler. Livingstone'la, Stanley ile de tanışan bu

tacir göller bölgesine, hattâ Kongo'ya da seferler düzenleyerek fildişi ve köle topluyor, satıyor. Böylece Zengibar'ın en zengin adamlarından biri oluyor. Gerçek Tippu Tip romandaki Aziz Amca'dan bir hayli daha insafsız ve amansız bir kişi.

İkinci örnek ise *Terkediş*'te. Arap kökenli Sultan ailesinden, Sultan Said'in kızı Salme ("Salime" mi, "Selma" mı?) adada bulunan bir Alman tüccara âşık oluyor. Tüccar da ona âşık. Salme hamile kalınca işler çatallaşıyor. Kaçıyorlar. Başka çareleri yok. Bir süre Aden'de kalıyorlar. Sonra Almanya'ya. Burada Rudolph Heinrich Reute bir kazada ölüyor. Dul kalan Salme ülkesine dönmek istiyor ama kabul etmiyorlar. Gemiyle Zengibar'a kadar geldiği halde almıyorlar. Üstelik, daha önceki yıllarında entrikalarına katılıp ev hapsine mahkûm edildiği kardeşi bu sırada Sultan olduğu halde kovuluyor ve sekseninde Almanya'da ölüyor. Kalan eşyaları arasında, Zengibar'dan kaçarken yanına aldığı bir kavanoz kum da bulunuyor.

Alman sevgilisi *Terkediş*'teki Avrupalı sevgili gibi terk etmiyor Salme'yi. Ama onun bu vakitsiz ölümünden sonra Almanya'da hayatının çok mutlu geçmediğini tahmin edebiliriz.

Bu talihsiz Prenses'in serüveni öyle sanıyorum ki Gurnah için Rehana karakterini esinlendiren bir kaynak oldu. Ancak, gerçek olgulardan esinlense de, onları romanlarına alırken epey bir değişikliğe uğratıyor.

Abdulrazak Gurnah'ın bugünkü Afrika romanının önde gelen temsilcilerinden biri olduğunu düşünüyorum.

Birinci Kısım

“O bu adadaki sessizlik âşığı; koca bir kulak gibi,
uzun uzun sessizliği düşünüyor; ona her gün bilgi veren
casusları var; tebaasının konuşmaktan ziyade
ötmesini istiyor.”

– R. L. STEVENSON, “The King of Apemama”,
In the South Seas (1890)

I

Bu ağrıya sıkı sıkıya tutunduğumu fark ettim. İlk başta susturmaya çalıştım onu, böylece geçeceğini ve beni tedirgin memnuniyetimle baş başa bırakacağını düşündüm. Bir müddet daha uzayacağını, hayatlarımızın kendini inatla taltif eden tasarımının hemen altında kıvrılmış pusuda bekleyen huzursuzluğu kararlı bir şekilde anımsatacağını düşündüm. Geçmek şöyle dursun, daha da belirginleşti, daha kusursuz bir şekilde yerleşti, somutlaştı, içimde yer kaplayan, böceksi, karanlık ve içsel bir nesneye dönüşmeye, yalnızlık ve dehşet kokan pis, kesif bir koku yaymaya başladı. Sabah uyandığımda bir yokladım onu, sonra içimde sağ salim kıpırdadığını hissedince içten bir kabulle rahat bir nefes aldım. Emma, hazımsızlık ya da ona benzer bir şeydir, dedi ama gözlerindeki şaşkın endişeden buna inanmadığını anladım. Beni birkaç hafta muhtelif tozlar ve tabletler almaya ikna etti, kendisi de özel diyetler, midede ekşime, lifli yiyecekler ve vitaminler üzerine okumaya başladı. Sorunlara böyle yaklaşırdı Emma. Bütün dikkatini verirdi, en azından bir süreliğine. Özel diyetleri hiç deneyemedik, ki bazıları fena gö-

rünmüyordu, çünkü her sabah içimdeki o canavarın kuvvetlendiğini hissediyordum.

Bu yüzden en sonunda doktoruma gittim. Acınası hayatımdan korkmaya başladım ve doktoruma gittim. İngiltere'de bunu söyleyebilirsiniz. Doktorum. Burada herkesin kendine ait bir doktoru var. Kocaman bir masanın arkasında, bir döner sandalyede, tıp kitapları ve muntazam araç gereç tepsisi nezaretinde oturuyorlar. Muayenehaneleri, muayene masasını saklayan perdeli kısım da dâhil olmak üzere, hastanın gözünü rahatsız etmeyecek şekilde, dikkatlice açı verilmiş lambalarla aydınlatılıyor. Bunları daha az şanslı kardeşlerim ve eşleri, kız kardeşleri, anneleri ve teyzeleri yararlanabilsin diye anlatıyorum, seslerini kesmek zorunda kalan, normal görünmek ve aile onurunu gözetmek adına beylik laflarla zırvalayanlar için. Sefil zavallıları kastediyorum, dünyanın daha karanlık köşelerinde yaşayanları, kasırga ve kum fırtınalarıyla altüst oldukları için günlerce güneşin ve yağmurun altında kalmak zorunda olanları, kangren olmuş uzuvlarının kesilmesini bekleyenleri ya da yılan sokması için gönderilecek bir panzehir iğnesini veya cerahat toplayan yaralarını ya da sadece güneş yanıklarını tedavi etmek için bir antibakteriyel krem bekleyenleri. Bu insanlara kişinin kendine ait bir doktorunun olması fikri imkânsız bir hayal gibi gelebilir.

Burada durum farklı. Sağlık hizmetleri, yaşamın ilk gününden son gününe kadar nezaket ve ihtimamla, hastanın rahatlığı ve memnuniyeti için tasarlanmış ferah kliniklerde sunuluyor ve tamamen ücretsiz. Gerçek anlamda ücretsiz olmasa bile öyleymiş gibi hissediyor insan. İngiltere'nin, asırlar süren bir emeğin ve zorluklar içinde geçen yüzyılların ardından inşa ettiği güzel kalıntıların karşılığında artık kendine izin verdiği, zahmetsiz kazanılmamış küçük bir rahatlık. Thames'in kıyısında, Blackfriars Bridge ve Westmins-

ter Bridge arasında herhangi bir yerde durup kuzeye doğru bir bakın, bunları inşa etmek için harcanan emeğin içinizi korkuyla karışık bir hayranlıkla doldurduğunu göreceksiniz: devasa kuleler, görkemli ticaret merkezleri, sıra sütunlu kemerler, geniş revaklar, zengin kasırlar, muntazam konaklar ve ışıklarla süslenmiş gösterişli köprüler. Sonra gözünüzü çevirip uzaklardaki fabrikalara ve depolara, mekanize çiftliklere, model kasabalara ve şapellere, başka insanların kırık tarihlerinden toplanan ganimetlerle dolu müzelere, yüzyıllar içinde birikmiş kitaplarla genişleyen kütüphanelere bakın. Bunu, dünyanın karanlık yerlerinde şehirden sayılan o kalabalık lağım çukurlarından herhangi biriyle karşılaştırırsanız ve gerçekleşmesini mümkün kılan fedakârca gayreti göz önünde bulundurursanız, kendi doktorunuza sahip olmak gibi küçük bir konforu çok görmezsiniz.

Sofistike bir kültür ve şehirlilik diye kabul edilen kendinden fazla emin, hazcı bir kinizmle birlikte, İngiltere'yi bir ülke yapan nice şeyden biri de kalıntılardır. Çünkü bu kalıntıların İngiltere'si yok artık. Yok o İngiltere, istediğinize sorabilirsiniz. Karanlıkta ışıl ışıl parlayan, dünyaya, hepsi de sürgündeki İskoçlar tarafından üretilmiş buharlı demiryolunu, Greenwich meridyenini ve penisilini vermiş o İngiltere yok. Dünyayla ilgili hikâyeleriyle bizi var eden o İngiltere yok. Artık Britanya ve Birleşik Krallık ve büyüyen Kutsal Avrupa İmparatorluğu var; bu belirgin dönüşümü, kendilerini kaç nesildir aynı tarihsel esaret içinde tutmak için oynanan değişken bir oyun gibi gören eski sömürge bölgelerindeki bazı kişilerin gürültülü protestolarına rağmen böyle bu. Hatta insanlar İngiltere demekten suçluluk duyarak sakınıyor, dinleyenlerin kendileri için boş boş konuşan, milliyetçi, ırkçı faşistler diye düşünmesinden korkuyor. Ve ülkenin karanlık ve yağmacı tarihi müşahedeye açıldığında, İskoçlar ve İrlandalılar o heyecan verici maceralardaki rolleri için ken-

dilerini sessizce affediyorlar, merak edenlere de İngiltere'nin sömürgeci ökçesi altında yaşadıkları kendi yoksunluklarını hatırlatıyorlar. İngiltere'yle ilgili hür ve özgür bir vicdanla konuşulabilecek tek şey kırsal bölgeleri ya da neşeli bir nefretin ve küçümsemenin değişmez kaynağı olan mücadeleci spor takımları – gerçi beklenmedik bir galibiyet olduğunda bu, çılgınca bir ukalalığa ve dinlemesi hoş bir abartıya dönmeye meyilli oluyor.

Her neyse, gayretler ve mücadelelerle geçen onca çetin devirden sonra, artık yorgun düşmüş insanlar, tam arkalarına yaslanıp nehir ve çalıların üstünde gezinen ışık oyununu izlemeye, kılıçlarının kayışlarını çözmeye, rüzgârın tatlı uğultusuna kulak vermeye ve gayretlerinin bereketli meyvesinin tadını çıkarmaya hazırlanırken, birden bir kalabalık, bir yabancı sürüsü, duvarların ardında yaygara kopardı. Her devrin, her kasabanın ve mezranın delileri, cüzzamlıları, serserileri, seyyar zanaatkârları ve münzevi bilgeleri vardır, fakat böyle bir kalabalık nasıl oldu da burada toplandı? Hepsinin yolu nasıl buraya çıktı? Evet, nasıl olduğunu şüphesiz biliyoruz. Fakat neden Avrupa'ya yaptıkları yolculuğun, bunu gerekli kılan olaylar her ne kadar canavarca da olsa, onlara ister istemez kazandırdığı tecrübeyle tatmin olamadılar? Bizatihi amaç olarak tecrübe! Neden bu ideale hayran kalıp memnun olmayı denemediler? Ayrıca zorluk karşısında tahammül gösterirken biraz yansız ve haysiyetli olmanın nesi yanlış? Pocahontas gibi davranmanın nesi yanlış?

Pocahontas için anlatılan şudur. Kral Powhatan'ın kızı, Algonkinlerin prensesiydi Pocahontas. Hikâyesi İyi Kraliçe Bess (I. Elizabeth) ve varisi Jimbo (James) Stuart'ın döneminde Virginia'da tesis edilen –hoş kelime– İngiliz kolonisiyle ilgili olaylar etrafında gelişir. Operasyonun İngiliz lideri John Smith keşif gezisinde –aklındaki küçük etnik temizlik projesiyle ilgili ihtimalleri incelerken– esir düşer ve Pow-

hatan'a teslim edilir. Birkaç gün boyunca doyasıya yedirilip içirildikten sonra (tahmin edin ne için), birkaç soylu Algonkin ellerinde sopalarla etrafında dikilip başını bir kayanın üstüne koymasını ister. Pocahontas kendini bu İngiliz'in üstüne atar, başını onun başının üstüne yerleştirerek öldürülmesini engeller. İmparatorluk serüvenine ilişkin hikâyelerde defalarca tekrarlanacak bir andır bu: güzel yerli prenses Avrupalı şövalyeye kendinden geçercesine tutulur ve aşk için her şeyi çekinmeden tehlikeye atar. Ama ilk Pocahontas vardı orada. Bunu yaptığında yalnızca on bir yaşında olduğunu öğrenmek oldukça şaşırtıcıdır, erken büyümüş küçük şeytan. Zamanı gelince, İngiliz kolonisinin tarafına geçti (on sekiz yaşında esir alınmıştı) ve yardımsever bir biçimde Algonkinlerin İngilizlere saldırmak için yaptığı hain, cüretkâr planlarını ifşa etti. Bundan kısa bir süre sonra Rebecca olarak vaftiz edildi ve bir İngiliz'le evlendi. Rebecca: yüz milyonların anası ol ve tohumunun bu insanlardan nefret edenlerin kapısına hükmetmesini sağla. Fakat önünde medeniyete bu ilk geçişten bile daha tehlikeli bir yolculuk vardı. Kocası onu İngiltere'ye götürdü, orada soylu bir acibe gibi ağırlandı, kısa bir süre sonra da Virginia'dan çok uzaklarda, Kent'te, Gravesend'de yani İngiltere'nin dibindeki rutubetli, bataksı lağım çukurunda öldü. İmparatorluk hikâyelerine dâhil olmak yerine evde otursa belki daha iyi olurdu. Gelgelelim bundan yakındığını aktaran olmamıştır.

Fakat sükûnetlerini ve haysiyetlerini muhafaza etmekten, hatta kendi halinde, ölçülü bir yabansılıkla bile hareket etmekten aciz olan bu tuhaf kalabalık böyle değildi. Eften püften sözleşmelerini ellerinde sallayıp hazin hikâyelerini anlatıyor, öfkeyle bağırıp çağırıyordu. Gazetelerde kendilerine daha fazla yer verilmesini istiyor, sonu gelmeyen kitaplarını kimse okumadığında yakınıyor ve televizyona çıkmayı talep ediyordu. Anlattıkları hikâyeler suçlamalardan geçilmi-

yordu! Talep ettikleri haklar, aman Tanrım! Hiçbir şey onları teskin edemiyordu, ne demek istediklerini anlamak da mümkün değildi. Tarih, dünyada yüzyıllardır süren kanlı saldırıların üstünü örten bir yalanlar yığınıymış – ve tahmin edin kimmiş bu sözde barbarlar. En soylu hikâyeleri, onları canavarlara, insan dışı varlıklara, sefil yaratıklara ve kölelere dönüştüren kurnaz metaforlar olarak yorumluyorlar. Birbirlerine karşı apaçık gaddarlıklarının bile suçlusu hep başka bir şey: kölelik, sömürgecilik, Hıristiyanlık, Avrupa'nın tedrisatından geçmiş olmak; üstesinden bir türlü gelemedikleri açıkgözlülükleri ya da kontrolsüz şiddetleri veya herhangi bir konuda bir şey yapma zahmetine katlanmaktan ustalıkla kaçınmaları haricinde her şey. Hukuk onlara karşı, işverenler onları hiçe sayıyor, bankalar ayrımcılık yapıyor. Hep bu boş laflar!

Ve doktorların da işine karışıyorlar, grotesk şişkinliklerini, açık yaralarını gösteriyorlar onlara. Doktorlar hiç irkilmeden bu eski yaraları, kimi zaman hastalıklı derinin altındaki şişkinliği, kimi zaman damla damla sızan kıvamlı iltihabı elleriyle muayene ediyor. Doktorlar için şunu düşünüyorum: imkânsız bir şekilde tatbikî ve programlılar; şikâyete yol açan bölgeyi elleriyle inceledikten sonra ağrıyı gidermek için küçük bir pusula yazıyorlar.

Doktorum gülümsedi, sarıya çalan saçları ve koyu mavi gözleriyle bembeyaz bir gömlek giymiş genç bir adam, nereden bakarsan bak dünyayı yöneten türden biri. Onu, işten çıktıktan sonra yorgun argın Range Rover'ına binip güzel karısına, hoş bir banliyödeki konforlu evine giderken gözümde canlandırdım. Çakıllı araba yolunda kontağı kapatır kapatmaz hoplayıp zıplayarak yanına gelen, onu sevgiye boğan yavruları (on bir yaşında bir kız ve dokuz yaşında bir oğlan diye tahmin ediyorum) ve belki bir de sarışın sevecen

bir *collie*. Belki karısı bir bebek daha bekliyor: ilk iki çocuklarının mükemmelen simgeleştirdiği gençlik dolu aşkı yeniden canlandırmak için gelen gecikmiş bir üçüncü.

Her neyse, gülümsedi ve sonra konforlu döner sandalyesinde vücudunu esneterek memnun bir şekilde iç çekti. "Öyle ise, size nasıl yardımcı olabilirim?" Göğsümü dürtükleyip tık tık vurdu ve gözlerinde uzak, garip bir bakışla dinledi, sonra az önce karnıma dolanmış küçük lastiği sıkma gereği duydu. Gerçi bunun neyi dışarı çıkarmasını bekliyordu bilmiyorum. Bir ciyaklama, yasak bir küfür, katılaşmış bir iltihap damlası, körelmiş bir adalenin istemsiz tekmesi, nedir? İçin için yanan bedenimi kıstırıp sıkıştırarak yoğururken ve sıska iskeletimde parmaklarını çıtlatırken sessizce durdum. Sonra kaşlarını çatarak kalbimin haşat olduğunu söyledi. Bunu ben de söyleyebilirdim ona, gerçekten. Bunu söylemek için gelmiştim buraya ama o konuşmasını sürdürürken saygılı bir sessizlik içinde dinledim kendisini.

Tavrım ya da görünüşümle ilgili bir şey ona özel okula gittiğimi düşündürmüş olmalı. Tek sebep kalbi *haşat olmuş*, kaba saba erkek sempatikliğim değildi. Genelde ne tür *nevale* tercih ettiğimi ve tuhaf *meraklarım* olup olmadığını sordu. Yiyecekten nevale ve suçtan merak diye bahsedebileceğini düşünebildiğim yegâne insan grubu çizgi roman okurları ve özel okula gidenlerdi – gerçi bu yalnızca bir tahmin ve bu tahminin kaynağı olan hayat deneyimi de kaçınılmaz olarak sınırlı ve kıt. Ona kahvaltıda yeşil muz ve tütsülenmiş maymun sevdiğimi söyledim. Bunun karşısında bir an şaşaladı, yiyecek alabilmeme şaşırmıştı kuşkusuz ama sonra onaylayarak başını salladı. Bana uyuz olmaya başlamıştı. Ona meraklarım arasında maymunları mangala atmadan önce düdüklemek olduğunu –bunun, nedense etlerinin dokusunu iyileştirdiğini– söylemeyi düşündüm ama yanlış omzuma vurup beni bir elinde kronometre, diğer elinde kılıç

olan bir cinin, *bir sene daha ömrün kaldı, sonra hayatın bana ait* diyen kocaman, sakallı bir arkadaşın eline teslim edeceğinden korktum. İyi niyetine ihtiyacım vardı. Onu habis tahminlerde bulunmaya teşvik etmemem gerekiyordu. Doktor sessizce sırıttı bana, muhtemelen ne numara çevirdiğimi anladığını göstermek için, sonra kaşlarını çatarak yüzüme bakıp tekrar başladı. O konuştukça kendimi daha kötü hissettim; sanki geç anlayan bir çocuk veya işitme ve konuşma yetisini yitirmiş sarsak bir yaşlı ya da anlayışı kıt bir yerli vardı karşısında.

"Afro-Karayipli insanların kalpleri çürük olur," dedi, bu sıkıntılı anda bana cesaret vermek için gülümseyerek, "ve yüksek tansiyona, hipertansiyona, orak hücreli anemiye, bunamaya, dang hummasına, uyku hastalığına, şekere, amneziye, asabiyete, ağırkanlılığa, melankoli ve histeriye yatkın olurlar. Kendini bu durumda bulduğun için hiç şaşırmamalısın. Bu hastalıklar, bilinen bir tedavisi olmayan hastalıklar tabii, ama paniğe kapılmaya gerek yok. Yani kısa ve öz söylemem gerekirse ödün patlamasın. Şimdi bakalım. İlk ne zaman kalbinle ilgili sorun yaşamaya başladın? Ailende kalp kırıklığı geçmişi olan var mı? Endişelenmene gerçekten gerek yok. Hafif bir sorun bu, sanırım, senin yaşında ve senin ırkından biri için hiç de beklenmeyecek bir şey değil, ama seni testler yapıp teşhisimi doğrulaması için bir uzmana yönlendireceğim. Bu sana sıkıntı verdiyse, sağlık merkezinde durumuna alışmana yardımcı olacak çok iyi danışmanlık servisleri olduğunu bilmeni isterim. Kendin mi ödeyeceksin yoksa özel sağlık sigortan var mı? Özel sigortan olsaydı testleri çok daha çabuk ayarlayabilirdik. Gerçi paniğe hiç gerek yok, anlıyor musun?"

Tabii bütün bu dramadan sonra ona Afro-Karayipli olmadığımı ya da herhangi bir Karayip ırkından olmadığımı, Atlantik'le bile hiçbir alakamın olmadığını – has be has Hint

Okyanusu çocuğu, yetiştirilme itibarıyla Müslüman ve geleneksel bir Sünni, uzaktan Vahhabi olduğumu ve hâlâ bu ilkel tefsirlerin doğurduğu sonuçlardan kaçamadığımı söyleyecek halim kalmamıştı. Bütün bu devasız hastalıkları medeni bir şekilde yutkunarak ve içimden cehaletiyle alay ederek sineye çektim. AIDS'ten bahsetmedi mesela, ki bizim oralar bu hastalığın dünyadaki ana merkezidir, muhtemelen maymunlarla ilişki kurmaktan kendimizi alamadığımız için. Sanırım düzeltebilirdim onu ama o sırada kardeşlerimle dayanışma içinde olmak istedim. Onların ellerinde değildi ki bu belalar, öyleyse neden alay edelim? Her neyse, ona bunu söyleseydim, teşhisi konusunda tereddüde düşüp, beni tekrar yoğurmaya, etimi sıkıştırmaya en baştan başlayabilir ve kan testi, cıva tedavisi ya da günümüzde, bozulan *ırklara* ilişkin teorilerini hangi testlerle ölçüyorlarsa onları isteyebilirdi. Buna katlanamazdım sanırım. Bedenimin şimdiden yeterince yaralanıp berelendiğini hissediyordum zaten.

Zaten *Afro-Karayipli halkları* kastetmedi. Zencileri kastetti, habeşleri, Abidleri, bongo-bongoları, *bağırarak söyle siyahım-ve-gurur-duyuyorum*cuları, açlık, zorbalık, hastalık, kontrol edilemeyen şehvet ve tarih kurbanlarını falan kastetti. Yani benim ırkımı işte. Saygılı sessizliğimin hoşuna gittiğini görebiliyordum çünkü gülümseyerek yasakları ve yapılması gerekenleri sıraladı, ara ara parmağını sallayarak beni haşarı meraklara karşı uyardı.

Emma eve gelir gelmez ona anlatmalı mıydım yoksa uzman doktorun bütün testleri bitirip tekleyen kalbimin üstüne tasdikini basmasını mı beklemeliydim bilemedim. Fakat beni muayene etmek için aylarca vakit bulamayabilirdi doktor ya da hastane randevuyu ayarlarken postada bir terslik çıkabilirdi veya muayene sırasında makine bozulabilirdi ve bir daha gitmem gerekirdi. Her şey olabilirdi. Ger-

çekten de ona bunu hemen söylemem gerekeceğini biliyordum – her zaman her şeyi anlatırdım ona. Hem zaten işten döndüğümde içtiğim üç rom ve üç sigarayı doktorun isteği üzerine bıraktığımı ona nasıl açıklayacaktım ki? Bu genellikle hayatımın en mutlu saatidir, nadiren bir aile ziyareti ya da tatile çıkmak gibi feci bir durum olmadığı sürece her gün bağlılıkla tekrarlarım bunu. Üç rom ve üç sigara, art arda, ta ki tüm hayat birkaç dakika gerimdeki ve önümdekiyle sınırlanana ve diğer her şey uzak bir oluktan gelen cılız çağıltılara dönüşene kadar. Emma bu saatlerimde beni yok saymayı öğrenmek zorunda kaldı, çünkü benimle konuştuğunda başka bir yere gidiyordum... dışarıdaki yangın merdivenine, küçük, korkuluksuz süs balkonuna, ondan kaçabileceğim herhangi bir yere. Bazen kendine hâkim olamaz ve iş yerinde ya da metroda maruz kaldığı bir dolu taciz hikâyesiyle yine de takip ederdi beni. İçini boşalttıktan sonra sıra, bu kaçışlarımdan ve omurgasız bencilliğim dediği şeyden duyduğu öfkeyle başına gelen bütün talihsizliklerin müellifine saldırmaya gelirdi, konuşmalarımızın çoğu böyle biterdi. Doğruya doğru, belki de sebepsiz değildi bu tutumu. Bu tip mevzularda dürüst olacak kadar sömürgeci eğitim almış bulunuyorum.

Göğsüme saplanan ağrının ilk belirtileriyle ilgili gördüklerinin haricinde söylenecek ne vardı ki zaten? Ama suratını asıp üzüleceğini ve hatta ağlayacağını, sonra hayatımızda yapacağımız değişiklikleri belirleyip planlayarak sanki bir yerde tatildeymişiz de bütün düzenlemeler onun sorumluluğundaymış gibi kendine moral vereceğini biliyordum; tatillerde genellikle öyle olurdu ve ben de orada bunları ona bırakmaktan mutluluk duyardım. Elbette bunu beklemiyordum, bir tepki vermesini umuyordum. Bir an sessiz kalıp altüst olacağını hayal ettim, sonra beni sevgi ve içtenlikle sarıp sarmalayacağını, kıyafetlerimizi çıkarıp benimle saatler-

ce nazik ve yumuşak bir şekilde sevişeceğini. Bunu yapabilen biri. Biliyorum.

O yüzden çaresi yoktu. İçeri girer girmez söyleyecektim. Üç rom ve üç sigarayı bırakmak gibi bir şeyi saklayamazdım ondan. Bunları bırakmamayı düşündüm tabii –o zaman bilemezdi, ben de hiçbir şey açıklamak zorunda kalmazdım– ama bu tam bir omurgasız bencillik ve onu kandırmak olur gibi geldi. Birini kandırmaktan nefret ederim. Ayrıca ne kadar çabuk söylersem o kadar iyi benim için çünkü o zaman o da Amelia'ya, kızımıza söyler ve o sorunu da böylece halletmiş oluruz. Size kızımdan bahsedeyim. Benim için bir hayal kırıklığı olduğundan değil ama yaklaşık on dördüne geldiğinden beri ben onun için bir hayal kırıklığıyım. Haşat olmuş kalbimi duyduğunda nasıl üzüleceğini ve yine başıma dert açmaktan kaçınamadığım için bana nasıl hayretle bakacağını tahmin edebiliyordum. Sonra bana dünyayı kavrayışımın ne kadar zayıf olduğunu gösteren, yapmayı nedense daha önce hiç akıl edemediğim bir şeyle ilgili son derece pratik bir soru soracaktı. "Bir uzmana görünmeyi düşündün mü?" *Hayır, canım, bu hiç aklıma gelmedi. Ne parlak bir fikir! Ne akıllı bir genç kızsın sen öyle! Vazgeçilmezsin bu evde, gerçekten. Dur hemen yapayım*. Sonra dertli bir ifadeyle uzaklaşacak, saygısızca homurdanıp yakınacak. Bu yüzden onunla böyle alaycı konuşuyorum. Tek savunmam bu – cılız ve beyhude, ama elimdeki tek şey bu. Başka ne yapabilirim ki? Ona vuracak mıyım? Sevgi dolu mu konuşacağım? Görmezden mi geleceğim? İki ay önce durup dururken çekip gitti ve omzunun üstünden şöyle baktı: *İstersen beni sindirebilirsin ama bu senin aciz biri olduğunu değiştirmiyor*. İlk tepkim onu kovalamak oldu –sakin bir günümde olsaydım umursamazdım– ama her halükârda benden çok daha hızlıydı.

"Ben aciz değilim," diye bağırdım kapalı kapıya. "Trajediyim. Bu anlamsız dünya kargaşa dolu ve ben de kaybolan-

lardan biriyim." Kapının ardından bir tıkanma sesi duydum ve kendini perdenin rayına asıyordur diye umdum. Ergenler sürekli yapıyor böyle şeyler, materyalizmin yaygınlığına kızıp veya vücutlarını beğenmeyip ya da cinsellikte aradıklarını bulamayıp yapıyorlar. Hiç garip bir durum değil.

Böyle olduğu için elimden bir şey gelmiyordu – tam da böyle bir kızdı işte. Başka türlü olmasını ummuştum –çocuklarımıza yüklediğimiz çılgın hırstan başka özel bir sebebi yoktu bunun– ama o da geri kalanımızdan daha iyi çıkmadı, bir farkla; onun acınası bencillikteki sınırı keskin ve tiz bir hürmetsizlikle çiziliyordu. Tamam, başka birçok yönü de vardır muhtemelen ama bana karşı içinde, bir cevap veremediğim yaralayıcı bir saygısızlık taşıyordu. Bu çıkışlar sırasında Emma bana ters ters bakardı, sanki bebekken Amelia'ya küstahlığı ben aşılamışım, onu ben eğitmiş ve bitmeyen çocukluğu boyunca ona yol göstermişim, sonra da onu habis bir öfkeyle azarlamak için ödevinden alıkoymuşum gibi.

Emma bana ters ters bakardı! Onu yetiştiren kültürün kötü niyetli özgüvenine gönüllüce tâbi olan bir evlada duyduğum tesirsiz sevgi yüzünden suçu üstüme almamı isterdi. Tökezleyen dünyamızı kuşatan bütün dertler için ozon tabakasındaki deliği ya da yok olan yağmur ormanlarını veya sızıntı yapan nükleer reaktörleri suçlamak gibi bir şey bu. Eh, ben değilim bütün bunları yapan, Fransa'daki Kuzey Afrikalı göçmenler de değil, Orta Asya ovalarında gürleyen Tacik atlıları ya da Winnie Mandela veya kayan bir kuyruklu yıldız da değil. Amelia'nın ve onun neslinin çürümüşlüğü için ben nasıl mesul tutulabilirim? Ben mi onları zenginleştirilmiş vitaminlere ve vıcık vıcık bir duygusallığa, dünyanın peri masallarına ve ölçüsü kaçmış bir kendini beğenmişliğe boğdum? Düşünceyi, sanatı ya da prensipleri toplum içinde sakatat yemekle ya da pis bir nefsine düşkünlükle eş tutan çirkin, bayağı bir kibirle kafalarını ben mi doldurdum? De-

jenerasyon ve sapkınlıkta zekice bir yön olduğuna onları ikna etmeye katkıda mı bulundum?

Böyle şeyler söylediğimde alaycı bir şekilde sırıtırdı Emma, ben de ara sıra Amelia'nın öfkeli ya da anlam yüklü bakışları üstüme üstüme geldiğinde aynısını yapıyordum. Hep alay etmezdi, bazen de sorumluluğu kendi üstlenirdi ama bu, küçük dünyamızın değiştiğine, söylediklerimizin ve düşündüklerimizin tanımlanması güç bir şekilde bu değişime yön verdiğine inanarak kendimizi övecek kadar genç olduğumuz eski günlerdeydi.

"İşte yine başlıyoruz; yozlaşmış İngiltere sanık sandalyesinde," derdi öfkeli çıkışlarımdan sonra. "Bu sefer de çocuk yetiştirme konusundaki başarısızlığımız ve evrendeki başka her şey için. Aslında çocuğun herhangi bir kabahati olduğunu sanmıyorum. Bu tabii senin, ah tamam, bizim hatamız da olamaz. Tesadüfe bak ki senin kızın o; ve bu, bana ne kadar yozlaşmış olduğumuzla ve bütün o diğer söylediklerinle ilgili nutuk atarak kaçabileceğin bir sorumluluk değil. Bunları tekrarlamana gerek yok! Şimdiye kadar hepsini gayet iyi öğrendik ve hatta içlerinden bir ikisine de katılabilirim. Ama sen bütün bu vebadan muaf olduğun için onu kurtarabilirsin. Asaleti ve ilkeli olmayı, fedakârlığı, gülmeyi ve yozlaşmış kültürümüzün artık sahip olmadığı başka ne varsa sen öğret ona. Kurtar onu." *Umudu kırılmış insana başka kim hayatın hatırasını geri verebilir ki, söyle?* Birbirimizi yeni tanıdığımız zamanlarda Leopold Sedar Senghor'un bu dizesini alıntılardım ona, o da bazen bunu hatırlar ve sanık sandalyesindeki İngiltere rutininin içine katardı. Bu sahnenin oldukça hoşuma gittiği zamanlar olmuştu. Maruz kaldığım kültürel ve tarihsel baskıya karşı kükreme imkânı tanıyordu bana. Ona göre boş laflardı bunlar ama bir yabaninin Avrupa eleştirisi neticede kaçınılmaz olarak böyle işitilirdi (bir kitapta okumuştum bunu). Bu konuşmaların genel akışı bana

çoğunlukla hoşgörüsüz, nankör, yobaz, hırçın mücahit, domuz ve piç demesiyle son bulurdu. Düşünün yani. Bu karşılıklı atışmalardan sonra ve tüm anlaşmazlıklara rağmen bazen kendimizi, sevgi ve bağışlanma dileyen tutkulu bir gece yarısı sefahati içinde bulurduk. Sizi temin ederim ki o anlar bütün o bağırış çağırışa değerdi.

Farklılıkların üstünde durmayı severdim –hâlâ severim– kibir ve hırsın kurumları nasıl fark gözetmeksizin yiyip bitirdiğini ve üstünde yaşadığımız kıtanın nasıl artık çamur, atık ve bayağılık havuzları üzerinde yüzdüğünü, kinizmin ve yılgınlığın nasıl hepimizi bu pisliği yaşamaya mahkûm ettiğini, semirmiş olanların, sindirip yendikleri kişileri nasıl hiç düşünmeden küçümsediğini uzun uzun düşünmeyi severim. Emma bana narsisist diyor – ya da bu yaptığımı, biraz süsleyerek minör farkların narsisizmi olarak tanımlıyor. Tabirleri kullanmakta her zaman iyidir, gerçi bunu bir yerden alıntılamıştı. Ne zaman tanımlayıcı bir cümle parçası bulsa, onu sağlamlaştırıp, ışıldayana kadar ovuşturup cilalar. Sonra da beni zekâsıyla kör etmek için ihtiyacı olur diye yanında taşır. Bunu zalim olmak için yaptığını düşünmüyorum. Sadece tartışmaları kazanmayı sever ve bunu bazen letafetle yapar.

Her neyse, bu farklılıklara fazla önem verdiğimi düşünüyordu, özellikle de güçsüz reddedişime rağmen etrafımda pervasızca artan ve büyüyen hikâyelere sonunda yalnızca HAYIR demeye çalıştığım için. Buna içerleyişim ve sızlanmam hikâyenin ilerleyiş biçimini değiştirmeyecekti: bu hikâyede hastalıklarım ve eksikliklerim daima ön plana çıkarılacaktı, vahşi gaddarlığım onların alçaklığı içinde önemini yitirmeyecekti ve her şey söylenip bittikten sonra da en ufak bir imkân tanındığında yine medeniyetle ilgili bir karmaşa yaşayacaktım, düpedüz basiretsiz olduğum için açlıktan ölecektim ve hem kendim hem başkaları için bir tehli-

ke oluşturmamın önlenmesi için efendimin güçlü kılavuzluğuna daima ihtiyaç duyacaktım. Gözleri zekâyla ışıldayarak konuşmamı bitirmemi bekledi. "Çünkü, gördüğün gibi hikâyeyi içinde yaşarken değiştiremiyorsun, o yüzden kesinlikle, kuşku ya da tartışma götürmez bir şekilde, hikâyenin içinde olanlara HAYIR demekle hiçbir şey elde edemezsin. Bu hikâye var çünkü olması gerekiyor ve senin de bu şeyler olman gerekiyor ki biz kim olduğumuzu bilebilelim. O yüzden oflayıp puflaman bir öfke nöbetinden başka bir şey değil, gazap dolu hikâyelerin de yıpratıcı birer fanteziden ibaret. Sana çok ihtiyacımız var ve sana olduğun gibi ihtiyacımız var." Sanırım narsisizmim burada yatıyordu; rolümü Pocahontas kadar güzel ve sessiz oynamak yerine kendimi iyi göstermek için İngiltere'nin suçlu ve yozlaşmış olmasını gerektiren bir anlatıma kendimi yerleştirme arzumda.

"Hem zaten bu meselelerin üstünde durmanın anlamı ne?" dedi. "Sana kendini sadece aciz ve ezilmiş hissettiriyor, sanki bir anlamda tarih tarafından benzersiz bir şekilde kurban edilmişsin gibi. Yaşanan korkunç olaylardan konuşup duruyoruz ama bu onların tekrar yaşanmasını engelleyeceği anlamına gelmiyor. Yalnızca oraya ilk biz buhar makinesi ve pamuk tarağıyla ya da her neyse işte ulaşmış bulunduk. O yüzden pis şeyleri yapmak bize düştü."

Ve bundan bize düşen de sömürgeleştirilmek, asimile olmak, eğitilmek, yabancılaşmak, entegre olmak, kültür çatışmalarının içinde kalmak, bir bayrak ve milli marş kazanmak, yozlaşmak, açlıktan ölmek ve bütün bunlar hakkında söylenmek oldu. İyi bir anlaşma, biz de naçiz yeteneklerimizle üzerimize düşeni elimizden geldiğince yaptık fakat bu, ülkelerine izinsizce, tehlike arz ederek yerleşen histerik yabancılar tarafından kullanılmış hisseden fazla duyarlı vatanseverleri memnun etmek için yeterli olmadı. Onlar ganimeti aldı, biz endişeyi, fakat bu bile yeterli değildi bu

grup için. O yüzden vahşi avamlarını, şanlı geçmişe ve bugünkü sefalete dair heyecanlı halk hikâyeleri anlatarak tahrik ediyorlar, bir iki hadise çıkarıyor, belki sağda solda kaçınılmaz bir ölüm için kışkırtıyorlar, sonra da çetin şartlar karşısında gösterilen kararlılığa ve eksilmeyen final nutkuna; yani Batı'nın zaferine ilişkin daha fazla hikâye için tekrar kütüphane raflarına dönüyorlar. Ve bütün bu süreçte Habeşiler, şikâyet eden bir kültürde yaşadıklarını, yaralarının çürümüş kokusuna bağımlı olmaya başladıklarını, eksikliklerinin gerçekliğiyle yüzleşmekten korktuklarını, kendilerini tarihsel atalet zincirinden kurtaracak şey her ne ise onu elde etmeye yeterli olmadıklarını öne süren davetkâr ve utanç verici düşünceye karşı koymakta daha bir zorlanıyorlar.

Güldü bu söylediklerime, fazla yüklü ironilerimin hakkını teslim etti ve devam etti. "Ama bir de size verdiklerimizi, biz olmazsak edinemeyeceğiniz bütün o şeyleri düşün. En azından bunu kabul et. British Museum'da sergilemek için o antika ıvır zıvırı almış olabiliriz ama eli boş gelmedik. Size bireyselliği, buzdolabını ve kutsal evlilik bağını getirdik..."

"Kutsal!" Bu yönünü severdim onun. İlk tanıştığımızda yaşadığımız hayatın bir parçası olan her şeye karşı pis bir nefret geliştirmiştik. Kutsal evlilik bağı bunlardan biriydi ve yoksul mahalleler, ketçap ve sosis, İrlanda güveci ve kıymalı tart da vardı. Komik ve anarşist olduğumuzu, herkesi hayal kırıklığına uğrattığımızı düşünüyorduk. Fakat kutsal evlilik bağı o bilmese de benim hep içimde taşıdığım bir soruna da dokunuyordu. Geç olmadan ona söylemenin bir yolunu bulmam gerektiğini biliyordum; her şey biraz saçma bir hal almaya başlamıştı.

"Eğer birlikte olmasaydık, sen şimdiye üçüncü karınla evlenmiş olurdun; on yedi yaşında, ödevlerini düşünmesi gereken yerde hayatını mahvedecek yorgun bir penisi düşü-

nen bir çocukla," dedi. "Bunu şimdiye kadar yapmış olurdun. Kabul et."

Er ya da geç en başa dönüp bu hikâyeyi doğru düzgün anlatmam gerekecekti. Başlangıca bir türlü karar veremedim henüz, hiçbir önemi olmasa da. Güzel bir başlangıç noktası bulduğumu düşündüğümde, buna yol açan olaylarla başlarsam her şeyin daha net anlaşılabileceği ihtimali aklımı çeliyor. Zihnimde muhtelif başlangıç noktaları belirliyorum –bazıları ben doğmadan önce, bazıları doğduktan sonra, bazıları dün, bazıları yaşadığımız anda– fakat birkaç dakika düşündükten sonra her birinden içtenlikle sıkılıyorum. Hepsi hesaplı ve şeffaf geliyor. Bu kasvetli çalılıkta, kendimi bırakacağım ana denk gelmeyi umarak dolanıp duruyorum.

Evet, kutsal evlilik bağına dönelim. Bunda güldüğümüz şey, Emma'yla evli olmadığımız halde yıllardır giderek artan serkeş bir günahın içinde yaşamamızdı. Yani, tümden serkeş değildi belki ama hırçınlık kotası bazen dikkat çekici olabiliyordu ve bunun nasıl bu noktaya geldiğinden pek emin değilim. Kutsal evlilik bağına karşı bu mesafeli duruşa bir anda yönelmedik, onunla yavaş yavaş boy ölçüşmeyi, orta sınıf saygınlığını utanmazlıkla yenmeyi seçtik ve yüzlerimizi denizlerin özgürlüğüne çevirdik. Büyük ölçüde Emma'nın fikriydi bu. Orta sınıf saygınlığıyla ilgili, korkarım kendi ailesini kastediyordu, birçok düşüncesi vardı. *Sınıf* karşısındaki bu esip gürleyişleri yıllar içinde böyle şekillenmişti; ailece Noel kutlamalarına içten içe duyduğu hınç mesela ya da ailesinin *bayıldığı* operalara zerre kadar ilgi duymaktan kaçınması veya evliliği alaycı bir tutumla küçümsemesi. Müziği severdi, üniversite hayatı boyunca ciddiyetiyle üzerine eğilerek piyano çalmıştı ve şimdi bile sevdiği bir parçanın bir varyasyonunu dinlerken hâlâ büyük bir yoğunluk yaşardı. Ama bir operadan kısacık bir bölüm bile hemen şalteri indirmesi-

ne, tiksinerek yüzünü ekşitmesine ve faşist kuruma ağır laflar etmesine yeterdi. Evlilikte de durum aşağı yukarı böyleydi. Birçok şeyde olduğu gibi bunda da Emma'yı takip ettim. O burjuva karşıtı isyancı olmak istiyordu ve benim için sorun yoktu. Onunla ilgili hiçbir şey sorun değildi benim için.

Düzenden tertipten nefret ettiğini söylerdi, özellikle de annesi etraftayken; bu, bütün derleme toplama işlerini benim yapmam anlamına geliyordu. Bana kızdığı zamanlarda düzen takıntımın otoriter yaradılışımın bir yansıması olduğundan söz eder, bunun burjuva tabiatımın şüphe götürmez ispatı olduğunu söylerdi. Yer ve zaman bakımından birtakım tesadüfler olmasaydı Liverpool limanında dikilip kölelerimi Gine sahiline götürmek üzere yola çıkan gemimi uğurluyor olabilirdim ya da askerî birlikler, Peterloo'da grev yapanları öldürürken onlara alkış tutanlardan biri olabilirdim ya da toplama kampının bacaları rüzgârla birlikte tüterken ben, kuzunun kızarmış budunu mutlu mesut tıkınırken görülebilirdim. Bunu yalnızca gerçekten sinirlendiğinde ya da ona açıkça tartışmasız görünen bir konuda inatla savunmaya geçmemden rahatsız olduğunda ya da sarhoşsa veya muhtemelen üçü bir aradayken söylerdi; ama bu orta sınıf saygınlığından ne anladığına ilişkin bir fikir veriyor.

Burnumun dibinde dehşet bir olay yaşanırken mutlu mesut tıkındığım hep kuzunun kızarmış buduydu. Emma'ya göre geleneksel burjuva yemeği buydu; kuzu budu, çorbanın, tütsülenmiş uskumrunun, haşlama sığır etinin, jambon ve erikli turtanın arasında bir yerlerde, her yerde görebileceğiniz yağlı bir utanç parçası, azarı hak eden zorlayıcı, kendinden memnun bencilliğin simgesi olarak otururdu. Televizyondaki haberlerde korkunç biri çıktığında, işte kazarmış kuzu budu yiyen biri daha diye düşünürdüm bazen. Ve Emma biraz sıkkın gibiyse, onu gülümsetmek için bunu yüksek sesle söylerdim. Hiç kuzu budu gördüğünü sanmıyorum

–bunu soracağım ona– ama kaprisli otorite gösterilerimle Amelia'yı bezdirdiğim için beni suçladığında aklında çakan görüntünün bu olduğunu söylerse şaşırmam.

Her neyse, sonuçta evlenmedik ve Emma'nın annesi bu konuda tatminkâr bir kestirilebilirlik sergileyerek mevzuyu en az ayda bir kere, sesinde ölçülü bir elemle gündeme getirdi. Eskiden bundan daha sık söz ediyordu, tutuştukları kavga, kargaşa ve kıyımla sonuçlanıyordu. Yani, ağır sözler, uzun sessizlikler falan. Fakat yaş ya da yılgınlık ya da alışkanlık bu çarpışmaların hararetini sönükleştirdi ve çok geçmeden tartışmalar Emma'nın annesi tarafından kibar ve fesat bir dokundurmayla, kızı tarafından ise oldukça sıradan bir saygısızlıkla yürütülmeye başlandı. Ondan sonra yalnızca usule uygun davranan birer insana dönüştüler; kur yapmak için dans eden deniz kırlangıçları gibi sersemleştiler, hâlbuki önceden kin ve zehir dolu, amansız karşılaşmalar yaşanırdı.

Emma'nın, ailesine karşı hep böyle davrandığını sanmıyorum. Onlarla ilk tanıştığımda – başlangıcıma mı atladım şimdi? *Onlarla ilk tanıştığımda*'da söğüdün deride çıkardığı sesin otantikliği var.[1] Bay ve Bayan Willoughby ile ilk tanıştığımda Emma da ben de öğrenciydik. Bay Willoughby avukat olarak sürdürdüğü belediyedeki sakin hayatından yeni emekli olmuştu, dünyanın karanlık köşelerinde ticaret yapan şirketler konusunda uzmanlaşmıştı. Tahminimce Bayan Willoughby de onun hayatını uzun yıllardır bilfiil idare ediyordu. Onlarla tanıştırıldığımda Emma'nın bana önceden anlattığı bütün o hikâyeler yüzünden gülmekten kendimi alamadım. Belki de tedirgindim; beni mahcup edecek şekilde önyargılı bir şey söylemelerinden ya da yapmaların-

1 (İng.) *The sound of leather on willow*: Kriket sezonunun açıldığı dönem için kullanılan bir tabir. Kriket sopası söğüt ağacından yapılır, kriket topu deriyle kaplıdır. Sopayla topa vurunca bu ses duyulur – ç.n.

dan, beni küçültecek, nazik bir kayıtsızlıkla karşılayamayacağım bir şey olmasından korkuyordum. Onlarla ilgili ilk izlenimim böyle şekillenmişti. Onların benimle ilgili ilk izlenimi ise daha farklı şekillendi ve sanırım onlar için daha büyük bir sürpriz oldu. Beni gördüklerinde hiçbir fikirleri olmadığı belliydi... Öyle önlerinde dikilmiş kıkırdarken içeri aldılar beni. Şoku ilk atlatan Bayan Willoughby oldu, her zamanki gibi. Uzun boylu, o zaman kırklarının sonunda, sert ve ağırbaşlı bir kadındı, ama hoştu – gerçi o zaman böyle düşünmezdim. Sonradan Emma'da da onun o halini andıran bir şey görmüş ve çekici bulmuştum.

"Son birkaç gündür hava çok güzel değil mi?" dedi Bayan Willoughby. "Pek ihtimal vermiyorum ama umarım böyle sürer. Uzun süredir mi İngiltere'desin?"

Bu tip üstü kapalı, havadan sudan sohbetlere nasıl cevap vereceğimi bilecek kadar uzun süredir. İşitilebilecek şekilde mırıldan, parlak bir gülümseme takın, hiçbir şey söyleme. Genel olarak bu bana o sırada küçümsenesi bir yöntem gibi gelmemişti ve daha tutarlı bir şekilde sürdüremediğim için kendime kızdığım durumlar da olmuştu. Emma'nın beni izlediğini, bir şeye alınmam için beklediğini seziyordum. Bunun için bayağı hazırlıklıydım; ailesinin illaki söyleyeceği, ima edeceği, masum, basmakalıp gibi görünen bir ifadenin ardına gizleyeceği bir şeyden alınmam bekleniyordu. Bay Willoughby kendinden umulanı yaptı; sıradan bir şekilde, nazikçe ve öfkeli bir yoğunlukla gözlerini ayırmadan baktı bana, fikrimi merak ediyordu. "Herhalde günümüzde üniversitelerde binlerce siyahî var. Benim zamanımda böyle değildi. Belki tuhaf bir mihracenin ya da genç bir reisin oğlu olurdu. Diğerleri fazla geri kalmıştı sanırım. Şimdi her yerde görüyoruz onları."

Emma'nın zaferle iç çektiğini duydum. Babam işte, kendisinden beklendiği gibi bir pislikle ortaya çıkacağı belliy-

di. Bay Willoughby'nin ölçülü bir vücut yapısı vardı: orta boyluydu, ne şişman ne zayıftı, saçları hafif açılmaya başlamıştı ama göze çarpacak kadar değildi. Yünlü bir pantolon ve hırka giymiş, kravat takmıştı; bu kılığıyla kamu görevinden sanki kısa bir süreliğine izne ayrılmış gibi görünmeyi başarmıştı. Kalın çerçeveli gözlüğünün ardından karşısındakine bakışında mizahi bir yön ya da sıkılganlık izi yoktu pek. İşitilebilecek şekilde mırıldan, parlak bir gülümseme takın, hiçbir şey söyleme! Geveledikleri̇m Bay Willoughby'nin gözlerinin, nükteli bir şey söylemişim gibi daha bir parlamasına yol açtı. Ya da belki yalnızca gülümsememe cevap veriyordu. Emma'nın düşmüş çenesinden ortada gülünecek bir şey göremediğini anladım. Böyle kasıtlı bir provokasyondan sonra heyecanlanıp sırıtmaktan başka bir şey yapamıyor muydum? Fakat bu daha ilk zamanlarımızdı, omurgasız ve sönük davranışlarım karşısındaki dehşetini, seçilmiş ve iyice parlatılmış cümlelerle değil, uzun, inanamayan bakışlarla ifade ediyordu. Hatırlarsınız ki o dönemde siyah devrimin kapıda olduğu düşünülüyordu, en sonunda herkes bundan nasibini alacaktı. Emma çoktan gönüllü olmuştu ve bayağı ateşli bir taraftar, bir partizan gibi davranmaya başlamıştı. Ailesini dava için feda etmeye pekâlâ hazırdı.

Gözlerinde, şu an cezalandırıcı olarak yorumlayacağım bir bakış belirdi ve kaşlarını hafifçe, anlayamadığını ifade ederek kaldırdı. Sonra, bunu yapmadan önce hafifçe gülümsese de, beni Bay Willoughby ile bir başıma bırakıp bütün dikkatini annesine yöneltti. *Onu bu kadar seviyorsan al.* Bir süre sonra unuttu beni sanki ya da en azından bana kızgınlığını unuttu; annesiyle sohbetini imrenerek izledim. Gülüp birbirlerine dokunuyorlardı, ufak tefek hataları için birbirlerine sitem ediyorlar, gümüş baharatlık almak için bir tarih belirlemeye çalışıyorlar, bir pazar günü Portobello paza-

rına gitmek üzere sözleşiyorlardı. Derin bir nostalji ve hasretle doldu içim.

Bay Willoughby birkaç dakika inceledi beni, ortaya bir soru atıyor ya da görüş belirtiyor, ben de mırıldanıp kahramanca gülümserken aradaki sessizlikte beni değerlendiriyordu. "Ne okuyordunuz? Bitirdikten sonra bir şey yapabilecek misiniz? Masraflarınızı İngiliz devleti mi karşılıyor? Sizin ülkenize bağımsızlık tanıdık sanırım. Erken değil miydi sizce? Oradaki siyasi durum nedir?" En sonunda ona devletin kanibalizmi yasallaştırdığını söyledim. *Cannabis* dedim zannetti galiba, çünkü bana, burada da yasallaşması gerektiğini mi düşünüyorsun, diye sordu. Herkes böyle düşünüyor sanırım, sanki yeterince hayâsız davranış yokmuş gibi. Ona cumhurbaşkanının frengi ve tescilli bir şizofren olduğunu söyledim; hemen hemen kör olduğunu ve her gün öğlen üç olmadan sarhoş olduğunu. Herkes bilirdi bunu, o yüzden o saatten sonra onu aramaktan kaçınırlardı çünkü alkolün etkisindeyken davranışları tehlikeli bir şekilde dengesiz olabiliyordu. Babamın evindeki bütün yatakların altından yapıldığını, on altı yaşıma gelene kadar her sabah hizmetkârların beni sütle yıkadığını ve sonra da Hindistan cevizi suyuyla duruladığını söyledim.

Birden gülümsedi ve gençken Fransa'da geçirdiği bir seneyi anlattı bana. Fransızcasını muazzam derecede geliştirmiş bu. Bir kır evinde, çiftçi bir ailenin yanında kalmış ve babasının emlakçı bir arkadaşının yanında çalışmış. Hava çoğunlukla sıcakmış ama kış sessiz ve uzunmuş. Saldırısına geri dönmeden önce bir süre bu minvalde devam ettik, konuşmaya başlamadan evvel bana uzunca bir süre gözleri parlayarak baktı. "Okulda bir arkadaş vardı, siyahî, senin gibi. Müthiş bir koşucuydu. Müslüman'dı gerçi. Nereli olduğunu anımsayamıyorum, Afrika'nın en karanlık yerlerinden birinden gelmişti. Kara mı kara ama müthiş bir koşucu. Do-

ğuştan atlet ve son derece beyefendi biri." Ben de ona eskiden her gün sabah dörtte kalktığımı, inekleri sağdığımı, tarlayı yabani otlardan temizlediğimi, hasat kaldırmaya yardım ettiğimi, ardından aç karnına altı mil okula koştuğumu anlattım. Sonra bir gün öğleden sonra Eğitim Bakanlığı'ndan Avrupalı bir yetkili geldi okulumuza, bir müfettiş. Sınıfın önünde durup birkaç dakika sohbet etti, sonra aniden bana bir soru sordu ama açlıktan o kadar halsiz düşmüştüm ki cevap veremedim.

"Ne sormuştu?" diye merak etti Bay Willoughby, ilgiyle öne doğru eğilmiş, yüzü ışıl ışıl, gözleri dikkatle parlıyordu.

"Muz yiyen ilk Avrupalı kimdir diye sormuştu," dedim.

Bay Willoughby başını onaylar şekilde hafifçe salladı. "Güzel soru. Sonra?"

Sonra, normalde ben bu sorunun cevabını gayet iyi biliyordum – bu noktada Bay Willoughby'e ilgiyle baktım: tarihsel açıdan hayati öneme sahip bu sorunun cevabını o biliyor muydu peki? Başını biraz fazla gelişigüzel sallamamış mıydı? – ama o öğle sonrası bunu yüksek sesle söyleyecek halim yoktu işte. Avrupalı yetkili bunu bir şekilde biliyordu sanki, içinde bulunduğum durumu anlamıştı ve fısıltıyla çıkan cevabımı duyabilmek için kulağını yaklaştırdı. *Büyük İskender*, dedim boğuk bir sesle. Ondan sonra beni evladı gibi benimsedi, her gün yemem için koca koca yemekler ısmarladı, her sabah altı mil koşmak zorunda kalmamayım diye ikinci el bir bisiklet aldı ve okul harçlarımı ödedi; bu o zaman için dönem başına otuz iki şilindi. Bay Willoughby bunun üzerine düşündü, konuştuğunda gözleri duygu doluydu. "İşte bu hepsine değmiştir. İmparatorluktan vazgeçmek doğru muydu peki? Onlara haksızlık yapılmadı mı?" Onlar derken kimi kastettiğini biliyordum. Ve bütün bu süre boyunca ben, Bay Willoughby'nin kanatlardan taarruza geçme ya da kurnazca sokulup gerilla baskını yapma ihtimaline

karşı pür dikkat oturmak durumundayken, gözümün ucuyla Emma ve annesinin nasıl gülüp hikâyeler anlattığını görebiliyordum.

Aralarındaki o çaba gerektirmeyen sevgiyi ilk o zaman gördüğümü sanmıyorum, çünkü başka zamanlarda da gördüğüm olmuştu. Fakat Bayan Willoughby benden memnun değildi. Kendi başına *ben* değildim sorun ama kızı için daha iyisini istiyordu, daha normal bir arkadaşlık, dertsiz bir gelecek. Daha sonra Emma, ona birlikte yaşamaya karar verdiğimizi söylediğinde bir an sessizce ellerine baktı ve sonra, "Gidip bir çay yapacağım," dedi. Birkaç dakika sonra çay ve bisküvilerle döndü, dikkatle yerleşti ve makul olmak için elinden gelen her şeyi yapan birinin ölçülü bakışı ve sesiyle Emma'ya "Çok genç değil misin?" diye sordu. Bağırıp çağırmamak, ayağa kalkıp kaynar çaydanlığı üstüme fırlatıp beni evinden beddua, hakaret ve suçlamalarla apar topar göndermemek için ne kadar çaba sarf ettiğini görüyordum. "Son dönemde ailenden hiç haber aldın mı?" diye sordu bana bir fincan çay uzatırken. Benimle konuşurken hep yaptığı gibi cevabımı beklemeden konuşmaya devam etti. "Umarım herkes iyidir. Onu da beraberinde mi götüreceksin? Umarım öyle yapmazsın. Bütün bunların çalışmalarını aksatmasına izin verme. Sonuçta buraya bunun için geldin."

Gergin, duygularını gizleyen gülümsemesi hiç bocalamadı, bilakis kendini rolüne hazırlarken daha da emin bir hal aldı. Aileye bu yeni (teklifsiz) katılımın, onu aslında neden üzdüğüne ilişkin tek kelime etmedi. Ve duygularını gizlediği için de Emma bu zorluğu göğüsleyip bütün itirazlarına, dile getirmediklerine bile, karşılık verdi. *Hayır, çok genç değilim. Sen benim yaşımdayken çoktan anne olmuştun. Çalışmalarımızı tabii ki aksatmayacak. Bunu neden bu kadar mesele yapıyorsun? Siyah olduğu için mi?* Bu son soru karşısında Bayan Willoughby kederlendi; o tartışma düzeyine düşmeyi

kabul etmedi. Beklenmeyen Misafir.[2] O sırada çoktan iş işten geçmişti ve olayın bu raddeye gelmesinin esas sorumlusu ben değildim sanırım. Anne kız şu zamana kadar birbirlerine eziyet etme ve pusu kurma konusunda bir rutin oluşturmuştu zaten ve bu bazen açık bir savaşa dönüşebiliyordu. Emma hamile kaldığında (planlamamıştık), Bayan Willoughby, Bay Willoughby'nin desteğini de alarak topyekûn bir saldırı başlattı, orta sınıf itibarı, gelecek, doğacak çocuğun mutluluğu... kısaca kutsal evlilik bağı, nüfusa geçirme ya da kürtaj. Ve Emma kendi adına şevk ve keyifle direndi, küçümseyici bir güvenle saldırıları bir bir püskürttü.

"Ama çocuğu düşün," diye ısrar etti Bayan Willoughby. "Kendi için ne düşünecek? Ne biri ne öbürü olacak. Ve evli olmayan bir çiftin çocuğu olarak doğmanın nasıl hissettireceğini düşün."

"Çocuğu düşünüyorum! Tam da bunu yapıyorum," diye açıkladı Emma. "Sizin sınıfla, komşularınızla ve yabancılarla ilgili bütün o takıntılarınız yüzünden baskı görmesini istemiyorum onun."

Tüyler ürperten bir durumdu. Bay Willoughby gözleri parlayarak izliyordu, vahşi bir şey olduğunda ara sıra şaşkınlıkla bana bakıyordu. Bakışı şunu söylüyordu: gerçekten de bütün bunların sorumlusu sen misin? Müdahale etmesi istendiğinde akıllıca ve teskin edici bir şey düşünüp söylemesi o kadar uzun sürdü ki kadınlar bir süre sonra onu görmezden gelip işlerine döndü. Sanırım o da bunu tercih ediyordu. Emma zaman zaman bana suçlar şekilde bakıp, daha omurgalı bir yaratık olsaydım ona biraz daha destek olabilirmişim gibi hissettirse de bu açık cenk meydanında benim nadiren bir şey söylemem isteniyordu. Bay Willoughby ve ben, du-

---

2 "Look Who's Coming to Dinner", Türkçeye "Beklenmeyen Misafir" başlığıyla çevrilen, ilk kez farklı ırklar arası evliliği olumlu bir şekilde ele alan bir film – ç.n.

rum vahim bir hâl alırsa mevzilendirilecek bir tür stratejik yedek olarak orada bulunuyorduk. En sonunda, Emma'nın kararlı olduğu anlaşılınca, Bay Willoughby faaliyete geçirildi. Beni bara davet etti.

"Korkunç," dedi birasından bir yudum aldıktan sonra, ben de benimkinden bir yudum alıp onu onaylamak zorunda kaldım. Artık Bay Willoughby'ye epeyce alışmıştım. Evvelki yıl tanıştığımızdan beri birbirimizi sık sık görüyorduk. "Sakatat ister misin?" diye sordu kara tahtaya el yazısıyla yazılmış menüye bakarken. Diğer çeşitler karışık ızgara, sosis, fırında fasulye ya da peynirli makarnaydı. O dönemde bar yemekleri bunlardı işte, Blackheath'de bile. "Okulda yerdik sakatat. Kent'te. Lawson hariç herkes ikinciyi isterdi. Kitty Lawson." Başımı salladım, Bay Willoughby de karşılık olarak başını salladı ve kısa bir süreliğine gözlerini kapadı. Evet, Lawson öyleydi. Tuhaf bir tipti, kendini dev aynasında görürdü. Kitty Lawson'ın hatırası ya da belki aklına onca yıl önceki sakatatların gelmesi Bay Willoughby'yi hüzünlendirdi. Bu yüzden ona, bize okulda verdikleri bedava sütü anlatmaya koyuldum, gözleri her zamanki gibi imparatorluğa ilişkin bir hikâye beklentisiyle aydınlandı. Okula varır varmaz toplanma alanının ortasında duran kocaman mango ağacının gölgesinde sıraya dizilirdik, süt semaverde ılınırken sadakatimizi belirten şarkılar mırıldanırdık. Öğretmenler aramızda dolaşıp bizi usulca selamlar ve hak ettiğimiz yerde sessizce takdirlerini dile getirirdi. Süt genellikle kakule ve tarçınla tatlandırılmış ve bol şekerli olurdu. İlk yudumda nektar içiyor gibi hissederdik. Sonra sunulan mevsim meyvelerinden birini seçerdik: portakallar, kavunlar, mangolar, jak meyveleri, liçiler ve tabii ki muz olurdu. Ardından imparatorluğun bize soluk aldırmak için kurduğu, bizi nicedir karanlıkta bırakan cehaletin ve hastalığın zincirlerini kırmak için iyi aydınlatılmış sınıflarımıza doğru iler-

lerdik. Okul bu demekti bizim için. Bay Willoughby bütün bunların güzelliği karşısında başını salladı ve hislerini gizlemek için birasından bir yudum aldı. Gözlerini indirip bardağını sıkıca kavrayarak, yaşanan trajedinin boyutunu hatırladıkça başını ara sıra sallayarak oturdu. "Onları öyle terk etmek doğru değildi," dedi. "Zalimlik. Gittiğimizden beri birbirlerine yaptıkları o korkunç şeyleri bir düşün."

"O halde tekrar dönebilir miyiz?" diye sordum ve Bay Willoughby'nin gözlerinin şaşkın bir ilgiyle açıldığını gördüm.

"Mümkün değil," dedi bir an sonra, dudakları ince, acılı bir çizgiye dönüştü, gözleri orta mesafeye doğru kaydı. "Her şey boka sardı. Hadi sakatat isteyelim."

Sakatat geldiğinde onlar da bok gibiydi, kahverengi sığ bir et suyunun içinde büyük yumrular halinde oturan siyah, katı boklar. Sakatatları dikkatle seyrettiğimiz birkaç anlamlı saniyeden sonra Bay Willoughby, "Benim yüzüm oval değil de yuvarlakça," dedi. Bekledim, ama daha başka bir şey söylemeyince onu anladığımı gösterir şekilde başımı salladım. Kitty Lawson'ın söylediği bir şeydi muhtemelen. Bay Willoughby kutsal evlilik bağı savaşında hangi vazife için gönderilmişse görevini hiç uygulamadı, ya da uyguladıysa bile benim için fazla örtük bir şekilde yürüttü. Bir noktada konuya geldiğimizi düşündüm. "Sambo," dedi bardan çıkmak için ayağa kalkarken. Radikal bir taktik değişimi gibi geldi bu, ırkçı hakaretlerle beni kovalamak; ama Bay Willoughby'nin bu tip bir şiddete yeteneği var mıydı emin değilim. Gözleri tekrar parlıyordu. "Okuldaki siyahî. Sambo derdik ona. Biliyordum aklıma geleceğini. Müthiş bir koşucuydu. Kara mı kara. Sanırım şimdi ülkesinde ömür boyu cumhurbaşkanı oldu. Senin oradaki ahbapların ne der bütün buna? Tam bir yangın yeri." Ama benim cevabımla ilgilenmedi, ben de işitilebilir şekilde mırıldandım, parlak bir gülümseme takındım ve hiçbir şey söylemedim.

Eski toprak Bay Willoughby. Muhtemelen kendisi böyle düşünüyordu. Oradaki ahbapların ne diyor bütün bunlara? Karısı bu meseleyi düşünemeyecek kadar savaşın hararetine kaptırmıştı kendini. Emma sordu tabii, ben de ona ilk başta bir mesele çıkaracakları belliydi dedim. Bununla yetinmeyi seçti. Seçti diyorum çünkü gözlerinde buna gönülsüz olduğuna dair bir şey vardı ama belki mevzuya sonra gireriz diye düşündü.

Amelia'nın doğumuyla birlikte her şey askıya alındı, o altını pisletip çığlıklar atarken başka ne yapıyorsak bırakıp etrafında toplandık. Çok bağırıyordu, öyle ki bazen geldiği yerden duyduğu tiksintinin epey yoğun olduğunu hissediyordum. Herkes bunun normal olduğunu söylüyordu ya da sancısı olduğunu falan söylüyorlardı ama benim aklıma, kendine acırcasına öfkelendiğini düşünmekten başka bir şey gelmiyordu. Bunun elbette bir yararı yoktu ona. Buradaydı, istenmişti, sevilmişti, başka şansı yoktu. Ne zaman fırsat verilse, annesinin memesine özgürlüğe sarılır gibi sarılıyordu. Hayat böyledir, tam da bizi hapseden nesnelere faydasız bir şekilde sarılırız.

Aramıza katıldığı an, haftalardır süren hazırlığın ve endişenin doruk noktasıydı, ilk başta gelişigüzel ve fasılalı başlamıştık, sonra giderek bizi bütünüyle içine alan, tüketen bir şeye dönüşmüştü. Alınması gereken yeni mobilyalar, yatak takımı, çocuk bezi için kova, bebek bakımıyla ilgili okuyup çalışılacak şeyler, isim karıştırmak, anne adayını son gelişmelerden haberdar etmek için broşürler, bekâr kalmak üzerine düşünmek vs. Başka her şey bir yana, Emma'nın ürkütücü vücut ölçüleri, ona her kararı reddetme hakkı veriyordu ama yine de konuşmasını duysanız bunu ilk kez yaşadığını düşünmezdiniz. Yıllar süren eğitim ve öğrenimi tam bu ana hazırlamıştı onu. Yıllardır ya Ameila ya da Beatrice (ba-

zen de Beatrix) adında bir kız çocuğu olacağını biliyordu. Tezini bir kenara bırakmıştı ve Lukács ve Benjamin ve Heidegger yerine –söylemine Foucault ve Derrida hâkim olmadan önceydi bu– dikkatimizi Dr. Spock'ın metnine veriyorduk. Dolayısıyla o kritik an geldiğinde hayatlarımız keskin bir dönüşle bebeğin doğumuna odaklanmıştı. Amelia'nın sarsılmaz bütünlüğü ve şaşırtıcı hareketliliği –ben nedense hareketsiz yatacağını düşünmüştüm– anlatının fragmanını hayret verici bir sona ulaştırdı. Bay ve Bayan Willoughby, ben, Emma'nın üniversiteden Judy diye bir arkadaşı, bu dramaya katılmak için muhtelif zamanlarda hep birlikte yatağın etrafında toplandık. Ziyarete gittiğimde hemşirelerin bana müsaade buyurmasının keyfini çıkardım, beni Emma'nın yatağına oturmam ve elini tutmam için teşvik ettiklerinde gülümseyerek uyum gösterdim, bebeğin sağlığı ve sıhhati için gerekli olduğunu düşündükleri bebeksi sesleri çıkarmak hoşuma bile gitti. İtiraf etmeliyim ki Amelia o dönem yaptığım saçma sapan maskaralıkları seviyordu, varoluşla tutuştuğu hırçın çarpışmaya ara verip havaya tekmeler savuruyor, kendisinden beklenen o tiz sesleri çıkarıyordu.

Emma şaşırtıcı bir şekilde kayıtsız yaklaşıyordu olan bitene; bedeninin kısa zaman önce maruz kaldığı sıkıntı ve ıstıraptan bahsetmektense, o yokken kendim için yaptığım yemeklerden ve doğum servisinde edindiği arkadaşlardan konuşmak daha çok ilgisini çekiyordu. Bütün bunları yapmış olması onu daha bir kahramanca kılıyordu. Ben de oradaydım tabii ki, açlıktan ölüyordum ve altıma kaçırmak üzereydim; Emma sarf ettiği çabadan kıpkırmızı kesilmiş, çocuğu çıkarmak için inlerken ebeler, kötü niyetli diyebileceğim bir aldırışsızlıkla bir içeri bir dışarı koşturuyordu. Kendin istedin bunu, o yüzden sızlanmayı kes, diyorlardı tahminimce.

Böylece ben de anne ve çocuk için kopan bu yaygaraya katıldım ve müşterek gayretimiz için mükâfatlandırılmış his-

settim ve gururlandım; ama itiraf etmeliyim ki eve döndüğümüzde bu başarımızın farklı bir yönünü görmeye başladım. Mesela Emma etrafında yalnızca ben varken pek de öyle kayıtsız görünmüyordu. Söylediklerim onu sinirlendiriyor gibiydi. Dr. Spock'ın yanında bebekle ilgili yaşadığı bir kriz için araya girip orada ne yazdığını ona okuduğumda, kaşlarını inanamayarak yukarı kaldırdı ve sanki hiç konuşmamışım gibi devam etti. Yalnızca yavru köpek gibi yerlerde yuvarlanıp tuhaf sesler çıkardığımda gülümsüyordu bana. Ya da yanında uzanırken, bebek nihayet uyuduğunda, vücudunda izin verdiği yerleri okşadığımda.

Eve gelmemiz Amelia'nın hoşuna gitmiş gibiydi. Çıkardığı seslerin yelpazesi genişledi ve hâlâ sık aralıklarla acı çığlıklar atsa da bazen sustuğu bile oluyordu.

Emma ve annesi kendini tamamen bebeğe vakfetmişti, onu, çaba gerektirmeyen, şen bir yakınlıkla tutuyorlardı. Bebeği izliyor, okşuyor, kaşlarını çatmasının ve çığlık atmasının nedenleriyle ilgili tahmin yürütüp, üzerine tartışıyor, agulamalarıyla eğleniyorlardı. Emma bu zamanlarda kendini unutuyordu sanki, ben etraftayken –ortada dolanıp maskaralık ederken– nadiren olan bir şeydi bu. Belki de aldığı zevki aşağılarım, içgüdü düzeyine böyle kolaylıkla inebildiği için onunla alay ederim diye korkuyordu. Kadınların, yaradılışlarına içkin olduğunu düşündükleri için toplumsallaştırdıkları *ince duyguları* tarafından ezildiğine ilişkin bir düşüncesi vardı. Kendilerini kurban etmek için eğitilmişler, yalnızca çocuklarının hizmetkârına dönüştüklerinde tatmin duyuyorlar, derdi. Şimdilik bu endişelerden sıyrılmasını muhtemelen annesinin aldığı zevk sağlamıştı. Bu şölene davet edildiği zamanlarda Bay Willoughby, bebeği teskin eden aklı başında sesler çıkararak şöminenin kenarında zarifçe dolaşır, ona dişlerini gösterirdi.

Karı koca ne zaman gelseler (her gün), yanlarında bula-

şık deterjanından bir kilo bifteğe, mutlaka bir hediye getirirlerdi. Emma biraz kestirebilsin diye biri banyoda bezleri yıkarken diğeri çocuğu köpek pisliğiyle kirlenmiş kaldırımlarda gezdirirdi. Sonra Bayan Willoughby çay yapar, bebeği doyurur ve yanlarında getirdikleri bifteği pişirirdi (bazen). Bir nedenle ara sıra gece de kalır, yatak odamızda yerde yatardı – uykumda konuşup bebeği uyandırdığım için dışarı çıkarılmıştım bir ara. "Ne söylüyordum?" diye sormuştum ama konuştuğum dili anlayamadığını söylemişti. Tedirgin edici bir durumdu bu. Bazen onlar için varlığım yokluğum birmiş gibi hissediyordum. Yanlarındayken konuştuğumda, anlaşılmaz bir dilde konuşuyormuşum gibi sesim bir tuhaf çıkıyordu. Konuyu takip edemediğimi, kelimeleri karıştırdığımı, nutkumun tutulduğunu fark ediyordum. Benim hakkımda konuştuklarında (hatta benimle konuştuklarında) bana acıyorlarmış gibi geliyordu, doğanın önüne geçilemez güçlerinin, bir tufanın ya da kolera salgınının ya da kalıtımsal bir bozukluğun kurbanıydım sanki.

Bazen Emma bana, onlarla alay ediyor muyum diye şüpheyle bakardı. "Neden babamla iki tek atıp bebeğin doğumunu kutlamıyorsunuz?" diye bir öneride bulundu.

Neredeyse bomboş olan barda (saat daha 6.30'du) bardaklarımıza tutunup konuşmadan oturduk. Bay Willoughby'ye baktığımda gözleri üzerimde geziniyordu, bu bende bağırıp karanlığa doğru çığlık atarak koşma isteği uyandırdı. İmparatorluk hikâyelerini özlemişti ama dilim kurşun gibi ağır ve cansızdı, başım mutsuzluktan zonkluyordu. En sonunda ona hastanede hayatımı kurtaran İngiliz rahibeden bahsetmeye başladım. Hepsi de sefahat ve şehvet düşkünlüğü yüzünden devralınan miras nedeniyle ortaya çıkan humma, cüzzam, *bilharzia* ve bulaşıcı çıbanların karmaşık bir karışımı neticesinde son nefesini vermek üzere olan bir teyzeye veda etmek için hastaneye gitmiştim. Dışarı çıkmak için

merdivenleri inerken birden tropik sıtma nöbetine tutuldum. Merdivenlere yığıldım, rahibe orada buldu beni ve bir yatağa taşıdı. İki hafta boyunca, tamamen iyileşene kadar başımdan ayrılmadı, alnımı sulu şarapla sildi ve içebileyim diye ıslak mendilini ağzıma koydu. İmparatorluğun günlük kahramanlıklarından birini anlatan basit bir hikâyeydi bu ama anlatımımdaki vurgu yanlıştı. Bay Willoughby fazla rahatsız olmamış gibiydi, bununla beraber başka bazı hikâyeler kadar etkileyici bulmadığını da görebiliyordum, içimdeki sanatçı bu başarısızlık karşısında hayal kırıklığına uğramanın sızısını duydu.

"İşte her şey yolunda mı?" diye sordu, bir yüzyıl daha sessizce bardaklarımızı tutarak oturduktan sonra. O sırada ilk işime henüz başlamıştım, benden çekinir gibi görünen –tuhaf ama memnuniyet verici bir tepkiydi bu– cahil ve dengesiz manyaklarla dolu bir okulda öğretmenlik yapıyordum. Okul, terli boyun ve yanmış güveç kokuyordu. Yeni işimi günlük bir eziyet gibi görüyordum ve sürekli öğrencilerin ayaklanıp beni küçük düşüreceklerinden korkuyordum. Diğer bütün sorunları bırakıp sürekli teyakkuzda olmam, böyle bir hadisenin önüne geçmek içindi; her günü, her saati, çocukların yüzünde ve bağıra çağıra konuşmalarında gördüğüm o zar zor denetledikleri vahşiliğe kurban gitmeden atlatmak içindi. Yaşı daha büyük olanlardan bazıları benden daha uzun duruyordu ve kızlar da pekâlâ çocuk doğurma yaşına gelmişti ama enerjilerini ve meraklarını cansiperane bir şekilde maskaralıklara ve fesatlıklarla adıyorlar ve bir babun çiftliğindeki anaokulu çocuğu yaş grubu gibi davranıyorlardı.

"Artık düşüneceğin başka biri var," dedi Bay Willoughby eve yürürken. "Ciddi iş."

Döndüğümüzde ev çırpılmış yumurta kokuyordu ve anne sütü ve konserve yiyecek ve ıslak çocuk bezi vs. Bu tahmin

edilebilir ve ezici gündeliğin amansız simgeleri Amelia'nın doğumunun yeniliğini tüketti ve en sonunda Bay ve Bayan Willoughby'nin Blackheath'e geri dönmesine sebep oldu. Bunlar aynı zamanda Emma'yı da durgunlaştırıp hüzünlendirdi ve bölge hemşiresinden Dr. Spock'a kadar herkesin onu uyardığı, buna rağmen direnmeyi imkânsız bulduğu bir depresyona sürükledi. Ne sevindirici ki bu bedbahtlığını hafifleten birkaç şeyden birinin de bana kendisini zindeleştirecek bir şekilde, çekinmesizce saydırmak olduğunu fark ettim.) Okuldan eve koştururken bilirdim ki az sonra ayaklarımı uzatarak oturabileceğim, bu sırada Emma da benim bencil vurdumduymazlığımı masaya yatıracak ya da anlayışsızlığımı analiz edecek. Bunun için elimden geleni yapıyordum, yanlış yerlerde gülümsüyor, salatayı sallana sallana yiyordum (hâlbuki aç kurt gibi mideme indirmem bekleniyordu), hali yoksa onun yerine yemek yapmayı öneriyor, bebekle aynı yarıküredeyken sigara yakıyordum. Bu kışkırtmalara elinden geldiğince dayandıktan sonra, kendine bir iyilik yapıp muhtelif eksikliklerimi sayıp döktü.

Bir gün Amelia, Emma'nın göğsünde, arada bir irkilmesine sebep olan bir oburlukla hapur hupur gömüldüğü o sakin mahremiyetin içinde otururken, Emma'ya Bay ve Bayan Willoughby'nin burada olduğu dönem evin çılgıncasına işgal edilmesinden duyduğum rahatsızlığı söyledim (ama aralarında yabancı gibi hissettiğimi söylemedim). "Senin ailen bu kadar uzaktayken yapabilecekleri başka bir şey yok," dedi. Konuşmaya başlamadan önce uzun bir süre bekledi, sessizliği uzatarak beni günah çıkarmaya zorladı. Sessizliğim için suçluluk duydum ama dişimi sıktım. "Sizinkilerin de bebek üzerinde hakkı olduğunu yadsımaya çalışmıyorlar, eğer bunu kastediyorsan."

Emma'nın uzun, suçlayan bakışları fazlasını söylüyordu, gerçi bu meseleyi sonra etraflıca ele alacağından emindim.

Senin sorunun hep kendini düşünüyor olman. Onların torunu o. Her hakka sahipler... Senin ailen bize bir kart ya da bebek için bir hediye bile göndermedi. Onlara bizim adetlerimizi dayatmaya falan çalışmıyorum ama en azından küçük bir hediye gönderirler diye düşünmüştüm... Hayatlarının zor olduğunu ve bütün o korkunç şeylerle uğraşmak zorunda kaldıklarını biliyorum, o yüzden sırf sinirlendiğim ya da gücendiğim için eleştirmiyorum onları. Ama insaf! Bir kart bile göndermediler. Amelia doğduktan sonra hiçbir şey eskisi gibi değildi artık ve benim ailem ve ülkem de bunun dışında kalmıyordu.

Birbirimizi yeni tanımaya başladığımızda Emma'nın aklında benimle ve geldiğim yerle ilgili birçok soru vardı. O kadar güzel, o kadar hayat doluydu ki (saçları bile capcanlı görünüyordu) beni geçmişime bağlayan nasır tutmuş, sertleşmiş hatıralarımı gerçekten de bilmek istediğine inanmakta zorlanıyordum. Ama istediğine yemin etti. Babam ne iş yapıyordu? (Bu soru İngiltere'de genellikle ilk sorulan sorudur). Kaçımız oradaydık? *Ah demek sen en büyüklerisin.* Evimizde kaç oda vardı? Bilmek istemediği hiçbir şey yoktu: okulum ne kadar büyüktü, liseler arası futbol kupasını kaç kere kazanmıştık, çocukluk arkadaşlarımın isimleri, annemin ismi neydi... Ben dökülürken memnun bir dikkatle dinlerdi beni. Artık çok uzakta kalmış ve fakat içimde bıraktığı ıstıraba rağmen bende hoş bir sızı ve suçluluk uyandırmayı sürdüren şeylerden durmadan konuşabilmek ilk başta epey rahatlatıcı olmuştu benim için. Daha sonra hikâyemi daha az karmaşık görünmesi için süslediğimi ve olmayan ayrıntılar uydurduğumu bıçak gibi saplanan hafif bir utanma duygusuyla fark ettim. Bu utanç birkaç dakikalığına yoğun olsa da kısa sürede geçti ve yalanlarıma alışmaya başladım. Beni mutlu ediyordu bu yalanlar ve en önemlisi onu mutlu ediyordu. Hayır, en önemlisi kimseye zararı yoktu. Ülkem ve ailemle ilgili konuşmalardan hiç bıkmış görünmüyordu ve

itiraf etmeliyim ki uydurduklarımın bazıları tabii ki bizi birbirimize karşı daha az dar görüşlü göstermek, hayatlarımızı soylu ve derli topluymuş gibi sunmak için olsa da çoğunlukla gösterdiği bu ilginin altında kalmamak içindi.

Bir süre sonra o kadar yoğun bir ilgi göstermemeye başladı. Bunun tam olarak ne zaman gerçekleştiğini bilmiyorum; o sırada fark ettiğimi sanmıyorum. Birbirimize alıştığımız süre içerisinde yavaş yavaş oldu muhtemelen. Uydurduklarımı anladı da artık dinlemeye tahammülü kalmadı mı acaba, diye düşündüm; ama dürüst olmak gerekirse bunları en başından anlamasını beklerdim. Anlatı biçimlerine olağanüstü bir merakı vardı (ve doktora tezinde de bu konuyu seçmişti), dolayısıyla hikâyelerimin anlatırken beni taltif ve tatmin edecek şekilde ayarlandığını kesinlikle biliyordu. Belki de hikâyeler, birbirlerine benzerliğiyle onu usandırmıştı. Eğer yaşanmamış olsalardı ben uydururdum onları ve o da aynı şekilde uydurabilirdi. Hayır, bence muhtemelen hikâyeleri kendi başına tamamlamak için gerekenlerin hepsini duydu ve gördü, sonra da sevecen bir şekilde ışıkları söndürdü. Sonuçta ilgilenmesi gereken başka şeyler vardı. Bu görmediği, tanımadığı insanlardan ve yerlerden bahsederken bunu hoşuma giden bir aşinalık hissiyle yapardı. Tahmin edilebilir ve sıradan şeylermiş gibi bahsederdi onlardan, oysa ben hiç öyle hissetmezdim. Benim için yabancı, tuhaf ve farklıydılar; bulunduğum yerden gece ve gündüz kadar uzaktılar. Bu yüzden birinin adını andığında ve konuştuğu kimse ona, bahsettiği kişinin dayım olduğunu açıkladığında, bu; dayımı var kılıyordu, İngiltere'nin katı benlik saygısına intibak ettiriyordu, başka herhangi biri üzerinden dönen sohbet kadar rahat ve akıcı ilerliyordu. Dayımı normal ve önemsiz birine dönüştürüyordu, katı, hafif asabi, sürekli para kazanma derdinde ve namazını bir gün bile kaçırmayan bir adam gibi göstermiyordu.

II

Bir dayım yok benim. Ya da babam. Bu iki figürü üç aşağı beş yukarı üvey babamdan yola çıkarak ben yarattım Emma için. Haşim dayı annemin abisiydi ve üzerinde büyük bir etkiye sahipti. Ayrı annelerden oldukları için aralarında on iki yaş vardı. Arada bir erkek kardeşleri daha vardı ama o denizci olmak için Güney Afrika'dan Japonya'ya kömür taşıyan bir gemiye saklanıp kaçmış, kendisinden bir daha haber alınamamıştı. Hamburg'a yerleştiğine dair bir söylenti vardı ve bir başka söylentiye göre de Londra'da bir suça karışmıştı ama evde onun nerede olduğunu ya da geçmişini veya şu anki hayatını merak etmemiz hoş karşılanmazdı. Annemin öz kardeşiydi ve kaçışı onu el üstünde tutan, onunla gururlanan annesi için büyük bir üzüntü olmuştu. Bu çocuk insanların, kocasıyla arasındaki yaş farkından dolayı küçümsediğinden kuşkulandığı evliliği için bir lütuf nişanesiydi. Önceden daha genç biriyle evliydi ama adam bir an evvel bir çocuk istiyordu, onun bu planına uyamayınca boşanmışlardı. Dilerim Tanrı onun kötü ruhunu çürütür ve yaşlılığında onu çıbanlarla sınar. İnsanlar onu, yaşı kendinden iki kat

büyük bir dulla evlenecek şevke sahip olduğu için küçümsüyor idiyse bu çocuk, Tanrı'dan onların haset dolu ruhlarına ders vermek için gelmişti.

Babaları annemin kardeşi kaçtığında hâlâ hayattaydı ama oğlunun itaatsizliğinin getirdiği utanç yüzünden kalan birkaç aylık ömründe adını bir daha anmadı. İnsanlar sokakta oğlu Abbas'ı sorduğunda başını sallayıp sessiz kaldı ve bazen de gözleri doldu. Herkes, babasının otoritesini hiçe saymasının, bu kabahati işleyen adına âdet gereği merhamet ve af dileme girişiminde bulunamayacakları kadar derin bir suç olduğunu anlamıştı. Baba çok kısa bir zaman sonra ölünce herkes doğal olarak bunun müsebbibinin oğlunun gidişi olduğunu düşündü oysa hepsi ihtiyarın bir süredir adım adım ahirete doğru yol aldığını biliyordu. Aileyi bu kadarcık drama ve skandaldan mahrum etmek kalpsizlik olurdu. Birkaç ay sonra anneleri beklenmedik bir şekilde, ruhunu teslim etmeden iki gün önceye kadar hiçbir hastalık emaresi göstermeden öldüğünde Tanrı'nın elinin devreye girdiği açıktı ve Abbas'ı içlerinde biraz sevgiyle hatırlayanlar, yaratıcısıyla buluşma zamanı geldiğinde onu bekleyen kader karşısında titrediler. Annem ve Haşim dayının, kardeşleriyle ilgili suskunluklarını sürdürmekten başka seçenekleri yoktu. Annem bazen ondan bahsederdi, yaptığı ya da söylediği bir şeyi anlatırdı, fakat böyle zamanlarda sesine sanki kaçıp gittiği için dövünme ya da onu suçlama gereği duymuyormuş gibi, bir duygunun ya da pişmanlığın yansımasına izin vermezdi.

Haşim dayı annemi büyüttüğünü söylemekten hoşlanırdı. Anne-babalarını kaybettiklerinde annem on üç, Haşim dayı yirmi beş yaşındaydı, dolayısıyla (tahminimce) annemin hayatını o yönlendirdi. Onu tanıdığımda sözlerinin ciddiye alınmasını isteyen ağırbaşlı bir adamdı. Yalnızca görünüşünden ve tavrından bile içinde bulunduğu topluluğun ileri gelenlerinden, saygın biri olduğunu anlardınız. Annem

gençken de, o sırada dışarıya karşı tutumu henüz kendinden emin ve azametli bir hâl almamış olsa bile, en azından *ona karşı* bundan farklı davrandığını düşünmek için bir sebep yoktu. Vakti gelince annemle babamın evliliğini ayarlayan da Haşim dayıydı.

Kuşkusuz bunu yalnızca kendini memnun etmek ve annemin önemsiz hayatı üzerindeki hakimiyetini göstermek için yapmadı, ki yapabilirdi. Kendi de henüz evli değildi ve bu kolay düzenlemeyi tercih etti. Limana çıkan ana caddelerden birinin yakınında, altlarında yan yana üç dükkân olan bir binanın birinci katında yaşıyorlardı, babalarının yıllar önce iyi bir mevkiden aldığı bu yer, üzerine diktiği evle birlikte onların başlıca mirasıydı. Üç dükkândan gelen kira –arkalarında depo olarak kullanılan küçük birer odasıyla caddeye bakan üç oda– Haşim dayıya işlerini yürütmesi için gereken desteği sağlıyordu. Yukarıdaki yerleri iki kişiye fazlasıyla yetecek kadar büyüktü: her birine birer oda, iki duvarındaki panjurlu pencerelerinden biri sahile bakan bir misafir odası, mutfak, banyo ve annemin her gün çamaşırları astığı, paslanmış gaz tenekelerinde gül ve lavanta yetiştirdiği ve bazen akşam oturup aşağıdaki caddeden gelen sesleri dinleyerek kalabalık gökyüzüne baktığı teras.

Bir akşam Haşim dayı içtiği bozuk maya midesini rahatsız ettiği için eve her zamankinden erken geldi. Rutini ve düzeni seven biriydi, küçük yerlerde birkaç ufak sapma haricinde kendini kaptırması oldukça kolay olan bir alışkanlıktır bu. Genellikle yatsı namazından sonra maya içip pide yemek için Yemenli bir fırıncının işlettiği bir lokantaya giderdi, oradan akşam yemeği için eve dönmeden önce ana caddedeki kahveye uğrar, radyodan haberleri dinlerdi. Annemi terastaki hasırın üstünde otururken gördü, mutfaktan gelen ışık vücudunu siluet şeklinde yansıtıyordu. “Neden böyle karanlıkta oturuyorsun?” diye sordu. “Buraya bir ışık koyma-

lıyız." "Hayır," dedi annem, "Ben böyle seviyorum." Annemden kahve istedi ama akşam yemeği istemedi; ve yağmurlar başlamadan hemen önce serin bir mart akşamı olduğu için de yatak odasına değil terasa getirmesini söyledi. Sonra annemin az önce kalktığı hasıra oturdu. Otururken gözünün ucuyla bir hareketlenme gördü ve bakmak için döndüğünde birinin yakındaki bir evin penceresinden uzaklaştığını fark etti. Bu pencere, duvardaki dokuz on inç genişliğinde bir yarıktı yalnızca, camlı ya da panjurlu değildi, merdiven aralığını aydınlatma ya da depoyu havalandırma işlevi gören bir menfezdi. Evi yan açıdan gördükleri için bu yarık, terastan bakıldığında daha bile dar görünüyordu. Pencerenin ardındaki odanın ışığı loş, sabit ve altınsıydı, kandil ışığıydı. Fakat Haşim dayı uzaklaşırken çok kısaca gördüğü bu kişinin erkek olduğundan emindi ve kim olduğunu bildiğini düşündü.

Babam kısa bir süre önce köyden gelmiş, şehirdeki öğretmen okuluna gidebilmek için o evdeki akrabalarının yanına yerleşmişti. Ortaokulu önceki sene, on sekiz yaşında bitirmişti fakat yaşı nedeniyle lisede kendine yer bulamamıştı; liselere girebilmek için yoğun bir rekabet yaşanıyordu ve şehir okulları köy okullarından her zaman daha iyiydi. Şehir okulları yalnızca öğrencilerin ulaşımı açısından daha yakın olduğu için ve öğretmenler, kitaplar, tuvaletler ve spor teçhizatı bakımından daha donanımlı olduğu için değil, aynı zamanda köy okullarında okuyan öğrencilerin aileleri onlardan tarladaki işlere yardım etmeleri için zaman ayırmalarını beklediği ve öğrenciler bu yüzden bazen o seneyi tekrar etmek zorunda kaldığı için de tercih ediliyordu. Şehir okullarındaki öğrencilerin çoğu on dört yaşında ortaokulu bitirmiş oluyordu. Babam, okul dönemi içindeki vakitsiz devamsızlıkları nedeniyle okulu bitirdiğinde yaşı bu kadar büyüktü, gerçi kendi okulunda bile yaşça en büyük olan kesinlik-

le o değildi. Her hâlükârda elinden gelenin en iyisi öğretmen okuluna girmek oldu. Haşim dayı bu yeni komşuyu görmüştü, ince yapılı, kıvrak ve atletik görünen, sokakta karşılaştıklarında ona selam veren o genç adam. Uysal bir yaradılışı olduğunu düşündüren kibar tavrına hayran kalmıştı.

Haşim dayı yarı aydınlık terasta otururken hafif bir şaşkınlıkla annemin yetiştirdiği güllerin hoş kokusunu alabildiğini fark etti. Bu hoş kokuya odaklanıp burun deliklerini genişleterek derin derin nefes aldıkça kokunun uçtuğunu, zayıfladığını gördü. Bir iki defadan sonra da denemeyi bıraktı. Yine de yayılan o hafif kokuyu böyle beklenmedik bir şekilde yakalayabildiği için kendini bir miktar hünerli saydı. Annem kahveyle geldiğinde, orada oturmadan birkaç çamaşırı suya bırakıp uyuyacağını söyledi. Fakat Haşim dayının, sıkıca bastırdığı bir endişeyle zaten bildiği bir şeyden –annemin bir kadın vücuduna sahip olduğundan– emin olacak kadar kalmıştı orada ve gece de onun bunu görebileceği kadar aydınlıktı. Haşim dayı bunu bilmiyor değildi. Annem, o etraftayken serpilen vücudunu gizlemek için artık farklı bir şekilde örtünüyordu ve ortak yaşam alanlarında yeni bir mahremiyet içinde yaşamaya başlamıştı. Misafirleri ve arkadaşları geldiğinde değişiyordu annem, hepsi de Haşim dayının üzüntü verici bir şekilde sığ bulduğu bir tür canlılık ve neşeyle parlıyordu. Parfümleri ve pudraları, sıcak tenlerinden yayılan sandal ağacı ve misk kokusu Haşim dayının, başka bir odada oturuyor olsa bile, nefes alabilmek için çabalamasına sebep oluyordu.

Annemin terasta, kendisini beğenen birinin görüş alanı içerisinde oyalanması Haşim dayıyı tedirgin etmiş ve hayatını tekrar altüst edecek bir kargaşanın yaklaştığını hissettirmişti. Karanlıkta oturdu ve bir kez daha güllerin kokusuyla sarsıldı. Fakat bu sefer koku aklına çürümeyi ve kaosu getirdi.

O akşamdan sonra gözünü genç adamın üstünden ayırmadı, onu sorup soruşturdu. Terbiyeli tavırları ve filinta gibi gençliği haricinde onu beğendirecek pek bir şey bulamadı. Babasının Bunge yakınlarında küçük bir tarlası vardı, ara sıra pazara biraz muz ve mango götürmeye ve büyükçe bir aileyi uzun yıllar beslemeye yetecek, fazla bereketli olmayan bir arazi parçasıydı bu. Haşim dayıların komşusu olan o akrabalarıyla birlikte, onlara muhtaç bir durumda yaşıyordu. Gayreti, candan hürmeti ve uysal sokulganlığı Haşim dayının kulağına gelmişti, bununla birlikte bir keresinde kahvede, malumat sahibi olduğunu düşündüğü bir konuda şaşırtıcı bir açık sözlülükle konuştuğunu duymuştu. Daha o zamandan, bir öğretmenden bekleneceği gibi davranıyordu ve Haşim dayı onun, her öğretmen gibi zamanla epey yoksullaşacağını ve giderek bilgiçleşeceğini düşündü.

Dolayısıyla annemle babamın evlilik hazırlıklarına gönlü razı olduğu için başlamadı. Yalnızca gizli kapalı durumlarla, bir gün pervasız çıkışlarla patlak verebilecek bastırılmış küskünlükler ve yeni bir utançla çevrili olmak istemiyordu. Yardım isteyebileceği, görüşmeleri başlatmak için önden gidip ağızlarını aramasını isteyebileceği bir kadın akrabası yoktu ve annemle de onu iffetsiz davranışlara teşvik eder gibi görünür korkusuyla konuşmamıştı. Annemin duygularını onaylar görünürse gün içinde o işteyken ne olacağını kim bilebilirdi? Ama Haşim dayı becerikli biriydi. Sorunları kendi gücü çerçevesinde halletmeyi severdi. Abbas'ın kaçışı, babasının utancı, cenazeler, annemin yetiştirilmesi bütün bunlarla telaşa kapılmadan ve hiçbirini savsaklamadan ilgilenmişti. Bu küçük işin de aynı şekilde üstesinden gelinecekti. Babama açık bir dostluk göstermişti, küçük meselelerde yardımını istemiş böylece kendini ona borçlu çıkarmıştı, misafirleri olduğunda onu da yemeğe davet etmiş ve en sonunda da iki kere evlilik konusunu gündeme getirmiş-

ti; bir kez erkek arkadaşlarla birlikteyken şaka yollu, bir kez de beraber evin dışında, yol kenarındaki bir bankta oturup hava alırlarken. Kim böyle bir yüreklendirmeye karşı koyabilirdi? Annem ve babamın zaten akşamlarını karanlıkta birbirlerine göz süzerek geçirdiği açıktı, birkaç ay içerisinde babamın akrabaları ilk hamlelerini yaptı. Haşim dayı bununla da ilgilendi, anneme gelen cılız çeyiz gibi hassas bir konuyu, işin içinde olan herkese dindar bir tevazunun incelikli göstergesi olarak göstermeyi başardı. Ne de olsa Vajhabi'ydi ve bu tür bir dünyevilik hoşuna gitmiyordu. Yalnızca kibirli olanlar ve görgüsüzler servetleriyle gösteriş yapardı. Çeyiz sorunu çözülünce evlilik için önlerinde başka engel kalmamıştı.

Her düğün gibi bunda da hazırlıklar, kendilerini bu tip düzenlemelerde daha ehil gören kadınlar tarafından Haşim dayının elinden kesinkes alınmıştı, düğünden sonra babam dükkânlarının üst katındaki odaya taşındı. Akşamları annemle babam rayihalı terasta oturup fısıldaşırken, en azından ilk günlerde, Haşim dayı da sükûnetin eve geri döndüğünü düşünüyordu. Gecenin geç saatlerine kadar fısıldaşmaları havayı elektriklendiriyordu ve ilk başlarda onu rahatsız ediyordu ama bu konudaki rahatsızlığını bastırmayı öğrendi ve babamın akrabalarının yeni kız kardeşlerine selam vermek ve Haşim dayının para kesesini tartmak için eve gelmesinden duyduğu rahatsızlığını da bastırmayı öğrendi.

Haşim dayı servetiyle ün salmıştı; bunu onaylamak ya da inkâr etmek gibi bir derdi yoktu. Önüne çıkan her şeyin alışverişini yapardı hem hayatta hem işte –zaten bu ikisi pek farklı değildi birbirinden– ve bir şekilde sağ salim altından kalkardı. Bolluk zamanlarında satın alıp stok yapar, kıtlık olduğunda satardı. İngilizler baştayken kimsenin işini sürdürmesine karışmazdı, tabii bu onların istediği ya da ihtiyaç duyduklarını düşündükleri ya da kıt olan (işbirlikçi

bir *banya*[1] ya da insafsız bir Arap tüccar tarafından istiflendiği için) ve onları, kolonilerini düzgün biçimde yönetmekten aciz gösteren *bir şey* olmadığı sürece. Sonra bütün bu yönetme işlerinden ve hizmet vermek için geldikleri bu öfke dolu ve artık sessiz kalmayan insanların nankörce eleştirilerinden bıkıp usanıp bu azılı sürüyü kendi yıkımlarıyla baş başa bırakarak gittiler.

Sonra, çok sonra, yerli zorbalarımızın yönetiminde daha zor zamanlar yaşarken, Haşim dayı ticaretini çeşitlendirdi. Parasını yabancı paraya çevirdi, taşımacılık kurallarına ve gümrük kısıtlamalarına nasıl uyacağını öğrendi, ihtiyaç duyulan ne varsa –elektrikli ocak, klozet, çimento sevkiyatı– içeri kaçak sokmak için ona güvenilirdi. Bunu yapabiliyordu çünkü bu şeyleri güçlü, fakat maddi olanağı kısıtlı yetkililere de temin ediyordu, tam da işlerini yürütmesini engelleyebilecek olanlara. Kıtlığa sebep olan aptal yasaları koyan ve yürürlükte tutan onlar olsa bile, onların da yaşamlarını sürdürmeleri ve yemek pişirmeleri, sifonlu tuvalet kullanmaları, kendileri, anneleri ve kız kardeşleri için ev yapmaları gerekiyordu. Ama onlar bu amaçla orada bulunuyordu, bunun için kendilerini oraya koymuşlardı: bu yasa koyucular ve martavalcılar, herkesin –şu veya bu barbarlık tehdidiyle– riayet ettiği yasa ve kararnameler çıkarıyor, bir yandan da insanların yüzüne oturup pisliklerini üstlerine saçıyorlardı.

Haşim dayı onları da nasıl idare edeceğini biliyordu ve bunu iş ilişkilerini temiz bir şekilde yürüttüğü izlenimini bırakan bir üslupla yapıyordu. Alışverişlerini dengeli bir nezaket içinde yürütüyordu, öyle ki iş yaptığı kişiler bu münasebetlerinde kendilerini hafif pohpohlanmış hissediyorlardı. Sınırları çok incelikli bir biçimde çizmişti. Selamlaşma haricinde sesi hiç yükselmezdi, bununla beraber gözlerindeki ya da ses tonundaki bir eşik karşısındakine içindeki bükül-

---

1 Hintli tüccar – ç.n.

mezliği hissettirirdi. Mahallede bir hırsız yakalansa ilk Haşim dayıya götürülürdü; o kişinin ufak bir dayakla mı aklının başına geleceğine yoksa polise mi teslim edilmesi gerektiğine o karar verirdi. İnsanlar para için ya da onur meselesi olabilecek başka bir konuda kavga ederse en sonunda kesinlikle Haşim dayıdan hakemlik yapmasını isterdi. Bütün önemli günlerde –Kadir gecesinde, bayramda, Mevlit kandilinde, uzun süredir etrafta görünmeyen bir gezgin döndüğünde– birlikte yemek yemek için evine birkaç kişi çağırırdı. Zaman geçtikçe Haşim dayının hikmeti arttı. Artık onun için her mahlukun mecazi bir anlamı vardı. Hepsini Allah yaratmıştı ve Haşim dayı kendini Allah'a teslim etti, merhamet ve yol göstermesi için ona her gün ibadet etti.

Emma ona, senin *yaman dayın* derdi. Haşim dayı bunu duysa Emma'nın tok sözlülüğüne şaşkınlıkla bakar sonra da keyifle gülümserdi. Kendisini pratik ve sınırlarına özen gösteren biri gibi düşünmekten hoşlanırdı ve Emma'nın değerlendirmesi aynı şeyin pohpohlayıcı bir biçimi gibi gelirdi ona, çıkarının sınırlarının farkında ve her avantajı değerlendiren biri.

İlk başta annemle babam başka kimseyi fark edemeyecek kadar birbiriyle meşguldü. Mutlulardı ve ilişkileri yeni bir anlam kazanmıştı. Babamın okulu şehrin altı mil dışında, deniz kenarındaydı ve şehirde yaşayan öğrencilere tahsis edilen otobüsü yakalamak için sabah erkenden çıkıyordu. Öğrencilerin çoğu yatılıydı, okulun şehrin dışında kalan alanı hem sınıflarını hem de yatakhane ve oyun alanlarını bünyesinde bulunduruyordu. Dersler öğleden sonraya kadar sürdüğü için bütün öğrenciler öğlen yemeklerini okulun yemekhanesinde birlikte yiyordu. Babam, geçirdiği uzun günün ardından terden parıl parıl eve döndüğünde,

annem çamaşırları yıkamış, Haşim dayı ve kendi için öğlen yemeğini hazırlamış ve toplamış, akşam yemeğini pişirmiş olurdu. Böylece bütün işleri bitmiş, onunla ilgilenmeye müsait olurdu. Annemin kovada onun için hazır ettiği ılık suda yıkanır, suyu kepçeyle dökünürken sırada onu bekleyen şeyi sezerek bir şarkı mırıldanırdı ve sonra yanına, odaya giderdi. Daha sonra, yürüyüşe çıkıp bir süre bir kahvede otururdu ama güneş battıktan hemen sonra eve döner, ertesi sabaha kadar dışarı çıkmazdı.

Birlikte hayatları rüya gibiydi. Kafaları birbirinden birkaç santim uzakta fısıldaşarak sabahlara kadar konuşur, başlarından geçen hikâyeleri anlatırlardı. Babam anneme kendi babasından, güç gösterisinden hoşlanan ve aileyi bir diktatör gibi yöneten o kısa boylu, hırçın adamdan bahsetmişti. O uyandığında herkesi uyanmaya zorlar, kimsenin isteğini ya da fikrini sormadan o gün yapılacak işlerle ilgili emirler yağdırırdı. Bir aile gibi yaşamaları ve davranmalarının önemli olduğunu söylerdi. Bu anlamda neyin kabul edilebilir olduğuna ve olmadığına ilişkin kuralları ayrıntılı ve çoğunlukla katıydı: herkesin kendi dediğini yapmasından müteşekkildi. Aralarında en çok ve en uzun babaları çalışırdı, işitebilecek yakınlıkta olan herkesle her an konuşurdu –sindirir, suçlar, nasihat ederdi– ayrıksı fikirlerin kök salacağı en ufak bir çatlağa izin vermezdi. Kendisine karşı gelindiğini hissederse, ezici gülümsemesiyle dik dik bakar ve *Demek benden iyisini bildiğini düşünüyorsun*, derdi.

Ailenin en genci olan babamın, iki erkek, bir kız kardeşi vardı. Kız kardeş içlerinde en büyük olanıydı, babamdan sekiz yaş büyüktü. İstedikleri halde hiçbirinin okula gitmesine izin verilmemişti. Erkek kardeşler yeni açılan okula gitmek istediklerini söylediklerinde, babaları şaşırarak, bu tip absürtlükler için hazır tuttuğu özel sırıtışıyla sırıtmıştı. *Ciddi olamazsınız*, demişti. *Size tarlada ihtiyacım var.* Kız kardeş-

lerini, okula erkeklerle pis işler karıştırmak için gitmek istiyor diye günlerce topa tutmuştu. Kızına el kaldırmamak gibi bir âdeti vardı. Bunu annesine bırakırdı, kendi de ihtiyaç hâsıl olduğunda, ki düzenli olarak oluyordu, oğlanlarla ilgileniyordu. Fakat kızının okula gitmek istemesinden, onun gözetimine alçakça ihanet etmesinden, kendini ve ailesini lekelemek için düzenlediği pis entrikalardan yakınırken, birkaç kez el kaldırmaya yaklaşmıştı; bunu yapmasını tek engelleyen şey sıkıcı konuşmasına başladığında annesinin daima orada bir yerde olması ve onu durdurmak için haykırıp af dileyerek üzerine atlaması olmuştu.

Babam yedi yaşındayken on üç yaşındaki en büyük abisi onu bir sabah elinden tutup şehirden yaklaşık bir kilometre uzaktaki okula götürmüştü. Babası hiçbir şey demedi çünkü annesi, duruma müdahale etmesini önlemek için saçlarını, kirli ayaklarını bahane ederek gürültü koparıp ortalığı velveleye vermişti. Annesi genellikle onun üstüne titrer, babasının gazabından korur ve yapması buyrulan günlük işlerin en ağırlarından onu kurtarırdı. Babası bu şekilde geri püskürtüldüğü için ona *ayal mama*, annesinin oğlu, derdi. Okula başladıktan sonra, ilk haftalarda sanki adını unutmuş gibi sürekli böyle çağırırdı onu; ama aynı zamanda, sırf annesi bu kadar mesele çıkarttığı için bu akıl dışı gidişata müsaade ettiğini belirtmek amacıyla da yapardı bunu. Bununla birlikte, gerekli gördüğü her zaman, geride durup işlere yardım etmesini söylerdi. Bazen bu geride durma birkaç hafta sürerdi, öyle ki babamın yapacağı hiçbir şey olmadığı açıkça görüldüğü için erkek kardeşlerinden biri ya da kız kardeşi ona sertçe *Niye dolanıyorsun burada? Okula gitsene*, derdi. Bu şekilde o kadar dönem kaybetmişti ki, sınavlara katılamadığı için ya da sadece geçecek notu alacak kadar hazırlığı olmadığı için bazı seneleri tekrar etmek zorunda kalmıştı. Sonra ortaokulu bitirip öğretmen okuluna kabul edildiğinde, babası dönem başı-

na yalnızca otuz iki şilin olan okul harcını ödemeyi reddetti; bu o kadar küçük bir meblağdı ki yalnızca öğrencinin iyi niyetini ve taahhüdünü göstermek için alınıyordu, yine de babam gibi birinin bunu kendi başına bulması imkânsızdı.

O sırada babamın kız kardeşi çoktan evlenmişti. Kocası uzaktan akrabalarıydı. Şehirde yaşıyor, bir boyacının çırağı olarak çalışıyordu. Anne tarafındaki akrabaları ziyarete giden ve yanında annesinin, masraflar için bozdursun diye verdiği altın bileziği götüren, bu kız kardeşti. Böylece babam şehirde yaşamaya ve okula gitmeye başladı. Akrabaları ona bakmış, kalması için bir yer vermişti. Savaşın hemen sonrasıydı, zor bir dönemden geçiliyordu, her türden yiyecek sıkıntısı vardı; dolayısıyla onu böyle, neredeyse hiç mesele çıkarmadan yanlarına aldıkları için minnettardı onlara ve o da yük olmamaya çalıştı. Kız kardeşi yanına alabilirdi onu, öyle söylemişti, fakat şehrin yoksul bir bölgesinde bir göz oda kiralamışlardı ve kendilerini geçindirmeye çalışıyorlardı. Akrabalarla kalması daha iyi olurdu. Ara sıra ziyarete gelirdi ve ne zaman aileyi ziyaret için köye gitse onlara hediye olarak çeşit çeşit meyve getirirdi.

Okulda arkadaşlar edinmişti, öğle sonraları, dersler bittikten sonra, bunlardan birkaçıyla sahilde gezinirdi, dedikodu yapıp çılgınca birbirlerine sataşırlardı. Akşam namazından sonra kahveye ya da yemek için eve giderlerdi; yaşça büyük olan bazıları, daha gizli hazlar peşinde bir gezintiye daha çıkardı. Babamın parası yoktu ve kahvede oturup, kalabalığın kıyısında, eli boş, konuşmaları dinlerken bunun fazlasıyla bilincinde olurdu. Her akşam Hindistan'ın bağımsızlığı konusu açılırdı, İngilizlerin kararlılığının çözülmesine hayret ederlerdi. Bir akşam kahvede boş boş konuşanlardan biri alaycı bir şekilde Gandhi'den, İngilizleri ışığın asasıyla[2]

---

2 (Sanskritçe) *Lingam*: Işığın asası. Hint mitolojisinde Yoni'yle birleşerek Brahma'yı, yani evreni yarattığına inanılır – ç.n.

korkutup kaçıran baldırı çıplak *banya* diye söz etti. Babam kendini, Britanya İmparatorluğu'nun ezici gücü karşısında korkmayı reddeden bu sıska ihtiyarın kudretine, pasif direnişin yarattığı yatıştırıcı etkiye ve Hindistan'ın özgürleşmesi için hayatını vermeye hazır olmasının yüz binlerce insana nasıl bir kuvvet verdiğine ilişkin ateşli bir konuşma yaparken buldu. Bitirdiğinde kendisiyle alay edileceğini düşündü, fakat herkes nazik davrandı ona ve o da kısa bir süre sonra minnettar bir şekilde kalktı.

Ondan sonra akşamları evde oturdu; herkesin onu yoksulluğu ve sohbetlerine küstahça müdahale ettiği için küçümsediğini düşündü. Akşam yemeğinden sonra okulda ne ödev verilmişse, genelde fazla olmazdı, yapıp sonra da ders kitaplarını okudu: en güzel hikâyeler coğrafya ve tarih kitaplarındaydı. Önceden depo olarak kullanılan ufak bir oda verilmişti ona –yatağının ayak ucunda hâla iki sandık üst üste duruyordu– ve odaya elektrik tesisatı çekilmemişti. Bu yüzden sandıkların üstünde duran gaz lambasının ışığında, kucağına yazı yazma düzeneği olarak bir tahta alıp öyle çalışıyordu. Kapıyı yalnızca yarım açabiliyordu ve üstünü değiştirirken ya da giyinirken tek bir yerde durmak ya da yatağına uzanmak durumunda kalıyordu. Fakat bu ufak alanın sağladığı güvenlik ve mahremiyet için minnettardı. Kimse hiçbir şey için ona nutuk çekmiyordu ve ne zaman isterse odasına çekilebiliyordu.

Annemi bazen terasta çamaşır iplerinin arasında gidip gelirken görüyor ve dikkatle baktığını görür de rahatsız olur diye gözlerini kibarca başka bir tarafa çeviriyordu. Geç saatlere kadar yatakta kaldığı bir pazar sabahı, duvara yaslanıp penceresindeki küçük yarıktan aşağı, terasa doğru öylece bakıp o boş günü nasıl dolduracağını düşündü. Annemin elinde çamaşırlarla dolu bir kovayla dışarı çıktığını gördü ve çamaşırları asarken izledi onu. İpe uzandı, kuşluk vakti gü-

neşinde kaşlarını çatmıştı ve babam onun güzelliğini fark etti. Yalnızca bir dakika izledi ve geri çekildi, ama sonra hücresine döner dönmez, terasta mı diye bakmak için pencereye gitti. Bir keresinde annem bir an için görmüştü onu, o da şaşkınlıkla geri çekilmişti ama bir dahaki sefer başka bir yöne bakıyormuş gibi yapsa da yerinde kaldı. Akşamları terasta oturduğunu keşfetti; penceresinin kenarında durup ona doğru bakıyor, ona âşık oluyor, güllerin ve lavantanın etrafını saran kokusunu hayal ediyordu. Bazen şarkı söylerdi annem ya da hasıra uzanır gökyüzünü izlerdi. Yalnızca yarım saat falan kalırdı ve çoğunlukla onun olduğu tarafa bakmazdı bile; ama o her gün o anı beklerdi, onun beklentisiyle uyanırdı, günü o ana doğru sendeleyerek geçirirdi. Nadiren de olsa çıkmadığı zamanlar olurdu annemin; belki evde misafir vardır ya da matemli bir aileye ziyarete ya da bir düğüne gitmiştir diye açıklardı kendi kendine ve sonra kendini terk edilmiş hissederdi, sanki ölmüş ve onu sonsuza dek bırakıp gitmiş gibi kalbine bir ağrı saplanırdı.

Ne zaman Haşim dayıyı sokakta görse bu gizli aşkı nedeniyle bir tuhaf hissederdi kendini. Karşılaştıklarında, Haşim dayı henüz yirmili yaşlarının sonlarında olmasına rağmen, onu başka herkes gibi nazik bir biçimde selamlardı. Uzun boylu bir adamdı, sert, güvenli adımlarla, net ve emin bir biçimde yürürdü. Babam onu her gördüğünde, bu adamın kız kardeşine bakarak, onunla ilgili hayaller kurarak geçirdiği bütün o karanlık saatler için kendini gülünç bir şekilde terbiyesiz hissederdi. Sonra bir akşam Haşim dayı terasa çıktı ve dönüp babamın orada, pencerede olduğunu ve kadınların hayatlarını utanmazca gözetlediğini gördü. Babam görüldüğüne emindi. Duvardaki yarık, evin o kısmındaki tek pencereydi ve nedense herkesin, akrabalarının evindeki o ufacık depoda yaşadığını bildiğini düşünüyordu. En düşük ihtimalle, ifşa edilmeyi ve aşağılanmayı bekliyordu, belki de

dövülmeyi. Fakat sokakta bir daha karşılaştıklarında, babam bir tokat ya da hakaret korkusuyla sinmiş beklerken Haşim dayı duraklamadı bile. Daha da şaşırtıcı olanı kendisine belirgin bir şekilde teveccüh gösteriyordu, öyle ki akrabaları kendi aralarında Haşim dayının onu muhtemelen kız kardeşi için düşündüğünü söylemeye başladı ve öyle de çıktı.

Babamın kız kardeşi stratejiyi belirledi. Akrabalarla konuşup duruma bir bakacak, Haşim dayıyla sessiz sakin sohbet edebilmek için amcalarını gönderecekti. Bu arada babam da birkaç günlüğüne memlekete gidip –şehirde geçirdiği yedi ay içinde yalnızca bir kez gitmişti– olan biteni babalarına anlatacaktı. O da onunla gelmez miydi? Sonra gelirim, demişti kız kardeşi. Birkaç gün içinde.

Demek bu tür bir eğitim alıyorsun, dedi babası. *Seni okula bunun için göndermedim*. Kardeşlerinden biri bu noktada osurdu. Onu kışkırtmak için bilerek yapmıştı; çünkü babası, işitebileceği kadar yakınında kimsenin osurmasına tahammül edemiyordu, cinnet geçirdi, bunun kişiliğine ve onuruna karşı kasıtlı olarak yapılmış bir hakaret olduğunu hissetti. Ayağa kalkıp oğlunu ön kapının merdivenlerinden ekmek ağaçlarının olduğu bahçeye kadar yakası açılmadık küfürler ve beddualarla kovaladı, ilk açık mısır tarlasına geldiklerinde, son bir tur lanet okumak ve Hindistan cevizi ağacının gövdesine işemek için orada birkaç dakika durdu ve sonra uzun adımlarla tekrar eve yürüdü. *Demek böyle bir öğrenim için seni şehre yolladım*, dedi, oğlunun kişisel eksikliklerini sayıp dökmeyi bitirdikten sonra. *Çeyiz için param yok ve senden büyük iki abin henüz evlenmedi*. Benim genç babamın ise, bu kızı sevdiğini ve kızın abisinin de bu evliliği onayladığını düşündüğünü söylemekten başka diyecek bir şeyi yoktu. Babası bu konuşmayı senelerce sürdürebilirdi, bir yandan da oğluna iş kıyafetlerini giyip tarlaya gitmesi için diretiyordu. Bundan birkaç gün sonra kız kardeşi; am-

caları ve Haşim dayının aralarında kabul ettikleri bir planlamayla geri döndü.

Annem bu hazırlıklara hevesle katılıyordu ve babamla resmi olarak nişanlanmadan önce bile sokakta karşılaştıklarında yüzünü açıp onunla konuşuyor, babamın aydınlık gülümsemesine ve güleç sesine hayranlıkla bakıyordu. İnsanlar onları bu şekilde görüp durumun ne olduğunu anlayınca sırıtıyordu. Annem evlilik cüzdanını imzalarken başparmağını bastı ve X yazdı. Okula hiç gitmediğini söylemişti babama, oysa Haşim dayı ilkokulu bitirene kadar devam etmişti. Babası bu fikre karşı çıkmıştı annesi sorduğunda. Öbür anneler kızlarının da oğulları gibi okula gönderilmesi gerektiğinde diretmeye başlamıştı; annesini cesaretlendirip konuyu gündeme getirmesine yol açan da bu olmuştu. Ama babası hayır, dedi ve konu kapandı. Anne ve babası vefat ettikten sonra annem Haşim dayıya, onu reddetmesini ya da daha kötüsünü yapmasını bekleyerek, okula gitmek için artık çok mu geç diye (o sırada on üç yaşındaydı) usulca sormuştu, o da evet öyle, demişti. Sonraki yıllarda bunun için üzülüp, kendini biraz olsun eğitebilmesi için fırsat varken onu bir hayvan gibi cahil bıraktığı için Haşim dayıyı suçlayacaktı; belki okuyup yazmayı ve toplama çıkarmayı öğrenmiş olsa bu tip işlemler gerektiğinde kendini bir çocuk gibi hissetmeyecekti. Annem babama bu dönemden; hikâyelerin bitmek bilmediği ve bunları dinlemek ve diğer yakınlıklar için duyulan arzunun tatmini imkânsızmış gibi geldiği o ilk aylarda bahsetmişti.

Kız kardeşinin düğünden sonra beni ilk kez ziyarete geldiği günü hatırlıyorum, dedi annem, babamın şaşılası sıcaklığına olabildiğince yakınlaşarak. Kız kardeşi, annemin altın bileziklerine öyle bir ölçüp biçerek bakmış ki –Haşim dayının düğün hediyesinin bir parçasıydı bu bilezikler– annem gülmüştü. Sanki gözleriyle tartmıştı, sonra da o gözler misafir

odasında, babalarının yeni evini döşerken süs için aldığı kilimlerde, aynalarda ve cam kapaklı kavanozlarda dolaşmıştı. Bu değer biçen tutumunun çiğliğine rağmen, annem yine de kocasının anlattığı hikâyeler sayesinde görümcesini sevmeye meyilliydi. Tuhaflıklarına birlikte gülerlerdi, babam onun ve kocasının ne kadar yoksul olduğunu da anlatmıştı. Ve zaten hepsi hayatları boyunca yoksulluk çekmişti. Köydeki evleri aşırı kalabalık ve eskiydi, yalnızca iki odası bir de deposu vardı. Annesiyle babası bir odada, üç erkek kardeş de bir hasırın üstünde öbür odada yatardı. Kız kardeşi koridorda uyurdu. Elektrikleri yoktu, suyu bahçenin öbür ucundaki kuyudan çekiyorlardı ve tuvalet de arka bahçenin diğer ucundaydı. Evdeki her şey sefalet ve yoksulluk kokuyordu.

Bu yüzden annem görümcesinin onu maruz bıraktığı bu duygusuz teftişe ilk başta aldırmadı. Ama bir iki kez değil neredeyse her hafta eve tam öğle yemeğinden önce Haşim dayıdan kiraya yardım etmesini istemeye geldiğinde ya da yemeklik yağlarının bittiğini veya kocasının son sandaletinin de koptuğunu ve yenisini ne zaman alabileceklerini bilmediklerini söylediğinde annem onun bu tutumu karşısında utandı. Kimse söylemediği için bu ziyaretlerden haberi olmayan fakat yine de bunların olmasına yol açan kocasını küçük düşürüyordu bu.

Haşim dayı onlardan rahatsız olmuş görünmüyordu. Babamın kız kardeşini her gördüğünde kibarca selamlıyor, ne istenmişse verirken onun ve ailesinin hâlini hatırını soruyordu. Son birkaç senedir yaptığı gibi evin günlük idaresini anneme bırakmıştı (ve bazen onun aldığı günlük balığa ek olsun diye kendi de güzel bir balık alıp getirirdi) ve her ay ona, kendisi ve babam için para verirdi. Öylece verirdi parayı, hiçbir açıklama yapmadan, hiçbir hesap sormadan. *Burada, al bunu*. Annem de parayı avuçlarını birleştirerek alır ve anlardı. Yıllardır tanıdığı şu teyze, bu Bibi artık ricacı ola-

rak onu ziyarete gelir, ufak para yardımlarında bulunması için eften püften, acıklı hikâyeler anlatırlardı. Haşim dayının verdiği para onun bu yaşlı annelere karşı ağırbaşlı davranabilmesine imkân tanırdı. Babamın harçları da bu paradan ödenirdi, okulda giymek için aldığı yeni gömlekleri ve pantolonları da, annemin kendine yeni bir bluz dikmek için aldığı tek tük kumaş parçaları da. Bazen annem babama ihtiyacı olduğunu düşündüğü bir şeyi almayı teklif ederdi: Ramazan Bayramı için bir çift sandalet ya da kitapları için bir çanta daha ve bir keresinde de ona ayakkabı tamircisine yaptırdığı bir kayışı vermişti. Babama yumuşak, güzel deriden düzgün *makbadhi* sandaletleri yapan da aynı tamirciydi, sandaletleri almaya gittiğinde Haşim dayıyla hallederiz diyerek ödemeyi geri çevirmişti. Sokakta insanlarla sıradan bir şekilde selamlaşırken arkasından Haşim dayının kayınbiraderi, *mkwewe wake* dediklerini duyardı – ve bazen ona selam söylemesini isterlerdi.

Yavaş yavaş, yaklaşık bir sene içinde falan Haşim dayıdan korkmaya başladığını fark etti. Kendine güveninden her zaman ürkmüştü ama şimdi onu beğenmemesinden korkuyordu ve Haşim dayının ona karşı küçümsemeden başka bir şey hissetmediğinden emindi. Sürekli böyle hissetmiyordu ya da Haşim dayının söylediği bir şey değildi bunun sebebi, buna rağmen ona gülümseyişinde teskin edici bir şey buluyordu. Bazen birlikte otururlardı bile; günün haberlerini ya da sokaktan duydukları hikâyeleri anlatırlardı, fakat Haşim dayının bu sohbetleri kısa tutmak istediği hep belliydi. Babam bazen korkusunu ve ona bağımlı yaşadığını unuturdu. Bu muhtemelen okuldayken, çalışmaya gömülmüşken ya da hararetli bir oyun oynarken olurdu. Ya da odada tek başına oturup arkadaşlarından aldığı kitaplardan birinin içinde kaybolmuşken veya akşamın sonunda annem gelip karanlıkta yanına uzandığında. Fakat önünde sonunda bu kor-

ku ve ıstırap duygusu içinde bir yerlerde, ani ya da dramatik bir çıkış olmadan her gün yükseliyor ve ona kendini boğuluyormuş gibi hissettiriyordu. Sonra omuzlarının düştüğünü, göğsünün çöktüğünü ve şakaklarına tuhaf bir ağrı saplandığını hissediyordu. Omuzlarını geriye itip oraya buraya yürüyerek, kendi kendine bağırıp çağırıp kalçalarına vurarak (bunu gizli gizli yapıyordu ki insanlar onun hem acınası hem de deli olduğunu düşünmesin) bu boğulma hissinden kurtulmaya çalışıyordu. Ama birkaç seri adımdan sonra, yavaşlıyor ve tekrar yatıştığını fark ediyordu. Ne zaman kendini ve içinde bulunduğu durumu düşünse, yanıyor gibi hissederdi.

Kız kardeşinin dilenme ziyaretlerini öğrendiğinde, er ya da geç öğrenecekti zaten, o kadar utanmıştı ki saatlerce eve dönememişti; onun yerine kız kardeşinin evine hücum etmeye gitti ama onunla yüzleşmeden geri döndü. Yaşadığı mahallenin o dar sokakları boyunca akan çamur derecikleri ve tavukların eşelediği çöp yığınlarının yanında oturmuş sohbet eden insanlar onu yatıştırdı. Neden o da onun gibi olamıyordu? Neden o da başına konan talih kuşundan sonuna kadar faydalanamıyordu? Onu böylesine kimsesiz hissettiren şey neydi? Geri döndüğünde anneme surat astı; onun gibi rezil, acınası bir dilenciye nasıl dokunabildiğini sordu. Annem onu terslemedi ya da avutmadı, bunu nasıl yapacağını bilmiyordu. Işıl ışıl gözleriyle önüne oturdu ve daha önce onun için karanlıkta parlayan o adamın nasıl acı bir öfkeye kapıldığını, dünyadan korktuğunu izledi. Ve babamın günden güne artan ıstırabı ve yalnızlığı annemin ona olan sevgisini azalttı.

Ben doğduğumda durumları böyleydi işte. Doğumdan sonraki gün babamın kız kardeşi gelip yatak odalarına döşeğini sermiş, haftalarca kalmıştı. Babam misafir odasına yollanmıştı, hasırını gece oraya seriyor, sabah da topluyordu ki annem

ziyaretçileri karşılamak için oraya geçebilsin. Halam yemekleri, ev işlerini, annemin ve benim sorumluluğumu üstlenmişti. Ailesini, torunlarını gelip görmeleri ve Haşim dayının evini nasıl idare ettiğine bakmaları için çağırmıştı. Haşim dayı itiraz etmeden ortadan kayboldu ama evin günlük parasını da anneme vermeyi ihmal etmedi ve halamın yaşamlarını daha iyi hale getirmek için önerilerde bulunma girişimlerine direndi. Annemle babam ondan kurtulmanın bir yolunu bulmuş olsalardı bu eğlenceli bir ara dönem olarak kalırdı, fakat bulamamışlardı. Babam kasvetli sessizliklere gömüldü, annem de vücudunda meydana gelen tuhaf değişimler ve ona sürekli tavsiyelerde bulunan insanları dinlemekle zaten yeterince şeyle mücadele ediyordu. En sonunda Haşim dayı halama kocasının yanına dönmesinin vaktinin geldiğini, kendi kendimize elimizden geldiğince idare edebileceğimizi söyledi. Gönülsüzce gitti ama her gün bir şekilde uğradı. Yapılması gereken bir şey varsa yaparak herkesin ona minnetini arttırdı. Sonra öğle yemeği vaktine kadar kaldı ve kendisi ve kocası için birer porsiyon alıp ertesi gün döneceğine söz vererek gitti. Kardeşinin karısı ve oğlunun (bu ben oluyorum) ona ihtiyacı varken yanlarında olmayıp evde oturursa kendini çok kötü hissederdi. Annem bu günlük ziyaretleri zorlayıcı buluyordu, bunları kontrol altına almak ve azaltmak için sessizce mücadele etti. Bir ölçüde başarılı da oldu, ama hiçbir zaman tam anlamıyla değil; dolayısıyla sonraki yıllarda halama ve kocasına bizim mutfağımızdan yemek verildi ve ben de onun oğlu olarak anılmayı kabul etmek zorunda kaldım. Bu annemin hiç hoşuna gitmedi, halamın beni okşamaması ya da kucağına almaması için elinden geleni yaptı. Okşayışı ve kucaklayışında itici bir şey vardı, o yüzden bu konuda annemin tarafındaydım. Halam o günkü ziyaretini bitirip gittiğinde annem çok mutsuz ve yorgun oluyordu, tek başına kalıp yalnızlığı ve çaresizliği için ağlamak istiyordu.

Annemle babamın yaşamına yeni bir suskunluk çökmüştü. O sırada babam köyde bir okulda öğretmenliğe başlamıştı; sabah erkenden evden çıkıyor, öğleden sonra geç saatlere kadar dönmüyordu. Birbirleriyle konuşmuyor değildiler ama sevgi dolu yakınlıkları, yerini alışılmış kibarlıklara ve giderek artan bir öfkeye bırakmıştı. Annem sessiz bir kadındı; öfkesi genellikle suskunluk ve geri çekilme şeklinde kendini gösterirdi. Babamın ise mutsuzluğu katılaşmış ve artık çıkış noktasına benzemeyen bir şeye dönüşmüştü.

Emma'ya babamın nasıl bu hale geldiğini, bağımlı oluşundan duyduğu korkunun böyle üstüne çökmesine neden izin verdiğini tam anlayamadığımı söyledim. Ama Emma için her şey bir malzemeydi o dönem ve çok da düşünmeden, "Kendinden nefret ediyordu, çünkü hayatı üzerinde hiçbir hükmü yoktu," dedi.

Hükmü yoktu! O zaman bile böyle kelimeler kullanırdı, ışıltılı, gösterişli, her şeyi farklı göstermeyi sağlayan kelimeler. "Ama benim de hayatım üstünde bir hükmüm yok ve kendimden nefret etmiyorum," dedim. *Hüküm* kelimesini abartılı bir vurguyla söylemiştim; bana uzunca bakmasının nedeni bu muydu yoksa kendimden nefret etmemem konusunda şüphesi olduğu için miydi bilmiyorum.

"Erkekler böyle. İlk başta âşık olmanın cazibesinin ayaklarını yerden kesmesine izin verirler. Sonra işler zorlaşınca kadınları, kendilerini tuzağa düşürmekle, sonra da özgürlüklerinden ve tutkularından vazgeçmek zorunda bırakmakla suçlarlar. O da böyle yaptı, değil mi? O genç, güzel kadının gül çalıları arasından ona göz süzmesi fikri hoşuna gitti. Kendini tekrar hapsedilmiş bulması ve ürkünç dayının pençesine düşmesi onun yüzündendi."

"Böyle bir durumda annemden nefret ediyor olması gerekirdi," dedim.

"Muhtemelen ediyordu," dedi, beni ağır bir kusur içinde

kıskıvrak yakalamış gibi yerinden zıplayarak (uzanıyorduk o sırada). "Ama tuzağa düşecek kadar aptallık ettiği için ve aptal durumuna düşmeyi umursadığı için kendisinden daha çok nefret ediyordu. Dayın ve kendi açgözlü kız kardeşi de, babasının evinden ayrılırken çözememiş olduğu Oedipal mayanın kıvamını arttırdı." Sonra başını keskin bir galibiyetle sallayıp tekrar uzandı.

III

Emma'yla restoranda tanıştım, SW19, Primrose Caddesi'ndeki Costmary Grill'de. Sonradan Ellesmere Birahanesi oldu orası ama biz onun öncesinde tanışmıştık. O garson olarak başladığında, ben bir aya yakın bir süredir restoranda bulaşıkçılık yapıyordum. Orada çalışmaya başlamam şu şekilde oldu. O zamanlar Tooting'in güney ucunda tek göz bir odada kalıyordum, büyük Colliers Wood ve Wimbledon kavşağının hemen köşesinde. İnşaat işleriyle uğraşan bir Jamaikalı'ya ait küçük, teraslı bir evdi; evin tadilatını uyanık ve kendine özgü bir tarzla yapmıştı. Böylece odada kıyafetlerimi koyacak bir yerim, bir çekmece ya da dolabım yokken gömme duşum vardı. Eskiden dolapmış bu duş ve bu girişimci ruhtan nasibini almamış bir ev sahibi muhtemelen onu, bir palto ya da gömlek asmak veya kirlileri koymak için olduğu gibi bırakırdı. Odada ayrıca elektrikli aspiratör de vardı, sayacın üzerinde duruyordu. "Böylece pencereyi açmana gerek kalmayacak," diye açıklamıştı ev sahibim. "Burası feci soğuk bir ülke evlat. Balığını kızarttığında bütün ev kokmasın diye işte."

Enerjimi toplayabildiğim zamanlarda Common'a yürümek ucuza gelen bir eğlenceydi benim için, çok vakit alıyordu ve beni yaşadığım pis ama yine de konforsuz olmayan odamdan ve hocalarımın benden istediği çetin ödevlerden uzaklaştırıyordu. Bir hafta sonu sabahı parkın oralarda yürürken, restoranın camında bir iş ilanı gördüm: "Personel Alınacak". Beni kastetmiyor diye şüphe ile yaklaştım ilana. İstenebilirliğime ilişkin güvenimi kaybetmiştim ve kendimi personel olarak göremiyordum bir türlü. Ayrıca restoranın isminde ve kapısının üstündeki tabelada yazılı harflerin resmiyet ve ciddiyetindeki bir şey buranın müdavimlerinin de aynı şekilde suratsız ve kendini fazla önemseyen kişiler olabileceğini söylüyordu bana. Ama paraya çok ihtiyacım vardı ve çalışma iznim yoktu – öyle yazıyordu öğrenci vizemde. O yüzden sokağın çevresinde yarım saat dolandım, daha az yabancı, daha fazla kabul edici görünmesi için restorana farklı açılardan yaklaştım ve çekingenliğimi yenmeye çalıştım. Hücumlarımdan birinde çelimsiz ve zayıf bir adamın restoranın kapısına yaklaştığını ve anahtarlıktan doğru anahtarı bulmaya çalıştığını gördüm. Bana bakıp gülümsedi. "Uygun mu?"

Bir paraşütçü asker ustalığıyla yanında bittim. "Bu iş hâlâ geçerli o zaman?" diye sordum.

"Bulaşıkçılık," dedi. "Hemen başlıyor. Altıdan on bire kadar."

Emma ortaya çıktığında işe karşı heyecanım çoktan sönmüştü. Artık yalnızca bulanık, yağlı su, tabak-çatallardaki inatçı lekeler ve kırıntılarla beslenme vardı (Evet, eğer çok mundar olmamışlarsa artıkları didikliyordum). Mutfakta benim iş yaptığım köşe güçlü bir şekilde aydınlatılmıştı ki tabaklardaki en ufak bir yağ artığını ya da kiri kaçırmayayım. Bazen ışıklar bana kendimi bir kampta, kısık kısık ciyaklayan asabi alaycılar tarafından çevrelenmiş bir mahkûmmuşum gibi hissettirirdi. Aşçıların hünerlerini, özellikle de bı-

çak kullanmadaki ürpertici becerilerini, hareket tasarrufları, canlılıklarını ve ilgilerini izlemek ilk başta heyecanlıydı. Ama bir ay sonra çılgınca ve önemsiz göründü, müşterilere karşı müstehzi, kendi aralarında hınç dolu bir rekabet içindeydiler, etrafta bir sürü tehlikeli alet dururken hırgür çıkarıp ihtilafa düşüyorlardı. O çelimsiz adam Peter'dı, şef, Alman pasta şefinin arkasından söylediği şekliyle Pat Pat. Peter bu krallığın diktatörüydü, sızlanan, ölçüsüz bir adamdı, ağız dalaşında bir numara, herkesin kendisine yıkıcı bir dik başlılıkla her konuda karşı geldiğini düşünen biri. Ve ilk başta herkese yaptığı gibi bana da sızlanması, restoran açılmadan önce oturup onlarla birlikte yemek yemememe rağmen kendimi rahat, onlardan biri gibi hissettirmişti.

Emma o zamanlar en güzel olduğu dönemdeydi; gerçi hiçbirimiz o sırada bilmiyorduk bunu ya da böyle bir şeyi aklımızdan bile geçmemiştik. O ilk gece, her mutfağa girdiğinde ıslıklar ve tezahüratlarla karşılandı ve Peter, sanki bu en başından beri onun tasarladığı bir şeymiş gibi kendinden memnun bir şekilde sırıttı. Emma bu debdebe nedeniyle o kadar paniklemişti ki işlerini yaparken kızarıp bocaladı, yüzünde sabit, yatıştırıcı bir gülümseme vardı. Kimseyi görmedi, söylenen flörtöz şeyleri de duymuş gibi görünmüyordu, o yüzden Peter her zamanki tumturaklı konuşmasına başladığında, önünde bir tür şaşkınlıkla duruyordu. Bundan bir an sonra sanırım titredi ya da ürperdi, sonra da çıkıp gitti. Peter bir saniyeliğine arkasından baktı ve daha başka bir ayaklanma var mı diye tehditkâr bir şekilde etrafa göz gezdirdi. Yoğun bir hafta sonu akşamıydı ve herkes nefes almadan çalışıyordu. Çıktığını fark etmemiştim.

Bir sonraki salıya kadar görmedim onu; pazar günü ben izinliydim, pazartesi de o. Sonra bana gülümsedi ve benim de öğrenci olduğumu duyduğunu söyledi. Muhtemelen Peter söylemişti. Genelde parazit öğrenciler konusunu büyük

bir iştahla konuşurdu ve bu ilginç ayrıntıyı hiç gündeme getirmemiş olsa da bir *yabancı* parazit öğrenci, muhtemelen İngilizlere özgü doğruluk duygusuna dokunuyordu. Her neyse, ben yağlı leğenimle oyalanırken (sakin bir akşamdı) Emma yanımda durup konuştu benimle. Güzelliği azalmamış olmasına rağmen ilk gecesindeki o vahşi erkeksi gösterilerin hiçbiri yoktu, yalnızca her hareketinde gözler hâlâ üstünde dolaşıyordu. Belki de pazar günü bir şey olmuştu ya da belki tutumundaki bir şey saçmaladıklarını hissettirmişti. Buna karşın, tezgâha yaslanmış, yüzeyine hafifçe tırnaklarıyla vurarak yanımda duruyordu. Etraf böyle sakinken, kendi köşemdeki ışıkları biraz kısmak, o hapseden aydınlığın göz kamaştırıcı parlaklığını azaltmak hoşuma gidiyordu. "University College'dayım," dedi. "İngiliz dili okuyorum."

"Ben de Eğitim Fakültesi'ndeyim." Gülümsemesine engel olmaya çalıştı ama pek olamadı. O kadar güzeldi ki hiç tereddütsüz affettim onu. Öğretmen olmak için o bölümde okuduğumu söyledim ki doktora yaptığımı ya da etnik azınlıkların eğitimle ilgili ihtiyaçlarının sağlanamaması üzerine bir proje yürütmek gibi daha mühim bir şeyle meşgul olduğumu sanmasın. Entelektüel bir er, dedim kendimi küçümser bir gülümsemeyle. İnsanın bunları kendi söylemesi daha iyi, böylece, öfke, suçlama ve aşağılama olarak maruz kalmaktansa, alçak gönüllülük ve tevazu üstünlüğü sağlıyor. Emma o sırada ikinci senesindeydi ve tam Wimbledon metro durağının orada yaşıyordu. Salı akşamı bu şekilde, çok güzel geçti, gerçi Peter iki kere elleri belinde karşımda dikilip durmuştu. Pat Pat. Emma bir şeye bakması için çağırıldı ama geri gelip tekrar yanımda durdu; çalışmasından, arkadaşlarından ve nerede oturduğundan bahsetti. Aslında geri dönmesini beklemiyordum, kendimi buna hazırlamıştım ama dönmeye istekli görünüyordu. Rahat ve sakin olmaya, gündelik şeylerden konuşup gitmesini önlemeye çalıştım.

Peter'ı bir şeyin rahatsız ettiği belliydi, çünkü tekrar karşımda dikilip bana istersem ülkede boş boş takılabileceğimi ama onun olduğu yerde bunu yapamayacağımı söyledi. "İşte böyle ahmak bir ülkeye dönüştük," dedi, gözleri sanki dolmak üzereymiş gibi öfkeyle parladı. "Binlerce kişi öylece uçaktan inip geçimini bizden sağlıyor, ama benim mutfağımda bunu yapamazsın delikanlı. Hayatta olmaz. Asla. İşine dön evlat." Yine de aniden başladığı bu şairane konuşma ıstırabını gizleyememişti. O dönemde gazeteler ve televizyonlar, Hintli annelerin yeni yürümeye başlamış çocuklarıyla birlikte ellerinde bir dolu oyuncak ve hediyeyle uçak merdivenlerinden sıra sıra indiğini, havaalanının sariler ve türbanlarla dolup taşan bekleme salonlarını, Rouen'den Darlington'a (ya da Boulogne'dan Deal'a da olabilir) gönderilen sandıkların içinde ortaya çıkan, sıska, tüy gibi bıyıklarıyla genç Pakistanlıları, pasaport sahtekârlıklarını, tıka basa dolu gecekonduları, artan suçları ve uyuşturucuya bağlı ölümleri, düzmece nişanları ve siyahî ülkelerden gelenlerin yaradılıştan düşük zekâ oranlarına sahip olduğunu ve bildiğimiz anlamda uygarlığın sonuna gelindiğini anlatan hikâye ve fotoğraflarla doluydu. O yüzden Peter'ın sıkıntısını anladım ve buna kısmen de olsa sebep olduğum için üzüldüm. Ona umut verecek bir şey söyleyebilirdim. *Enseyi karartma ihtiyar Pat Pat, göründükleri kadar çok değiller ve buraya size karşı sevgi dolu geliyorlar*. Ama gözlerindeki yumuşamaya rağmen sıkıcı konuşmalarından birine başlayacak gibi duruyordu.

Emma'ya göz ucuyla baktı ve başını sert bir şekilde sallayarak onu yolladı. Emma ne zaman mutfağa gelse bana ters ters bakıyordu, ona kafa tutmaya kalkıştığımı düşünüyordu; bu yüzden bakışlarımı yerde ya da Emma'dan uzak bir noktada tutuyordum. En sonunda, Peter etrafta yokken gelmeye başladı Emma, gözlerinin içine baktığımda güldüğünü gör-

düm. On buçukta çıkıyordu, iyi geceler, diye sesleniyor ve bana hafifçe el sallıyordu.

Ertesi gün, ara ara tekrar yanıma geldi, onu o akşamüstü göreceğimi düşündükçe gülümsüyordum ben de. Benim gibi biriyle gerçekten ilgileneceğini hiç düşünmemiştim –Neden kendine sorun yaratsın ki?– sadece yanıma gelmesini ve benimle konuşurken ona bakmayı dört gözle bekliyordum. İlk kez ben geldikten sonra mutfağa girdiğinde siparişini verdi ve gülümseyerek yaklaştı.

"Ne zaman başlıyorsun işe?"

"Geç başladım," dedim.

"Gelmeyeceksin sanmıştım," dedi ve aceleyle çıktı. Döndüğünde yanıma gelip bugün Enstitü'nün oralara uğradığını, bir gün şehirde öğle yemeği için buluşmak istediğini söylediğinde, Peter beni orada görmeye daha fazla katlanamadı. "Defol," diye bağırdı. "Şimdi." Emma'yı mutfaktan çıkardı ve sonra beni yaylım ateşine tutmak üzere ilerledi, kullandığı benzetmeler benim aşağılık ve kontrol edilemeyen şehvetime dokunduruyordu. Beni nasıl sıfatlandırdığını işittikçe şiştiğimi hissettim. Söylediklerinin hiçbirine itiraz etmedim, onun yerine plastik önlüğümü astım, onu yanaklarından öptüm ve ödeme bile istemeden çıktım. Et bıçağının kaburgalarına dayanmasını kim ister? Peter'ın bir dakikadan az bir sürede bütün bir salatalığı kurdele gibi doğradığını görmüştüm.

Emma'nın benim arkamdan fırlamasını bekledim mi? Belki, ama tabii ki öyle yapmadı. O geceki işini bitirmesini beklerken etrafta oyalanmayı ya da gidip bir şeyler içip on buçukta geri dönmeyi düşündüm. Güzel bir akşamdı, sonbahar yeni yeni kışa dönüyordu, havada Common kıyısı boyunca canlandırıcı bir yürüyüş için ideal, hafif bir serinlik vardı. Ama ben etrafta gezinirken biri çıkıp saldırgan bir laf edebilirdi. Aslında bir şey içmek de istemiyordum ve ge-

ce vakti Common'da sadece meczuplar, haydutlar, tecavüzcüler ve intihara meyilli kişiler dolaşırdı. Bu yüzden odama doğru yola koyuldum, bunun hayatımdaki karar anlarından biri olduğunu hissediyordum ve Pat Pat'ın biyolojik güdülerle şekillenmiş hayat görüşünün bu kararın üzücü sonucunu belirlemiş olmasına hayıflanıyordum. Buraya kadardı işte, şüphesiz; gerçi Emma'yla karşılaşmamış olma düşüncesini aklım almıyordu, her şeyin farklı olduğunu, onun başka bir hayat sürdüğünü ve benim şu anda dünyanın başka bir ucunda, altüst olmuş bir yerde yaşadığımı, tamamen farklı bir iş yaptığımı akıl almaz buluyordum. Bununla birlikte sizin de pekâlâ bildiğiniz gibi, şansım yaver gitti ve Emma'yla birlikte olduk.

Emma her şeyi dönüştürdü. Sabah uyandığımda kendimi yabancı ve depresif hissetmek yerine zeki ve girişken hissediyordum. Alışılmadık bir şekilde kaygısız hareketler yaparken yakalıyordum kendimi: yürürken şarkı mırıldanıyor, dudaklarımı kibarca kıpırdatarak tebessüm etmek yerine genişçe gülümsüyor, Boots'ta güneş gözlüğü deniyordum. Bana haksızca ya da saygısızca davranıldığını hissettiğimde, bakışlarımı kaçırıp kırık bir kalple oradan uzaklaşmak yerine kurumlanarak bunun düzeltilmesini talep ediyordum. Sınıftaki tartışmalara katılımım artmıştı, herkesi şaşkın, ne yapacağını bilmez halde bırakan nadir, fevri çıkışlar yerine soğukkanlı ve düşünerek konuşuyordum. Hocalarım bana içtenlikle gülümsediğinde kendimi yüksek gören bir havada, meydan okurcasına bakıyordum onlara. Makalelerim bile daha güvenli bir ton kazandı: yaratıcılık ve öğrenme konusunda sert bir tavır koydum mesela, hâlbuki önceden kendinizi ifade etmeniz istenen başvuru makalelerinde yer alan yavan, ılımlı liberal kanaatleri tekrar ediyordum sadece. Hocam bir süs iğnesinin üzerindeki melek gibi sağa sola dönerek bu tavrımı klasisist olarak tanımladı, bundan hoşgörü-

süz anlamını çıkardım, ama makaleme yüksek puan verdi.

Emma'nın bana gösterdiği alakaya, beni göklere çıkarmasına inanmakta güçlük çekiyordum. Elimden geldiğince direndim ama yanılmışım gibi görünmüyordu durum. Her akşam odama geliyordu (Costmary Grill'den ayrılmıştı), birlikte isimsiz, uydurma bir yemek pişiriyor, sohbet edip çalışıyor ve oyun oynuyorduk. Sohbetimiz sonu gelmez bir şekilde sürüp gidiyordu. Neredeyse hiç durmuyorduk, her şey kusursuzca ve zahmetsizce birbirinin içine geçip birleşiyordu. Bu akşam buluşmaları öyle düzenli bir hal almıştı ki, Emma'nın ev sahibi, öğrenci konuklarının neler yapmaları gerektiğine ilişkin bir sürü kuralı olan o sevecen kadın, ondan yemek parası aldığı için suçluluk duymaya başladı – gerçi yine de devam etti almaya. Bazen geceleri kalırdı, saatlerce fısır fısır konuşurduk, sohbetimiz yarın yokmuşçasına bütün gece sürer bazen sabaha kadar uzardı. Mahcubiyetimi ve gözü kara çıkışlarımı törpüledi Emma ve en olmadık, en acı veren şeyler karşısında gülmemi sağladı. Âşık olmuştuk, paldır küldür bir şeydi.

Kuşkuyla, ancak göz ucuyla bakarak geçtiğim yerlere götürdü beni: Uzman ikinci el kitapçılara, vejetaryen kafelere, kuyumculara, caz kulüplerine – alaycı kahkahalarla dışarı çıkarılacağımı düşündüğüm, gizli ritüelleriyle beni ürküten yerlere. Yabancılığım bile kahramanca görünüyordu ona, ilk olarak, tarihsel bir zulmün kurbanı olduğum için, bu bana kendiliğinden bir sempati kazandırıyordu, ikinci olarak (dediğine göre) bütün provokasyonlara karşı sakin kaldığım ve bir günah keçisi arayan radikalizmin baştan çıkarıcılığı karşısında itidalimi koruyarak, mantıklı bir şekilde durduğum için. Bana bile kendimi, daha zayıf hissettiğim anlarda düşündüğüm gibi güçsüz ve cesareti kırılmış değil aksine sakin, itidalli ve mantıklı hissettirdi. Beni arkadaş çevresinin içine öyle bütünüyle çekmişti ki bazen kendimi unutur, on-

lar gibi göründüğümü düşünürdüm, onlar gibi konuştuğumu, onların yaşamış olduğu hayatı yaşadığımı, hep böyle olduğumu ve önümde herhangi bir engel olmadan sonsuza dek böyle devam edeceğimi düşünürdüm. Ama bu yalnızca ara sıra olurdu, paylaşma anının uyandırdığı bir tür tatmin hissi gibi. Çünkü benim yabancılığım hepimiz için önemliydi – onların yabancılığının benim için önemli olduğu gibi, gerçi bunu Emma'ya bile söylemek benim için uzun zaman aldı. Bu, bana sundukları arkadaşlığın hoşgörüsüyle donatıyordu onları, bana ise Akdeniz'in güneyi, Atlantik'in doğusundaki bütün bir dünya üzerinde temsil gücü veriyordu. Sözlerim, tamamen mantıksız olmadığı sürece, bütün bu bölgelerdekilerin sözünün yerine geçiyordu. İşte bu başlangıçlar yüzünden daha sonra o derli toplu ilişkileri ve trajik hataları anlatan hikâyeleri uydurmak zorunda kaldım. Bana o kadar çok alan bırakılmıştı ki bu alanı ancak uydurarak doldurabilirdim. Kendi yaşadıklarımı karmaşık bir şekilde eğip bükmenin, ay ışığının aydınlattığı terastaki yabancıların hikâyeleri kadar işimi görmeyeceğini düşünüyordum.

O ilk aylarda, Emma ailesinden neredeyse hiç bahsetmedi, sadece Blackheath'te yaşadıklarını biliyordum çünkü özel aile etkinliklerinde onlarda kalmaya gidiyordu. Sorduğumda geçiştiriyordu. Hayır, ilgilendiği onlar değildi; benim ailemdi, benim arkadaşlarım, benim ülkemdi. Ben de gayet memnundum buna mecbur kalmaktan, hikâyeleri tekrar anlatmaktan, üzerlerinde durup detaylandırmaktan. Hikâyelerimde bir detayı netleştirdiğimi, etkisi gölgede kalmasın diye düzelttiğimi fark ettim, hatta bazen banal görünmemesi için ironi katan bir değişiklik ve bir öfke tonu da ilave ediyordum. Tarihimi yeniden yazma fırsatı son derece cazip geldi ve bir kez başladığımda giderek daha kolay olmaya başladı. Emma'ya yalan söylemek değildi maksadım, ne de onu küçümsediğim için kandırmak ya da bana duyduğu sevgiden

faydalanarak ona saygısızlık etmek istiyordum. Neden bazı şeyleri saklamaya başladığımı, bazılarını değiştirdiğimi, bu kadar kapsamlı bir şekilde uydurduğumu tam bilmiyorum. Belki tarihimi kendim için temize çekmek istiyordum, benim hakkımdaki tanımına uymak, gönülsüzce yüklendiğim bir geçmiştense kendi seçimime yakın bir geçmiş kurmak, bana gösterdiği yakınlığa sarılmak, onu sıkmayacak bir hikâye anlatmak. Sonra, bazen bir tutarsızlığımı yakalar ve uzun uzun yüzüme bakardı, ben de kıyıya vurmuş bir mahlûk gibi çırpınır, kendi yarattığım kördüğüm içinde kıvranıp dururdum.

Sesim bitkin bir tınıyla düşüp yankısını aşkın küçük yenilgileri hikâyesinde bulduğunda Haşim dayı ve babam gece esintisiyle yanıma geldi.

Haşim dayı caddenin öbür tarafında kendine yeni bir ev diktiğinde yaklaşık birkaç yıldır okula gidiyordum sanırım, zemin katta geniş bir dükkân ve üstünde, ana caddeye bakan taş korkuluklu balkonuyla ferah bir evdi bu. Eski evin misafir odasındaki pencerelerden biri, köşeden de olsa Haşim dayının yeni evine bakıyordu. İnsanlar Haşim dayının bir düğün hazırlığı içinde olduğundan bahsetmeye başlamıştı ama o daha ziyade işle ilgili sebeplerden taşınmaya karar vermişti. Saygı ve dostluk duyduğu bir diğer tüccarın, Nasır Abdullah'ın kızına evlilik teklif etmeden önce elektrik ürünleri sattığı bir dükkân açtı. Haşim dayının yeni karısı çok geçmeden peş peşe bir kız ve bir oğlan çocuğu doğurdu, bu sırada kocası kadınlar arasında tez canlılık konusunda yeni bir ün kazanmıştı. İnsanlar, karısı güçlü arzular uyandırmış olmalı, diyerek gülümsüyordu.

Annemle babam eski evde kira vermeden yaşıyordu. Babam benim gittiğim okulda tarih öğretmeniydi, şehirdeki en büyük ilkokuldu bu. Üst sınıflara ders veriyordu, yedinci ve sekizinci sınıflara ve Haşim dayı taşındığı sırada ben daha al-

tıncı sınıftaydım, dolayısıyla henüz onun vesayeti altına girmemiştim. İşi söz konusu olduğunda ciddi ve katı bir öğretmendi, bununla birlikte gözde öğrencilerine, yani her zaman sessiz ve çalışkan olanlara müsamaha göstermekle nam salmıştı. Bu ikisi o dönem hep birlikte giderdi sanki, zeki olanlar ufak tefek ve sessiz, zor olanlar da iri ve gürültücüydü. Ben ufak tefek ve sessizdim. Babamın, lise seviyesindeki okullara terfi ettirilebilmesi için hizmet içi eğitim amacıyla Makerere'deki üniversiteye gönderileceğinden bahsediliyordu. Daha bağımsızlıktan iki ya da üç yıl önceydi, fakat ülkedeki lise öğretmenlerinin çoğu Avrupalıydı, genellikle İngiliz'di ama küçük bir kısmı da güneydeki göçmen sömürgelerden geliyordu. Gerekli donanıma onlar sahipti, öyle düşünülüyordu ve hanımefendilerin ve delikanlıların bir işi olması gerekiyordu, yoksa imparatorluk olmanın ne anlamı vardı? Maaşları elbette sömürgenin vergilerinden ödeniyordu. Dolayısıyla Sömürge Ofisi dünyanın uzak köşelerine, çoğunluğu Oxbridge mezunlarından oluşan bir sürü dost canlısını (kendileri için böyle düşünüyorlardı), eş zamanlı denklemlerle, Shakespeare ve Britanya'daki Romalılarla, yerlileri huşu içinde bırakması ve imdatlarına yetişmesi için gönderdi. Babam Makerere'ye gidemedi hiç ama lisede öğretmenlik yapabildi.

Haşim dayının gidişinden sonra ailemiz eve yayıldı. Üçümüz –Ekber, Halime ve ben– Haşim dayının eski odasına yerleştik. Bir kız çocuğunun abileriyle aynı odayı paylaşmasına izin verilmesi alışıldık bir şey değildi ama Halime çok küçüktü, daha üç yaşındaydı ve zaten biz de oğlan çocuğu gibi görüyorduk onu. Babam kendine transistorlu bir radyo almıştı ve misafir odasında yeni bir sehpanın üstüne koymuştu. Kitaplarından bazılarını da ortaya çıkarmış, Kâbe'nin ve Mekke'deki caminin resimlerini çerçeveletip asmıştı. Akşamları bu odada tek başına sefa sürüyordu, radyonun kü-

çük ayar tuşunu çevirip ilgisini çeken bir noktada duruyor, kitaplarını okuyor, ödevleri notluyordu. Bütün akşam orada tek başına oturabilirdi. Bunu istediğini düşünüyorduk. Bir nedenle dışarı çıktıysa ya da geç vakte kadar kahvede kaldıysa, bu kutsal alanı, akşam o saatte dinleyici isteklerini çalan ve daha önce gün içinde yayınlanmış haberleri tekrarlayan yerel radyoyu dinleyerek kirletirdik.

Annem, akşamları misafir odasına hiç girmemesine rağmen bu anlarda bizimle otururdu. Akşam yemeğinin ardından sofrayı topladıktan sonra bir süre diğer ufak tefek işlerle uğraşırdı – sökükleri diker, sabah yıkamak üzere çamaşırları suda bırakır, haftanın başındaysak okul formalarımızı ütülerdi. Ondan sonra terasa çıkar ve eskiden yaptığı gibi karanlıkta uzanırdı. Güller ve lavanta fidanları yoktu artık. Gülleri kurutan bir hastalık ve etraftaki küçük çocuklar birleşip canına okumuşlardı onların. Paslı gaz yağı tenekeleri hâlâ oradaydı, içleri hâlâ toprak doluydu ama artık kuruyup katılaşmış, tuğlaya dönüşmüşlerdi, içlerinden bir tanesinde annemin seneler önce bir daldan keserek diktiği ve beyaz bitki özünü daha sonra bizi sütten kesmesi gerektiğinde göğüslerinin ucuna sürdüğü dikenli ve acı aloe duruyordu.

Annem her zaman temkinli, sesinde muzip bir nüktedanlık tonu taşıyan tatlı dilli bir kadındı; dudaklarını büzüştürüş şekli gülümsemesini bastırıyormuş gibi gösterirdi. Küçükken annem ve babamdaki bu sakinliği, yanlarında taşıdıkları sessizlikleri, birbirlerine son derece uyumlu bir şekilde sürtünüp geçmelerini severdim. Pek konuşmadıklarını ancak sonraları fark ettim ve birbirlerine yakın bir yerde pek oturmadıklarını, huzuru korumak için birbirlerinden uzak durduklarını da.

Bir devlet çalışanı olan babam açıktan açığa siyasi bir partiye katılamıyor ya da aktivist olamıyordu. Siyaset büyük öl-

çüde sömürgeci yönetimin gitmesi için propaganda yaptığı için hükümetin neden böyle okul müdürü gibi davrandığını anlamak zor değildi. Pek de fark etmiyordu. Siyaset, sokaklarda, kahvelerde, okulda, evde herkesin konuştuğu ve yaptığı bir şeydi. Bazı insanlar sömürgecilerin tatbikatlarının azaldığını söyleyip sinsice sevinerek atıp tutuyor, Avrupalı yetkililer duygusuz bir biçimde yanlarından geçerken söväp sayıyorlardı. Yetkililerin alışkın olduğu bir davranış değildi bu ve hem onlar hem de Avrupalı öğretmenlerimiz bu düşmanlıkla ifadesiz suratlar takınarak, görmezden gelerek mücadele ediyordu. Yolcu gemileriyle gelen ve bir günlük mutat molalarını veren birkaç turist bile bundan payını alıyordu, çocuklar peşlerinden yuhalayarak dolaşıyor, her şeyden bihaber gülümseyerek bir şey sormak için durduklarında karşılarında aksi, yardımcı olmayan yerliler buluyorlardı. Babam gibileri ise, hep daha nitelikli bir fikir sunmaya hazırdı. Babam her zaman, uygun adım yürüyen bir grup gürültücünün ya da ağzı kalabalık kahve züppelerinin silahlı orduları, savaş gemilerini ve jet uçaklarını defedeceğini düşünmek yerine, bir tarih duygusunu muhafaza ederek bütün bunların ardında ne yattığını görmek gerektiğini söylemekten hoşlanırdı. Bunu kahvede söylememişti, çünkü orada söylese karşılığında yalnızca alaycı bir kahkaha uğultusu duyacaktı. O halde Cezayir'de yaşanan neydi? Zalimleri, zulüm görenlerin kararlı protestoları ülkeden kovamıyorsa başka neyin kovabileceğini düşünüyorlardı? Fransızlar gitmek ister gibi mi duruyordu? Tarih duygusuna ilişkin basiretli sözlerini evde, başka bir yerde duyduğu bir şeyi hatırlayıp içerlediği zaman söylemişti.

Diğer sömürgeci geri çekilmelerin kayıtlarını, bir oyunun skorunu tutar gibi tutuyorduk: Gana, Nijerya, Somali, Kongo, Senegal, Mali sonra ülkeye daha yakın olanlar: Tanganika, Uganda – bunların çoğu olağanüstü felaketlerin olması

beklenen yerlerdi. Sokakta insanlar anayasa müzakerelerinin ayrıntılarını, şu ya da bununla ilgili özel maddeleri, yeni bayraklarını ve milli marşlarını, pulların tasarımını tartışıp duruyordu. Kahraman liderler ayrım gözetmeksizin muhayyileleri dolduruyordu: Kwame Nkrumah, Ahmed Sekou Toure, Patrice Lumumba, Jomo Kenyatta. Evvelden topyekûn Afrika olan bir kitlenin inanılmaz bir metanetle ayaklanmasının ardından üzerine çalışılması gereken yeni haritalar, yeni isimler, yeni ülkeler vardı.

Fakat siyaset aynı zamanda sarsıcı şeyleri de gün yüzüne çıkardı. Kendimizi ılımlı ve uysal insanlar olarak görmeyi tercih ediyorduk. Araplar, Afrikalılar, Hintliler, Komorlar: birlikte yan yana yaşıyor, kavga ediyor ve bazen birbirimizle evleniyorduk. Buyduk biz, Medeni. Böyle tanımlanmaktan hoşlanıyorduk ve kendimizi böyle tanımlıyorduk. Gerçekte *biz* olmaya hiç de yakın bir yerde durmuyorduk, daha ziyade müstakil bahçelerimize, tarihsel gettolarımıza hapsolmuş bir biz olarak yaşıyorduk, kendimizi bağışlayarak ve hoşgörüsüzlükle, ırkçılıkla, hınçla köpürerek. Ve siyaset bütün bunları açığa çıkarıyordu. Kendimizle ilgili bu şeyleri bilmiyor değildik; köleliği, eşitsizlikleri, yakalanıp adamızda çalıştırılmak üzere getirilmiş, herkesin küçümseyerek bahsettiği iç bölgelerdeki yabanilerin barbarlığını. Bunları sömürgeleştirilmiş tarih kitaplarımızda okuduk ama orada bu olaylar bizim yaşam şeklimizden çok uzak ve korkutucu, bazen de kendilerini büyüten yalanlar gibi görünüyordu. Dolayısıyla geleceğimizi tasavvur etmenin vakti geldiğinde bu istismara maruz kalanların başlarına ne geldiğini fark etmediklerine ya da bunu affettiklerine ve artık yeni bir birlik ve milliyetçilik retoriğini benimsemek istediklerine inandırdık kendimizi. Herkesin çıkarına olacak olgun bir uzlaşma sağlamak istediklerine. Ama onlar istemedi. Kindarlıkla, intikam yeminleriyle, eskiden gördükleri zulümle, şu anki yok-

sullukları ve koyu tenlerinin asaletiyle gururlanmak istediler. Karşı tarafın milliyetçi retoriğine, hor görülen Afrikalılıklarıyla ilgili hicivli bir tekrarla karşılık verdiler, milliyetçilerle vicdanlarını yeni buldukları için alay ettiler ve onlarla çok yakın gelecekte hesaplaşacaklarına ant içtiler. Bunların hepsi inanılmaz bir hızla gerçekleşti.

Ondan önce daha Lancaster House'ta kendi anayasa müzakerelerimizin üstünden geçmemiz gerekiyordu, her savunmasız azınlık için incelikle ayarlanmış bir koruma maddesi koymak, bağımsızlık günümüzün vaktiyle ilgili tartışmalar ve uzak gelecekte (o günkü sabırsızlığımız içerisinde öyle geliyordu bize) o büyük günle ilgili düzenlenecek törenler. Daha seçim isyanları başlayacaktı, isyanların nedeniyle ilgili bir araştırma komisyonu kurulacaktı, komplolar ortaya çıkarılacaktı, isyana teşvik yargılamaları yapılacaktı, ayrıntılı devir teslim planları düzenlenecekti ve yeni bir bayrak ve ulusal marş yaratılacaktı, bu ikisi mucizevî bir şekilde Londra'da bir ofisten geldi.

Babam gizlice milliyetçilerin partisine para bağışında bulundu, işinden kovulur diye bunu açıktan yapmaktan korkmuştu. Babamın kız kardeşi partinin kadın kollarının gözü pek savunucularından biriydi, örgütlüyor, tumturaklı konuşmalar yapıyor, insanları dışarı çağırıyor, marşlara ve tezahüratlara öncülük ediyor ve söylentiye göre her açıdan oldukça iyi vakit geçiriyordu. Aslında kendi gözlerimle de gördüğüm için söylentiden fazlasıydı bu. Bir öğle sonrası annem beni elimde bir pusulayla onun evine gönderdi, eskiden kocasıyla beraber kaldıkları o yoksul bölgedeki tek odalı eve değil, şehrin sakin bir bölgesinde, yeni taşındıkları üçüncü katta bir daireydi bu. Zaman ikisine de iyi davranmıştı. Âdet gereği evdeyseniz ön kapıyı hiçbir zaman kapatmadığınız için tereddüt etmeden içeri yürüdüm ve giriş için izin isteyen kelimeyi söyledim, *hodi*. Belki beni duymamıştır

diye bir kez daha *hodi* diye bağırdım ve yatak odasının perdesini kenara çektim. Perdeyi çektiğimde o, yataktan çıplak vaziyette sıçradı, ben de bıraktım perdeyi ama yeterince hızla bırakamamışım ki yöresel futbol takımımızın antrenörünü yatakta, üstünde bir şey olmadan yatarken gördüm. Halamın çıplakken şaşırtıcı bir biçimde ne kadar zarif olduğunu, vücudunun ne kadar dolgun ve kavisli bir biçimde aktığını da gördüm. O dışarı çıkmadan kaçtım oradan ve anneme evde olmadığını söyledim. Emma'ya söyleyene kadar bir sır olarak sakladım bunu.

Fakat halam, meşgul hayatına rağmen annemi unutmadı, annem onun ısrarları sonucu şehirde milliyetçilerin takriben haftada bir düzenledikleri bütün gösterilere katıldı. Annem, gösterinin istikameti karşı tarafın en sağlam kalesi de olsa yürüyerek marşlar okuyan kalabalık kadın grubunun içinde yer alırdı. Ve bu gösteriler genellikle düşmanı üye yapmak ya da aklını çelmek için değil kışkırtmak ve kızıştırmak için yapılırdı. Şiddetle sonuçlanmamaları şaşılası bir şeydi. Annemin buradaki tutumu da diğer her şeye karşı tutumu gibi telaşsız ve itidalliydi. Bunu eğlenceli bulmasa da gerekli buluyordu. Sonu gelmez söylevleri aynı sakin tutumla dinlerdi, muhaliflerin küfürleri karşısında el çırpardı, çoğunlukla küfürden başka bir şey olmazdı söyledikleri ve herhangi bir alçaklık onu can evinden vurduğunda sessiz, köpüren gülümsemesiyle gülerdi.

Haftada iki akşam, partinin düzenlediği okuma yazma derslerine gidiyordu ve o akşamlarda abimle benim derslerin yapıldığı şube ofisinde gönüllü öğretmen olarak hizmette bulunmamız istenmişti. Böylece annem en sonunda okula gitme, kendi çocuğu yaşındaki çocuklar tarafından adının nasıl yazılacağını öğrenme fırsatı yakalamıştı. Adını yazmayı öğrenince hevesi azalmaya başladı, özellikle de okuryazarlığın oy kullanmak için bir koşul olmayacağı ortaya çıkın-

ca. Bu aynı zamanda benim ortaokula başlayacağım döneme denk geliyordu ve parti şubesinin okuluna gitmeyi utanç verici buluyordum. Ortaokul öğrencilerinin ağırbaşlı olmaları ve siyaset gibi konulardan uzak durmaları bekleniyordu.

İşte bu noktadaydık, bir yıl önce bulunduğumuz yerde değildik, kendimizi kandırmanın sert bir doruğa ulaştığı yıldan bir yıl öncesiydi. O yılın sonunda bir bayrağın indirilip diğerinin göndere çekilmesine dayalı gece yarısı piyesini izledik, dürülmüş bir parşömeni teslim edip yepyeni bir milli marş çaldık – deneyimli bir azametle bütün o diğer sömürgeci geri çekilme provalarına benzer şık merasimler düzenlendi. Bu, giden efendilerimiz için hafif utanç verici olsa da bir miktar eğlenceliydi de, gerçekten. Daha bayrağa alışamadan, hemen birkaç hafta içinde isyan çıktı. Hesaplaşmaya yönelik bütün o korkunç sözler birden gerçek oldu: cinayet, sınır dışı etme, tutuklama, tecavüz, aklınıza ne gelirse. Haftalarca sürdü, bazıları da aylarca, yıllarca. Koruyucu hükümler ve savunma anlaşmaları içeren maddelerin yazılı olduğu kâğıt parçaları, emeklilik sigortaları ve diğer medeni öteberiler milli marş ve bayrak kadar çabuk unutulmuştu. Onun yerine radyo bangır bangır, şeytanca bir zevkle sevinen alaycı demeçler yayınlıyor, aklını kaçırmış bir zorba gibi, detaylarıyla yasak üstüne yasak sıralıyordu: ikinci bir emre kadar saat altıda sokağa çıkma yasağı başlayacak, ikinci bir emre kadar kamusal alanda üç kişiden fazlasının toplanması yasaktır, kahveler, okullar, sinemalar ikinci bir emre kadar kapalı kalacaktır, bütün pasaportlar geçersizdir, seyahat etmek yasaktır, bütün araziler millileşmiştir. Sokakta haydutlar ellerinde, isyan polisinin mühimmat deposundan kurtardıkları parlayan silahlarla geziniyordu, diledikleri yeri yağmalıyor, herkesin sinip teslim olduğunu görmek istiyor, hesaplaşacakları kişileri arıyorlardı, özellikle mağrur ve kibirli olanlara gidip onları taciz ederek aşağılamaya özen gös-

teriyorlardı. Ve bir başka yeni bayrağa alışmayı öğrenmemiz gerekiyordu. Bu bayrağın ortasında bir balta vardı, baltanın vahşet tehdidiyle korkutmak ve sindirmek istiyorlardı bizi.

Babamın işinden kovulma korkusuyla milliyetçilere verdiği gizli desteği, Haşim dayı açıktan ve dikkat çeken bir şekilde veriyordu. Teşkilat toplantılarında bazen platformda oturduğu bile oluyordu ya da partinin önde gelenlerinden biri kampanya ziyareti için geldiğinde karşılama heyetinde yer alıyordu. Bütün bu işleri öyle büyük bir şevkle yapmıyordu ama cemiyetimizin saygın kişilerindendi ve bu topluluğun projelerine katılması ve bunu göze çarpan bir şekilde yapması gerekiyordu. Bu tutumu hatırlanmıştı şimdi ve isyan başladıktan hemen birkaç gün sonra, bakanların ve bakan yardımcılarının, parti liderlerinin ve danışmanlarının küçük düşürülerek içeri atılıp kısa bir sürede mahkûm edilmelerinin ardından sıra daha az saygın kişilere gelmişti. Sivil kıyafetler içinde, kendini tanıtma gereği duymayan çünkü Haşim dayının zaten kim olduğunu bildiği silahlı üç kişi onu gözaltına aldı. Biraz hırpaladılar ama o dönem için pek dikkate değer bir şey değildi bu, sadece birkaç tokat atıp hakaret ettiler. Haşim dayı gibi ağır başlı, sert bir insanın böyle kötü bir muamele görmesini düşünmek zordu ama karısı hepsine şahit olmuştu ve annem onu babasının evinde ziyarete gittiğinde gözyaşları içinde anlatmıştı bunları. Haşim dayının evine, evinin içindekilere, elektrik ürünleri sattığı dükkânına hemen el konmuştu. Derhal. Ertesi gün biri üst kattaki daireye taşınmış ve dükkânı boşaltmak için de bir kamyon gelmişti. On sekiz ay tutuklu kalacaktı.

Haşim dayının tutuklandığı gün babamın kız kardeşi eve geldi. Babam, bir zarar görmüş mü diye bakmam için beni onun evine yollamak istemişti ama annem hiçbirimizin dışarı çıkmasına izin vermedi, babamın bile. Birkaç gün yetecek kadar yiyeceğimiz var, demişti ve kapımızı şartlar el ver-

diğince kilitli tutacaktık. Biri bizi yoldan görür ve içeri girmek ister diye terasın bile tehlikeli olduğunu düşünüyordu. Halam kapıyı çalıp seslendiğinde babam koşarak aşağı indi. Sesini tanımıştı. Daha merdivenleri çıkmadan ev onun çığlıklarıyla inlemeye başladı. Merdivenlerin başında yere oturmuş derin bir üzüntü duyar gibi ağlıyordu, feryat ettikçe gözünden yaşlar boşanıyordu. "Hepsini öldürdüler," diye bağırdı ve sonra tekrar hıçkırarak ağlamaya başladı.

"Kim? Khadija, kimi öldürdüler?" diye sordu babam, önünde dizlerinin üzerine çökmüş titriyordu.

"Herkesi," dedi, boğulur gibi yutkunup içini çekerek, "Herkesi. Annemi... Babamı..."

Şehre sağ salim varmayı başaran bir komşu ona haber getirmişti. Bu kadın, kamyonda beraber seyahat ettiği diğer kişilerden bir söylenti duymuştu ama sonra kesin haberi, burada, şehirde, olayı katillerden birinden duyduğunu söyleyen birinden almıştı. Ayaklanmanın ilk gecesinde eve girmişlerdi. Önceden planlanmıştı bu. Babasını, annesini ve iki erkek kardeşini öldürmüşlerdi ve parçalara ayırdıkları vücutlarını kuyuya atmışlardı.

Babam kız kardeşinin yanına oturdu, inanamayan gözlerle ona baktı, dudağı kontrolsüzce titriyordu. Annem bana döndü, kardeşlerime doğru başını sallayarak "Odanıza gidin" dedi.

IV

Emma beni ailesiyle tanışmaya ilk götürdüğünde, "Onlara bu tip hikâyelerden bahsetme, hemen üstüne atlayıp ırkçı zırvalarına başlarlar," demişti, "Tanımıyorsun onları, bu tip şeyler üzerinden semiriyorlar. Bu, bütün o tiksindirici kayıtsızlıklarını kusursuz bir şekilde haklı çıkarıyor. Başka bir şey uydur falan demek istemiyorum ama onlara daha fazla koz verme. Zaten televizyondan yeterince görüyorlar bunları."

"Ne için koz?" diye sordum anlamamış gibi yapıp şaşkın bir inanmazlık takınarak.

"Ciddiyim," dedi. "Bu konularda nasıl olduklarını bilmiyorsun."

Gayet iyi biliyorum, diyebilirdim. *İstisna değillerse öyle*. Ama endişelenmesine gerek yoktu. Bayan Willoughby benden herhangi bir hikâye dinlemeye meraklı değildi, bununla birlikte işkence ya da açlıkla veya çocuk yaştaki evliliklerle ilgili birkaç anekdot ya da uyuşturucu, fuhuş, yasa dışı giriş veya silahlı soygun üzerine can alıcı ve güncel bir öykü dinlemeye gönül indirebilirdi. Herkes dinler bu tip şeyleri.

Ama benim hakkımdan gelmek için başka yöntemleri vardı. Mecbur kaldığında benimle kibarca sohbet ediyor ve bu konuşmalarda benim söylediklerimle zerre kadar ilgilenmiyordu, bakışlarını nadiren bana çeviriyor ve göz göze geliyordu. Nezaketsiz ya da açıkça kaba olduğundan değil – onu tanıdığım bunca senedir hiç öyle olmamıştır. Ama beni ilk zamanlarda kendi kendini tatmin edecek şekilde çözmüştü ve orada bırakmıştı. Onun yanındayken sık sık kendimi üçüncü şahıs gibi hissediyordum, sanki orada değildim de sohbet bana sonradan aktarılıyordu. Aramızda olmasını istediği yakınlık derecesine ilişkin bir tasavvuru vardı ve bunu pek de beceriksiz olmayan bir şekilde sürdürüyordu. Bu yapmacıklı görgüsüne ve bir hoşgörü gibi sunduğu soğukkanlı kibrine hayrandım.

Bay Willoughby yalnızca imparatorluk hikâyelerimle ilgilenirdi. Ona düzenli olarak sağladığım malzeme olmadan hayatını şimdiye kadar nasıl idame ettirdiğini merak ediyorum ama belki de bir çare bulmadaki becerisini yanlış değerlendirmişimdir. Her karşılaşmamızda gözlerindeki açlığı görürdüm ve çok geçmeden söze başlamam için bir fırsat yaratırdı. Emma ve Bayan Willoughby kaşlarını onu uyarır gibi kaldırırlardı, fakat onun üzerinde hiçbir etkisi olmazdı bunun ya da en azından olmamış gibi davranırdı. Bazen, bize uğramalarını bekliyorsak, bu hikâyelerden biri üzerine günlerce çalışırdım ama çoğunlukla kendiliğinden akıp giderdi.

İmparatorluğun hâkimiyeti altındayken, bizi kendimizden daha iyi anlayan kişiler tarafından yönetilen katı ve adil bir düzenimiz vardı. En kötü dönemlerde, ağır hükümlerin yürürlüğe sokulduğunu düşündüğümüz zamanlarda bile, bunun kendi iyiliğimiz için olduğunu, uygar toplumun aydınlığına kavuşmamız, despotik gelenek yerine rasyonel yönetime uymayı öğrenmemiz için olduğunu biliyorduk. Alçakgönüllü ve ılımlı sömürgeci yöneticilerimiz alt

kademedeki prenslerimizin kaprisli otorite gösterilerini nazikçe ama kesin bir şekilde dizginlediler. Tıp ilmini ve hizmetini getirdiler, bunu hem hastalarımızın imdadına yetişmek hem de bizi batıl inançlardan ve kötü ruhlardan vazgeçirmek, büyücü hekimlerin ve cinlerinin boyunduruğunu omuzlarımızdan kaldırmak için yaptılar. Aramızdaki akıl hastaları, ailelerinin duyduğu utanç yüzünden eve kapatılmak yerine hastanelere götürüldü. Yoksul ve yardıma muhtaç olanlar sokaklardan toplanıp, yararlı bir iş öğrenebilecekleri ya da en azından barınabilecekleri kamplara yerleştirildi. Ama her şeyden önemlisi, imparatorluk bize özverili bir şekilde ilim, eğitim ve medeniyet ve Avrupa'nın kendi için yapmayı öğrendiği fakat bizim bugüne kadar hâla öğrenemediğimiz iyi şeyleri getirdi. Gelecek yüzyıllar boyunca yozlaşmış karanlığımıza terk edilmektense, birkaç on yıl içinde geliştirilip medeni insan topluluğunun arasına katılmış olduk.

Britanya İmparatorluğu hizmetinde çalışan kişilerin yüce gönüllülüğü ve fedakârlığı hem efsanevi hem de olağan bir şeydi; dolayısıyla ne şanslıydık ki fevri, ne yapacağı belli olmayan yabancılardansa onlar tarafından sömürgeleştirilmiştik. Yöneticilerimiz boş durmadılar; yollar, hastaneler, köprüler, hapishaneler yaptılar. Delikanlılarımız ve genç kızlarımızın bazıları evlerinde iş buldular ve bu işleri sevmeyi öğrendiler. Topluluğumuzdan çıkan bazı büyük şahsiyetler ulaştıkları noktaya ancak iyiliksever yetkililer onlara (hiç gösteriş ya da mesele yapmadan) kılavuzluk ettikleri için gelebildiler.

Bu hikâyeler karşısında Bay Willoughby'nin gözleri ışıldar, dudakları dokunaklı bir büyülenmeyle ayrılırdı. Ve bazen, bir ayrıntıyı yanlış değerlendirdiğim için bu ışıltının şüpheyle gölgeleneceğini ve dudaklarının kapanacağını düşündüğüm zamanlarda bile herhangi bir şey fark etmiş gibi

görünmezdi. "Ah neden," derdi en sonunda, "terk ettiler o zavallı insanları? Ahmakça bir fikirdi bu."

"Ben Amerikalıları suçluyorum," diye bir fikir ortaya atardım bazen. "Esas zararı veren savaş sonrası dünyada demokrasiyle ilgili yaptıkları yanıltıcı konuşmalardı." Bazen suçlu başkası olurdu: Winston Churchill, Cemal Abdül Nasır, İşçi Partisi. Bay Willoughby her suçluya hiç zorlanmadan uyum sağlardı.

"Olan biten sadece aralarından birkaç çürüğün saf insanların akıllarını önceden olan her şeye karşı çelmesine izin vermekti. Şimdi duruma bak: kargaşa, açlık, savaşlar. Orada kalıp elimizi dümenden ayırmasaydık şimdi yardım göndermek için daha fazla para harcamak zorunda kalmazdık. Ahmakça bir fikirdi."

Emma ilk başta gülüyordu –*Kutsal İngiliz İmparatorluğu'yla ilgili her şeye inanır*. Sonra abarttığımı düşünerek kızdı– *Saflığından yararlanıp aptal yerine koyuyorsun onu.* Sonra son zamanlarda dikkate almamaya başladı – *Bence bu yalnızca ne kadar çocuksu bir hayal gücün olduğunu gösteriyor*. Yine de Bay Willoughby ve ben kendi komplo teorimize dalıyor ve genellikle başlamadan önce şüpheci kulaklardan uzaklaşana kadar bekliyorduk, bununla birlikte ihtiyaç hâsıl olduğunda bu anı ertelemiyorduk.

* * *

Mezun olduktan sonra Emma'yla beraber eve çıktık. Parlak bir birincilik aldı ve özel amaçlı anlatının göstergebilimi üzerine doktorasına başlamak için okulda kaldı. Sürpriz olmadı bu, hocaları en başından beri tahmin ediyordu bunu. "Özel amaçlı kısmı ne anlama geliyor?" diye sordum. "Anlatıların hepsi olayların yükünü taşımaz," dedi. "Hepsi hikâye değildir." Küçümseyerek söylememişti. O günlerde pek yapmazdı bunu ama açıklamaya giriştiğinde kendini frenle-

diğini hissedebiliyordum. Üç adımda kaybolmuştum ve bu, aptal olduğum için miydi yoksa söylemek istediğini anlatamamış mıydı bilmiyorum. Ben 4 üzerinden 2,5-3 bandındaydım, hocalarım biraz şaşırmıştı ama ilk başlarda dersleri ciddiye alamayacak kadar aşk sarhoşuydum. Wandsworth'te bir devlet okulunda iş bulduğum için memnundum. Streatham'da bir daire kiraladık, nevresim ve masa örtüsü alışverişi yaparak mutlu bir haftasonu geçirdik ve günahkâr bir yuva kurduk. Öğretmenlik bir kâbustu fakat o ilk birkaç sene birlikteliğimizin en güzel dönemiydi. Sabahları onun o güzel, ılık vücudundan istemeye istemeye ayrılıp okul servisine binerdim. Onu bırakmak zor geldiği için iki-üç kere yatağa döndükten sonra nihayet kendimi ondan ayırmayı başarırdım. Bir keresinde otobüs durağına kadar gidip bir kez daha sarılmak için geri dönmüştüm.

Okula gittiğimde öğretmenler odasında bir çay içip vakit geçiremeyecek kadar yeni ve kaygılıydım, doğrudan sınıfa gidip o günkü ders için hazırlık yapardım. Deneyimsizliğim göz önünde bulundurularak birinci sınıflar verilmişti bana ama onlar da yeterince zorluydu. Başka sınıflara da ders verdim, hepsi de kıpır kıpır ve yorulmaksızın alay eden öğrencilerden oluşuyordu. Öğretmenlik yapmak içimde, varlığından haberdar olmadığım bir şiddet ve öfkeyi açığa çıkardı. Küçük düşürülmekten, bana gülmelerinden korkuyordum. Bunun önüne, öfkeli bakışlar ve sert bir ses tonuyla ve itiraf etmeliyim ki arada bir iyi niyetli birkaç tokatla geçtim; ama ne hoş bir tesadüf ki işe yaradı – çoğu kişide. Bir şekilde onların icabına bakacak küçük, pis bir gülüş geliştirdim. Ne zaman şüpheye düşseler, bu gülüşüm onları afallattı. Muhtemelen bir tür sapık olduğumu düşünüyorlardı, ama küçük bir teselli sağladığı sürece hiç fark etmezdi. Başımda işkenceciler vardı ama bunlar kendi şöhretlerini gözeten çocuklardı ve daha uysal hamlelerimi isyana çevirmeyi başaramı-

yorlardı. En azından fazla sürdüremiyorlardı. Bu dönemleri en iyi şekilde anlatmaya çalıştığımın farkındayım, dolayısıyla gerçekte ne kadar kötü olduklarını siz tahmin edin. Sonraları bu radikalleri yatıştıracak yöntemleri öğrenecektim ama o ilk günlerde, arkası kesilmeyen küçümsemeleriyle nasıl başa çıkacağımı hiç bilmiyordum. Beni incitmek istediklerinin farkındaydım.

Okuldan mümkün olduğunca çabuk çıkardım ve Emma'yı çoğu zaman evde bulurdum. Yaptığımız şeylerin sırasını tam olarak hatırlamıyorum ama notlama yapmak için vaktim olurdu, sonra beraber yemek yapıp sohbet ederdik ya da bara gider sonra da sevişirdik. Şimdi bile o dönemi düşündüğümde huzurlu bir memnuniyet, yakınlık ve cinsellik atmosferi içine karışıp eriyor. Pek kimseyle görüşmezdik ama bazı akşamlar bir etkinlik vesilesiyle –dans, konuşma ya da sadece arkadaşlarıyla bir şeyler içmek için– onun okuluna giderdik. Şimdi düşünüyorum da çoğu zaman kitaplarıyla evde olduktan sonra da akşamlarını evde benimle geçirmekten sıkılmıyordu.

İngiltere'ye nasıl geldiğimden bahsettim ona. Okulu bitirdiğimde yeni hükümet gücü yeterince elinde tutuğundan emin olmuş ve herkesi öyle bir sindirmişti ki komşu ülkelere seyahat edilmesine tekrar, belli sınırlar içinde ve geçici seyahat izniyle müsaade etmişti. İzin üç ay geçerliydi, dolayısıyla o süre zarfında dönmediğinizde ya da dönmezseniz bu tutuklanacağınız anlamına geliyordu. Ve seyahat izni için de başka her şeyde olduğu gibi el etek öpmeniz ve yalvarmanız gerekiyordu. Biz karışık ve tehlikeli bir dolap çevirdik. O sırada Haşim dayı serbest bırakılmıştı, daha da zayıflamış, saçları ağarmıştı ama onun haricinde her zamankinden daha becerikliydi. Hapiste geçirdiği on sekiz ayla ilgili, dışarıda işiyle meşgulken ibadetten ve kutsal kitabı okumaktan çalınan zamanı telafi etmek için fırsat yakaladığını söylemesi

haricinde herhangi bir şey dediğini hiç duymadım. Annem ya da babam o dönemle ilgili bir soru sorduğunda elini sallayarak soruyu geçiştirir ve *Sorma* derdi. Günlük yemeklerden ve onun için hapishaneye götürdüğüm haftalık olarak değiştirilen kıyafetlerden de elbette bahsetmedi. Haşim dayı çok kısa bir süre içerisinde ticarete geri döndü, neyden az sayıda bulunuyorsa –bir şekilde– küçük miktarlarda getirdi, nabız yokladı. Canlı hayvan, kumaş, küçük hırdavat parçaları bulmuştu ve fırsat buldukça da döviz ticareti yapıyordu. Hepsi yasadışıydı fakat Haşim dayı bunlara gözünü kapatması için kime ödeme yapması gerektiğini biliyordu. Evini bile geri almıştı ve dükkânını yeniden açtığında eski ışıltısı kalmamış olsa da –parıldayan masa vantilatörleri ve gösterişli radyogramlar yoktu artık, onlar yerine çimento torbaları ve emaye taslar vardı– kocaman çalışma masasının arkasında hâlâ bir işadamı gibi görünüyordu.

Gitmemi öneren Haşim dayı oldu, gerçi onun aklında, tanıdıklarının bana iş bulmam ve ticaret öğrenmem için yardım edebileceği komşu ülkelerden biri ya da Körfez vardı. Burada bir şeylerin ters gitmesini beklemekten iyidir, demişti. Üçümüz, annem babam ve ben bu meseleyi konuşmak için onun evinde toplanmıştık. Ben okumak istediğimi söyledim, o da her zamanki soğukkanlılığıyla başını salladı ama sonra kendini tutamayıp hafif alaycı bir şekilde gülümsedi. Tıpkı baban gibi, dedi.

O sırada Çekoslovakya, Doğu Almanya, Çin ya da Küba'da okumak için rahatlıkla burs bulunabiliyordu çünkü yeni hükümetimiz kendini anlaşılmaz bir biçimde sosyalist safta konumlandırmıştı ve ülkeden sürdüklerinin ya da kaçanların yerine yerleştireceği birkaç yüz teknisyenin ve teknokratın yoldaşça yardımını kabul etmişti. Doğu Almanyalılar ve Kübalılar genişletilen güvenlik güçlerini eğitiyordu, Çekler ve yine Doğu Almanyalılar ortaokullarda öğretmen-

lik yapıyordu, Çinliler hastaneleri devralmıştı. Bu öğretmenlerin, mühendislerin, doktorların çoğu Svahili dilini bilmiyordu ya da İngilizce ya da Arapça veya Guceratça bile bilmiyordu, ki bunlardan birini konuşabiliyor olsalardı anlaşılmaları mümkün olabilirdi. Bunun epey bir eğlenme fırsatı yarattığını söylemek güzel olurdu ama öyle olmadı, bademciklerinizi göstermeniz gerektiğinde ya da şeker komasına girdiğinizde hiç de eğlenceli değildi. Her neyse, Haşim dayı, okumak istiyorum dediğimde, bu kardeş sosyalist ülkelerden biri için burs almak istediğimi düşünmüş olmalı, çünkü bir komünist ve ateist olarak döneceğimi sonra da ailemi öldüreceğimi ve Allah'ı küçümseyeceğimi söylemişti. Komünizm kötüdür, Allah bir gün kafasını koparacak, demişti.

"Eğitimleri de faydalı değil," dedi babam. "Seni bir gerilla ya da ayyaş olman için eğitiyorlar, bütün yaptıkları bu. Ya da yapabilirlerse, o çirkin köylü kadınlardan biriyle evlendirirler seni, koca bulamadıkları biriyle." Eğitim bölümünde çalışıyordu artık, bir teknokrattı ve burs konusuyla doğrudan alakalı olmasa da söylentilerden bildiği kadarıyla (ben ve başka herkes bu şekilde öğreniyordu) yalnızca parti kadrolarının çocukları ve ülkeden ayrılmaya can atanlar burs için başvuruyordu. Ya da en azından hepimizin söylediği buydu.

"İngiltere'ye gitmek istiyor," dedi babam. "Eğitim için gidilebilecek en iyi yer." Babamın öğretmenlerine duyduğu sevgi sömürgeciliğin zararlarına ilişkin belagatine rağmen solmamıştı. Her gece *BBC* dinliyordu hem İngilizce hem Svahili dilinde, sonra *Radyo Kahire*'nin Svahili Servisi'ni ve en sonunda da aktardığı haberlere alay ederek güldüğü bizim yerel kanalı. İngiliz eğitiminin güvenirliliğine inancı tamdı. "Amerika bile boy ölçüşemez," derdi.

Haşim dayı başını sakince salladı, bunu yapmasını dikkat çekici buldum. "Nasıl olacak bu?" diye kafasını hafifçe yana yatırıp sordu, saçma sapan bir konuşma dinlemek duru-

munda kalıp ardından makul bir tavsiye verecek, görmüş geçirmiş bir adamın sabırlı havasıyla.

"Abbas'ın adresini bulduk," dedi annem, yumuşak bir sesle konuşuyordu fakat doğrudan kardeşine bakıyordu. Birden kendini tutamayıp sırıttı (bu noktaya geldiğimde Emma heyecanla araya girdi, *Abbas dayın İngiltere'de yaşıyor!* – ama elimi kaldırıp durdurdum onu. Senin de pekâlâ bildiğin gibi anlatının kendi vadesi olması gerekir, dedim). Her neyse annem Abbas'tan bahsetmiş ve sonra küçük bir zafer kazanmışçasına gülümsemişti. Haşim dayının yüzünde ilk defa korku vardı. "İsyandan sonra İngiltere'ye kaçan kişilerden bazılarıyla iletişim halindeymiş, bir gün geri dönüp bizi özgürleştireceklerini söyleyenlerle. Adresi onların akrabalarından birinden, Habibe Mahmut'tan aldık, hani yeğeni ara sıra *BBC*'de duyduğun gazetecilerden biriyle evlenmişti. Eğer Abbas onu yanına almayı kabul ederse, bize yol ücretinde yardım edebilir misin?"

Haşim dayı bir an herhangi bir şey söyleyemeyecek kadar sersemledi. "Riskli bir plan olabilir," dedi en sonunda, Abbas'ı düşündüğü belliydi, çünkü sonra bana dönüp "Tanımıyorsun onu. Nasıl biri olduğunu bilmiyorsun," dedi.

"Onu hapishaneye göndermelerinden ya da şuracıkta vurmalarındansa izin ver bu riski alsın," dedi annem. Haşim dayı bu melodram karşısında ince bir tebessüm etti. Ben de birinin bunu yapacak kadar benimle ilgileneceğini düşünmüyordum ama şimdi boş laflar etmenin sırası değildi. Beni yanlışlıkla vurabilirlerdi. O sırada içinde yaşadığımız hengâmede her şey olabilirdi.

Haşim dayı bununla uğraşmak için günlerini vermemişti ama boş da durmamıştı. Kendisine iyilik borçlu bir iş arkadaşıyla, Mombasa'daki işlerini yürüten yabancı ortağıyla görüşmüştü. Bu arkadaş benim Mombasa'ya gidişim için bir Kenya pasaportu hazırlayacaktı, böyle becerikli bir in-

san için belli ki küçük bir meseleydi ve en avantajlı fiyattan bir bilet alacaktı, bu, onların dilinde bir tür sahtekârlık anlamına geliyordu. Annem, Abbas dayıya göndermek üzere bir mektup yazdırdı ama Abbas dayı ya mektuba cevap verme zahmetine girmedi ya da mektup eline ulaşmadı. Adresi South Shields denen bir yerdi, bu o sırada bana olmadık bir yer gibi görünmüştü, bir firarinin romantizmine karşılık gelemeyecek kadar açık bir İngiliz sığınağı, bu yüzden gerçekte var olmadığını düşünmüştüm. Sonra annemi günahkârca konuşturacak kadar şanslı bir olay oldu: *Belki de Allah bizi tamamen unutmamıştır*, dedi annem. Babamın eğitim bölümündeki arkadaşlarından biri, Ahmet Hüseyin, Leicester Üniversite'sindeki ileri idarecilik kursu için İngiliz Konsolosluğu'nun bursunu kazanmıştı (İngiliz hükümeti bizim hükümetimizle köprüleri yeniden kurma sürecindeydi). Bize, yaşımın bir sene kadar eğitim ücreti ödememe gerek kalmayacak kadar küçük olduğunu ve ailem bana bir şekilde para gönderebilirse bir iş bulana kadar İngiltere'de bana yardım edebileceğini söyledi. Çok cömert bir teklifti bu fakat o dönemin genel gizliliği ve perişanlığı içinde insanlar birbirlerine yardım etmek için risk alıyorlardı. Bunun bir tür insani değer ifadesi, artık kaybolan bir şey için hürmet gösterme şekli ve belki de acizliğimize ve sindirilmiş teslimiyetimize karşı çıkabilmek için elimizde kalan tek yol olduğunu düşünmek hoşuma gidiyor. Ama, dedi, bilmemiz gerekiyordu ki bu yolla ülkeden ayrılırsam bir daha geri dönemeyebilirim. Çılgınca bir şeydi ama Blighty'ye işte bu şekilde geldim: Mombasa'ya seyahat izni, sahte bir Kenya pasaportu, İngiltere'ye turist vizesi ve sonra da bir sene gizlice Ahmet Hüseyin'in üniversitedeki yurt odasında kaldım. O dönem, gazetelerin, baldırı çıplak yabancılar ülkeyi ele geçiyor histerisine rağmen, göçmenlik büroları sonradan oldukları kadar işbilir ve gaddar değildi. Hepsi de yabancı olan on

iki yüksek lisans öğrencisiyle birlikte bir üniversitenin yurdunda kalıyorduk ve hiçbiri beni ele vermedi, temizlik yapan hanımlar bile.

Ahmet Hüseyin yalnızca çalışmakla meşgul oluyor ve geliri el verdiği ölçüde para biriktiriyordu (Haşim dayıyla, benim hiç dâhil olmadığım bir tür anlaşma yapmışlardı; bana sadece o para veriyordu ve bu para yalnızca kitap ya da yeni bir çift ayakkabı alacak kadardı). Hiçbir yere gitmiyorduk: yemeğimizi, genellikle körili pilav, kendimiz yapıyorduk, biraz televizyon izliyor sonra da çalışıyorduk. Şaşırtıcı bir İngiltere manzarasıydı bu. Gittiğim teknik okuldaki öğrencilerin çoğu *Asyalı*'ydı ve yurttaki yüksek lisans öğrencilerinin çoğu, Ahmet de dâhil olmak üzere ya Hintli ya da Pakistanlı'ydı. Herkes marketten alışveriş yapıyor ve eti helal kasaptan alıyordu. Mutfakta, vejetaryen olanlarla et yiyenler arasında katı bir ayrım yapılmasına rağmen genelde oradan birbirine karışıp yükselen koku baharatların ve ızgara sebzelerin kokusu olurdu. Yüksek lisans öğrencilerinin hepsi erkekti, çoğu ailesini arkasında bırakmıştı. İngiltere'den alayla karışık bir kinle bahsederlerdi fakat hocaları ve danışmanlarını gurur verici saygı ifadeleriyle anarlardı: Profesör ve bölüm başkanı şu şu, BA, ya da uzman araştırmacı doktor şu şu, BA, MA, PhD, MMBA, RSAD.

Teknik okuldaki hocalar bize karşı öyle yumuşak ve anlayışlıydı ki pek gerçek gibi gelmiyorlar, hiç öğretmene benzemiyorlardı, onlar haricinde karşılaştığım İngilizler sadece otobüste gördüklerimden ya da televizyonda izlediğim komedyenlerden ibaretti. Ahmet her akşam bir komedi programı izlememize izin verirdi, sonra ikimiz de yukarı çıkıp çalışırdık. Kurduğu düzen o kadar katı ve okul arkadaşlarım o kadar çalışkan örneklerdi ki hocamız bir sene içinde altımızı "A" seviyesini denemeye ikna etmişti. Bu yalnızca, Ahmet'in beni yere sabitlemek için daha fazla gayret sarf etmesini sağ-

ladı, yerde çalışıyordum ve sonra da orada uyuyordum. Ahmet'in kendisi, komedi programlarına bu kadar düşkün olmasaydı onları da izleyemeyecektik. Bana ilham veren konuşmalar yapmaya da düşkündü ve konuşmaları bu yeni koşullarda daha yoğun ve hırslı bir hâl almaya başlamıştı.

"Bu sene 'A' seviyesini yaparsan," demişti, "önümüzdeki sene pekâlâ üniversiteye başvurabilirsin." Para meselesi ve oturma izni ne olacaktı? Turist vizemin süresi 6 haftadan sonra dolmuştu, biri mutlaka soracaktı bunu. Ama engel tanımıyordu Ahmet. Burs formlarını ve bilgi veren kitapçıkları almıştı, *oralı* bir öğrenci değilsen burs hakkı kazanmak için üç sene orada çalışmış olman gerekir, gibi moral bozucu bir haber karşısında da umutsuzluğa düşmemişti. "Yetkililer, bazı durumlarda burs için takdir yetkilerini kullanabilir," diye okudu bana kitapçıktan. "Neyin var? Hiç hırsın yok mu senin?"

Ahmet, eğitim fakültesinde okumayı ve mesleğini tutkuyla sevdiği için ve bu bölüme daha rahat girme şansım olduğunu düşündüğü için beni öğretmenlik bölümüne başvurmaya ikna etti. İstediğim bölümün eğitim fakültesi mi astronomi mi olduğunu yazmak, bütün bu süreç çok fantastik bir şey gibi geldi, bu yüzden onun dediği gibi yaptım. Burs için başvuruda bulundum ve mülakata çağırıldım. Sonra olmaz denen oldu. Evet, oldu gerçekten. Benimle mülakat yapan jüri heyetinin başkanı isyan başlayana kadar Zanzibar'da eğitim görevlisi olarak bulunmuş. Ben odaya girer girmez söyledi bunu, sandalyesinden kalkıp elimi üzüntüsünü belirtir şekilde sıktı. Jürinin geri kalanı iki kır saçlı kadından biri yerel meclis üyesiydi, diğeri eğitim dairesinde çalışıyordu ve mülakat boyunca tek kelime etmeyen ama gözleri söylediğim her kelimeye takılan sert bıyıklı ufak tefek bir adamdan oluşuyordu. Daha sonra aynı nemli ve soğuk bakışı Bay Willoughby'de de görecektim. Çoğunlukla isyanın dehşe-

tinden ve doğurduğu sonuçlardan bahsetmem istendi. Her gaddarlığı olabildiğince tiksindirici kılmak için elimden geleni yaptım – çok gayret sarf etmem gerekmedi. Başkan konuşmamı hararetlendirmem için yardım etti ve hatta kendi de bir iki hikâye ekledi. Birkaç gün sonra, burs kazandığımı bildiren bir mektup aldım. "Gördün mü," dedi Ahmet, "burası İngiltere. Her şey olabilir. Şimdi oturma izninde sıra."

Ve onu da aldım. Burs mektubumu, üniversite başvurularımı, okulumdan aldığım parlak referanslarımı, yurttaki öğrencilerden birinin akrabası olan sulh hâkiminin mektubunu ve yerel hekimimin mektubunu (Ahmet'in fikriydi bu) kuşanarak, Londra'ya, İçişleri Bakanlığı'ndaki görüşmeye gittik. Ahmet de benimle birlikte geldi ve saygılı fakat ısrarcı bir biçimde kendisinin de görüşmeye katılmasına müsaade edilmesini istedi. Neticede benim velim olduğunu söyledi. Plan, görüşmenin ilk birkaç dakikasında benim sakin durup sonra da münasip bir zamanda zırıl zırıl ağlamaya başlamam ve konuşmayı Ahmet'in yapmasıydı. Bizimle görüşmeyi yapan adam otuzlarındaydı ve taktığı koyu çerçeveli gözlükle Clark Kent'in Süpermen elbisesini giymeden önceki halini andırıyordu. Bunu rahatlatıcı buldum ve öyle de oldu. Gözyaşlarımın ya da Ahmet'in çalışkanlığıma ve üstün zekâma dair yaltaklanarak anlattığı hikâyenin bunu sağladığını düşünmüyorum, bu yalnızca Clark Kent'in tabiatındaki adalet duygusuyla ilgiliydi. Burada rahattım.

Bunu yapması artık imkânsızmış gibi görünse de Ahmet, üzerimdeki gözetimini daha da yoğunlaştırdı. Benimle oturup dersleri tekrarlamak için kendi işlerini aksattı. Bana sonu gelmeyen tavsiyelerde bulundu, Allah'ı, ailemi, aydınlık bir geleceği hatırlatarak gözümü korkutan konuşmalar yaptı. Derslerimi parlak bir şekilde geçmekten başka şansım yoktu. Ahmet'in dersleri eylüle kadar sürdüğü için son ana, yani eğitim enstitüsünde derslerim başlamadan önceye

kadar yurtta kalabilecektim (o sırada yüksek lisans öğrencilerinden birinin, bir başka akrabasına ait çamaşırhanesinde çalışıyordum). Ahmet'in beni ne kadar koruduğunu ve İngiltere'nin ne kadar korkutucu olduğunu işte o zaman anlamaya başladım. Eğitimden daha ilginç başka bir şey seçmiş olabileceğimi de yine muhtemelen o sıralar anladım. Bütün bunlar çok uzak görünüyordu –burs almam, o şekilde üniversiteye girmem, o kursa başlamam– Ahmet yanımda olmasaydı sivrilmeyi hiç düşünmeyeceğimi fark ettim. Kendimi ona kanıtlamıştım ve duyduğu memnuniyet ve kıvanç beni olması gerekenden daha uzun bir süre canlı tuttu. Londra'ya, üniversitenin konaklama hizmetlerine bakan yetkilinin beni (kira için ayırabileceğim rakamı söyledikten sonra) yönlendirdiği Tooting'deki o dar odaya taşınmadan önce, beni takdir eden, küçük kardeşleri gibi kayıran ve pohpohlayan bir grupla birlikte yaşıyor ve destekleniyordum. Ama taşındığım andan itibaren terk edilmişliğimin habisliği altında ezildim, kalabalıkta ağlayan biri gibi. Bu düşman yerde ne kadar kimsesiz olduğumu, insanlarla nasıl konuşacağımı, gönüllerini nasıl kazanacağımı, bankanın, kantinin, süpermarketin, karanlık sokakların bu kadar ürkütücü göründüğünü bilmediğimi ve geldiğim yerden dönemeyeceğimi, o zamanki düşünceme göre her şeyi kaybettiğimi fark edince içimde aniden yükseldiğini hissettiğim yalnızlık ve dehşet duygusu şaşkına çevirdi beni. Sonra Emma geldi ve hayatımı doldurdu. Bunu nasıl tarif edebileceğimi bilmiyorum.

Bu yüzden ortalamam pek yüksek gelmediğinde üzülmedim, gerçi sonra hayatımın kontrolünü elime almak için daha fazlasını yapabilirdim, diye düşündüm, her şeyin baştan çıkarıcı bir duygu harmanında ve ümitsiz ihtimallere çaresiz bir teslimiyetle harcanıp gitmesine müsaade etmeyebilirdim. Ve sonra öğretmen oldum. Gelişimimi tamamlayamadım.

İyi bir hikâyeydi ve büyük ölçüde gerçekti. Beni biraz kahramanca biraz da zayıf gösteriyordu. İyi bir dengeydi bu.

Emma, doktorasının ikinci senesinde, ağustos ayı civarında, Amelia'ya hamile kalmıştı. Doğum kontrol hapının ilk kez, memnuniyetle alındığı dönemin yerini artık şu ya da bu kanser (göğüs ve rahim ağzıydı sanırım) ve yaşlılıkta tanımlanamayan hasarlar görmekle ilgili kasvetli öngörülere bıraktığı bir dönemdi. Emma'nın üzerine yeni bir ciddiyet geldi, vücudunu herkesten daha iyi anladığını ve hamile kalmaktan kendini nasıl koruyacağını bildiğini söyleyerek hapı bıraktı. Ama o kadar elma şarabından ya da o günlerde paramız neye yetiyorsa ondan sonra, ortaya çıkan sonuç Amelia ve cennetten ilk kovulma oldu, gerçi o sırada bilmiyorduk bunu. Halen ikincisini bekliyorum. Aslında ilk şoktan ve tezini bitirmesi için gereken süreye kafa patlattıktan sonra (durumu vahim görünüyordu), hamileliğine sevinmeye başladık, isimler bulduk, mobilyaların yerini değiştirdik, çocuk bakımı konusunda emsalsiz bir işbirliği yapacağımıza dair çılgın sözler verdik. Planladığımız şeyin daha önce eşi benzeri görülmemişti. Hayatımız boyunca piçler ve *mestizo*larla[1] ilgili bütün çirkin mitleri yıkacak, *mulatto*lara[2] ve melezlere[3] (bizim çocuğumuz) yönelen zalimliği ifşa edecektik. Ben evlenmeyi bile önerdim, çocuğun iyiliği için, fakat Emma bu burjuva kaygılarıma güldü.

Amelia, Bayan Willoughby'yi hayatımıza etraflıca soktu. Yardımına ihtiyacımız vardı, onun yardımı olmadan yapa-

---

1 Birden fazla etnik aidiyet taşıyan kişiler, özellikle Latin Amerika yerlileri ile beyazların evliliğinden doğan çocuklar için kullanılan ırkçı tanımlama – ç.n.

2 Afrika kökenli siyahilerle beyazların evliliğinden doğan çocuklar için kullanılan tanımlama – ç.n.

3 (İng.) *Half-caste*: Siyahi ve beyaz çiftlerden doğan çocuklar için kullanılan tanımlama. Kökeni Hindistan'dır; kast sisteminde ebeveynlerden biri üstün atfedilen beyaz ırktan olanlar için kullanılır – ç.n.

mazdık. Bebek korktuğum gibi uykusuz, gürültücü bir canavar çıktı, büyük çapta tüketebiliyor ve dışkılayabiliyordu, verilen tavsiye kitaplarının hiçbiri işe yaramıyordu ya da uygulanabilir görünmüyordu. Aldırma ona. Ne mümkün. Birbirimize moral verdik ama Emma kendini yetersiz ve mutsuz hissetmeye başladı, işe yaramaz bir anne, işe yaramaz bir öğrenci, işe yaramaz bir insan olduğunu düşündü. Bu yüzden bir plan daha yaptık. Emma'nın bursu kesilmişti ama kaydını uzatacak ve bir senesini tezini yazmaya ayıracaktı. Zaten çoğu kişi bunu yapıyordu, tabii onların üçüncü senelerinde bir bebekleri olmamıştı.

Bayan Willoughby, Emma'nın hamilelik haberini alınca dehşet içinde kaldı. Oradaydım, orada olmam istenmişti. Emma'nın açıklamasını dinledi, upuzun bir dakika boyunca sessizce oturdu ve sonra bana dönüp, evet, nefretle baktı. Bu bakışı hak etmiştim, sanırım, gerçi hapı bırakan ben değildim. Dürüst olmak gerekirse, Emma'nın hapı kullanıp kullanmaması umurumda olmamıştı. O kadar âşıktım ki ona, herhangi bir şeyin ters gidebileceğine, başımıza kötü bir şey gelebileceğine ihtimal vermiyordum. Fakat sanırım o bakıştan başka bir şey daha anladım: mesele yalnızca Emma'nın doktorası ya da benimle birlikte ahlaki bir çöküntü içinde yaşaması değildi, mesele artık hayatının sonuna kadar bir tür hastalık kapmış gibi yaşayacak olmasıydı. Bir daha normal bir İngiliz kadını olamayacak, İngilizlerle birlikte dertsiz bir İngiliz hayatı süremeyecek olmasıydı. Sanırım Bay Willoughby bile, Emma'nın konuşması boyunca çoğunlukla gülümsemesine rağmen durumun trajik boyutundan etkilenmişti. Ama Emma ve Bayan Willoughby hararetli bir tartışma için mutfağa çekildikten sonra (haberi kutlamak için Blackheath'e gidip gelmiştik biz de), gözlerinde o hevesli ışıltı, sınırı geçmeye yönelik bir açlık yoktu artık. Hâlihazırdaki koşullar altında böyle bir arzuya yer vermek yakışıksız

bile hissettirebilirdi. Fersiz gözleriyle oturmuş bana bakıyor, beni acıyarak, düş kırıklığıyla izliyordu. Trajik bir hikâyenin kıpırtılarını hissedebiliyordum: karma bir ana babadan olma (yani Avrupalı ve bir tür Habeş) bulanık bir zürriyet, dengesizliğe ve dejenerasyona mahkûm, nesillerdir akan bu bozuk kanın, delilik, doğuştan zayıf bir kemik yapısı, eşcinsellik, korkaklık ve hainlik olarak tezahür etmesi beklenen bir çocuk. Ama buna katılmak zorunda değildim ve sonradan o da benim görüşüme hak verecekti.

"Oğlanın adını ne koyacaksınız?" diye sordu en sonunda. Sesinde her zamanki gevrek bencillik yoktu, neredeyse tedirgin bir cılızlıkla çıkmıştı. Hayat bazen insafsız darbeler indirebiliyor, diye düşünüyordu muhtemelen.

Shaka Zulu, diye geçti aklımdan, ya da belki Mehdi. Veya Mau Mau. Korktuğu bu muydu? Yoksa yine kanatlardan kurnazca taarruza geçmişti de asılında ona bebeğin ismini General Gordon ya da Kaptan Cook koyacağız dememi mi istiyordu?

"Kız olacak," dedim. "Ve ona Pocahontas ismini koymayı düşünüyoruz."

"Ah," dedi ve beni ferah bahçelerinde yürüyüşe davet etti. Dışarı çıktığımızda bir an durup gökyüzünü, havalanan kuşların uçuşunu izledi. "Yanlış yöne uçuyorlar," dedi. "Güneye gidiyorlar. Orada ne bulacaklarını düşünüyorlar?"

Fakat bu çekişme ve keyifsizlik uzun süremezdi elbette ve Amelia'nın beklenen gelişinden çok önce gerekli malzemelerin birçoğunu bize onlar getirdi. Emma, tezini yazmak için bir girişimde daha bulunduğunda, Bayan Willoughby ne zaman müsait olursa gelip o gün için Amelia'ya bakmayı teklif etti ve sonraki günlerde de Emma onu okula giderken yol üstünde Blackheath'e bırakabilirdi. Haftanın birkaç günü, eve geldiğimde, Bayan Willoughby'yi işlerin başında buluyordum, ev temizlenmiş ve pek göze çarpmayan bir şekilde

değiştirilmiş, bazen yeni bir süs eşyası eklenmiş ya da saksı olarak kullandığımız eski bir teneke kutu atılıp yerine daha uygunu ve pahalısı yerleştirilmiş oluyordu. Hediye olarak bize normalde almayacağımız ya da almaya paramızın yetmeyeceğini düşündüğümüz gereksiz yiyecekler alıyordu: merengli tart, bir kutu Danimarka pastası ya da yarım kilo üzüm (Güney Afrika üzümüydü sanırım) veya Emma'yla birlikte o dönem bayıldıkları fazla süslü turtalar. Kuvvetle muhtemel akşam yemeği pişiyor ya da sadece fırına sürülmeyi bekliyordu, Amelia da baharın sonlarındaki bir sümüklüböcek kadar mutlu, yerlerde sürünüp dururdu. Bazen Emma da evde, bebekle haşır neşir ya da derleyip toplama işlerine boğazına kadar dalmış olurdu. Bunun bir ucundan ben de tutmak istedim, gerçekten istedim, aralarına katılmayı ve Bayan Willoughby'nin baskın varlığını umursamıyormuş gibi görünmeyi, kızımın tuhaflıklarına karşı kalbimin yumuşamasını ve onlarla birlikte haykırarak kahkaha atmayı ama tebessümlerim ve kıkırdamalarım hayatımın mahvoluşundan duyduğum öfkenin gölgesinde kalmıştı ve sanırım kalbim yumuşamamakla kalmıyor, bunu gerçekten istemiyordu da. Bir miktar utançla söylüyorum bunu.

Amelia'ya sevgi duymuyor değildim ya da onunla baş başa bırakılmaktan hoşlanmıyor veya ona sorumluluk duygusuyla baktığım için içerliyor değildim fakat bir yabancıydı o; sevgilimi alıp götüren, aklıma Bayan Willoughby'yi getiren ve hayatımı tehdit eden bir yabancı. Emma'nın tezi iyi gitmiyordu, konsantre olamıyordu, bir kıymeti olduğuna inanmıyordu, bitirebileceğini düşünmüyordu ve zaten ne anlamı vardı ki? Danışmanı salağın tekiydi, okul çok uzaktaydı ama evde de Amelia yüzünden çalışamıyordu, parasızlıktan, bu kadar erken uyanmaktan bıkmıştı ve geceleri neden ben daha sık kalkmıyordum? Çünkü yorgundum ve o ben daha uyanmadan yataktan çıkmış oluyordu hep. İşim her

zamanki gibi bir kâbustu: öğrencilerin bitmek bilmeyen fesatlıkları içimi karartıyor, notlanacak kâğıtların sonu gelmiyordu, bir okulda öğretmenlik yapmak fikri, okulun kendisi anlamsız geliyordu. Böylece birbirimizi tanıdığımızdan beri ilk kez seslerimiz yükseldi ve bazı geceler yatakta uzanıp bizimle aynı odada uyuyan Amelia'yı uyandırmamak için kısık sesle didişmeye başladık.

Emma bir öğle sonrası okuldan eve dönerken müsrif bir taşkınlıkla Tottenham Court Caddesi'ne yürümüş ve bir fotoğraf makinesi almıştı, bir Pentax. Parasızlıkla baş etmek için etkili bir yöntem; ama Emma'ya bunu söylediğimde para konusunun yalnızca beni endişelendirmediğini ama belki bunu daha az dert etsem iyi olacağını söyledi. Benim için söylediklerini dinlerken bazen hayatımın bir hikâye olduğunu ve benim dışımda gelişen, çoktan beri yeterince dikkat etmediğim için fark edemediğim bir kalıp içinde meydana gelen olaylardaki rolümü oynuyormuşum gibi hissediyordum. Evet, parayı ve Emma'nın *Bırak beklesinler, sonra bakarız icabına* diyerek bir köşeye attığı faturaları dert ediyordum. Parayı herkesin dert ettiğini zannediyordum. Yalnızca benim acınası maaşımla geçiniyorduk, Amelia'nın bu kadar çok şeye ihtiyacının olması ve masraflarının bu kadar artması hayrete düşürüyordu beni. Dolayısıyla bana gösterilen bu pahalı nesneye biraz dehşetle baktım. Üç kadeh rom içtiğim günlerden çok önceydi bu tabii ama hafta içinde bir noktada her zaman bir şişe şarap için bahanem vardı ve o fotoğraf makinesi haftalardır bekleyen susuzluğu temsil ediyordu.

"Amelia'nın birkaç fotoğrafını çekmeliyiz yoksa şimdiki halini unutacağız," dedi Emma. "Hayatının bütün aşamalarının kaydını tutmak eğlenceli olacak, sonra büyüdüğünde hep birlikte güleriz. Benim ilkokul öncesine ait hiç resmim yok, keşke olsaydı, neye benzediğimi görebilirdim... Fena olmazdı? Hem zaten ailen de onun fotoğraflarını görmek is-

teyecektir, öyle değil mi? Yoksa istemezler mi? Onlara bahsettiğinden beri yazdılar mı hiç?"

Başımı hayır anlamında salladım. Kırgın, gücenmiş bir şekilde homurdandı. *Sonra da ailemin, çocuğumun babası sen olduğun için içerlemelerinden yakınıyorsun.* Bunu söylemedi, o dönem henüz söylemiyordu ama sanırım aklından geçen buydu. Bir şey söylememi bekledi, bir savunma yapmamı, yapmayınca, neredeyse belli belirsiz bir iç çekişle yeni fotoğraf makinesine döndü. Bunun gibi, durumu rahatlatmak için hiçbir şey yapmadığımız yaralayıcı anlar hatırlıyorum ve sonra bunların nasıl iltihaplanıp kötüye döndüğünü de. Bu benimkilerden biriydi.

Çünkü gerçek şuydu ki aileme mektup yazıp Amelia'dan bahsetmemiştim ve bir diğer gerçek de şuydu ki aileme Emma'dan da bahsetmemiştim. Onların bildiği kadarıyla, tarihin başından beri ne Emma ne Amelia vardı. Senelerdir böyle devam ediyordu. Emma'ya bunu nasıl söyleyeceğimi bilemedim – hâlâ da söylemedim. Mektup yazdığımda genellikle yalnızca anneme yazardım ama okuma bilmiyor o, yalnızca adını yazabiliyor. Benden mektup aldığında kendisine okuması ve sonra cevap yazması için birini, bu işi bir meteliğe seve seve yapacak bir çocuk falan bulması gerekiyor. Aramızdaki konuşmalar yıllar içinde seyrelip âdet halini aldı: birkaç ayda bir bana herkesin sağlığıyla ilgili bir iki satır yazar, selamlarını, sevgilerini, iyi dileklerini yollardı ve birkaç ay sonra da ben bir cevap yazıp yollardım. *Son zamanlarda havalar çok soğudu, işim iyi gidiyor, geçenlerde bir eve taşındım, Battersea diye bir yerde.* Zaten ona evli olmadığım bir İngiliz kadınla birlikte yaşadığımı nasıl yazabileceğimi bilmiyordum. Benim geldiğim dünyada bu tip şeylerden söz edilmezdi. Anneme göre Emma itibarsız biri, bir metres olacaktı ve bu tür konular eğer önüne geçilemiyorsa gizlilik içinde yürütülmeliydi. Ona muhtemelen dedikodu-

cu bir çocuk tarafından yüksek sesle okunacak bir mektupta duyurulmamalıydı. Yalan söylemeyi düşündüm, bir İngiliz kadınla *evliyim,* diye yazmayı, ama bunu yapamadım, kopacak kıyametten korktum, ardından gelecek suçlama ayinlerinden korktum. *Şimdi kaybettik seni, o kadın seni bizden çaldı* ve benzeri. Tanrı, memleket, kültür, tarih işin içine girecekti, kızılca kıyamet kopacaktı falan filan. Zaten çoktan kaybolmuş, çalınmış, mahvolmuş ve tanınmayacak şekilde parçalanmış değildim sanki. Sanki vatan ve bir yere ait olma duygusu, artık gerçek olmaları için bir imkân kalmadığında (işte o zaman), kasti olarak kurgulanan bir şeyden fazlasıymış gibi. Sanki her şeyi, etkisiz ve silahsız bırakan bir tekrar anına dönüştüren, güçten düşüren hikâyelerden fazlasıymış gibi.

Bu yüzden hiçbir şey demedim. Emma aramızda olan herhangi bir şeyle ilgili nasıl tepki verdiklerini sorduğunda, ona hayal gücümü olabildiğince kullanarak güven verdim. Daha karmaşık bir soru sorduğunda geçiştirdim ya da işe yarayacak herhangi bir cevap verdim. Bir süre sonra onlarla ilgili soru sorma hevesini büyük ölçüde yitirdi, onları ilgilendiği meseleler içine daha az katmaya başladı ve en sonunda da unuttu, bir hikâyedeki karakterler olarak kaldılar. Sanırım zaman geçtikçe hayatlarımız daha dolu ve karmaşık olmaya başladı, onların da bizim kadar gerçek bir hayat yaşadıklarını düşünmek giderek zorlaştı. Her neyse, onlara Emma'dan hiç bahsetmedim ve bu kadar uzun süre suskun kalınca bunu Emma'ya söylemek o nispette zorlaştı.

Kalbimle ilgili doktora gittiğim gün Emma'nın eve dönmesini beklerken, içeri girer girmez ona söyleyeceğimi biliyordum. Her zaman her şeyi anlatırdım ona, pat diye söyleyiverirdim aptal gibi. Genellikle eve ilk ben gelirdim ve

o üniversiteden dönene kadar yemeği pişirmeye başlamış olurdum (hayır, hâlâ tezini yazmıyordu, *ders veriyordu* orada). O gün her zamankinden erken gelmişti.

"Bir yayıncıyla öğle yemeğine çıktım ve sonra geri dönmeye üşendim," dedi. Yemekte güzel vakit geçirmiş gibi görünüyordu, gözleri parlıyordu, yanakları hafif kızarmıştı. Bastırmaya çalıştığım bir kıskançlıkla, sessiz kalmayı beceremeyeceğimi bildiğim bir haset dalgasıyla sızladı içim. "Amelia geldi mi eve?"

"Hayır, dolayısıyla ev bizim," dedim kaşlarımı imalı bir şekilde kaldırarak. İlgisizce homurdandı ve nazikçe reddeder gibi ya da belki biraz küçümseyerek, hatırlamıyorum şimdi, gülümsedi ve duş alıp üstünü değiştirmeye gitti. Nefesinde baharatlı yemeklerin hafif mide bulandıran aroması ve gözlerinde o ışıltı varken onunla konuşmak imkânsızdı.

"Bu sabah doktora gittim," dedim geri geldiğinde, yeterli gerilimin oluşması için kısaca duraksadım. "Bana kalbimin haşat olduğunu söyledi."

Bir an kalakaldı, bekledi. "Ne demek haşat olmuş?"

"Öyle dedi doktor. Belki bir tıp sözlüğünden anlamına bakmalıyız. Ben ciddi bir şekilde aksıyor demek istediğini düşündüm."

"Ama sorunun ne olduğunu söylemedi mi?" diye sordu, oldukça üzgün görünüyordu. İşte bu iyiydi.

"Endişelenmemem gerektiğini çünkü Afro-Karayiplilerin kalplerinin çürük olduğunu, dolayısıyla durumumda beklenmedik bir şey olmadığını söyledi," dedim, iftiraya uğrayan kardeşlerimi savunmak için bir çıkış yapmasını dört gözle bekleyerek. Bu konuda Emma'ya güvenebilirsiniz genelde, haksızlık karşısında öfkelenip sövmeye başlaması da bazen epey eğlenceli olur. Ama o ruh halinde değildi.

"Ne? Sen Afro-Karayipli değilsin ki. Sorunun ne olduğunu söyledi mi?"

"Kesin bir şey söylemek için birkaç test daha yapmaları gerekiyormuş. Bu süre zarfında da sigara ve rom yok."

"Bence de yok," dedi neredeyse sarsılmış bir şekilde. "Ama sorunun ne olduğuyla ilgili hiçbir görüş de mi bildirmedi?"

"Bildirdi," dedim, yetkililer ve otorite karşısındaki, hayat karşısındaki güçsüzlüğümle onu bir kez daha hayal kırıklığına uğrattığımı hissederek. "Haşat olmuş dedi."

"Şunu söylemeyi kes. O doktor işe yaramazın teki, sen de öylesin. Eminim sorunun ne olduğunu sormamışsındır bile. Gidip başka birine görünsen daha iyi edersin bence."

"Uzman doktoru bekleyeceğim," dedim.

Bir şey söyleyecek oldu ve ardından hafifçe omzunu silkerek sustu. *Senin hayatın.* Belki de romdan bahsetmemeliydim ona.

"Bundan sonra dikkatli olman gerekecek," dedi. "En azından ne olduğunu kesin olarak öğrenene kadar."

"Her neyse," dedim, fazla meraklanmaya başlayıp hayatın artık bana yasak olan küçük zevklerini listelemesine fırsat vermeden. "Bir de ailemden mektup aldım."

Bunu söylediğimde gözleri yeni bir dikkatle parladı. Nadiren olan bir olaydı bu ve tetikte beklemesi için yeterli bir sebepti ama annemin mektupları hep huzursuz ederdi onu, sanki içeriğinde suçlama ve birtakım talepler olmasını bekliyordu, sanki haksız yere rahatsız edilmek üzereymiş gibi, sanki utanç verici ve artık çok geride kalmış bir şeyi hatırlatıyormuş gibi hissederdi. Tahmin yürütüyorum çünkü ona ne zaman sorsam "Saçmalama, ben senin için endişeleniyorum. Annenin mektupları seni hep üzüyor sanki," derdi. Temkinli bir dikkatle beni izlediğini fark ettim, pek iyi bildiğim bir bakıştı bu, sanki bu yeni haberde haşat olmuş zavallı kalbimden daha fazla tehlike görüyordu. Bu yüzden gülümseyip ılımlı ve sevecen olduğunu umduğum bir ses tonuyla

konuşmaya başladım ama başlar başlamaz öğretmen tonumun tınılarını duydum: bilgilendirici, ikna etmeye çalışan, bazı şeyleri saklı tutan. Devam ettim. Öğretmendim, buydum ben. Gelişimimi tamamlayamamıştım.

"Sana söylemiştim hükümet değişti, yani tepedeki birkaç kişi değişti," dedim. "Yeni cumhurbaşkanı, yeni başkan yardımcısı, yeni başbakan, yeni başbakan yardımcısı, yeni Birleşmiş Milletler elçisi, yeni protokol müdürü falan işte ama altlarındaki o değişmeyen eski kalabalık her şeyi mahvediyor ve herkesi sindiriyor. Bu yeni yönetim durumu gevşetmeye, kendilerinden önce gelenlerin kindar kararnamelerinden kurtulmaya çalışıyor. Önceki cumhurbaşkanından duyulan tiksinti dalgasıyla başa geldiler, o cumhurbaşkanı akılsızca ya da belki mağrur bir şekilde radyo-televizyon kanallarını haksızlığa uğrayan vatandaşlara açmıştı, kimsenin misilleme korkusu duymamasını söylemişti. Bu yüzden radyo istasyonuna mektup yağdı ve spikerler bunların hepsini memnuniyetle okudu. O kadar kırıcı ve öfkeliydi ki bu mektuplar, cumhurbaşkanı en iyi silahşor ekibinin üzerindeki otoritesi için bile endişelenmeye ve içlerinden birinin bu fırsatı onu içeri tıkmak ya da daha kötüsünü yapmak için kullanacağından şüphelenmeye başladı. Karanfil ağacının ateşinde kızartılmaktan ve resmî bir ziyafette ana yemek olarak sunulmaktan korktu. Zaten özel jetine binip komşu ülkeye kaçtı, oraya vardığında halkının nankörlüğüyle ilgili demeçler verdi. Yeni hükümet bu popüler zafer dalgasının üzerine geldi ve kendinden önce gelenlerin en çok yerildiği şeylerin bazılarında akıllıca düzeltmeler ve yumuşatmalar yapmaya başladı. Tasarruf ve toplumsal bütünleşmeyle ilgili konuşmalar yaptılar, cezaevlerini boşalttılar ve başka şeylerin yanı sıra son yıllarda ülkeden yasa dışı yollardan ayrılanlar için genel af çıkardılar. Eğer bu doğruysa, o zaman geri dönebilirim... istediğim zaman."

Bu kısma geldiğimde hafifçe başımı eğdim, can alıcı noktanın önemini değerlendirmeye davet ettim onu.

"Bu harika," dedi, gözleri parlayarak. Gözlerindeki ışıltıyı ilk başta geri dönebileceğime sevinmesine yordum ama sonra içinde bir endişe kıvılcımı da gördüğümü düşündüm. Geri dönüp orada yaşamak istediğimi söylediğimi mi düşünüyordu? Bunca yıldan sonra? Bütün o dönüşümlerden, sessizliklerden sonra?

"Ziyaret için," dedim sırıtarak. "Yakın bir zamanda. Sadece birkaç haftalık bir ziyaret için."

"Elbette gitmelisin," dedi canlanarak. "Aileni görmek harika olacak senin için ve onların da seni görmesi. Yirmi yıl olmuştur herhalde. Tanrım, bugün sürprizlerle dolusun."

"Harika kısmından emin değilim. Bu düşünce içime türlü korkular salıyor. Her şey değişmiştir, benim için ne düşüneceklerini de kestiremiyorum. Bu sabah bunu düşününce sonrasında tuvalete koşturup sağlam bir birkaç dakika oturdum orada. Ama gitmem lazım, yakın zamanda, sanırım. Annem son zamanlarda kendini hiç iyi hissetmediğini söylüyor. Şekeri kötülemiş, bütün o ilaç kıtlığından dolayı. Şekerinin olduğunu bile bilmiyordum. Ve şimdi gözlerinde sorun varmış – tam olarak nedir bilmiyorum. Muhtemelen haşat olmuşlardır."

"Evet, hemen gitmelisin," dedi Emma, küçük esprime aldırış etmeden. Onları görebileceğin halde gitmezsen... üzülürsün. Karşılayabiliriz bunu değil mi? Gitmelisin, Amelia ve ben başımızın çaresine bakarız."

"Belki sadece bir sürü duygusal karmaşa olacak," dedim, "bunca zaman sonra. Bir tür alışkanlıkla böyle bir bağlılık hissetmek."

"Saçmalama," dedi, sesi öfke doluydu. "Kaç defa ondan bahsederken burada gözyaşları içinde oturduğunu gördüm?"

Emma'ya mektupta başka neler yazdığından bahsetmedim. *Senelerdir harap bir evdeki hortlak gibi tek başına yaşıyorsun o ülkede*, diye fikrini açıklamıştı annem. *Bunun doğru olmadığını, hayatının öyle olmadığını söyleyeceksin. Ama seni düşündüğümde bunu görüyorum. Bu beni tahmin edemeyeceğin kadar üzüyor. Artık dönebileceğine göre gelip bizi ziyaret etmeni istiyorum ve niyetin o ülkeye geri dönmekse, dönmeden evvel evlenmeni istiyorum. Yetişkin bir adam olduğunun farkındayım ve artık bunun beni ilgilendirmediğini düşünebilirsin ama bu hepimizi memnun edecek, hayatında bir yoldaş ve Allah kısmet ederse kendine ait bir ailen olmuş olacak. Düzgün bir aileyle görüştüm bile, belki hatırlarsın, bir zaman Mnazini'de yaşayan Hilaliler, rıza gösterdiler.*

Yetişkin bir adam. Kırk iki yaşındayım ben. Emma bilse bütün bunlar için ne düşüneceğini tahmin edersiniz. Annemin birlikteliğimizi bozmayı planladığını, bu konuda hiçbir seçeneği olmayan talihsiz bir *çocuğa*, benim gibi kalbi ve ayrıca başka birçok yeri haşat olmuş yaşlı bir canavarın sorumluluğunu yükleyerek evlilik *hazırlıklarına* girdiğini. Ve derdim neydi ki onlara basitçe kimseyle evlenmek istemediğimi söyleyemiyordum? Neydi benim derdim? Neden bu kadar omurgasızdım? *Ölüyorsa da umurumda değil. Nasıl hoyrat, kalpsiz bir sevgidir ki böyle davranabiliyor? Ona hemen yazıp siktirip gitmesini söyle ya da ben kendim yapacağım bunu. Bu ne cüret!*

En iyisi hiçbir şey söylememek, çünkü bunu yapmak... evet, çok daha fazlasını anlatmak, acıyla kıvranan yalanlar ve ölü hikâyelerle dolu kokuşmuş bir kabri açmak anlamına gelecek. Bu annemin evlilikten ilk bahsedişi değildi, İngiltere'deki durumumu harap bir evdeki hortlak, ölü bedenleri yiyen biri (çocukluk korkularından biriydi bu herhalde) olarak tanımlaması da ilk değildi ama birini bulmak, ailesine yaklaşıp muhtemelen bir çeyiz sözü vermek, şenlikle-

ri planlayıp, geline düğün hediyesi olarak vereceği mücevheri düşünmek şöyle dursun, daha önce asla birini, bir insanı, bir kadını bana önerecek kadar ileri gitmemişti. Emma'dan haberi yoktu tabii ki ama yine de güçlü bir hamle sayılırdı. Söylememe gerek yok, herhangi bir alakam olmayacaktı bu konuyla. Mesele yalnızca en iyi nasıl üstesinden geleceğimdi. Ona hemen bir mektup yazıp bütün bu olaydan vazgeçmesini söyleyebilirdim, ama neden beni dinlesin ki? Bunu yapmamı zaten beklerdi. Şu Hilalilerle konuşmuş zaten, şimdi onlara gidip usulen yöneltilmiş bir itiraz yüzünden alçaltıcı bir geri adım mı atacaktı yoksa sabredip ben oraya gidene kadar beklemenin daha mı iyi olduğunu düşünecekti? Bir diğer seçenek de hiçbir şey demeyebilirdim ve oraya vardığımda ona belirsizliğe yer bırakmayacak şekilde bunun söz konusu olmadığını söylerdim – sanırım tek belirsiz nokta Emma ve Amelia'ydı. Anneme bunu söylemem gerecekti. Sanırım.

Amelia cevabıyla beni hayrete düşürdü. O sıralar on yedi yaşında ters ve dengesiz bir genç kadındı ama tabii hep böyle değildi. Bayan Willoughby'le geçirdiği onca vakte rağmen harika bir çocuk oldu. On aylıkken yürüyebiliyor, konuşabiliyor ve canı istediği zaman sadık seyircilerinin aklını başından alabiliyordu. Biraz daha büyüdüğünde doğal bir hoşgörüyle önüne çıkan birçok şeyin üstesinden gelebiliyordu, bu, aramıza öfkeli gelişi düşünüldüğünde tahmin etmesi imkânsız bir şeydi. Belki de Bayan Willoughby her şeye rağmen iyi gelmişti ona ve sakin kalma kapasitesinin bir kısmını, yüzeyin altında sakladığı hain dikenlerini hariç tutarak, ona geçirmişti. Tek başına oyun oynamaya bırakılmadığı ya da evde hâlâ açık bir ışık varsa yatağa gitmesi istenmediği sürece her şey yolundaydı Amelia için. Kendine has bir takım beslenme tercihleri vardı (fileto balıkla reçel mesela ve zekice gizleyebilse de biftekten hiç hoşlanmıyordu) ama ço-

cuk tekerlemelerini seviyor, boya kalemleri ve kâğıtla saatler geçiriyor, dünyasını insanlarla doldururken hayattan aldığı zevkle neşeli şarkılar söylüyordu. Okulu iyiydi, sağlığı iyiydi –sık sık çiş yapması haricinde– ve daha on yaşına gelmeden kitaplığımızdaki kitapların çoğunu okumuştu. Bazılarını sonradan hatırlayabilsin diye o zamandan pastel boyayla işaretleyip ayırmıştı. Öğretmenleri ödevlerindeki, müzikteki, arkadaşlık kurmadaki yeteneğini zevkle izliyordu. Sevebilme kabiliyeti de vardı, öğretmenlerinin bilmediği. Bunun ona ait bir şey olduğunu, bizimle hiçbir alakasının olmadığını hatırlatıyorduk kendimize ama yine de gururlanıyorduk. Sanırım iş arkadaşlarımı onun sonu gelmez başarılarından sürekli haberdar ederek sıkıyordum, ders verdiğim barbarlara da ondan söz etiğimin farkındaydım, çünkü bazen o sırada ilgilendiği bir projeden bahsetmiş oluyordum ve onlar da sonradan bunun nasıl ilerlediğini soruyordu.

Lake District'te üçümüzün birlikte yaşadığı hayatın bir tür baharı olarak hatırladığım bir tatil var. Öyle pek özel bir şey değildi, yalnızca bol bol gülmüştük, sade yemekler yemiştik ve gece geç saatlere kadar yüksek sesle Göl şairlerini okumuştuk, nergislerin eksikliğine (Ağustos ayındaydık) üzülmüştük ve bölgenin bitmek bilmeyen güzel göllerinin kıyısında uzun uzun yürümüştük. O dönemin fotoğrafları var ve bu fotoğrafların resmettiği o anlatılması zor mutluluğu hayalimde canlandıramadığımın farkındayım.

Sonra büyüdü, herhalde. Benim kendisine muhtemelen yardımcı olamayacağımı düşündüğü şeyleri annesiyle konuşurdu. Anlaşılır bir şeydi bu ama garip bir acı da veriyordu. Bazı şeyleri farklı şekilde, bana tuhaf gelen bir şekilde yapmak istiyordu ve ona bunu söylediğimde aramıza mesafe girdiğini hissettim. Artık kendisine, ferasetli düşüncelerimi ve nasihatlerimi şevkle dinleyen, yolunu buna göre değiştiren biricik evlat olarak davranılmasını istemediğini sa-

nırım geç fark ettim. Bu yüzden bana ilk kez öfkeyle çıkıştığı an ağladım. O an yaşadığı üzüntüyü hatırlıyorum fakat belki ikimizin de aramızdaki mesafenin giderek artmasını nasıl engelleyeceğimize ilişkin bir fikri yoktu. Bu belki ondan çok benim hatamdı, çünkü ona alan açmayı, sevgiyle, zarif bir şekilde geri çekilmeyi öğrenmem zaman aldı. Ve mesafe bir alışkanlığa dönüştü, yalnızca bazı anlar bu temkinli yakınlık incitici bir teyakkuza evriliyordu. Belki ben abartıyorumdur, çünkü bunu anımsadıkça yaşadığım hayal kırıklığını bastıramıyorum. Yenilgilerimi onurla göğüsleme girişimlerimi, yanıtsız bırakmayı imkânsız bulduğum kışkırtmalarla geri püskürttüğü zamanlar haricinde onu kendi haline bırakmayı sanırım o zaman öğrendim. Evet biliyorum bütün bunlar da tahmin edilebilir şeylerdi, ama bir zaman sanki böyle olmayacak gibi gelmişti.

Her neyse, geldiğinde, hâlâ aynı koltukta oturuyordum (rom istiyordu canım), Emma da mutfakta yemek yapıyordu. Ona zahmet etmemesini söylemiştim – kendim ve Amelia için bir omlet yapıverirdim. Emma zaten söylemişti yemek yiyemeyecek kadar tok olduğunu. Ama ısrar etti, bu güçsüz halimde dinlenmeye ihtiyacım olduğunu, duruma uygun bir şeyler hazırlayacağını söyledi. Bir kiş yapar diye umdum, çok güzel yapardı. Amelia salkım saçak kıyafetleriyle içeri girdi, bir fahişeyi andıran makyajı, muhtemelen son birkaç saattir birini hırpaladığı için akmış ve bulaşmıştı. Oturma odasının kapısında durup alaycı gülümsemesiyle baktı, her zamanki selamıydı bu. Sonra okul çantası görünümündeki, yozlaşmış gençlik yaşamının gündelik öteberisini taşıdığı çamurlu sırt çantasını çözdü ve yerde sürükleyerek odasına yöneldi.

"Hey dazlak," diye seslendim, "Seninle bir şey konuşmak istiyorum." Ona dazlak dedim çünkü saçlarını yeni kırptırmıştı ve bir bakıma da hoşlanıyordu böyle çağırılmaktan.

Ona kendini hırpani ve sokaklarla teması olan biri gibi hissettiriyordu. Geri dönüp tekrar duvara yaslandı. "Tabii, çok meşgul değilsen."

"Ne oldu?" diye sordu sabırla iç çekerek.

Sırıttım, o da kaşlarını komik bir şekilde soru sorarcasına kaldırdı. "Gel otur. Birkaç dakikanı alacak," dedim.

Ona ilk önce doktordan bahsettim, hayretle susup bana acıyarak ve dehşetle bakarak dinledi. Sonra, "Üzüldüm" dedi, sanki az önce ölmüşüm gibi. "Belki uzman doktor bunun tümden yanlış bir tanı olduğunu söyler," dedi. Bunu düşünmemiştim, dolayısıyla verdiği küçük teselli için minnettar oldum. Sonra ona mektuptan bahsettim, bunun üzerine keyif ve heyecanla gülümsedi.

"E, ziyaretlerine gidebilirsin," dedi, ayağa kalkıp bana doğru ilerleyerek. Beni kucaklayacağını ya da öpeceğini falan zannettim. Bu gerçekten ondan fazla şey beklemek olurdu. On beş yaşından beri böyle bir şey yapmamıştı ve elbette kendini kontrol etmeyi başarıp birkaç adım ötede durdu. "Bu harika bir haber. Bunca yıldan sonra... ülkeni bu kadar uzun süre özledikten, üstüne bu kadar konuştuktan sonra tekrar oraya gidebileceksin. Ne zaman gidiyorsun? Emma da gelecek mi seninle? Bahsettin mi ona?"

Bunları sorduktan sonra koşup annesine gitti, bu *harika haberi* ona aktarırken heyecanlı sesini duyabiliyordum. "Ben de seninle gelebilir miyim?" diye sordu geri döndüğünde.

Başımı hayır anlamında salladım.

"Neden gelmeyeyim? Orası benim de ülkem," dedi. O kadar ciddi ve hevesli görünüyordu ki kahkaha atmaya cesaret edemedim. "Neye gülüyorsun? Orası senin ülkense benim de ülkem."

"Bu sefer yalnız gitsem daha iyi olacak sanırım, bunca aradan sonra," dedim. "İlk başta gidip bir bakayım duruma."

Takip eden günlerde ve yolculuk için hazırlık haftalarında

Emma hediye almak, endişelerimi giderip tavsiyelerde bulunmak gibi pratik ayrıntılarda yardım edip bütün korkularıma ve aşağılanma beklentilerime kulak verirken, yolculuğuma romantizm ve serüven hissini katan Amelia oldu. Heyecanı ve benim adıma sevinmesi hayret içinde bıraktı beni. Emma, kızının bu saçma halini gülümseyerek izledi ama orayla ilgili hayallerini kıracak bir şey söylemedi, onca yılın düzensiz ve art niyetli yönetiminden sonra orada karşılaşmayı beklediğim yoksulluk ve sefaletten hiç bahsetmedi.

Bayan Willoughby haberi duyunca gülümsedi. "Eh, annen sevinir," dedi. Hiç ilgilenmiyordu, umurunda bile değildi. Belki geri dönmeyebileceğimden şüphelense daha bir heyecanlı olurdu ama bu kadar belirleyici herhangi bir şeye gücümün yetmeyeceğini şimdiye dek pekâlâ anlamıştı. Bay Willoughby ilk başta anlayamadı. İşitme sorunu yaşıyordu ve durumu hızla kötüleşiyordu. Yalnızca gözleri o eski açlıkla geziniyor ve yuvalarından çıkıyordu. Fakat en sonunda kayıp imparatorluğa döneceğimi anlayınca, bu amacımın beyhudeliği karşısında üzülerek başını salladı. "Çok geç," dedi.

Amelia ne zaman beni dalgın (yani, sessizce paniğe kapılmış halde) yakalasa şunları söylüyordu; "Şiştt ne düşünüyorsun? Yolculuğa çıkacağını anımsa. Neden oraya gideceğini düşünmüyorsun? Neşelenirsin biraz. Orada hangi mevsim şimdi? Gerçekten de kavruluyor mu? Keşke ben de seninle gelebilseydim."

"Bir dahaki sefere."

İkinci Kısım

"Nefsin, uyuyan ve yiyen bir köpek gibi semirmiş."

– FERÎDÜDDİN ATTÂR, *Mantıku't-Tayr* (1177)

I

Hazırlık telaşının ve oraya ilişkin tahminlerde bulunmanın yarattığı dehşetin ardından, biniş bekleme salonunda yatışmış ve kabullenmiş bir sükûnet içinde oturup yolculuğumun başlamasını bekledim. İşkenceden hemen önceki an gibiydi. Artık kendimle baş başaydım. Ayrıca başka birçok mesele de tedirgin ediyordu beni. İngiltere'ye ilk gelişimden beri pek seyahat etmemiştim: bir haftalık bir Fransa tatili ve aynı uzunlukta bir İspanya tatili, ikisinde de geniş ve uysal bir kalabalık olarak toplanmış aynı yöne bakıyorduk. Dikkat kesilmiş bir tahlil etme hali içinde, bekleme salonundaki her şey dikkatimi çekiyordu. Bir sürü Hintli ve Afrikalı yolcu vardı ama bu, gidecekleri yerlerin denk gelmesiyle alakalıydı galiba: gecenin o saatindeki uçuşların çoğu siyahî ülkelere yapılıyordu.

Kabarık saçları alnındaki seyrelmiş noktaya doğru biçimlendirilmiş bir adam gelip yanıma oturdu. Bizim çocuklar için ince çizgili bir diplomatik kurul kostümü giymişti, fakat bu adamda davranışlarındaki çirkinliği örten şehirli, uyanık bir acımasızlık vardı ve bu kostüm içindeyken vücut dilinin

gücünü kaybettiği belli oluyordu. Ona tekrar, rastgele baktığımda göz göze geldik. Bana ilgiyle bakar gibi olunca bakışlarımı hemen başka yöne çevirdim. Görünüşünde ruhsuz bir habislik ve âlemci bir devlet yalakasını andıran asalak bir hava vardı. Onun gibi insanlardan bir anda ve belki haksızca ürkerdim. Onu, böyle imtiyazlı bir durumda dünyayı dolaşma özgürlüğünü kendisine kazandıran cehennem deliğine inerken, penguensi smokinini çıkarıp lastik çizmeleri ve iş tulumunu üstüne geçirerek insanların testislerini kerpetenle çekmek ve vücudun diğer hassas noktalarına elektrot bağlamak için işkence odasına doğru ilerlerken gözümde canlandırabiliyordum. Ve bunu bizzat kendisi yapmıyorsa bile yapan kişileri ya da bunu yapması için başkalarına emir veren kişileri tanıyordu ve seyahatlerinden dönüşte onlarla oturup *duty free*'den getirdiği içkisiyle hep birlikte zavallı kurbanlarına oynadıkları eğlenceli oyundan konuşup gülüyorlardı.

Uçakta yanımda oturan kişi parlak yuvarlak suratıyla yüzünden gülümseme eksik olmayan sıcakkanlı biriydi. Parlaklık çoğunlukla bir omzunun üzerinde şal gibi taşıdığı el havlusuyla silip durduğu terden kaynaklanıyordu. Yol arkadaşlığından hoşlanacağımı düşünmemiştim ama o kadar sevimli ve cana yakındı ki kendimi hafif sarhoş edici bir özgürlükle ona seyahatimden ve İngiltere'deki yaşamımdan bahsederken buldum. Emma'dan bile bahsettim, gerçi sade tuttum bu kısmı. O da karşılık olarak Londra'da devam ettiği hukuk fakültesinden (bunun için biraz yaşlı görünüyordu) ve yaklaşan izdivacından söz etti. Bu yüzden memlekete gidiyormuş. Kaç numaralı eşi olacağını sorunca munis bir şekilde güldü ve bu türden bir şey için fazla yoksul olduğunu söyledi. Şu anda bile evlilik onun fikri değilmiş ama ailesi bunu fazla ertelediğini düşünüyormuş, o da huzurları kaçmasın diye tamam demiş. Uzun süredir memleketten ayrı olduğumu duyunca bolca tavsiyelerde bulundu ve haberle-

ri verdi, bu beni düşündüğüm ölçüde rahatsız etmedi. Ama paranoyalarıma dokunduğu anda *–her şey değişti, herkes gitti, keşke önceden gelseydim diye suçluluk duyma–* midem ekşidi ve tuvalete koşmak zorunda kaldım.

Londra'dan ayrıldığımızda hava kararmıştı, bu yüzden Afrika'ya doğru uçarken görülecek pek bir şey yoktu, yalnızca o mesafeden ışıl ışıl bir şenlik ateşini ya da parlayan benzin köpüğünü andıran tek tük birkaç ışık. Sabah aşağıdaki topraklar ıssızlığıyla ürkütecek şekilde çorak ve boş görünüyordu. Kirli bir dereyi andıran, kahverengi çakıllı kumun içerisinde sertleşmiş bir şeyin üzerinden geçtik, pilot bunun Nil Nehri olduğunu söyledi. Kıyısında, nehrin muntazam hattı üstünde onu çirkinleştiren yumrular gibi tek tük küçük ev kümeleri bitişmişti. Ardından, Turkana Gölü, etrafını saran kayalık ve çıplak boşluğun görüntüsüyle sarsıcıydı. Sonra Kilimanjaro'yu sağımızda bırakıp sahile yaklaşırken manzara birden değişti, sık aralıklarla nokta nokta ağaçlıklar ve kimi zaman da engin bir yeşillik. Nihayet uçsuz bucaksız okyanus görüş alanımıza girdi de Hindistan cevizi ağaçlarından oluşan tabur ve birliklerin boş plajlara doğru yürüdüğünü gördük. Sonra kıta ile adamızın arasındaki kanalın gri, durgun sularını geçtik. Adanın üstünden alçaktan uçarken her şey o kadar tanıdık göründü ki bu görüntüleri büyük bir doğallıkla, yenilemeden ve gayret sarf etmeden muhafaza etmiş olan belleğimin berraklığı karşısında gözlerimin dolduğunu hissettim.

Uçaktan inmeyi beklerken yanımdaki arkadaşım yine havlusuyla haşır neşirdi, tedirginliğime gülüp sevecence ve habis bir neşeyle bana iyi şanslar diledi. Sıcaklık ve toprağın kokusu sanki ilk kez geliyormuşum gibi çarptı beni. Burayı böyle, çürümüş bitki örtüsünün rutubetli kokusuyla ve nefes almak için beni çabalamak zorunda bırakan kızgın toprağıyla hatırlamıyordum. Terminal binası yeniydi, kompakt

ve isimsizdi, her tarafı cam ve çelikten yapılmıştı ve birinci katta bir seyir balkonu bulunuyordu. Biraz sağda kırmızı çatısı, mazgallı siperi ve ağır ahşap tırabzanlarıyla, bir süs bahçesinin çardağı ya da Akdeniz sırtlarında bir villa gibi küçük ve dekoratif görünen o eski bina duruyordu. Pistten geçerken, kendimi uçaktan çıplak çıkmışım ya da kıyafetlerim fazla bol ya da darmış ya da fazla renkli ve uygunsuzmuş gibi, sanki sirkten kaçmışım gibi açıkta hissettim. Balkonda tanıdık bir yüz aradım, biri üvey babam olabilirmiş gibi geldi. Aradan onca zaman geçtikten sonra ve bu mesafeden emin olamadım, o yüzden ne olur ne olmaz diye el salladım. El salladığım adam bir an dikkatle baktı, ardından arkasına baktı, sonra şaşkın bir ifadeyle tekrar bana döndü. Üvey babam olamayacak kadar gençti, bunu görebiliyordum şu an.

Bagajımı beklerken üvey kardeşim Ekber hafifçe sırtıma vurdu. Arkamdan yaklaştığını fark etmemiştim ve üvey babam sandığım o adamdan sonra tekrar utanacak duruma düşmemek için yüzleri büyük bir dikkatle incelemekten vazgeçmiştim. Beklediğimden çok daha genç görünüyordu. Kısa bir aradan sonra görüşüyormuşuz gibi el sıkışıp çekinerek birbirimize gülümsedik ve selamlaşırken söylenen bildik kelimeleri vurgusuz, abartısız bir şekilde söyledik. Kapıya doğru işaret etti, parmaklıklar arasından annemin heyecandan yerinde duramadığını, gülümseyip el salladığını ve duyamadığım bir şeyler söylediğini gördüm. Yanında tanımadığım genç bir kadın vardı ama üvey kardeşim Halime olduğunu tahmin ettim. Gittiğimde ne kadar küçüktü. O da çılgınca el sallıyordu. Birden bu karşılama ve sevgi karşısında içime bir ferahlık doldu. Ne beklediğimi bilmiyordum ama sanırım suçlama ve uzun uzun bakışlar bekliyordum.

Ben o eski püskü takside annemle Halime'nin ortasında otururken Ekber öne, sürücünün yanına geçti. Annem de beklediğimden daha az değişmişti. Başını örtmüştü fakat ör-

tüsü saçlarının seyreldiğini ve kırlaşmış olduğunu görebileceğim kadar geriye düşmüştü. Ama yüzü diri ve hayat doluydu, gülüşü ve sesi kendiminki kadar tanıdıktı. Biraz kilo vermişti, onu hatırladığımdan daha ince ve kendinden emin görünüyordu. Konuşurken gözlerini benden ayırmadı, havadisleri verdi, benimle ilgili haberleri sordu, cümlelerin arasında kırlaşmış saçlarıma dokunup gülümsüyordu. Dikiz aynasından taksi şoförüyle göz göze geldik, arabası gibi boz, yaşlı bir adam, gergin ve endişeli görünüyordu, bu kavuşma sahnesinden hiç etkilenmediği belliydi.

Havaalanından yaklaşık bir kilometre sonra yoldaki ilk barikatla karşılaştık. Barikatın önünde kimse yoktu ama yolun kenarında karakol diye hatırladığım bir bina vardı. Şehrin üç mil dışındaki bu bölge bağımsızlıktan önce Avrupalıların oturduğu bir yerleşim bölgesiydi. Şehrin havaalanı tarafı rahat olduğu için bu taraftaydı şüphesiz, fakat belki de acele bir tahliye durumu hâsıl olursa çıkışı hızlandırmak için buraya kurulmuştu. Bazen bisikletle, Sultan Ali bin Humud'un, ana caddenin yaklaşık bir kilometre uzağında, denizin kenarındaki sarayının kalıntılarını ziyaret etmeye gittiğimi hatırlarım. Ali bin Humud, Bû Saîd tahtından 1911 yılında Paris'teyken el çekmişti, dünyanın görüp göreceği en büyük imparatorluğun bütün siyah reislerinin, racalarının ve sultanlarının İngiltere'nin icraatlarını seyredip umutsuzluğa düşsünler diye davetli olduğu Londra'daki görkemli bir eğlenceden, kraliyet düğünü ya da taç giyme töreni ya da o kabilden bir şeyden sonra. Sultan Ali zaten İngiltere'nin icraatlarını görmüştü, orada okumuş, orada yetişmişti ve ancak babası öldükten sonra bağnaz Umman baronları ve siyahî kullarını yönetmek için kendi ada krallığına dönmüştü. Partiler, içkiler, Ascot,[1] işkenceli eğlenceler yoktu artık, yalnızca dökümlü kaftanlar ve aile entrikaları, ibadet ve yasaklar

1 İngiltere'nin güneyinde, Kraliyet at yarışlarının düzenlendiği yerin adı – ç.n.

vardı. İki sene böyle geçtikten sonra, bu süre zarfında Sultan kendine deniz kenarında modern bir saray yaptırmıştı, hükümdarının ve koruyucusunun kutlama törenine katılmak üzere Avrupa'ya gitti ve oradan geri dönmedi. Terk edilmiş sarayının etrafındaki bölgenin, kendinden saydığı bir topluluğunun evi haline gelmesi tuhaf bir şekilde uyuyordu bu duruma. O harabedeki hayaletler muhtemelen refakatçilerini şenlikli ve kendilerine uygun görüyorlardı.

Ailesinde kendini Avrupa'ya atan ilk kişi o değildi. Büyük halası Selma da birkaç yıl önce bir Alman diplomatla kaçmıştı. Diplomat kiraladığı evin bitişiğindeki terasta görmüştü onu ve âşık olmuştu. Selma bu ilişkiyle ailesinin itibarına korkunç bir leke sürdüğü için ikisi de ifşa olmalarının ağır bir cezası olacağını biliyordu ve bunu düşünmekte haklıydılar. Selma'nın etrafı bu türden şeylere iyi gözle bakmazdı. Bu yüzden birlikte kaçtılar. Selma adını Emily olarak değiştirdi ve Berlin'de yaşamaya başladılar, fakat birkaç ay içerisinde Bay Reuter bir tramvay kazasında ezildi, böylece Selma kaybı ve anılarıyla baş başa kaldı. Gerçi çok satan bir otobiyografi yazacak kadar aklı başındaydı, Ali bin Humud ise öyle değildi.

Ali bin Humud'un modern sarayının hemen yanında Piskopos Weston'ın kilisesi ve konukevi vardı. Frank Weston kendi döneminin kahramanıydı, hem adada hem de ada dışındaki kırsal bölgelerde kurtarıp inancını değiştirebileceği köleler arayan hakkaniyetli bir rahipti. Kaçmayı seçenlere barınak sunmuş, onlara pek sevdiği Tanrı'nın kelamını vaaz etmiş ve Tanrı'nın kitabını okuyabilsinler diye okuma öğretmişti. Genç emanetlerinin, onlara ibadethane olarak sunduğu konukevinde karıştığı ahlaksızlıklar kulağına geldiğinde çok üzülmüş ama umutsuzluğa kapılmamıştı. Bu bilgiyi, ülkesinde onun misyonu için kilise kermeslerinde ve benzeri yerlerde bağış toplayan iyi insanlara nakletmeyi de gerek-

li görmemişti. Viran sarayın oralarda dolaşmaya gittiğimde ziyaret ederdim bu kiliseyi. Kilisenin bekçisi bana bir keresinde, Sultan Ali bin Humud'un, 1910'da köle trafiği yasadışı olmasına rağmen eğlence için köle getirebilsin diye sarayın altından limana uzanan bir tünel yaptırdığından söz etmişti. Eğer gerçekten tünel vardı ise –nerede olduğunu sorduğumda bekçi doğal olarak kaçamak cevaplar vermişti– o zaman Sultan'ın bunu karanlık bir gecede tekrar Avrupa'ya kaçabilmek için yaptırmış olması daha muhtemeldi. Frank Weston'ın müzede akşam yemeği yerken bir fotoğrafı vardı, fotoğrafı gördüğümde onun sömürgedeki bir İngiliz olduğunu aklımdan çıkaramadım, Hampshire'daymış gibi giyinmiş, puding yiyordu.

O yıllarda bisikletimle villaların yanından geçerken, muntazam bahçelerine, parlak renklerine, pembelere, mavilere ve hatta (hiç unutmam) bir tanesinde dama deseni vardı, hayran kalırdım. Hepsi, devletin imar işleri bölümü tarafından muhtemelen Londra'da bir mimarın çizdiği plana göre yapılmış ve yalnızca Avrupalıların oturduğu villalardı. Bir kavga gürültü ya da daha kötüsü olur diye karakollarını doğal olarak yakınlarına koymuşlardı. O dönem karakol da ışıl ışıl beyaz badanası, gür çalılıkları ve garajın önündeki yoldan ön verandaya kadar uzanan göz alıcı canlılıkta ve incelikte begonvilleriyle villalar kadar zarif görünüyordu. Hatta karakoldaki polisler bile süslü ve bakımlıydı, ütülü *khaki* şortları kolalanarak sertleşmiş ve parlatılmıştı, feslerinin dikkatle taranmış püskülleri pırıl pırıl ve dolgundu. Bir de bir polisin bayrağı hep göndere çektiğini hatırlıyorum, gerçi bunu sadece bir ya da iki kez görmüş olabilirim. Şu an duvarlar çamurla lekelenmişti, binanın önündeki bahçe bir toprak zemin kadar boştu. Araba yolunun sınırlarını çizen beyaz badanalı taşlar, begonviller, çalılıklar ya da bayrak direği yoktu, şimdi fark ettiğim üzere buranın bu tropik diyar-

larda bir İngiliz banliyö bahçesi olduğunu göstermek için konulan o gösterişli, uçları sivri dekoratif zincir bile yoktu.

Ekber barikatın orada taksi şoförüne para verdi, sonra arabada gergin bir sessizlik içinde bekledik. İstasyonun ilerisinde, Ali bin Humud'un sarayına uzanan toprak yolun kenarında bir grup insan, otobüs bekler gibi bir ağacın altında dikilmişti, konuşmayan, küçük bir kalabalık, bize doğru bakıyorlardı. "Ne istiyorlar?" diye sordum, ne olup bittiğini anlamak istemiştim sadece.

"Bekle," dedi Ekber, beni düşüncesizce bir şey yapmamam için uyarır gibi.

"Kontrol noktası burası," dedi taksi şoförü acı bir öfkeyle. "Durmazsan vururlar. Orada durup izliyorlar. Hazır olduklarında yaklaşacaklar ve para vermezsen bagajı arayıp ona buna el koyacaklar. Ondan sonra seni mimlerler ve taksinle buradan bir dahaki geçişinde arabayla, ehliyetinle, taşıdığın yolcularla ilgili sorun çıkarırlar..."

Aniden durdu çünkü verandaya biri çıktı. Polis gerindi, sonra kepsiz bir şekilde arabaya doğru ilerledi. Yaklaşırken yirmi yaşından fazla olmadığını fark ettim ve uykulu gözlerini ovuştururken bu hareketinde herhangi bir yapmacıklık görmedim. Üniforması temiz ama buruşuktu, kolalı değildi, demirden dövülmüş silah bölmesinin ışıltısı ve tabii fesi yoktu. Hatta bağımsızlıktan önce kaldırılmıştı fes. Taksi şoförü onu coşkuyla selamladı, arabadan fırlayıp bagajı açtı. Para alışverişi o sırada olmuştu herhalde çünkü hemen geri döndü, külüstür Austin'ini çalıştırırken polise seslenip vedalaştı. "Melun. Hırsızdan başka bir şey değiller," dedi. "Ama ne yapabilirim ki? Bu itlere bir şey vermezsen her şeyini alırlar."

"En azından kendi cebinden ödemek zorunda kalmıyorsun *Mzee*[2] Hamza," dedi Ekber gülümseyerek; fakat şoföre,

---

2 (Svahili) İhtiyar.

buradaki zararının yolcununkinden daha az olduğunu sertçe hatırlatarak. *Mzee* Hamza keyifle, neredeyse bir tür gururla güldü.

"Kime el salladığını sanıyordun?" diye sordu Ekber, koltuğunda dönüp bana sırıtarak. "Pistte yürürken o adamın kim olduğunu düşündün? Adam şaşırmış görünüyordu."

Omzumu silktim. "Bilmiyorum, tanıdık biri sandım."

"Orada, yukardaki balkondaydım ve adam gerçekten de şaşırmış görünüyordu. Kim oluğunu düşündün?" Hâla sırıtıyordu ama sırıtışının altında sanırım daha acımasız bir şey gördüm, bile bile mahcup etme isteğiydi bu. Onun bu yönünü, içinde bir acımasızlık taşıdığını unutmuştum. Belki de kendine güvenini ve artık büyüdüğünü ifade ediyordu ya da benden hoşlanmadığını gösteriyordu.

Sonra annem tekrar konuşmaya başladı, ta ki bir sonraki barikata gelip aynı gösteriye maruz kalana kadar. Arabanın penceresinden dışarı bakarken daha fazla değişim beklemiş olduğumu fark ettim. Her şey hatırladığımdan daha bayağı da olsa tanıdık görünüyordu. Değişimleri sonra, eski şehre varınca gördüm ve daha sonra da o eski derenin üstünden geçince. Eski şehir Arapların ve Hintlilerin ve diğer zenginlerin yaşadığı yerdi. Oradaki evler sahilin geleneksel üslubuyla, mercan taşından ve alçıdan yapılmıştı. Dağınık halde dizilmiş, bazıları, balkonları, avluları ve hatta kapalı bahçeleri olan kocaman konaklardı. Daha mütevazı evler bile, ince ince işlenmiş kapı tokmakları, büyük, oymalı kapıları ve bazen pirinç kaplama çerçeveleriyle uzun süre dayanacak şekilde yapılmıştı. Bütün devlet daireleri, hastaneler, okullar şehrin denizle çevrili, burun gibi ileri uzanan bu tarafındaydı. Bu burunu vaktiyle bir dere kesiyordu ve öbür yakaya ancak sandalla ulaşılabiliyordu. O bölgenin adı Öbür Yaka'ydı. Öte tarafta evler genellikle kamış ve çamurdan yapılmıştı, bununla beraber insanlar maddi durumları iyileştikçe daha

sağlam evler yapmaya başladı. Bazı yerlerin elektriği, şebeke suyu ya da kanalizasyon sistemi yoktu. İngilizler dereyi doldurdu, böylece ben büyüyene kadar neredeyse kurumuş oldu ama farklılıklar ortadan kalkmadı. Eski şehirde dolaşmaya çıktığımda gördüğüm, beni hazırlıklı olmam konusunda uyardıkları şeylerdi; her yerde yıkılmaya terk edilmiş evler, vaktiyle hareketli çarşıların kurulduğu kapanmış, kasvetli caddeler, dar sokaklara kanalizasyon atığı boşaltan kırık su boruları, pis kokan küçük nehircikler halinde sokaklara sızan bu atığın içinde yürüyen insanlar. Bu durum, ihmal denilemeyecek kadar maksatlı ve yaygındı, daha ziyade vandallık gibiydi. Öbür Yaka'nın caddeleri geniş ve iyi aydınlatılmıştı, yeni apartmanlar, parklar falan yapılmıştı. Ekber yanımda olmasa hemen kaybolurdum orada. Devletin aşağılık intikamının tadını almak fazla bir zekâ gerektirmiyordu.

Taksi eve vardığında Ekber, *Sen git selam ver. Dükkânda. Ben eşyalarını yukarı çıkarırım*, dedi. Dükkânın geniş kapısına geldiğimde üvey babam masasından kalkmış bana doğru yaklaşıyordu, yüzü ifadesiz ve ciddiydi. Hemen öne doğru atılıp elini öpmek için eğildim. Belli belirsiz omzuma dokundu. O dokunuşta bir hoşnutsuzluk sezdim sanırım ama belki de yalnızca benim paranoyamdı bu. Suçluluk ve utançla kıvrandığımın farkındaydım, bana karşı duyduğu nefrette hangi suçumun en başta geldiğini tahmin etmeye çalışıyordum. Sonra dönüp tekrar masasının arkasına geçti. Eve hoş geldin. İyi görünmüyordu, eskisine göre çok daha zayıftı, çok daha kuvvetsiz. "Git yıkan," dedi, tekrar çocuk gibi hissettim böyle deyince. "Yemek ye. Yukarıda sana yemek hazırlayacaklar."

Dönüp dediğini yaptım ve keşke karşı çıksaydım, hatırını sorsaydım, hemen yukarı çıkacağım, ama ondan önce oturup biraz sohbet edebilir miyiz, deseydim diye düşündüm. Ve böyle konuşurken, neden bana hayatına tekrar giren tik-

sinç bir şey olmadığımı hissettirecek bir gülümsemeyi çok gördüğünü açıklar mısın, deseydim. Sağ salim döndüğüm için bir elhamdülillah bile diyemez miydin? Çok hasta görünüyordu. Neden kimse bana bir şey söylemedi? Dükkân çok boştu, bomboş, tam takır. Her şey bu kadar kötü mü gitti? Ama hiç bunlardan bahsetmedim, hiçbir şey demedim, öylece dönüp üst kata çıkan ön kapıya, ev tarafına doğru yöneldim.

"Ne dedi baban?" diye sordu annem yukarı çıktığımda.

"Git yıkan. Yemeğini ye," dediğini söyledim ve bunu çok komik buldular.

Biraz daha başa dönmem gerekiyor. Elim mahkûm, çünkü şimdi bu hikâyeyi başka türlü anlatmam gerekecek. Babam ben doğmadan önce öldü. Böyle anlatırdım hep, hatta böyle düşünürdüm ama bunun doğru olmadığını biliyordum. Onunla ilgili hiçbir görüntü yok zihnimde, bir tanım, bir fotoğraf, hatta el yazısıyla yazdığı ufak bir kâğıt parçası bile yok. Onu tanıdığımda artık bizimle değildi ve annem de onu ölmüş gibi anlatırdı. Bütün bildiğim öğretmen olduğu ve bir zamanlar terasında gaz yağı tenekelerinin içinde gül ve lavantaların yetiştiği bir evde oturduğumuzdu. Hâlâ yedi yaşıma kadar oturduğumuz o ev ve bir penceresi denize bakan o misafir odası gözümün önüne gelir. Bazı akşamlar annemin terasa bir hasır serip karanlıkta uzandığını, mutfaktan sızan ışığın gölgesini yoğunlaştırdığını, gözleri açık bir şekilde kalabalık gökyüzüne baktığını hatırlarım. Ve aşağıdaki caddeden gelen konuşma seslerini, uzaktan, yolun aşağısındaki kahvenin radyosundan duyulan müziği. Bunlar umumi sesler olmasına rağmen, bir evin sesleri gibi mahrem ve kapsayıcı bir yanları vardı.

Ve annem karanlıkta uzanırken onu dinlemek istediğim zamanlarda, yani kıpırdanıp durmadığım, etrafta koşuşup

gürültü yapmadığım zamanlarda, bana köydeki yaşamıyla, okula gitmesine izin vermeyen babasıyla, doğururken ölen ablasıyla, onun hemen ardından ölen biricik annesiyle ilgili hikâyeler anlatırdı. Üst üste yaşanan bu felaketleri başlarına gelen bir ceza, bir uğursuzluk gibi görürdü. Taziyeye gelen akrabalardan birine bunu söylediğinde, ona *Allah'ın merhametine inancın yok mu? Eğer öyle ise kâfir olursun*, demişti.

Annemin babası, adı Nasır Abdullah'tı, bir nesil boyunca ona yol arkadaşı olmuş karısının kaybından dolayı üzüntü ve umutsuzluk içindeydi. Kaybettiği hayatı hatırlatan şeylerden bir an önce kurtulmak için arazisini sattı ve şehre taşınıp iş kurmaya karar verdi. İçinde yaşadıkları o teraslı daireyi kiraladı ve sonra ticarete başladı. Annem ilk kez şehirde yaşıyordu. Şehirde görülecek pek çok şey vardı, tören alayları, sokakta müzik, deniz kıyısındaki gezinti yeri, ama babası evden tek başına çıkmasına izin vermiyordu çünkü o sırada bunu yapmak için yaşı epey ilerlemişti.

Bir süre yalnızca ikisi birlikte yaşadı ama sonra Nasır Abdullah tekrar evlenmeye karar verdi. Annem bunu yapacağını tahmin etmişti. Erkekler böyleydi işte. Sessizce gerçekleşti evlilik, neredeyse gizlilik içinde, yalnızca birkaç misafir ve gerekli sözleri söylemesi için bir şeyh katıldı, ardından da küçük bir yemek düzenlendi. Kadının adı Nuru'ydu, otuzlarında, matemi yeni bitmiş bir dul, ufak tefek, zayıf, mücevher ve parfüme düşkün bir kadın. İlk evliliğinden kalan çeyiziyle gelmişti, bu yüzden yeni kocasına sormadan altın ve güzel kokulara olan düşkünlüğünün tadını çıkartabiliyordu. Ben onu sonradan tanıdım tabii ve bu hikâyelerin bir kısmını ondan da duydum, ailenin sorumluluğunu rahatlıkla üstlendiğini tahmin edebiliyorum. Her şeyi doğal karşılayan, kendi ölçülü üslubuyla durdurulamaz bir şekilde konuşan ve her konuda fikri olan biriydi. Hatta sonraları annem-

le, kendisi için neyin iyi olduğunu bilmeyen, savruk olmaya meyilli bir çocukmuş gibi konuşmaya başlamıştı.

Fakat annemin babası kendi için seçtiği yeni işi öğrenemeyecek kadar yaşlanmıştı, bu yüzden hiçbir zaman başarılı olamadı. Kötü anlaşmalar yaparak para kaybetti ve hatta borca girdi. O işin kurdu olan birçok kişi vardı, demişti annem ve babası onlarla nasıl başa çıkacağını bilememişti. Annemi evlendirmekten bahsetmeye başlayan Bi Nuru olmuştu. Onun yaşında (sanırım on yediydi) bir kadının evde boş oturması doğru değildi. Yalnızca fenalık getirirdi. Annemin babası, ölmeden önce ona bir koca bulmayı kafasına koydu; bunu zamanında yaptı ve zamanında öldü.

Dolayısıyla Bi Nuru'nun evliliği yalnızca birkaç ay sürmüş oldu, sonra tekrar yasa girdi. Annem bana bunları anlattığında beş altı yaşındaydım, bir şey yapamayacak kadar küçüktüm ama bir çocuğun dağınık dikkatiyle dinlerdim onu. Sonra bu hikâyelerin önemli ayrıntılarının aklımdan çıktığını fark ettim, bazıları zihnime iyice yerleşmemişti ya da diğer olayların baskısı altında öylece kayıp gitmişti. Kısa bir süre sonra, annem üvey babamla evlendi ve babası ve Bi Nuru'yla ilgili hikâyeleri bir daha anlatmadı, kısaca, laf arasında bahsetmek haricinde hemen hemen hiç anmadı babasını. Bi Nuru bu olaydan biraz daha önce taşınmıştı evden. Tam olarak ne zaman olduğunu hatırlamıyorum ama bizim taşınmamızdan çok önce değildi. Her halükârda, her öğle yemeğinde içinde vıcık vıcık yeşil mango parçaları olan fazla sulu balık yahnisini ve birlikte servis ettiği topak topak pilavı hep hatırlayacağım. Tekrar evlenmek için taşındı evden, bu sefer kendinden birkaç yaş küçük hırslı bir gemi inşaatçısıyla, ona büyükanne diye hitap ettiğim için bu enerji dolu genç adama da büyükbaba demek gerekti. Bi Nuru evden taşınmış olsa da ilk başlarda hayatımızdan pek çıkmamıştı. Her gün gelip öğle yemeğinden sonraya kadar kalırdı ama bu ziyaretle-

ri giderek seyrekleşti, annemin yeniden evlenmesinden ve o evden taşınmamızdan sonra neredeyse tamamen kesildi. Belki de annem ve beni olduğu kadar o evde geçirdiği dönemi de görmeye geliyordu.

Üvey babamı, üvey babam olmadan önce tanıyordum. Herkes tanırdı onu. Adı Haşim Ebubekir'di, dünyanın her yerinde bağlantıları olan, nüfuzlu, varlıklı ve itibarlı bir tüccardı bizim gözümüzde. Duruşu ve tavrı bu görmüş geçirmişliği gösteriyordu, bununla birlikte bir gösterişçilik ya da kendini beğenmişlik yoktu bu azametinde. Hiçbir zaman parasını göstermezdi ve hep başkalarının önüne geçmesi için beklerdi, onlar da ilk onun geçmesi için ısrar ederdi. Dinlendiğini bilen biri gibi özenli ve usturuplu konuşurdu, konuşmalarının arasına şiir ve güzel benzetmeler serpiştirirdi. Ama şöhretinin büyüklüğü zengin ve başarılı bir işadamı olmasından gelirdi. Onunla yakın bir ilişki kurduğum dönemdeki en son başarılı işi, yeni bir elektrikli aletler dükkânı açmasıydı, özel yaptırdığı evin zemin katının tümünü buna ayırmıştı, üst katında da kendi yaşıyordu. Bir çocuk bile bu yeni dükkânın ve içinde parıldayan aletlerin büyüsüne karşı koyamazdı.

Ben yedi yaşlarındayken annem onunla evlenince bir ara yeni dükkânının üstündeki daireye taşındık. Eski evimizden daha genişti burası ve teras yerine ana caddeye bakan bir verandası vardı. Bu meşhur tüccarın evinde yaşamanın verdiği bir tür şaşaa vardı fakat o deniz manzaralı odayı da gerçekten özlüyordum. Bazen dükkânda tezgâhın arkasına geçerdim ve egzotik ürünlerin arasında dururken mülk sahibi olma duygusuna kapılmaktan kendimi alamazdım. Dükkânda müşterilere üvey babam bakmazdı. Bu işi onun yerine bir delikanlı yaparken o, köşedeki masasında oturur, uğrayanlarla sohbet ederdi ya da evrak işleriyle ve koca koca muhasebe defterleriyle meşgul olurdu. Yukarıdaki dairede yerde

halılar, ağır ahşap mobilyalar, misafir odasının tavanında bir pervane (etrafta kimse yokken bulanıklaşana kadar fırıl fırıl döndürürdük), radyogram ve ben çocukken tehlike arz ettiği söylenen klasik bir kandil vardı. Banyo duvarları fayansla kaplı, tuvalet pırıl pırıldı, öyle ki insan böyle zarifçe parlayan bir yerde icra ettiği faaliyetler için utanırdı. Baba diye hitap etmem istenen ama bunu hayatım boyunca hiçbir zaman yapamadığım üvey babam bana, yanlarında kalan bir akraba gibi, kibar davranırdı. Benim için pek endişelendiğini sanmıyorum. Bildiğim kadarıyla hiç bununla ilgili bir şey söylememişti, sanırım annemin sorumluluğunda olduğumu düşünüyordu. Bir misafir gibi hissederdim kendimi orada, tatilde gibiydim.

Sonra Ekber geldi, ardından Halime ve ondan sonra üvey babam değişti. Yukarı çıktığında doğrudan çocuklarının yanına giderdi, onları izlemekten hiç bıkmazdı, kıpır kıpır dolaştıklarında, abuk sabuk sesler çıkardıklarında yüzüne bir gülümseme yayılırdı. Zayıf, genellikle gergin bir adamdı, daha önce bahsettiğim gibi dışarıda heybetli ve hoşgörülü bir havası vardı ama etrafta yalnızca annem ve ben olduğunda kısa, öz ve kesindi, dünyanın geri kalanına gösterdiği yüzü özel hayatında taşıdığı yükleri gizlemek içindi sanki. Bu yüzden yüzüne yayılmaya başlayan tebessümler değiştirmişti onu. Misafir odasında oturup sürekli radyodan haberleri dinlemek, bir görevmiş gibi kahvesini yudumlamak ve rahatsız eden olursa surat asmak yerine, Ekber ve Halime'yle yerde yuvarlanıp, anlamsız sesler çıkarıyor, onları öpüyordu. Annem ona takılmaya başlamıştı, birlikte yaşamlarının da değiştiğini görebiliyordum. Kilo almaya bile başladı, artık daha serbest bir şekilde onları kucaklıyor ve sevgi gösteriyordu, insanların içindeyken de bir tür boş vermişlikle gülecek kadar kendini bırakabiliyordu, bu belli ki yanlıştı ve ondan iyilik ya da tavsiye istemeye gelen bazı talihsizlere gü-

ven vermiş, onları rahatlatmaya yaramıştı. Önceden bu müşteriler yüzünden o azametli tavrını muhafaza ediyordu. İşte ondan sonra bana bir dayı gibi gelmeye başladı, sevecen ve evet, babacan, Ekber ve Halime de genellikle göz kulak olmam, ilgilenmem gereken kuzenlerim gibiydi.

Hep tam olarak böyle, sersemleşmiş bir aile babası olarak devam etmedi üvey babam ama evdeki sessizliğinde artık yeni bir rahatlık, bir tür memnuniyet vardı. Dışarıya yansıttığı kişiliği de mutluluğunun verdiği cömertlikle daha bir görkem kazanmıştı. Çocukları ona doğru atıldıklarında gülüp onları kucaklar, karısına gülümserdi. Onlara meyve, şekerleme gibi hediyeler ve bazen de gözüne ilişen ucuz bir oyuncak getirirdi. Benimle ilişkisi hep anlayışlı ve sorumluluğunu üstlendiği bir yetimmişim gibi kibarcaydı. Bana yalnızca bazen, genelde ona açık görünen bir şeyi sorun etmişsem ya da Ekber ve Halime'ye yeterince göz kulak olmamışsam soğuk davranırdı. Bana vurduğu tek an, yolda oynarken Ekber'e bisiklet çarptığı zamandı, gözümün üstünde olması gerekiyordu ama dikkatim dağılmıştı ya da Ekber dikkatsiz davranmıştı. Hatırlamıyorum. Ama üvey babamın, bu gürültü patırtıdan saatler sonra hikâyeyi duyunca yanıma geldiğini, kafamı tutup yukarı çekerek beni ayağa kaldırıp sol yanağıma şahane bir tokat attığını hatırlıyorum. İyi hatırlıyorum.

Ve tabii annemi kaybettim, en azından önceden bildiğim haliyle. Artık çocuklarıyla, üvey babamla, tüccarın karısı ve çocuklarının annesine saygılarını sunmak için ziyarete gelenlerle ve bir gün yardım istemeleri icap eden bir duruma düşerlerse diye (Allah korusun) itibar kazanmakla meşguldü. Ziyarete gelenlerden biriyle yakın arkadaş olmaya başladılar. Kadının adı Rehana'ydı, üvey babamın akrabası gibi bir şeydi. Tam ilişkilerini bilmiyorum ama aralarında kan bağı yoktu sanırım. Annesi ailenin sütannesiydi galiba. Başka kişilerle annenin sütünü paylaşmak neredeyse kardeş-

lik bağı gibi bir bağ oluşturuyordu. Her halükârda üvey babamdan ve onun diğer akrabalarından çok farklı görünüyordu ve şehrin yoksul kısmında, derenin karşısında, Öbür Yaka'da tek odalı bir evde, boya badanacı kocasıyla birlikte yaşıyordu. Siyaset hareketlenmeye başlayınca, milliyetçi tarafın ateşli, ortalığı karıştıran destekçisi oldu, muhalefetin kalesi olan yerlerdeki yürüyüşlerde başı çekiyor, alaycı marşlara öncülük ediyordu. Daha sonra futbol takımının koçuyla yatakta yakaladığım, vücudunun güzelliğini görünce heyecanlandığım oydu. Rehana sık sık gelir, öğlenden sonraları bir-iki saat kalır ve evi kahkahayla doldururdu.

Annem o sıralar daha yirmili yaşlarının sonlarındaydı muhtemelen ve hayatı nihayet sona ermişti. Onu kaybettim demekle bunu kastediyordum. Hâlâ tatlı dilliydi, sıcak gülümsemesi de her an tekrar belirecek gibi, söylediği hemen her şeyin altında köpürürdü, fakat benimle çoğunlukla yapmamı istediği günlük işler ve angaryalarla ilgili konuşuyordu. Birinin bunları yapması gerekiyordu ve sanırım benim kadar o da kendini kötü hissediyordu bu konuda. Okula gitmeden önce bakkala gidip ekmek ve çörek alırdım, okuldan döndüğümde markete gidip salata ve meyve alırdım ve annemin anlattıklarını; çok daha iyi bir hayatı olabileceğine, günlük yaşamını çamurla sıvayan, bir parça çimenliğe mahkûm bir sümüklü böcek gibi ya da ormandan yakalanıp esir düşmüş, hayvanların yaptığı işleri yapan bir hayvan gibi yaşadığı bu evden dışarı hiç adım atamadığına ilişkin söylediklerini sabırlı bir üstünlük havasıyla dinlerdim. Sonra öğleden sonra Kur'an kursundan döndüğümde Ekber ve Halime'yi dışarı oyun oynamaya çıkartırdım, bakkala, şeker, çay, toz sabun, ne alınması gerekiyorsa almaya giderdim, bulaşıklara, yerleri silmeye falan yardım ederdim. Ve sonra, tüccarın çocukları, babalarının başına gelen haksız kötülükten dolayı avutulup, kurtulması için edilen duaları kabul

ederken ben her gün hapishaneye gider, üvey babamın öğle yemeğini ve yeni kıyafetlerini bırakırdım, her gün okuldan sonra. Annem, üvey babam ısrar etse de eve yardımcı almak istemiyordu –bir yardımcıyla nasıl yaşayacağını bildiğini zannetmiyorum–. "Yardımcı evden bir şeyler çalar ve evde bir yabancıyla rahat edemem," derdi.

Bazen farkıma varır gibi gözü ilişirdi bana. Sonra endişeyle bir şeyler söylerdi. "İyi misin? Çok sessizsin. Neden dalıp gidiyorsun?"

Yalan söylemekten başka seçeneğim yoktu, okulda bir şey oldu ya da midem ağrıyor, öğleden sonra Kur'an kursuna gitmesem olur mu, gibi şeyler söylerdim, ilgisinden küçük bir iyilik isteyerek istifade ederdim. Bir süre sonra alıştım bu duruma ve bana düşen rolü elimden geldiğince hürmetkâr bir şekilde oynadım, terbiyeli ve uysal tavırlarımla üvey babamın bile övgüsünü kazandım. Belki de evin dışındaki hayatım dolmaya başladıkça, okulda edindiğim arkadaşlarla, öğretmenlerimin övgüleriyle, okulun futbol takımına seçilmemle, çok da umursamamayı bile öğrendim. Ama ara sıra annemi o haliyle hatırlıyorum ve yaşımdan olgun ya da eğlendirici bir şey söylediğimde ya da yaptığımda, ödül olarak bazen bana bir anda sarılmasını ve terasta, karanlıkta, kelimeleri, içinde yaşadığımız dünyanın sesleriyle iç içe geçerken garip bir terk edilmişlikle uzanmış halini özlüyorum. Büyüdüğümde evlenmeyeceğimi ve çocuk sahibi olmayacağımı o zaman düşündüğümü biliyorum. Annemin benim için duyduğu sevgi gibi bir sevgiyi nasıl kaybederim tahayyül edemiyordum. Çok insafsızca geliyordu bu.

Dickens romanından çıkmış kurban erkek çocuğu kahramanlığına soyunmadım, o kadar kötü değildim. Ama daha iyisini yapabilirdim. Becerikli, sevimli, cesur olabilirdim. Cesur değildim, daha cesur olabilirdim. Belki de bu yüzden üvey babam beni kendi halime bırakmıştı. Şansım, bağlan-

tım, uygun şartlarım, tanıdıklarım (onun tanıdıkları) vardı ve ben bir üvey evlat gibi davranmayı seçmiştim. O zamanları trajik bir dönem olarak da hatırlamıyorum. İlk başta hikâyeler vardı, saatleri, zihni doldurmak için hayatla rekabet içerisindeki hikâyeler, sıradan olanı metafora yükseltmek için, hayatımı kendi elimde olan bir seçimmiş gibi, bu dünyaya gelişimde ve gidişimde bir düzen varmış gibi göstermek için hikâyeler. Bunu yapabilir hikâyeler, yaşadığımız yavan düzensizlikleri görüş alanının dışına itebilirler.

Evin duvarları eskisinden daha kirli görünüyordu, bir kat boya gerekiyordu her yere ve çatı aktığı için koridorun tavanının bazı kısımları kabarmış ve kamburlaşmıştı. Fakat her şeyin ne kadar değişmiş olduğunu, söylendiği gibi yıkanmak için banyoya gittiğimde gördüm. Tuvalet tıkanmıştı ve banyonun ışıldayan hiçbir tarafı yoktu. Artık şebeke suyunun olmadığını zaten söylemişlerdi, dolayısıyla o pis kokan, tıkanmış tuvalet yüzünden midem ağzımda kovadan su dökünerek elimden geldiğince çabuk yıkanıp çıktım. Daha sonra buna bir çözüm bulmak için Ekber'le konuştuğumda ve oraya vardığımdan beri duymadığım bir öfkeyle bu pislik için neden bir şey yapmadıklarını sorduğumda, omuz silkti. "Su yok," dedi. "Atık su borusunun kendisi tıkalı, kanalizasyon da aynı şekilde. Nereden başlayayım istersin?"

Her gün yalnızca birkaç saatliğine elektrik veriliyordu, sabun yetersizdi, karabiber ve şeker de, diş macunu da, pirinç de ve aklınıza ne gelirse. Bize çikolata ya da şişe şişe parfüm getirmek yerine bunlardan getirmeliydin, dedi Halime. Bunu gülümseyerek söyledi ama sözlerindeki suçlamayı duydum tabii, bunca senedir böyle yaşıyorlardı ve ben bunu öğrenme zahmetine bile girmemiştim ya da bu konuda bir şey yapmak bile aklımdan geçmemişti. Annemden ya da Ek-

ber'den Halime'nin münasebetsizliğine karşı çıkmasını bekledim ama sessiz kaldılar, demek ki sözlerinin yerinde olduğunu düşünüyorlardı. Annem gibi tatlı dilli ve güler yüzlüydü Halime, bununla birlikte görünüş olarak ona hiç benzemiyordu. Ama hayata karşı hevesi, bir tür güveni de vardı, bunu annemde gördüğümü hiç hatırlamıyorum.

"Bilmiyordum," dedim.

"Elbette bilmiyordun," dedi annem. "Zaten bir şey getirseydin de gümrükte el koyarlardı. Ne isterlerse alıyorlar, diledikleri gibi davranıyorlar. Kanun yok ki burada."

"Bu şeyleri dışarıda birine söylesen tam olarak anlayamazlar," dedi Ekber, gülümsüyordu bir yandan, anlayışla karşılıyordu, benim o insanlardan biri olmadığımı bildiğini ima ediyordu ya da en azından nezaketi bunu söylemesini engelliyordu. "Bu tip şeylerin eksik olma ihtimalini düşünmeyeceğin bir yerde yaşarken, bu türden olağan bir yoksulluğu nasıl tahayyül edebilirsin ki? Eğer bir şeyin bitmişse gidip biraz daha alırsın. Bir şeyin bozulursa yenisiyle değiştirirsin ya da birini çağırıp tamir ettirirsin. Bütün sabahını birkaç gram tuz bulmakla geçirmenin nasıl olduğunu nereden bilebilirdin? Ya da tavan panelini yenilemesi için haftalarca bir marangoz aramanın?"

İhtiyaçlarından ve perişanlıklarından bahsederlerken sessiz bir suçluluk duygusuyla oturdum. Her şeye rağmen yemekler lezzetli, deyince herkesin yüzünde küçük bir gülümseme oluştu. Sorunlarının aciliyeti o an için geçtiğinde, İngiltere'deki yaşamımdan bahsetmemi istediler. Oda kalabalıktı. Ekber'in karısı Rukiye oradaydı, üç çocuğundan en küçüğünü kucağına almıştı. Diğer iki çocuğu yerde oturuyor, sanki ilk kez duyuyorlarmış gibi dinliyorlardı her şeyi. Halime'nin kocası başka bir adada çalışıyordu, beni karşılamak için tek başına gelmişti ve bir iki gün içinde geri dönecekti.

Biz böyle konuşurken üvey babam bizimle oturmazdı. Her sabah haberleri dinledikten sonra boş dükkânına iner, orada kim sohbet için uğrarsa onunla otururdu. Caddenin aşağısındaki kahve eskisi gibi değildi. Müşteriler değişmişti ve radyosu da artık yalnızca sonu gelmeyen yalan açıklamalarıyla bıktıran devlet kanalına ayarlanmıştı. Kahvaltıdan sonra gidip üvey babamla oturdum, fazla zorlanmadan sohbet ettik, temkinli bir şekilde ondan bundan konuştuk. İnsanlar laflamak için uğradığında benim kim olduğumu tahmin etmelerini istedi ve herkes doğru bildi. Bu oyundan keyif aldığı belliydi çünkü soru daha ağzından çıkmadan yüzüne gülümsemeler yayılıyordu. Sonra beklenen şaşırma konuşmasını yaptık. *Ne kadar oldu? Bizi unuttuğunu düşündük. Bizi bıraktığında daha çocuktun, şimdi bütün saçların kırlaşmış halde döndün. Maşallah.* Üvey babamı hiç böyle görmemiştim, enkaza dönmüş hayatının içinde gülümsüyor ve hafiften alıyordu, bütün o gerginlik ve yoğunluk gitmişti. Çocukken tanıdığım o katı adamda görmediğim bir ruh zenginliğini haizmiş gibi görünüyordu. Misafirlerinden biri gittiğinde, bir müddet durur sonra sohbetimize tekrar gelişigüzel devam ederdik, bazen az önce kalkan adamla ilgili biraz dedikodu yapardı.

Öğleden sonraları Ekber beni görmek isteyeceğimi düşündüğü kişilere ziyarete götürür, birkaç arkadaşına gösterir, evvelden bildiğim ve artık değişmiş olan yerleri sanki büyü marifetiyle taşımış gibi gezdirir, beni gülümseyerek izleyip hoşnut sözlerimi beklerdi. Bir öğleden sonra Bububu'ya gittik, insanların şehrin dışında kendileri için yaptıkları yeni evleri gösterdi. Bububu'yu hatırlıyordum, babamın gitmeden önce o köydeki bir okulda ders verdiğini biliyordum. Yüzyılın başında, bir süre şehirle Bububu arasında bir tren servisi vardı, Ummanlıların oturduğu bölgenin kalbi sayılıyordu orası. Artık, şehir çok fazla genişlediği için Bububu, *dollar-dollar*'la –sabit tarifeli otobüs için saygıyla riayet edi-

len bir isimdi bu– kısa sürede varılan bir dış mahalle haline gelmişti. Ekber beni yeni villaların yanından götürdü, bazıları mermerden yapılmıştı, sıra sütunlu ve verandalıydı ve kökenlerini ev sahibi havasıyla taşıyorlardı.

Sonra, onda alışmaya başladığım gösterişli el hareketlerinden biriyle, beni eski zaman baronlarından Seyyid Hafid'in evine götürdü. Orada Seyyid'in uzaktan bir akrabasıyla karşılaştık, bu eski yeri dava açıp para vererek geri almıştı. Sessiz fıskiyeleri, pis kokan hamamları, cariyeler ve suriya[3] için ayrılmış bölümleriyle bu eski, köhne binanın etrafında gezerken buranın, içinden geçtiğimiz değişimleri açıklayan bir metafor olduğunu düşündüm. Yeni baronlarımız artık Seyyid Hafid'in eski evi gibi kadavraları parçalayıp memnuniyetle yıkılmaya terk eden mirasyedi hırsızlardı; ama önlerinde bir örnek vardı.

Fakat en çok akşam vaktini dört gözle beklerdim. Annem, *Hadi bize biraz daha anlat*, derdi. Her gece büyük odada oturur, sırayla birbirimize hayatlarımız hakkında bilgi verirdik. Kim ölmüştü, kim kimle evlenmişti, kim ne demişti ya da ne yapmıştı. Kim kimi aldatmış, ihanet etmiş, ailesini utandırıp rezil etmişti. Bi Nuru altı sene önce ölmüştü, Rehana Mombasa'ya taşınmış, kendine yeni bir koca bulmuştu vb. Üvey babam yukarı çıktığında doğrudan odasına ve transistorlu radyosuna (radyogam yıllar önce kullanımdan kalkmıştı) giderdi, orada dünyadaki gelişmelere kulak kesilirken onu tepside bekleyen oldukça hafif akşam yemeğinden azar azar yerdi. Böyle zamanlarda kimse yanına gitmezdi. Radyosundan yükselen sesler uzak durmamız için ihtardı sanki. Annem, hep en son ayrılırdı ve sadece ben, uyku vakti geldi dediğimde kalkardı. Sonra kendi kendimize birkaç dakika daha otururduk ve ben sessizce kendimi son bir kez o tuvalete gitmek için hazırlardım.

---

3 Hinduizm'de güneş tanrısı – ç.n.

Oraya varmamdan birkaç gün sonra bir akşam yine güzel bir sohbetin ardından geç saatlerde baş başa kaldığımızda ona, "Babamdan bahsetsene," dedim.

"Ne olmuş babana?" diye sordu, gülümseyerek, yüzünü hafifçe yatak odalarına, oradan gelen gür seslere doğru çevirdi. Memnuniyetini, bir sevgilinin anılarını anımsayışını gösterir şekilde eli saçlarına gitti.

"Babam," dedim. Beni ilk baştan anlayacağını ve duygularını temkinli bir şekilde gizleyeceğini sanmıştım. Üvey babamdan duyduğu memnuniyeti tedbirsiz, dalgın bir şekilde açık etmesini beklemiyordum. Şimdi anlamıştı beni, belki farklı bir vurguyla konuştuğum için. Gülümsemesi hemen soldu ve gözleri şaşkınlıkla açıldı. Bir an sonra benden uzağa baktı ve uzun bir süre sessizce oturduk. Gözlerini yere çevirmiş halde oturuyordu ve onu, anlayamadığım bir şekilde incittiğimi fark ettim. Evet bir kısmını anlıyordum, bunca zamandan, sessizliğimden, upuzun sessizliğimden sonra... keşke daha az ciddi bir şekilde sormanın yolunu bulabilseydim ama günlerdir bunu söylemeyi bekliyordum ve bu şekilde çıktı ağzımdan. Kusursuz değilim. Gelişimimi tamamlayamadım.

"Ne bilmek istiyorsun?" diye sordu en sonunda, sesi yumuşak gözleri şaşkın bir kederle parlıyordu.

"Bana neyi anlatmak istersen," dedim.

Ayağa kalkıp kapıyı itti, tam kapatmadı, sonra tekrar oturdu. "Bunca zaman sonra bunu mu soruyorsun," dedi, sesinde öfke vardı. Biraz daha sessiz kaldı sonra gözlerinde kararlı bir bakışla doğrudan bana bakıp gözlerini tekrar uzağa çevirerek "Anlatacağım," dedi. "Evlendiğimiz bir seneyi biraz geçmişti ki gitti. Sebebini tam olarak bilmiyorum. Hiçbir şey söylemedi. Öylece gitti, tam sen doğmadan önce."

Ellerini yavaşça kenetledi ve başını hafifçe, kendini bir darbeye hazırlar gibi yana eğdi. "Oturduğumuz ev babana

aitti," dedi, yatak odalarına doğru başını sallayarak. "Ekber ve Halime'nin babasına. Orada, Bi Nuru ve benim yıllarca kira ödemeden kalmamıza izin verdi. Sen orada doğdun. Ve Bi Nuru kendi çeyizinden ödeyerek evin geçimini sağladı. Benim hiçbir şeyim yoktu, ne kendime ait bir param ne de yardım isteyebileceğim akrabalarım. Babam borç dışında bir şey bırakmadan göçüp gitmişti, Allah affetsin onu."

Üvey babamın evde kira almadan oturmamıza izin verdiğini bilmiyordum ya da Bi Nuru'nun bütün masrafları karşıladığını. Annem ve Bi Nuru'yu bu meseleyi önümde konuşurken hayal edebiliyordum ama buna ilişkin bir anım yoktu. "Sence neden... yaptı bunu?" diye sordum. "Sence neden evde kira ödemeden kalmanıza izin verdi?" Üvey babamın onurunu korumak üzere itiraz etmesini bekliyordum, içinde bulundukları kötü duruma karşı hassasiyet gösteren ve elinden gelen yardımı yapan iyi bir insan olduğunu söylemesini.

İç çekip ardından yorgun ve kabullenmiş bir şekilde gülümsedi. "Bunu iyice kurcalamak istiyorsun değil mi? *Haya.*[4] Belki böylesi daha iyi. Ne zamandır uzaktasın, bu meseleler sana sıkıntı vermiş olmalı."

"Gittiğimde bunları soramayacak kadar küçüktüm. Ve zaten belki bana anlatmazdın da," dedim.

"Böyle konuşma," dedi. "Beni suçluyormuşsun gibi hissediyorum..."

"Yok, yok," diye araya girdim. "Öyle düşünme. Yalnızca bu tür şeyleri konuşmadığımızı kastetmiştim. Bunları sana sormakta zorlanırdım ve sanırım sen de bu konuda bir şey anlatmayı zor bulurdun. Neden o evde kalmanıza izin verdi?"

"Baban Haşim'in akrabasıydı, kız kardeşinin oğlu," dedi ve anladım mı görmek için bir an bekleyip bana baktı. "Annesi Bi Habibi'ydi. Hatırlıyor musun onu? Küçükken ba-

4 (Svahili) Peki.

zen onu ziyarete giderdik. Kikwajuni'de yaşardı, eski futbol stadyumunun hemen yanında. Hatırladın mı?"

Başımı hayır anlamında salladım. Gözlerinden şefkat dolu bir bakış geçti. "Zaman seni çok yanıltmış," dedi. "Her neyse, çok küçüktün, yine de onu hatırlayacağını düşündüm. Üstüne çok titrerdi. Sanırım sen altı yedi yaşındayken öldü. Kocası bir ilim adamıydı. Kahire'de El-Ezher'de eğitim görmüş, geri döndüğünde tanınmış bir din âlimi olmuştu. Ama öldüğünde ailesine çok kısıtlı bir gelir bırakmıştı, baban hâlen okuyordu. Bu yüzden Haşim onlara her açıdan bakmak zorunda kaldı."

Duraksadı ve *Ne kadar iyi bir adam görüyor musun?* diyeceğini düşündüm. Hava bu kelimelerle ağırlaşmıştı, ama bunları söylemedi, bir an sonra kaldığı yerden devam etti, "Babam şehre taşındığında, Haşim'le alışveriş yapardı. İşleri kötüye gidince Haşim'den borç aldı. Sonra Bi Nuru yanımıza taşındı ve ikisinin tek konuştuğu beni evlendirmekti. Bu yüzden babam Haşim'e gidip beni yeğenine verebileceğini söyledi, Haşim de başlık parası yerine babamın borcunu silmeyi kabul etti. Büyük bir borç değildi, böylece herkes bu düzenlemeden bir şey kazanmış oldu. Bundan ibaret, böyle oldu işte." Kelimeler canını acıtmıyormuş gibi hafifçe gülümsedi.

Uzun bir sessizlikten sonra, artık devam etmeyeceğini düşünürken, şimdilik burada bırakalım demeyi teklif edecekken, tekrar başladı. "Elbette görmüştüm onu. Babanı. Kikwajuni'de yaşamalarına rağmen burada arkadaşları vardı. Bir keresinde Bi Nuru'yla bir yere misafirliğe giderken, o da arkadaşlarıyla yanımızdan geçmişti. Bi Nuru ona seslendi, sen Bi Habibi'nin oğlu değil misin, diye sordu. Bizi görmediğini söyleyerek bir sürü özür dilemesine, hürmette kusur etmemesine rağmen kim olduğumuzu bildiğini sanmıyorum. Ya da belki arkadaşlarının önünde mahcup olmuştu yalnızca.

Sonradan Bi Nuru, sana nasıl bakıyordu diyerek takıldı bana. "İşte kocan," dedi. "Muhtemelen fikri aklına sokan bu karşılaşmaydı." Annem bu anıyı hatırlayınca gülümsedi. "Sokaktaki o karşılaşmamızdan sonra bazen bizim evin önünden geçerdi ve Bi Nuru bunu görmüşse günlerce takılırdı bana. Benimle evlendiğinde öğretmen okulunda okuyordu, bitirmek üzereydi. Sonra, birkaç ay sonra gitti. Neden bilmiyorum."

Bir an gözünden yaşlar süzüldü, sonra dikkatle, duygusallığa kaçmadan sildi onları. Onun yaşında bir kadının bu şekilde sessizce ağlaması, onu yıllar önce terk eden bir adam için böyle ağlıyor olması garip bir şekilde acı verici geldi bana. "O sırada babam çoktan ölmüştü, Allah rahmet eylesin ve sen de doğmak üzereydin. Haşim kalacak yer konusunda endişelenmemememizi, evde istediğimiz kadar kalabileceğimizi söyledi. Başka bir ihtiyacımız olursa da tereddüt etmeden ona gidebileceğimizi, elinden geleni yapacağını belirtti. Bunları Bi Nuru'ya söylemişti, o bunları Haşim'e nasıl rahatça söyleteceğini biliyordu. Böylece evde kaldık ve ne zaman taşınmaktan bahsetsek, kabul etmedi. Senin sayende onun ailesinin bir parçasıydık artık, öyle söylemişti. İşte böyle oldu."

O gece konuyu burada bıraktık. Sonraki akşam sabırsızlandığını hissettim, genellikle yaptığı gibi geride durmayacağını düşündüm. Ekber'in çocuklarını iki kere azarladı ve bir noktada birkaç dakikalığına odadan çıktı. Ama sonuçta bence, herkesin gitmesini istediği içindi bu sabırsızlığı. Gergin görünüyordu ve bana da sinirlendiğini düşündüm, söyledikleri için, bir gece önce hayatını, dediği gibi, didik didik etmeme müsaade ettiği için.

"Birtakım hikâyeler duydum," dedim, yalnız kaldığımızda.

"Babanla ilgili mi? Ne duydun?" diye sordu, gözleri dikkatli, başı bir tür mesafeli, kararlı ilgiyle yana eğilmişti. Konsantre olduğu zamanki tipik hareketiydi bu.

"Bir gemiyle kaçak olarak İngiltere'ye gittiğini."

"Biz de duyduk bunu. Okumak istediğini söylerdi ve İngiltere'den söz etmeyi severdi. Duvara dergiden kestiği bir resim asmıştı, İngiltere kırsalı ve bir göl vardı resimde ve yanında da saray ya da ona benzer bir şey. Bir gün oraya gideceğini söylerdi. Dolayısıyla o hikâye doğru olabilir." Gülümsedi. "Belki nerede olduğunu bilen biri vardır, gidip ziyaret edebilirsin onu... ve İngiliz karısını. Ama belki de hiç varamamıştır oraya. Kaçak yolcuların yakalandıklarında başlarına neler geldiğini duymuşsundur, gemiden atıldıklarını ya da daha kötü bir şey yapıldığını, yine de Allah korusun, öyle bir şey gelmemiş olsun başına."

"Almanya'da yaşadığına dair başka bir hikâye de duydum," dedim.

Annem omuz silkti. "Ne cehennemde yaşadığı umurumda değil."

"Anlatsana nasıl biriydi," dedim.

Bu soruya muhtemelen hazırlanmıştı, hiç tereddüt etmedi. "İkimiz de çok gençtik. Evlendiğimizde o yirmi yaşındaydı, ben on sekiz. Her şey mümkün görünüyordu o zaman. Benim bütün hayatım köyde geçmişti, hiçbir şey bilmiyordum. Ve şehre taşındığımızda da hep evdeydim. Hiç okula gitmedim, hiç kitap okuyamadım. Tesadüfen radyoda haberleri dinlesem ne konuşulduğunu anlamazdım ya da bütün bu yerlerin nerede olduğunu bilmezdim. Etrafımdakiler ne söylüyorsa onu dinlerdim ve dinlediklerimi kabul etmekten başka seçeneğim yoktu, bir hayvan ya da bir çocuk gibi. O her şeyi bilirdi sanki. İşte, ve konuşmayı da severdi. Akşamları terasta otururduk, bana kitaplarda okuduğu, öğretmenlerinden duyduğu her şeyi anlatırdı. Radyoda şunu konuşuyorlar, sinemada şunu gördüm, Avrupa'da şunlar şunlar oluyor. Bi Nuru bile bazen bizimle oturur, aslında benim kadar cahil olmasına rağmen babanın sözünü kuşkucu yo-

rumlarla keserdi. Ama o öyleydi, aklına eserse yıldızlara bile öğüt verirdi. Bazen müezzin sabah ezanını okuyana kadar odamızda uzanır sohbet ederdik. Beni çok güldürürdü. Genelde insanlara karşı sessizdi, hani kibar ve çekingen – *kimya kimya.*[5] Tıpkı senin çocukken olduğun gibi. Ama etrafta kimse yokken, hikâyeler, şakalar ve muzipliklerle doluydu. Bi Nuru şımartırdı onu. En sevdiği oğlu gibi davranırdı ona. Her şey onun için yapılırdı ve onun gözünde, şunu düşünmediğim, bunu bulundurmadığım için hep ben kabahatliydim. Güler yüzlü, saygılı tavrı yol açardı buna. Ona dayanamazdı. Ve hoş görünüşü..."

"Nasıldı görünüşü? İnceydi, genç adamların ince hali gibi ve pek uzun değildi. Benden biraz uzundu. Ona hâlâ gelişmekte olduğunu söylerdim. Saçları yumuşak ve kıvırcıktı, parlardı sanki, seninki gibi dolaşık ve lif lif değildi. Yüzü de inceydi, küçük, yuvarlak bir çenesi vardı. Gülümsediğinde gencecik görünürdü, uysal, masum bir oğlan çocuğu gibi. Sanırım Bi Nuru'nun en çok hoşuna giden buydu. Bi Nuru severdi onu. Benden ne zaman bıkarsa ona talip olduğunu söyleyerek takılırdı ona. Sonra çekip gitti.

"İlk başta o öğleden sonra eve gelmediğinde başına bir şey geldi sandık," bitmeyecek gibi görünen bir sessizlikten sonra devam etti. "İşten dönerken bir kaza geçirmişti belki de. Bububu'da bir okulda öğretmenlik yapıyordu ve her gün gidip dönerken otobüse binmesi gerekiyordu, o otobüslerin nasıl olduğunu biliyorsun. O yüzden ilk başta otobüsün arıza yaptığını ve yolda bir yerlerde kaldığını düşündük. Ama hava karardıktan sonra hâlâ gelmediğini görünce Bi Nuru ne olduğunu öğrenmek için Raşit Süleyman'ın evine gitti. Bububu'daki okulun müdürüydü bu adam, bilmiyorum hatırlar mısın onu. Bondeni'de benzin istasyonun yanındaydı evi. Raşit Süleyman bize babanın o sabah işe gelmediğini söyle-

---

5 (Svahili) Sessiz sessiz.

di. Ona buna telefon edip durumunu sorayım diye düşündüğünü ama akşamüstü kahvede duyduğuna göre birinin onu rıhtımda ve sonra o gün kalkan büyük gemilerden birine giden bir tekneye binerken gördüğünü söyledi. İlk başta inanmadık, ama sonra Bi Nuru başka hikâyeler duydu, o yüzden en sonunda gerçekle yüzleşmekten başka seçeneğimiz kalmadı. Sanki ölmüştü ve aylarca ben de ölmeyi diledim, Allah affetsin beni."

Uzun süre o kadar kederli bir suskunlukla oturdu ki, en sonunda üzgün hissediyorsa durabileceğimizi söyledim. Üvey babamın radyoyu kapattığını duydum, bu genelde annem için onun yanına gitme işaretiydi. Ama radyodan bahsedince başını iki yana salladı. "Haşim biliyor seninle bütün bunları konuştuğumu. Bilmek istediğin ne varsa duyman iyi olacak. Zaten şimdiye kadar yeterince yanıltıldın. Sen doğduktan sonra ne yaptım biliyor musun? Ona ait elime geçen ne varsa attım. Kitaplarını, fotoğraflarını, kıyafetlerini. Onunla ilgili hiçbir şey bilmeni ya da onu düşünmeni bile istemedim. Ölmesini istedim. Hiç yaşamamış olmasını istedim."

"Bi Nuru onunla ilgili bir şeyler anlattı bana," dedim ve yüzünden bundan haberi olmadığını anladım. "Fazla bir şey değil, yalnızca birkaç hikâye, sonra geri kalanını ben tahmin ettim. Adının Abbas olduğunu ve öldüğünü söyledi, ama dışarıda insanların başka şeyler söylediğini duydum, özellikle biraz daha büyüdüğümde. Sence neden öyle çekip gitti?"

"Bilmiyorum," dedi bir anda, bu sorunun sorulmasını istemiyordu.

"Ama üstüne düşünmüşsündür," diye bastırdım.

Tekrar konuşmaya başladığında sorumu unutmuştu sanki, ya da geçiştirmenin bir yolunu bulmuştu. "Bububu'daki işe başladığında yaklaşık üç aydır evliydik. İyi bir okuldu ve şehre yakındı, o yüzden memnunduk. Bazı arkadaşları uzak yerlere atanmıştı ve gönderildikleri yerde yaşamak du-

rumunda kalmışlardı. Öğretmenliği sevmiyordu. Öğrenciler ona azap veriyordu ve anlatmayı sevdiği şeylerin hiçbirini dinlemeye razı edemiyordu onları. Eve geldiğinde sessizce oturup başından geçenleri düşünürdü. Her geçen günün onu daha küçük hissettirdiğini söylüyordu. Ciddiye alamadım onu. İhmalkâr davrandım. Sadece yorgun olduğunu, işe biraz daha alışınca önceki haline geri döneceğini düşündüm. Kimseye bahsetmemiştim bunlardan. Yıllar sonra sen geldin ve bütün o zamanları tekrar yaşamamı istedin benden. Bu münasebetsizliğe dayanamıyorum."

"Özür dilerim," dedim, daha fazla bir şey söylemesini, konuyu sonsuza dek kapatmasını engellemek için. "Bırakalım burada. Doğru olduğunu düşünmüyorsan... istemiyorsan. Bunun münasebetsizlik olduğunu düşünmene üzüldüm, senin samimiyetini hak etmiyorum. Ben de ihmalkâr davrandım ama bana anlattıkların için minnettarım sana. Burada bırakalım."

Böylece orada bıraktık ama fazla uzun sürmedi. Ertesi gece Ekber bana uzun uzun bakarak diğerleriyle birlikte gittikten sonra ayağa kalktı, önceden yaptığı gibi kapıyı itmek için sandım ama bu sefer kapattı kapıyı. Anlatma ve dinlemenin bir mecburiyete dönüştüğünü görebiliyordum. İkimiz de bunu kendimiz için istiyorduk ama nihayet annemi sevmek için bir sebep bulduğumu fark ettim. Annesinin kapsayıcılığını yitirmiş ve terk edilmişlik hissiyle küsen bir çocuk olarak değil, daha çok, anlatmayı kesemediğini, o yılların yarasını saklayamadığını ve aşkının yarattığı hayal kırıklığının acısını gizleyemediğini gördüğüm için. Bütün bu acının tazeliğinde sahiden trajik bir şey vardı. Evet vardı. Ve bu tür bir acının hiç dinmeyeceğini, hiçbir şeyin, yani çok fazla şeyin hiç geçmeyeceğini bilmekte trajik bir yön vardı. Nefret uyandıran bir manzara ve korkunç bir bilgiydi bu.

"Böyle tek kelime etmeden çekip gittiğinde, ona bunu ne-

yin yaptırmış olabileceğini düşünemedim. Aklından ne geçmiş olabileceğini tahayyül edemedim. Tüm gün, tüm gece hissettiğim duygu yalnızca kayıp ve utançtı... ve dehşet. Sonra üzerine düşündüğümde bir şeyleri yerli yerine oturtmaya başladım ve gittiği ana kadar ulaştım."

"Gerçekten mi?"

Dikkatle baktı bana. İkimizi, orada oturmuş bu meseleler üzerine konuşurken gözümde canlandırdım ve bu resmin tuhaflığı karşısında hayrete düştüm. O yarı karanlık odada oturup akşamın güzelliğinden ya da çirkinliğimizi ve kötülüğümüzü unutmayı nasıl başardığımızdan, ya da her şeye rağmen belli bir amaç gütmeden, bilmeyi istemeden, özgürce, herhangi bir şeyden konuşuyor olabilirdik. Bunun yerine onu, tekrar kapatmasına yardım etmek için bir yol bulamayacağım eski yaralarını açmaya zorluyordum.

"Peki ulaşabildin mi... gittiği ana?" diye sordum ve sorumun odada gümlediğini duydum.

"Hayır ulaşamadım," dedi. "Ama başımıza gelen bazı şeylerle ilgili bir yerlere vardım. Ona hamile olduğumu söylediğimde nasıl sarsıldığını hatırladım."

"Sarsıldı mı?"

Omuz silkti. "Hiçbir şey söylemedi. Bi Nuru herkes adına fazlasıyla konuşuyordu, o yüzden sanırım dikkate almadım babanı. Daha sonra o dönem gece geç saatlerde yürüyüşe çıkmaya başladığını ve sessizliklerinin uzadığını hatırladım. Ya da konuştuğunda eskisine kıyasla daha sert konuştuğunu. Bazen yatak odasında, önünde notlayacağı kâğıtlarla saatlerce hiçbir şey yapmadan otururdu. Bunların birbiriyle nasıl bir bağlantısı olduğunu bilmiyorum. O dönem hiçbirini uzun uzadıya düşünmemiştim. Geçeceğini sanmıştım. Sonra gitti. Ona kızmak, ondan nefret etmek istedim. Ama çok sürmedi bu. Bir türlü anlayamadım bunu neden yaptığını. Kendini öldürmüştü sanki, Allah korusun."

"Haftalarca evden çıkmadım. Her şeyi Bi Nuru yaptı. O dönemin nasıl biteceğini hiç bilmiyordum. Ama bitti. Bitti. Bir mucize gibi. Annesi hiç toparlanamadı. Hasta oldu ve hastanedeki doktorlar neyi olduğunu teşhis edemedi. Kalbi kırılmıştı. Hiç dışarı çıkmadı, perdeleri hep kapalıydı. Haşim kendi mutfağında pişen yemekten her gün ona göndermeseydi muhtemelen yemek de yemezdi. Onu ne zaman görmeye gitsem, ağlayıp af dilerdi benden. O kadar zayıflamış, bir deri bir kemik kalmıştı ki her an ölebilir zannederdin. Ama beş altı sene daha yaşadı. Son yıllarında hep dehşet içindeydi, en ufak bir seste korkup sıçrar, sürekli çığlıklar atardı. Evinin duvarlarının birinde bir çatlak olduğunu, her gün büyüdüğünü ve evin yakında üstüne çökeceğini söylerdi. Bir gece çatırdadığını duymuştu. *Datta.* En sonunda yemekleri geri çevirmeye başladı ve hastaneye götürülmeyi de reddetti. Komşuları ve abisi onu bu delilikten vazgeçirmek için ellerinden geleni yaptılar ama o kararlıydı. Aç kalarak öldürdü kendini."

"Çekip gittikten sonra hiç yazmadı annesine. Birilerine yazdı mı bilmiyorum. Üç ay sonra Bi Habibi öldü, Haşim beni istedi," dedi ve sonra gülümsedi. "Bi Nuru'nun işiydi bu ve Allah bize cömert davrandı."

Onun böyle gitmesine neden olan şeyin ne olduğunu hayal etmeye çalıştım. Senelerdir bunu yapmaya çalışıyordum fakat davranışının ağırlığı altında eziliyorum hep. Çünkü bu yaptığı büyük bir şeydi, bütün hayatını ardında bırakıp kendisini bilinmeyen bir ıssızlığa götüren bir geminin rahmine saklanmak. Bunu özgürlüğünü kazanmak için mi yapmıştı yoksa yaptığı bir şeyden kaçmak için mi? Ne tür bir baskıdan kaçıyor olursa olsun böyle bir gidiş tahammülü imkânsız bir neticeden başka ne getirebilirdi ki? Eğer kaçmıyorduysa, eğer özgürlüğüne koşuyorduysa orada bu kadar istediği ne vardı da böyle hissiz bir kendine güvenle hareket et-

ti? Bir ara hayatında başka biri olduğunu düşündüm, boyunu aşan bir iş çevirdiğini ve sonra da öylece kaçtığını. Kimse bu tip bir şeyden bahsetmemişti, böyle küçük bir yerde bu tip cazip bir haberi örtbas etmek zordur ama bu imkânsız anlamına da gelmez.

Ben de gitmeyi düşünmeye başladığımda gizli bir fantezim vardı. Babamın adresini bulacaktım, yeterince ısrarcı olursam birinden kesin öğreneceğimi düşünüyordum. Sonra ona yazacaktım ve o da *tamam, gel*, diyecekti. O yıllar isyandan sonra gördüğümüz zulmün en kötü yıllarıydı, kurtuluş ve kaçış hayallerine tutunarak yaşıyorduk. Hiç yazmadım ona, kimseye bahsetmedim ondan. Hakkında ne duyduysam onu tanıyanlar bana kendi istekleriyle söyledi ve belki de bende kendilerine onu hatırlatan bir şeye dikkat çekmek istediler. Gitme vaktim geldiğinde her şeyi üvey babam halletti: pasaportu, bileti, parayı hatta bir tanıdığın uzak bir akrabasını bana göz kulak olması ve harçlığımla ilgilenmesi için ayarladı. Ve Emma'ya anlattığım Leicester'da okuyan, birlikte kaldığım Ahmet Hüseyin'le ilgili hikâye o dönemki yaşantım için gerçeğe pek uzak değildi (Evet biliyorum ne kadardır Emma'dan bahsetmedim ama bu onu düşünmediğimden değil).

"Ne iş çeviriyorsun onunla?" diye sordu Ekber annemle o son konuşmamızdan sonraki gün. "Ve babama ne yapıyorsunuz?" Günlük öğle sonrası turumuzdaydık; işten gelip yemeğini yemiş, mecburi öğle uykusuna yatmış, o iğrenç banyoda inanılmaz uzun bir süre yıkanıp klasikleşmiş orta çaplı gezinme kıyafetini giymişti. Bir iki gündür konuşmamak için kendini tuttuğunu biliyordum ve annesine yönelttiği uzun, yaralayıcı bakışları da görmüştüm ama fazla beklemeyeceğini de biliyordum. Rıhtım boyunca yürüyorduk, en sevdiği yürüyüştü bu; belli bir yere gitmemek, sömürgecilik sonrası durum.

"Ne yapıyorum ona?" diye sordum ve kaşlarını çattığını gördüm.

"Ona baba demek neden zor geliyor?" diye sordu sertçe, daha fazlasını söyleyecekmiş gibi duruyordu.

"Baba," dedim hemen, korktuğum şeyi söylemesin, nankörlük ve saygısızlığımdan konuşmaya başlamasın diye. Daha önce hiç böyle bir şey söylememişti, kimse söylememişti ama hepsinin bunu düşünüyor olmasından korkuyordum. Ve bunlardan konuşmaya başlarsa diğer ötelemelerimden de bahsetmekten kendini alamayacağını düşündüm. Ekber benden sekiz yaş küçüktü. O küçükken bütün o yılları onu bir yerden diğerine sürükleyerek ve yanıma kalacağını bildiğim her şeyde onu tersleyerek geçirdim. Şimdi benim yanımdayken kendine duyduğu güveni görüyor ve hissediyordum, doğal bir güçle hareket eden oydu ve yabancı ve kabahatli hisseden bendim.

Aralarda sanki başka hiçbir şey olmamış gibi annemle konuşmalarımı yazdım, Şehrazat ve onun canavar Şehriyar'ı gibiydik, günü bulanık geçirip her akşam, gerçek bir hayat ve ölüm mücadelesi içeren anlatılara, ikisinin de bitmesini istemediği hikâyelere dönüyorduk. Ama annem Şehrazat değildi, sefih bir despotun hayatını kurtarmaya çalışan bakire bir prenses değildi. Günlerini ibadet ederek, Ekber'in karısına mutfakta yardım ederek, misafir ağırlayarak, bir şeyler buyurarak, yakınındaki herkese akıl vererek, gülümseyerek geçiriyordu. Ve bunca yıl uzakta kaldıktan sonra günlerim, beni etkileyen bir sürü olayla ve farklı bildiğim yerler ve insanlarla çetrefil uzlaşmalarla geçiyordu. Sürekli tetikte olmam gerekiyormuş gibi hissediyordum, sanki herkes beni bir ihmalimden dolayı yakalamak için bekliyordu, onlara uzaklığımı nasıl açığa vurduğumu görmek için kendimi anlatışımı, konuşma şeklimi, toplumsal kurallara riayet edişimi inceliyorlardı. Tanınmayacak kadar değiştiğimi, bir yabancıya

dönüştüğümü düşünmelerini istemiyordum. Ama annemin terk edilme hikâyesini zihnimde sonradan tekrar kurarken, birikerek artan anlatımın gücüne dair bir şeyler ortaya koymak için, tek parça halinde anlatmak istedim.

"Ne yapıyorum ona?" diye sordum Ekber'e.

"Onu sen söyleyeceksin," dedi.

Geldiğim gün, bana söylendiği gibi yıkanıp yemek yedikten sonra, gidip üvey babamın yanında oturdum ve daha önce bahsettiğim gibi dağınık bir şekilde konuştuk. Geçen yıllarda katlanmak zorunda kaldıkları sıkıntıları anlattı ama daha sonra yukarı çıktığımda duyacağım gibi kişisel bir yakınma tonunda değil de bir işadamı gibi; yetkililerin kabiliyetsizliğini, anlamsız zorbalığını, bitmek bilmeyen hezimetleri, nedensiz hınçlarını. Herkese açık bir sohbetti bu ve insanlar uğradıkça, eve dönen kayıp çocuğu şaşkın şaşkın selamlama rutininden sonra oturup, araya girmişler gibi hissettirmeden katılabiliyorlardı. Üvey babamın dükkânı ana caddedeydi ve bu günlük ziyaretçi trafiği sabahın geç saatlerinde yoğun olurdu, güneş kızgınlaşmaya başladıktan sonra da yavaş yavaş azalırdı. Müezzin müminleri öğle namazına çağırdığında yalnızca ikimiz oturuyorduk, ben İngiltere'deki hayatımı hafif temkinli bir şekilde anlatıyordum. Müezzin ezanı okurken sustuk, sonra üvey babam ayağa kalkıp ceketini giydi ve dükkândan çıkıp eve doğru yürümeye başladı. Ben de birkaç adım onunla birlikte yürüdüm, hikâyeme müezzinin kestiği yerden devam ederken, bana bakmadan *git namazını kıl* dedi.

Sert bir şekilde, küçümser gibi söylemişti. Bunu beklemeliydim ondan. Ne de olsa bir Vahhabi'ydi, Allah'ın süssüz kelamını seven, o Ehl-i Sünnet takipçilerinden, muvahhidlerindendi. Hakiki Vahhabiler köktencilerin köktencisiydiler ve herhangi bir dinin fanatik meczupları arasında yer-

lerini almaktan gurur duyarlardı. Müziği, dansı, şiiri, ipeği, altını, mücevheri ve muhtemelen yüksek sesle söylemesi kutsiyetlerini bozan birkaç küçük zevki daha yasaklamışlardı. Mübarek zatlara yalvarmaktan ve hürmet göstermekten hiç hoşlanmazlardı. Tarihteki en büyük barbarlıkları İmam Hüseyin'in, Peygamber'in torununun, Kerbela'daki türbesini yıkmaktı, en dur durak bilmeyen zulümlerini ise şüphecilere, filozoflara ve Sufi mezhebine saklamışlardı. Tarikatın modern üyelerinden bazılarının Allah'ın, aya roket yollamak şöyle dursun, telefon ya da televizyona bile müsaade edip etmediği konusunda şüpheleri vardı.

Üvey babam o türden bir Vahhabi değildi ama namaz vakitlerini ciddiye almam gerektiğini tahmin etmeliydim. Sanırım o sırada yalnızca o anı ötelemeye çalışıyordum. Her neyse, emrini çat diye verdikten sonra birden döndüm ve caminin yolunu tuttum. Cami evimizin arkasında, birkaç yüz metre uzaktaydı, meydanı hâkimiyeti altına almış baobab ağacını geçince sağdaki, su oluklarının pis kokusuyla kuşatılmış dar sokaktan aşağıda, birkaç adımlık mesafedeydi. İngiltere'de yaşadığım süre boyunca camiye gitmemiş, taklit etme amacı haricinde herhangi bir dua okumamıştım. Bu anın geleceğini biliyordum ve kendimi rezil edeceğimden, bunu uzun süredir boşladığımı ele veren korkunç bir hata yapacağımdan korkuyordum. Sandaletlerimi geniş, taş terasta çıkardım ve abdest almak için taştan yapılmış kurnalara doğru yürüdüm. Ellerimi, yüzümü, dirseğe kadar kollarımı, kulaklarımın arkasını, alnımı ve bileklere kadar ayaklarımı yıkadım. Caminin kapısına giden üç adımlık yol benden önce girenlerin ayaklarıyla ıslanmıştı, içerideki hasır da yine aynı ayaklar yüzünden kararmış ve sünger gibi olmuştu. İnsanlar bu küçük yerde dağınık şekilde, tek başlarına, caminin ortasındaki sütunlara yaslanmış ya da duvarların önüne oturmuştu. Ara sıra birileri ayağa kalkıp içe-

ri yeni gireni selamlıyor, iki çift laf ediyordu ama sohbet olmuyordu.

Arkadaki duvara yaslanıp gözlerimi yerden ayırmadım, tanımakta zorlanacağım biriyle göz göze gelirim de selam vermediğim için alınır ya da tanıdığım ama beni hatırlayamayan birine selam veririm ve bu kişi havaalanındaki adamın yaptığı gibi şaşakalır diye korktum. Orada uysalca, korku içinde, ifşa olmayı bekleyerek, güçsüzlüğümden utanarak oturdum. Namazı kılmamız için çağırıldığımızda sıra halinde imamın arkasına dizildik, söylediklerini kendi kendimize sessizce tekrarladık, sonra da hoş bir ahenk içerisinde eğildik ve diz çöktük. Namazdan sonra gitmek için ayağa kalktığımda, biri omzuma hafifçe vurdu. Ve bir an sonra seneler öncesinden tanıdığım başka biri bana selam vermek için yanıma geldi, tanıdığım diğer kişiler de yanımdan gülümseyerek geçti ya da hoş geldin dedi. Namaz ve cami kendisiyle birlikte bir aşinalık hissi de getirdi, öyle ki acemi kalacağım diye korkmama rağmen yerdeki hasırların kokusunun anımsattığı anılar, maviye çalan beyaz badanalı duvarlar, mırıltı halinde okunan duaların yumuşak uğultusu gizlice gülümsetti beni. Birinin yüksek sesli bir fısıltıyla, *Bu Haşim'in oğlu. Uçaktan indiğinde ilk işi namaz kılmak için buraya gelmek oldu*, dediğini duyduğumda benim yaşımda ve benim geçmişime sahip bir adam için şaşırtıcı bir kıvanç duydum. Beni yabancı olarak görmüyorlardı.

Ondan sonra müezzin ezanı okuduğunda camiye gitmek için teşvike ihtiyacım kalmamıştı, yalnız sabah namazlarına hiç uyanamıyordum. Akşamları içtiğim üç kadeh romu bırakmış (bırakmak zorunda kalmış) olmama ve gece boyunca derin ve bitkin bir biçimde uyumama rağmen saat ondan önce kalkamıyordum. Yıllardır okula gitmeden önce ders hazırlığını ya da notlamayı tamamlamak için altıda uyanmaya alışmıştım. Şimdi ergenlik saatlerime döndüğümü fark et-

tim ve uyandığımda çok yorgun hissediyordum. O buz tutmuş banyoya gitmek için annem ve üvey babamın odasının önünden geçmem gerekiyordu ve kapıları gün boyunca, akşam da dâhil, yatağa girecekleri zamana kadar açık olurdu. Üvey babamın koltuğu, yanındaki sehpa ve transistorlu radyoyla birlikte, koridordaki gidiş gelişi görebilmek için kapının tam karşısında duruyordu. Banyoya ilk gidişim kaçınılmaz olarak (kaçınılmaz görünüyordu) onun radyoyu kapatıp aşağı, dükkânın önünden geçip gidenleri izlemeye inmeden önceki son kahvesiyle çakıştı. Üssünden ayrılmadan önce benim geçmemi bekliyordu sanki. Banyo mide bulandırıcı olduğu için odamda soyunup pijamalarım kirlenmesin diye bir bornoz giydim. Ama giydiğim bornoz dar ve kısaydı, havlu boyutlarında, plajda giyilecek türden bir şeydi (öyle giydiğim için değil, İngiltere'de hiç plaja gitmezdim çünkü). Üvey babamın odasının önünden, bu yaşta her sabah böyle çıplak vaziyette, onun dörtten beri ayakta olduğunu ve dünyanın yarısındaki radyo istasyonlarından yeni haberleri dinlemeden önce namazını kılmış olduğunu bilerek geçmek, o telaşım içinde bana yönelttiğini tahmin ettiğim o küçümser bakışı hak ettiğimi hissettirirdi. Ona hiç bakmazdım.

Fakat camiye düzenli gidişim onun bile takdirini topluyor, gülümsemelerle karşılık buluyordu. Ve günler geçtikçe, her sabah dükkânda beraber oturup bana aşağı götürmem için verilen dev termostan fincanlarca kahve içtikçe, sohbetlerimiz değişti. Misafirlerden boşta kalan vakitlerde, bunlardan bazılarının düzenli ve günlük olarak ziyarete geldiklerini anlamaya başlamıştım, o rastgele başlangıcımızın ardından ondan beklemediğim bir dolulukla konuşuyordu. Çok kişisel ya da tamamen bilmediğim şeylerden bahsetmese de (gerçi bazılarını bilmiyordum), gergin bir biçimde anlatmıyordu bunları ve ayrıntılara giriyordu. Bir şeyi açıklamasını istediğimde ise geçiştirmeden anlatıyordu.

Babasının mezar kazıcısı olduğunu bilmiyordum ya da ailesinin bu sebeple dışlandığını. Babası *hafif* yani çelimsiz bir adammış, gören böyle bir iş yapabileceğini, kazma ve küreği öyle bir incelikle kullanabileceğini tahmin etmezmiş. Ama camiler hep ona gelirmiş çünkü mezar kazıcı az bulunurmuş, özellikle de büyüklerini memnun etme ihtiyacı duyanlar, emeklerine karşılık kendilerine verilenlere karşı çıkmadıkları için duydukları aşağılanma hissini başka bir şeye yönlendirmek isteyenler. Babası üstünde belli bir koku taşırmış ve üvey babam gençken bunun ölünün, *maiti*nin, sıcakta kuruyan ve çürüyen etin kokusu ya da mezarlığın ıslak toprağının yoğun kokusu olduğunu düşünürmüş. O koku, o battal aletler ve babasına yöneltilen alışılageldik alay – bütün bunlar önüne çıkan her işi hem bu dünyada itibar ve zenginliğe kavuşmak hem de öbür dünyada Allah'ın bağışlayıcılığı ve merhametine nail olmak için yapmasına sebep olmuş ama hiçbir zaman babasının gittiği yoldan gitmemiş.

Sonra en sonunda anlamış ki o koku ölümün kokusu değil de, en azından onun düşündüğü haliyle değilmiş, babasının sağ baldırının içindeki tümörün kokusuymuş, hayatının son on iki senesini ona bakarak geçirmiş. En sonunda doktorlar bacağını kesmiş –üvey babam bunu avucunu dümdüz açıp, yandan gelen bir darbeyi gösteren sert bir hareketle anlatmıştı– ama artık çok geçmiş. Babası oracıkta, ameliyat masasında ölmüş.

Üvey babam bu olduğunda evde değilmiş. O yıllarda işler kötüymüş ve çaresizlikten, sahilden Körfez'e ve İran'a doğru giden tarifesiz Arap yelkenlilerinden birinde iş bulmuş. Yaklaşık iki sene dönmemiş, iç kesimlerdeki yabaniler gibi yemek artıkları ve darıyla yaşamını idame ettirmiş. *En azından o dönem bunu yiyorlardı. Artık günümüzde yabani dememize müsaade edilmeyen bu insanlar Avrupalılar onlara konserveler ve kutular içinde ne gönderiyorsa onu yiyorlar.* Yelken-

li gemiden Bombay'de inmiş, çünkü gemiyi kiralayan tüccar *nahodha*nın[6] Siyam ve Cava'ya devam etmesini istiyormuş ve üvey babam artık denizci olarak çalışmaya bir süre ara vermek istemiş. Ücretini aldıktan sonra üç ay Hindistan'ı gezmiş; Delhi'yi, Agra'yı, Haydarabad'ı, Madras'ı görmüş. Bu şehirlere ait resimler, aradan çok zaman geçmiş ve bir daha oraya dönme şansı olmamış olsa da zihninde halen çok canlıydı. Madras'ta, muson dönemi geri dönecek olan bir başka gemiye katılmış.

Savaştan hemen önceki yıllara kadar işler tekrar toparlanamadı, dedi. Ve savaş döneminde de bütün o yokluk içinde uyanık bir tüccar oradan buradan mutlaka bir iş alabiliyordu. Gerçek para Hintli tüccarların ve kredi verenlerin elindeydi tabii. Tanrı onlara iş yeteneği vermişti ama merhametten yoksun bırakmıştı. İhtiyaç duyulan ürünleri getirmek için maddi imkâna yalnızca onlar sahipti, tüccarlar bu ürünleri onlardan krediyle alır ve faiziyle geri öderlerdi. En başından beri, iki yüz yıl önce Ummanlılar kendilerini bu bölgelerde lord ilan ettikten sonra, işlerini yürütmeleri için Hintli bankerler getirtildi. Tüccar Topan vaktiyle sultandan daha zengindi ve adaların önemsiz prensleri topraklarını ona ipotek etmişti. İşlerini bilirlerdi bu tüccarlar, prenslerin ve sultanların içi boş kibirlerini de bilirlerdi. Bu yüzden abartılı gösterişleri için para sağlarlardı –müsrif köşklerine, görkemli düğünlerine, şatafatlı projelerine, safkan atlarına, uzun bıçaklarını koydukları yaldızlı kınlara– ve adaların fethinden sonra Ummanlıların kendilerine bahşettikleri toprakların tapularını ellerinde tutarlardı. Er ya da geç kredi verenler toprakların sahibi olurdu ve prensler ve lordlar, Hintli tüccarların tedbirli ve öngörülü bir şekilde para sağladığı bir varlıklı olma oyunu içinde yaşardı. Sultanlar ve soylu aileler, itibarsız saltanatları içinde kurumlanıp sürekli entrika

6 (Svahili) Kaptan.

ve dolap çevirirken işleri tüccarlar kontrol ederdi. Lordlar mülklerini geri istediğinde, kredi verenlerin avukatları her şeye çoktan el koymuştu ve İngilizler kanunlara uyulmasını teminat altına almak için buraya gelmişti.

Savaş başladığında başka türden işler yapmak mümkün oldu (bu noktada sırıttı ve o söylemese de şu an nereden hatırladığımı bilmiyorum ama kırkların başında kaçakçılıktan bir ay hapis yattığını biliyordum). Her şey kısıtlı ve karneye bağlıydı, İngilizlerin bunlara, bizden daha fazla önemsedikleri kendi insanları için ihtiyaçları vardı. O yüzden bulabildiğin herhangi bir şeyin –pirinç, şeker, susam, darı– düşük kalite bile olsa iyi bir piyasası oluyordu. İnsanlar palmiye şekeri, esmer pirinç ve kabuklu deniz hayvanı yemeyi öğrendi, oysaki önceden bu türden yiyeceklere burun kıvırıp bunların ancak hizmetçilere ve kâfirlere uygun olduğunu düşünürlerdi.

Savaşla ilgili haber almak zordu. Radyo yoktu o zaman ya da birkaç tane vardı ve radyosu olanlar bunu söylemiyordu çünkü radyolarına el konacağından korkuyorlardı. İngilizler her şeyden huzursuz oluyordu, o yüzden biz de durumun onlar için pek iyi gitmediğini düşündük. Sürpriz olmadı bu. Almanları ve nasıl savaştıklarını biliyorduk. Burada ayak takımından bazı kişilerle halen eğitimine devam eden bazı gençler de katıldı onlara, çünkü döndüklerinde büyük bir üniversiteye gönderilecekleri, doktor ve avukat olacakları vaat edilmişti. İyi ki avukat olmadın sen, işleri aldatmak onların. Ya da polis, çünkü polissen ve anneni tutuklaman için emir verilirse buna itaat etmekten başka şansın yok ve Allah demiş ki, *Babanıza ve annenize bana hürmet ettiğiniz gibi hürmet edin*. Dolayısıyla polis olunca, durum gerektirirse Allah'a karşı geleceğini de söylemiş oluyorsun. Her neyse, İtalyanlarla savaşmak için Habeşistan'a ve Japonlarla savaşmak için Burma'ya gönderildiler ve onları, geri dönenleri, savaş bitene kadar görmedik. Okurken orduya katılanlar bü-

yük üniversitelerini sorunca Beit-el-Ras'taki öğretmen okuluna gönderildiler ve diğerleri de sonuçta polis oldu.

Almanların nasıl savaştıklarını biliyorduk ama Rusları bilmiyorduk, onlardan daha barbar ve cesur olduklarını da bilmiyorduk. Savaş İngilizlerin lehine döndüğünde daha fazla haber almaya başladık, işte ilk o zaman haberdar olduk Ruslardan. Bazı kişiler Almanların tekrar yenildiğine inanmadı. Almanları biliyorduk. Savaş bittikten sonra bile, sinema karavanlarıyla her yeri dolaşıp Alman kuşatmasına, şehirlerindeki tahribata, Yahudileri katlettikleri o kamplara ilişkin resimler gösteriyorlardı, bazıları hâlâ inanmayı reddediyordu. İngiliz propagandası, diyorlardı. Propaganda, büyük bir laftı o günlerde. Savaşın bitmesi propagandaydı, Yahudilerin Filistin'deki zaferi propagandaydı ve Hindistan ve Pakistan'ın bağımsızlık savaşındaki ölümler de aynı şekilde propagandaydı. Ama savaşın bitmesi refah da getirdi, bir süreliğine, siyaset başlayana kadar.

"Bir şey yapmıyorum," dedim Ekber'e. "Dilediği şeyden konuşuyor, ben de oturup dinliyorum. Bugün Muhammed Thani ailesinin yetkili mercileri evlerini geri vermeye nasıl ikna ettiğini anlatıyordu. En ince ayrıntısına kadar anlattı ve bütün rolleri kendi oynadı: o aile oldu, sonra İskân Bakanlığı'ndaki önemsiz memur oldu, sonra müsteşar, sonra bakan ve en sonunda da bizzat cumhurbaşkanı, Seyid Reis, Kiboni sarayının *zimwisi*[7] oldu.

Ekber sırıttı. "Sana Kiboni'ye çağırılmalarının hikâyesini anlattı mı? Farklı topluluklardan kızların siyah Afrikalılarla evlendirilmeye zorlandıkları dönemdi, özellikle devletin üst düzey memurlarından şişman siyah Afrikalılarla, Devrim Kurtuluş Konseyi üyeleriyle, Allah belasını versin onların."

---

7 (Svahili) Öcü, canavar, korkunç kimse.

"Hatırlıyorum," dedim. "Duymuştum bu hikâyeyi."

Ekber bir an baktı bana. "Bu... suçu duyurabilir misin diye sormak için yazmıştım sana. Bazı belgeler ve fotoğraflar yollamıştım."

"Yapmaya çalıştım. Gazetelere yazdım ama kimse ilgilenmedi." *The Guardian*'a yazmıştım, ihtiyatlı bir biçimde cevap vermiş ve belgeyi bölgedeki muhabirlerine göndermişlerdi. Sonradan duydum ki, bu kişi bizim Federal Reis'in yakın arkadaşı ve hükümet binasının düzenli ziyaretçisiymiş. Haliyle, o belgeler eline ulaştığında ne yaptığını tahmin etmek zor olmadı o zaman. Bir süre Ekber için endişelendim, belgeler geriye doğru takip edilip ona ulaşılır mı diye, ama güvenlik servisimizde çalışan zavallı haydutların bu tip bir zekâya sahip olmadığını bilmem gerekirdi. Onların asıl usta oldukları alan yağmalama, işkence ve alçakça zulüm etmeydi."

"Mektubuma cevap vermedin," dedi Ekber ve uzağa bakıp benimle eğleniyormuş gibi pis pis sırıttı. "Onlar için ulaşılmaz olan o genç İranlı, Arap ya da Hintli kadınları görmek bu kart zamparaları delirtiyordu. Soluk tenleri ve uzun parlak saçları canlarını yakıyordu. Bu yüzden Devrim Konseyi'nde halkın kurtuluşu için aralarında yaptıkları kaçık bir konuşmadan sonra Allah şahittir ki bu kadınlar ırkçı dediler. Bu ırkçıların bu kadınları yataklarına getirtmek için bütün ırkçıları utandırarak vardığı nokta buydu, Allah onları yaşlılıkta devasız dertlerle terbiye etsin. Irkçılık bizim halkımızın hoş göremeyeceği bir musibettir, diye duyurdu radyo aynı akşam. Bunlar, polise isim verilen, falanca kişinin evliliğin gerçekleşeceği yere, Devrimci Kurtuluş Konseyi'ne teslim edilmesi istenen dönemin başlangıcıydı. Hatta bu canavarlar anne-babaların ve akrabaların, kızlarını kendi elleriyle bu yamyam ziyafetine getirmesini bekliyordu."

"Her neyse, tahmin edebileceğin gibi kadınların çoğu gitmeyi reddetti. Babaları şikâyet etti, anneleri feryat figan ağ-

ladı ve bu felaketin önüne geçmek için aceleyle evlilikler düzenlendi. Ama kart zamparalar, Allah onların pis ruhlarını çürütsün, bunu kabul etmedi ve ordu araçları bu şanslı gelinleri evlerinden almak için geldi. Halkın Babası bizzat gelip bu şikâyetleri kadınların anne-babalarından dinledi. Ordu araçlarına gerek duymadan, dilediği gibi evlenip boşanabiliyordu bu adam. Sessizce haber salıyordu ve anne babalar da şanslı kızlarını bu canavarın yatağına, orada iğfal edilmesi, Kurtarıcı'nın hevesinin eğlencesi olması için teslim ediyordu. Ama o zamanlar Reis'in divanından kalkmadan işkence etme, sakat bırakma ve daha beterini yapma kudreti vardı. Şikâyetleri duyunca, yöre, mezhep, memleket, ya da akıllarına gelen diğer bütün kategorilerden çeşitli toplulukların temsilcilerini çağırdı. Teşrifatçısı ya da güvenlik müdürü veya bu gereksiz işleri yürüten kişi kimse artık, bu işe bir hafta ayırmıştır herhalde. Asıl önemlisi, neyi temsil ettiğini bilmiyorum ama babam da çağırılmıştı ve tek kızı da evliydi zaten. Böylece bu ihtiyar adamlardan oluşan topluluk ziyafet sofrası gibi bir şeyin etrafında oturup, başlarına Allah bilir ne gelecek diye dua etmeye başladı. Halkın Babası içeri girdi, bu sinmiş ihtiyarların görüntüsü, onu o gürleyen, korkunç kahkahasıyla güldürdü."

"Bazılarınızın şikâyet ettiğini duydum," dedi Ekber, sesini derin ve tehditkâr bir tona ayarlayarak, sonra kahkahalar attı. "Bunu babam yaparken izlemelisin."

"Tamam," dedim.

"Ondan sonra, bu büyük adam, sesi hâlen odada yankılanırken, pantolonunun fermuarını açtı, penisini dışarı çıkarıp masanın üstüne koydu. Konuşmaya başlamadan önce herkesin iyice bakması için bekledi ve şöyle dedi: *Şikâyet edecek ne var, o kadar da büyük değil. Bir bütün olarak zorlanmadan yutabilirler. Şimdi evlerinize gidin ve sıkıntı çıkarmayın artık. Özel birileri olduğunuzu mu düşünüyorsu-*

nuz? Bitti o günler. Benim yönetimim ırkçılıktan nefret eder ve bu da dâhil olmak üzere her türlüsünü ortadan kaldıracaktır. Sonra penisini hafifçe masaya vurup yerine koydu ve bu eğlence için artık hangi sefahatinden kalktıysa oraya dönmeden önce dinleyenlerine o gürleyen şeytani kahkahasıyla güldü."

"İşte büyük adamımız buydu. Hiçbir şey fazla değildi onun için. Hiçbir kötülük yeterince alçakça değildi. Onu makineli tüfeklerle tarayanlar, kendileri de rezil herifler olmalarına rağmen hesap günü geldiğinde Allah'tan bir gram merhamet görürler belki. Ama umarım şu an o büyük adamımız cehennemde yanıyordur, ona bir ayrıcalık tanınarak erken kabul edilmiştir ve Allah'ın bazılarımıza bir sonraki yaşamda vereceği ağır cezaları ibret olması için şimdiden yaşıyordur."

Sonra, müezzin herkesi akşam namazına çağırdığı sırada eve doğru yürürken (kimse o dönemde hava karardıktan sonra dışarıda fazla kalmıyordu), Ekber, "Sohbet ediyor diyorsun. Biliyorum sohbet ettiğini. Her gün orada diğer ihtiyarla oturup başka bir şey yapmıyor. Ama artık eve geldiğinde hiçbir şey konuşmuyor. Öylece odasında oturuyor. Genelde böyle değildir o," dedi.

Ekber'in sert bir şey söylemek istediğinde başka yere baktığını ve suratını gaddarca, hor görerek buruşturduğunu fark etmiştim. Şimdi konuşurken de böyle yapmıştı. "Birkaç gece önce onu orada otururken görünce içeri girip, nasıldı günün, dedim. O minvalde bir şey. Ve o da bana dünyanın en büyük ahmağıymışım gibi o uzun, ters bakışıyla baktı. Sonra, düşünüyorum sadece, dedi. Ne düşünüyorsun, diye sordum. Ne dedi biliyor musun? Bana acı veren şeyleri. Hiç böyle bir şey dediğini duymamıştım. Bana acı veren şeyleri ve yüzünde boş bir ifade vardı. Ona ne yapıyorsun diye sorarken, bunu kastetmiştim. Ve annemle gizlice konuştuğu-

nuz bütün o şeyler, sabahlara kadar fısır fısır konuştuğunuzu duyuyorum. Ne oluyor? Neyin peşindesin?"

Öfkesini görüyor ve duyuyordum ve tahminimce söylemek istediği daha acımasız bir şeydi, hayatlarını altüst etmekten vazgeçmem gibi bir şey. Ya da belki daha basitti. Belki yalnızca dışarıda bırakılmak yaralamıştı onu, eski yakınlıkların yeniden alevlenir gibi olması neticesinde yabancı kalmış gibi hissetmişti.

"Babamı sordum," dedim. "Kaçan babam, Abbas'ı."

Ekber bana bakmadı, ya da yavaşlamadı. Gizli bir utancın üstündeki perdeyi kaldırmışım gibi dehşet içinde bana dönmesini beklemiştim.

"Çoğunlukla bunun üstüne konuşuyorduk," dedim. "Olan biteni öğrenmek istedim sadece. Daha önce buradan ayrılırken bir şey soramayacak kadar küçüktüm."

Başını salladı, hiçbir şey dememesine rağmen beni suçladığını hissedebiliyordum. *Bunca zaman sonra anneme bütün bu eski defterleri açtırmak için mi geldin?* Sonra tekrar başını salladı, belki de tamamen kınamıyordu, böyle acıtıcı ihtimallerle dolu bir şey üstüne ne diyeceğini bilemiyordu yalnızca. Farkında olmadan ifadesi değişmeye başladı. Somurtan küçümseyişi yavaş yavaş gevşedi ve derin bir nefes alıp ağır bir iç çekişle bunu salıverdiğini gördüm.

"Evlenmek için geri döndüğünü sanmıştım," dedi sırıtarak. "Arkeolojik çalışmalar yürütmek için değil."

"Kes şu evlenme meselesini," dedim, böylece bu sıkıntılı anı gülümseyerek atladık.

II

Evdeki ikinci haftamda bir ara beklenmedik bir ziyaretçim oldu. Tam öğle yemeğinden önce geldi, vakitsiz geldiği için bir sürü özür diledi, ama döndüğümü Ekber'den yeni duymuş ve işten eve dönerken yol üstünde uğrarım diye düşünmüş, ne yazık ki bana hoş geldin demek için küçük bir hediye getirecek fırsatı olmamış. Bu koşuşturma içinde yalnızca, eski rıhtımın 1890'daki Kraliyet Donanması bombardımanında yok edilmeden önceki halini gösteren bu birkaç resmi alabilmiş. Daha önce görmüş müydüm bunları? Üniversitenin tarih projesinde yer alan bir araştırmacı bakanlık arşivinde bulmuş bu resimleri ve birkaç kopya yaptırmış. Resimlerden birinde İrlanda alayından çıplak ayaklı üç denizci, silahları göğsünde, yere yığılmış siyahî bir cesedin önünde zafer hatırası pozu vermişti. Bir tanesi çıplak ayağını ölmüş adamın başının üstüne koymuştu.

Ziyaretçim önceki gün beni camide uzaktan gördüğünü fakat emin olmadığını ama bu sabah Ekber'in o kişinin gerçekten de ben olduğumu onayladığını söyledi, eli boş gelmiş olsa da bir uğrayıp selam vermenin iyi olacağını düşünmüş-

tü. Ne kadar naziktik ama hayır, öğle yemeğine kalmayacaktı, *şükran*. Ön kapının hemen içinde duruyorduk, hayır, yukarı çıkıp da bu saatte rahatsız etmeyecekti. Ertesi gün ofisine uğrayacak vaktim olur muydu? Ya da daha uygun olacaksa sonraki gün? Gidersem çok memnun olurdu. Konuşacağımız birçok mesele vardı. La, la, hayır gerçekten öğle yemeğine kalamazdı. Ailesi yemek için onu bekliyordu zaten, *ahsante sana*.[1] O zaman yarın görüşürüz inşallah.

Ziyaretçim Kültür Bakanlığı Müsteşarı'ydı, kendisinden bahsedildiğini duymuştum ve kardeş ya da kuzenlerinden biriyle aynı okula gitmiş olsam da onunla daha önce hiç karşılaşmamıştım. Ofisinde konuşacağımız o birçok meseleyi hayal edemedim. Yukarıdakilerin hiçbiri ziyaretçimle ilgilenmemişti, Ekber haricinde.

"Bize yararı olabilir," dedi Ekber. "Ben de geleceğim."

"Ne için?"

"Sen yolu bilmezsin," dedi.

"İşin ne olacak?" diye sordum.

"Ne işi? Hiçbir iş yapmıyoruz ki orada. Ofiste öyle bir görünüp biraz oyalanıp eve dönüyoruz." Çevre Bakanlığında çalışıyordu ve gerçekten de orada pek vakit geçiriyor gibi bir hâli yoktu. Her sabah sudan bahanelerle iki üç kere eve geliyordu. Çarşıda iyi, taze biftek olduğunu duymuş, bitmeden gidip alacakmış. Ya da balıkçı teknelerinden biri mevsimi olmadığı halde koca bir tonbalığı yakalayıp getirmiş, sahile gidip birkaç dilim kalmış mı diye bakacakmış. Ya da gidip elektrik faturasını yatırması gerektiğini düşünmüş, ya da çökmek üzere gibi duran tavan panellerine baktırmak için ustayı getirmeye çalışacakmış. İş günü teoride akşamüstü dörtte bitmesine rağmen öğle yemeğinden sonra hemen hemen hiçbir zaman işe gitmezdi.

Müşavirin ismi Amur Malik'ti. Ellili yaşlarının başında,

---

1 (Svahili) Çok teşekkürler.

kısa boylu, tıknazca bir adamdı. Ofisi önceden Hintli bir ailenin eviydi. Aileyi tanımıyordum ama evleri postaneye yakındı, seneler önce birçok defa yanından geçmiştim ve aileyi günlük işleri içinde, eve girip çıkarken, arabayı yıkarken, içeri davet edecekleri kadar yakın olmayan bir misafirleriyle kapı eşiğinde konuşurken görmüştüm. İsyan sırasında evlerine el konulmuştu, birçok eve, çiftliğe, işyerine, arabaya ve kıymetsiz ya da işe yaramaz olmayan her şeye olduğu gibi. Devletin o zamanlar yağmalamak için doymak bilmez bir iştahı vardı, birçok baron ve şövalye hırsla payını istiyordu. Evin kapısının önünde, asfaltlanmış ama aralara tek tük yasemin çalıları, cüce zakkumlar ve süs palmiyesi de ekilmiş avluyu çevreleyen bir duvar vardı. Duvarda daha önce hiç görmediğim leylak rengi minik çiçekleriyle gür bir sarmaşık uzanıyordu. Çiçeğe uzandım ama Ekber dokunmamamı söyledi. Özü kıyafetlerini kirletir, dedi. Sadece küçük çiçeklerden birini koparacaktım, üstüme dolamayacaktım ama bildiği bir şey vardır, ben anlamamışımdır diye elimi geri çektim.

Verandaya açılan geniş taş merdivenleri çıktık, oradan da aniden çarpan serinlikle birlikte binanın içine girdik. Amur Malik elini uzatarak geldi ve orada benimle birlikte Ekber'i de gördüğüne şaşırdıysa bile hiç belli etmedi. Şaşırmadı sanırım – devlet daireleri çarşılar gibiydi, para bozdururken ya da uzak mesafe telefon görüşmesi yapacak yer ararken keşfettiğim üzere, her tür alışveriş herkesin gözü önünde yapılıyordu. Amur Malik'in ofisi denize bakan geniş, konforlu bir odaydı. Muhtemelen önceden ailenin akşamları çocuklarla birlikte denizden gelen esintiyi yakalamak ve radyodan müzik dinlemek için kullandığı salondu.

Amur Malik bize yerlerimizi gösterdikten sonra tekrar kocaman ve bomboş masasının ardındaki rahat koltuğuna kuruldu. Bir anlığına yüzündeki geniş, neşeli gülümsemeyi ko-

rudu sonra dikkatini toplayan bir bakışla, muntazam kesilmiş bıyığının kenarını işaret parmağıyla kıvırarak kaşıdı. O ve Ekber'in çaba sarf etmeden hafif, neşeli bir sohbete dalmalarını biraz kıskançlıkla izledim. Bunun benim yapabileceğim bir şey olmadığını biliyordum ama belki de birbirlerinin yanında ve kendi içlerinde rahat olmalarıydı bunun sebebi. Bu kadar zaman yabancıların arasında yaşadıktan sonra, o doğal güveni, rahatça arkama yaslanıp bıyığımı kaşıyarak sohbet etme becerisini çoktan kaybetmiştim.

Ekber üzerine çalıştığı projeden, eski sömürge dönemi otelinin onarımından ve çevresindeki Avrupa bölgesini görkemli dönemine geri döndürecek restorasyondan bahsetmeye başladı. Son yıllardaki ihmal göz önünde bulundurulduğunda biraz yapısal tamirat gerekiyordu ama fazla bir şey yoktu. Burada ortak bir derdi paylaştıklarını gösterir şekilde kaşları havaya kalktı. O zamanlar nasıl ev yapılacağını biliyorlarmış, dedi Amur Malik ve Ekber kızgınlık dönemindeki bir erkek güvercin gibi derin, gürleyen bir ses çıkardı. Esas masraf tesisat ve dekorun değiştirilmesindeydi. O bölümde her şey bozuk ve bakımsızdı; kilimler yıpranmış, duşlar pis, aydınlatma anahtarları kırık ve tuvaletlerin halini görmelisin. Mutfak berbat bir haldeydi. Envanterde var görünen fil ayaklı şemsiyelik ortada yoktu, otelin kütüphanesindeki kitaplar çalınmıştı ve kalanların çoğu da kurtlanmıştı. Ziyaretçilerin orada bulduğuna şaşırdığı ve Avrupa'daki gazetelerde hakkında yazı yazdığı bütün o İngiliz edebiyatı klasiklerinin ilk baskıları kullanılmaz durumdaydı. Bu yalnızca oteldi, bir de civarda Livingstone, Stanley ve Burton gibi insanların yaşadığı, iç bölgelere yaptıkları seyahatlerden topladıklarını içeren diğer evler, tarihin bir parçası olan fakat geçmişlerini hiç umursamayan kişiler tarafından viraneye dönüştürülmüş yapılar vardı.

"Bütün bunların halledilmesi bayağı masraflı olacak," dedi Amur Malik. "Ama gerekli... Bu projenin Ağa Han Vak-

fı'nın ilgisini çekmemesi ne kötü. Yani bunda turizm potansiyeli var demek istiyorum."

"Ama UNESCO'nun sponsor olacağından eminiz. Çok yakında bir soruşturma kurulunun geleceğini tahmin ediyoruz."

"Zor iş, çok zor işler bunlar," dedi Amur Malik. "Uluslararası bir sponsor bulmaktan daha zor bir şey yok."

"Elimizden geleni yapıyoruz," dedi Ekber.

Bu sohbetin herhangi bir yerinde bir ironi mi var, kendileriyle dalga mı geçiyorlar yoksa sadece öyle eğleniyorlar mı, diye gözlerimi ikisinden de ayırmadım. Bütün şehir gözlerinin önünde yıkılırken, yiyecek sıkıntısı varken, tuvaletler tıkalıyken, su gecenin bir yarısında iki saatliğine veriliyorken, elektrik bir var bir yokken kolonyal antikalara ciddi ciddi para harcamaktan mı bahsediyorlardı? Radyo ve televizyonlar, gece gündüz yalan söylerken, istediğin en basit şey için bile yerlere yatıp soytarılık etmek mi gerekirdi? Bir kinizm parıltısı ya da bir alay tonu aradım yüzlerinde ve seslerinde, fakat tüm dikkatlerini sorunlarının ciddiyetine vermiş gibi görünüyorlardı. Onardıkları kimin tarihiydi? Sonra birden ben orada olduğum için böyle konuştuklarını fark ettim, söylenen şeylerin bir önemi yoktu çünkü hepsi aynı yere çıkıyordu: proje, sponsorlar, UNESCO, ülkelerin işbirliği. Avrupa'dan gelen bir misafir olarak beni etkilemek için değil de daha çok içinde yaşadıkları, içinde yaşadığımız dünyanın sıkıştıran, aciliyet taşıyan sorunlarıyla ilgilendiklerini ifade etmek için. Bilmiyorum.

"Evet, hepimiz elimizden geleni yapıyoruz," dedi Amur Malik, bana dönerek. "O yüzden bugün gelebilmene çok sevindim, *akhe*, kardeşim. Yapılacak çok iş var ve bunları yapmak için senin gibi insanların geri dönüp bize yardım etmesine ihtiyacımız var. Seni buna ikna etmek için elimden geleni yapacağım. Bütün yetenekli insanlarımız çalışmak için

başka ülkelere gitti, burada yalnızca biz, kalın kafalılar kaldık. Onların geri dönüp ülkeyi yeniden inşa etmemize destek olması lazım, *wallahi bwana*. Burada, bu bakanlıkta, eğer istersen yarın başlayabileceğin bir iş var. Sana bahsettiğimde dönüp bize katılmak isteyeceğin kadar seni heyecanlandırmasını umuyorum."

Gururlanmıştım tabii –bana burada ihtiyaçları var– fakat bir saniyeliğine bile ciddiye alınacak bir teklif değildi bu. Benim hayatım başka yerdeydi, bir kere Emma başka yerdeydi, onun üniversitedeki işini ve Blighty'deki rahatlığını bırakıp Hint Okyanusu'nun kıyısında yüzen yıkık dökük bir salda, tıkanmış tuvaletleri açacağını, itham etmeyen bir göze bile yamyam sürüsü gibi görünebilecek bir kaptan ve mürettebatla birlikte yaşamayı kabul edeceğini hayal bile edemezdim. Yine de işin ne olduğunu sordum ve Ekber'in yüzünden küçük, müstehzi bir gülümsenin geçtiğini gördüm. Birkaç dakika önce tüm ciddiyetleriyle fil ayaklı şemsiyelikten ve uluslararası sponsorlarla onarılacak bir tarihten bahsederlerken ben de bunu yapabilirdim.

"Bir çeviri projesi hazırlıyoruz," dedi Amur Malik, öne yaslanıp dirseklerini masaya koyarak, güçlü fikirleri olan girişimci adam şimdi elindeki iş teklifiyle bir patron ağırbaşlılığına bürünmüştü. Sesinin neşeli berraklığı şu an bir Sibirya kurdu tınısı, gizli, ketum bir yoğunluk taşıyordu. "İskandinav kültür vakfına bir teklif sunduk, bugün yarın onay bekliyoruz. Geçmişte bize yardım etmişlerdi ve genellikle gayet cömertler. Projenin bütün masraflarını onlar karşılayacak; ekip, teçhizat, yayın, pazarlama. Detayların üzerinden geçmek için muhtemelen Kopenhag'a birkaç seyahat de düzenlenecek. Senin bu projede yer almanı istiyorum."

Amur Malik, muzip bir şekilde patron olmanın verdiği cömertliğin keyfine vararak Ekber'e bakıp neşeyle gülümsedi. ***Bakanın müsteşarı olmak bu demektir*** dediğini tahmin ediyo-

rum Ekber'e. *Böyle cazip ödülleri layık gördüğün kişiye vermektir.*

"Ama fon henüz gelmedi," dedi Ekber, bana doğru dönerek, güneşli Kopenhag'a gitme ihtimaline kendimi çok kaptırmayayım diye beni uyarıyordu. Belki buna fon demek durumu daha az dilencilik ya da bağımlılık gibi gösteriyordur, büyüklerimizin suçluluk duygusu yüklü parasını alıp ıvır zıvıra ve aşağılık bir teşhirciliğe harcıyormuş gibi hissettirmiyordur. Fon. Bu tip kelimeler riyakârlık sınırını aşıyor. Ayinsel bir dile dönüşüyor, resmî ve imalarla dolu, fakat artık anlamları çoğaltmaya direnecek kadar açık değil.

"Proje neyin tercümesiyle ilgili?" diye sordum. "İskandinav Kültür Derneği'nin fon sağladığını farz edelim." O kelimeyi telaffuz etmek yatıştırıcı oluyor mu diye yüksek sesle söylemeyi denedim.

"Sağlayacaklar," dedi Amur Malik ciddiyetle. "Daha önce de çalıştık onlarla. Eminim uzlaşmaya varacaklardır, *akhe*. O konuda şüphen olmasın. İskandinavlar ve Hollandalılar en güvenilir bağışçılarımız arasındalar. Aslında aynı teklifi bir Japon vakfına da yolladık. Onları da bu projeye dâhil etmek istiyoruz, gerçi henüz yeni bir oluşum bu ve elimizde herhangi bir sonuç yok. Anladığım kadarıyla Japonlar bir kez ikna olunca oldukça cömert davranıyorlar. Ama dediğim gibi, bu bizim için yeni bir proje, en azından kültür cephesinde."

"Yani..." diye başladım, ona bu meşakkatli işin nesnesini tekrar hatırlatmak için; ama parlak, bilmiş bir gülümsemeyle kesti sözümü.

"Ne diyeceğini biliyorum," dedi, gülümsemesini genişletip Ekber'i ve sonra da bütün odayı mütevazı bir ışık ve serin deniz esintisiyle doldurmak ister gibi. "Kendine başarılı bir hayat kurmak için bunca yıl mücadele ettin ve şimdi iyi bir konumdasın, dilediğin bütün konfor ve rahatlığa ulaştın.

Bunu başarmanın ne kadar zor olduğunu bilmediğimi düşünme. Burada bazı kişiler o yerlerde yaşamayı ayda bir bankaya maaşını almaya gitmek ve geri kalan zamanda da ayaklarını uzatıp televizyon izlemek sanıyor. Dinle, biliyorum öyle olmadığını, bulunduğun konuma gelmenin sıkı bir çalışma ve fedakârlık gerektirdiğini biliyorum. Bütün bunları başardığına göre neden hepsinden vazgeçip buraya geri dönesin ve mücadeleye en baştan başlayasın?"

Tekrar ciddi bir ifade oluştu yüzünde, halden anlayan tecrübeli bir adam. Başarımı gözünde büyüttüğünü söylemek isterdim ama benden kolay lokma olarak değil de şartların fatihi olarak söz edilmesi iyi hissettirmişti.

"Tamam, sana neden geri dönmen gerektiğini söyleyeceğim," diye devam etti yorulmak bilmez adam. Ekber'in yanımda heyecanlandığını hissettim. Amur Malik'e demek isterdim ki; *Dinç ve semiz görünüyorsun. Muntazam, etkileyici bir bıyığın ve muhtemelen emirlerinin çoğuna uygun tepkiler veren hoş bir suratın var. Kendini içinde bulduğun bu zor ve aşağılayıcı mevkiiyle makul bir şekilde baş eder gibi görünüyorsun. Şu an içinde bulunduğumuz ve senin günlerini içinde geçirdiğin bu çalıntı oda, sevimli ve hatta güzel, istediğini söylemekten, dilediğin hayali kurmaktan, sözlerinin taşıdığı anlamı önemsememekten seni alıkoyacak kimse yok. O zaman neden benimle yapmayı planladığın şeyde bir amaç varmış gibi, bana ihtiyaç duyuyormuş gibi konuşuyorsun? Kendime tahsis ettiğim bu oda hoş değil mi diyemez misin, basitçe? Başarılı değil miyim? Güzel bir gün, öyle değil mi?*

Neden geri dönmem gerektiğini söyleyemedi. "Çünkü sana burada ihtiyacımız var. Bunu söylediğim için bağışla beni ama onların sana orada ihtiyacı yok. Kendi insanları gereken ne varsa yapacak kadar yeterli ve er ya da geç sana işlerine yaramadığını söyleyecekler. O zaman kendini, içinden çıktığın insanlarla alay etmekte beis görmeyen yabancı bir ül-

kede bulacaksın. Geri dönersen kendi insanlarınla, senin dininden, seninle aynı dili konuşan kişilerle olacaksın. Yaptığın şeyin, bildiğin bir dünyada anlamı ve yeri olacak. Ailenle birlikte olacaksın. Önemseneceksin ve yaptıkların önemsenecek. Orada şimdiye kadar öğrendiğin her şeyin bize faydası olacak. Bir fark yaratacak burada, yoksa bunlar –bağışla beni bunu söylediğim için– bir kez daha, seni umursamayan bir toplumun bir önem taşımayan rahatlığı ve refahı için yaptığın isimsiz katkılar olarak kalacak."

Denesem bundan daha iyi ifade edemezdim bu konuyu, gerçi tabii durumumu değerli kılan gelişime açık, ince farklılıklardan ve girift durumlardan haberi yoktu. Elbette bana orada ihtiyaçları vardı. Kim olduklarını bilmelerine yardımcı oluyordu bu. Amur Malik, Ekber'e şöyle bir baktı, o da ima ettiği şeyi anladı ve *doğru olan bu*, dedi. İşte yine gerçeğin peşindeydiler. Amur Malik, Ekber'in kısa ve özlü katkısının somutluğunu onayladı, bir kez kesin bir biçimde başını salladı ve sonra geniş koltuğunda arkasına yaslanıp tekrar başını salladı.

"Şunu ekleyebilirim," dedi, gerçeği açıklamaya bu kadar yakın olduğu için memnun, daha bir hararetle, "sana bu teklifle gelmeme en yüksek makamdakiler vesile oldu. Birkaç gün önce başbakana, ziyaret için geri döndüğünü duyduğumdan –Ekber'e doğru başını sallayarak– bahsettim. Okul yıllarından hatırladı seni. Senden birkaç sınıf üstteymiş ama parlak bir öğrenci olarak nam saldığını anımsıyormuş. Aslında hepimiz hatırlıyoruz bunu, hepimiz hatırlıyoruz. Bana dedi ki, geri dönmeye ikna etmek için elinden geleni yap. Ülkeyi eski haline getirmek ve refah seviyesini arttırmak için onun gibi insanların geri dönmesine ihtiyacımız var. Bu proje yalnızca başlangıç olacak. Bir süre sonra daha büyük işlere geçmeni bekliyoruz ve bu öyle boş bir konuşma değil."

Amur Malik bir süre hareketsiz oturdu, gözlerini aşağı çevirdi, ne dediğini düşünüyordu, şüphesiz zihninde söylediklerinin yeterli olup olmadığını değerlendiriyordu. Evet, tabii ki gururlanmıştım. Parlak öğrenci. Eh, herkes gururlanırdı bu kadarıyla. Soğuk, çamurlu bir havuzda dikilip her an kurt yutabilecek olmanızdan çok daha iyi. İngiltere'nin soğuk depresyonlarının ilk günlerinde kurduğum hayallerden biri de bitap düşmüş ülkeme dönüp onu yönetmekti. İlk başta geri dönmem ve bu sorumluluğu üstlenmem için gelen sonsuz ricaları reddedecektim ama sonra görev duygusu bu anlaşılır isteksizliğime baskın çıkacaktı ve kabul edecektim. Bazen seçilmiş başkan diye adlandırırdım kendimi gençliğimdeki gündüz düşlerimde, hayatın gerçek gidişatı karşısında gündüz düşleri bile fazla saçma gelmeden evvel. Ama şaşırmıştım da. Ne yapabileceğimi düşünüyorlardı ki? Bir yanlışlık olmalıydı bunda. Ben öğretmenim yahu. Gelişimimi tamamlayamamıştım. Biliyorum, bu sıkıcı işi devler ve sihirbazlar ülkesinde, kablolu yayınlarda yirmi dört saat porno veren, parlamentoların anayurdu ve Ninova'dan sonra en canlı metropolde ve Kutsal Avrupa İmparatorluğu'nun kalbinde yapıyorum ama bunların hiçbiri bu beklentileri hak ettiğim anlamına gelmiyor. Ve zaten orada zamanımın çoğunu otobüslerde ya da otobüs bekleyerek veya pis kokan bir okul binasının içinde ya da beni küçümsemeye başladığından kuşkulandığım bir kadınla aynı yatakta kendimi yiyip bitirerek geçiriyorum. Neden benim gibi boğazına kadar aleladeliğe batmış birini, herhangi bir şey yapmak için onların da benim de gücümü açıkça aşan bu sefalete dönmeye ikna etmek için bu kadar ağır bir baskı uyguluyorlar? Ahlakî bir üstünlük kurmak için duydukları karşı konulmaz arzudan mı? Haince lükslerini bırak ve gel bizimle birlikte cefa çek. Belki onlara haşat olmuş kalbimden söz etsem hatalarını anlarlardı.

Emma. Ne kadar özledim onu.

"Lütfen başbakana teşekkürlerimi iletin," dedim ve bütün bunların mümkün olmayışına içimden güldüm. "Teklifi onur verdi. Beni ikna edilmeye değer gördüğü için sağ olsun."

"Şaka değil bu," dedi Ekber, ciddiyetsizliğim yüzünden hakarete uğramış gibi hissederek. *Evet öyle*, demek isterdim. *Bir şaka bu. Ve bu çalıntı oda ne kadar güzel, değil mi? Başbakanınkinin bundan da güzel olduğunu tahmin ediyorum.*

"Ona bizzat teşekkür edebilirsin," dedi Amur Malik, Ekber'in gerilimini hafifletmek için gülümseyerek. "Onu ziyarete gideceğin zaman ofisini arayıp bir randevu ayarlarsan sevinir. Aslında sekreterini şimdi arayabilirsin."

Telefonuna uzandı, fildişinden yapılmıştı ve orada bulunduğumuz süre zarfında hiç çalmamıştı ama ben güçlü bir şekilde başımı salladım. Hareketinin ortasında durup birkaç saniye gözlerini ayırmadan baktı bana. Bir anda efendi adamlıktan sıyrılmıştı. Öfkesini hissedebiliyordum ve biriki keyifli saniye boyunca beni tehdit edeceğini düşündüm ya da bana sefil bir sorumluluk dersi vereceğini. Bütün o güler yüzlü yaltaklanmanın cilasının dökülüp altında yattığını sezdiğim o küçümseyen zorbanın ortaya çıktığını görmek eğlenceli olurdu.

"Bu projede tercüme edilecek şey nedir?" diye sordum. "Hâla ayrıntılardan bahsetmediniz."

"Dünya klasikleri" dedi, sanırım içi biraz rahatlamıştı ve bunu kesinlikle sahiplenen, muzaffer bir havayla değil, kibarca rica eden bir mütevazılıkla söylemişti. "İçerdikleri derin fikirleri sıradan insanlar için ulaşılabilir kılmak istiyoruz. Proje elbette kendi önceliklerini belirleyecektir ama sanırım Shakespeare, Marx, Tolstoy ve Hemingway ile başlaması isteniyor. Çünkü belki biliyorsundur Federal Cumhuriyetimizin Reisi Hemingway'i çok sever ve kendisi de Sha-

kespeare çevirmenidir. Marx'ı, devletimizin kurucu değeri olan demokratik sosyalizmi insanlar daha iyi kavrasın diye ve Tolstoy'u köylülere ve halka duyduğu sempati nedeniyle istiyoruz.

Bu noktada *Federal Cumhuriyetimizin Reisi*'nin Kiboni Sarayı'nda muhterem ihtiyarlara penisini sallayan yamyam hödükle alakasının olmadığını belirtmek isterim, kurucu canavarın (sonuçsuz kalan radyo kampanyasından sonra) yerine geçen biraz daha uysal memurla da bir alakası yoktu. Cumhuriyetimizin ada olan kısmı isyandan sonra bitişiğimizdeki ülkeyle birleşmek zorunda kaldı, fakat biz kendi Reis'imizi ve kendi Halkın Kurtuluş Devrimci Konseyi'mizi, kendi hapishanelerimizi ve psikopat yetkililerimizin kirli küçük oyunlar oynayabilecekleri pek çok piknik alanını muhafaza ettik. Gerçi aynı bayrağı taşıyorduk –ama yine de başka bir tane asıyorduk– ve aynı parayı kullanıyorduk, kâğıt paraların üstünde aynı adamın resmi vardı. İşte *Federal Cumhuriyetin Reisi* bu adamdı, dağılan bir ülkeye onlarca yıl başkanlık ederken Afrika ulusuna ilişkin özenle yumuşatılmış sözleri, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın (ve de geri kalmış ülkelerdeki bir iki gelişmiş kurumun) liberal vicdanlarını rahatlatıyordu. Hükümdarlık döneminin ilk yıllarında, henüz dünyanın istikrarı için cidden vazgeçilmez biri olmadan evvel, Shakespeare'in iki oyununu tercüme etmişti. Okuldaki son senemde (o sırada çoktan tahttaydı) *Julius Caesar* tercümesini sahnelememiz istendi, sahne görevlilerinden baş oyuncaya kadar herkes sabote edildi. Seyirciler bile rollerini oynadı, kabiliyetsizliğimize sinirlenip bizi yuhaladı, pencereleri kırıp döktü. Amur Malik'in bahsettiği Reis buydu işte, yine de Hemingway sevdiğini bilmiyordum.

"Bu büyük fikirler hep Avrupa'dan ve onun yayıldığı yerlerden çıkmış gibi duruyor. Başka yerlerdeki büyük fikirleri çevirmeyi düşünmez misiniz?" diye sordum.

Amur Malik gülümsedi. "Ne demek istediğini anlıyorum ama biz çağdaş olmalıyız." Kelimeyi İngilizce söyledi. Uysalca başımı salladım ve bekledim, *çağdaş* kelimesi üzerine düşündüm. Galiba bu da *bağışçı* ve *fonlama* gibi bir diğer ayinsel kelimeydi, tam da İskandinav kültür vakıflarının anlayabileceği türden.

Amur Malik'in güzel ofisinden teklifini düşüneceğime (fon gelene kadar beklemenin en iyisi olacağını söyledim), fırsat bulduğumda ona uğrayacağıma, başbakanın sekreterinden randevu alacağıma ve genel olarak irtibatta kalacağıma, halkımıza ve gelecekteki refahına katkıda bulunacağıma ilişkin sözler vererek ayrıldım. Her şeyden önemlisi buydu nihayetinde.

"Bu adamın söyledikleri hep lafta," dedi Ekber, ofisin bağlantı yolundan çıkıp kavrulan sokağa geçince.

"Söyledikleri hoşuna gitti sanmıştım." *Doğru olan bu*, deyişini taklit ettim.

"Doğru *olan* bu. Yalnız sırtımızı dayadığımız bu adamlarla sadece zaman kaybı olacak. Her neyse, bir şey söylemem gerekiyordu. Öyle bir somurtarak bakıyordun ki, aptalca bir şey yapacaksın sandım. Başbakanın ofisini de aramayı unutma."

"Evet, bize yararı olabilir," dedim.

Ekber geçirdiğimiz sabahın hikâyesini tekrar ve tekrar anlattı. Üvey babam ilgisizce başını sallayıp bir sigara daha sardı. Devlet bu artık, sadaka dileniyor, dedi. Allah yardımcımız olsun. Annem ilgilendi ama sonra, geri dönmemi sağlayıp beni içeri tıkmak için numara yaptıklarından korktu. Neden beni içeri tıkmak istesinler, diye sordum. Sen bilmezsin bu insanları, dedi. Fesatlıktan deliye dönmüşler. Baksana yüzleri nasıl kuru. Allah kalplerinden merhameti almış, estağfurullah. O gün öğleden sonra çıktığımız yürüyüş-

te Ekber, selamlaşmak için durduğumuz her tanıdığa sabahki oyunun hikâyesini canlandırarak anlattı, herkes gülüp eğlendi, yeteneklerimi harcamayıp bu şansı kaçırmamamı söylediler. Allah aşkına burada ne var, dediler.

O akşam ilerleyen saatlerde, televizyon kapatılıp çocuklar yatağa yollandıktan sonra, sohbet tekrar bu iş teklifine döndü, Ekber hâlâ bunu tüketilemez bir şaka olarak görüyordu, bense artık miadını doldurduğunu düşünüyordum.

"Burada bizimle kal *akhe*. Seni hiçbir sorun çıkmadan evlendirebiliriz o zaman," dedi.

Bu, annemin hoşuna gitmemiş gibiydi. Konunun bu şekilde gündeme gelmesini istemiyordu. Odaya –anneme, Ekber'e ve karısı Rukiye'ye– hızlıca şöyle bir baktığımda tuzağa düşürülmek üzere olduğumu anladım. Planlanmıştı bu. Hayatıma müdahale etmek, ilişkilerime karışmak istemediklerini söylediler. Yalnızca mutluğumu düşünüyorlardı ve kim bir ailesi olmadan mutlu olabilirdi? Günler geçtikçe konunun açılmayacağını, beni onca zaman sonra tekrar gördükleri için konuyu gündeme getirmemenin en doğrusu olacağına karar verdiklerini düşünmeye başlamıştım. Ama her halükârda eğer ki konu açılırsa bütün bu meseleyi hafiften almayı, aile arasında bir şakaya dönüştürüp savuşturmayı aklıma koymuştum. Dolayısıyla ani saldırılarının ilk şaşkınlığını üzerimden attıktan sonra, memnun bir gülümseme takındım ve arkama yaslanıp dinledim, çok fazla karşı çıkmadan, mesafeli bir tavır alıp gönülsüzlüğümü göstererek buradan hiçbir yere varamayacaklarını açıkça belli edecektim.

İçlerinde beni ikna etmeye en hevesli, en kararlı olan annemdi. Bu mesele onun için önem taşıyordu. Rukiye (bu ilk aşamalarda) destekleyici, saygılı kelimelerle araya giriyor ve beni teşvik eder şekilde gülümsüyordu sürekli. Ekber'e eğlence çıkmıştı, bazen alaycı bazen buyurgan bir tutumla, içinde bulunduğum absürt durumun tadını çıkarıyordu

ama serkeş kardeşi dize getiren tecrübe sahibi, dünyayı bilen kişiyi, sorumlu aile babasını oynamaktan da geri durmuyordu. Orada çevirdiğin pis işlere sonsuza kadar devam edemezsin, dedi.

"Ekber çirkinleşme," diye azarladı Rukiye, anneme göz ucuyla bakarak.

"Pek yakında yaşlanacaksın ve o zaman kendini soytarı durumuna düşüreceksin," diye karısına aldırmadan devam etti. "Seni hor gören, arkandan gülen gençlerin peşinden koşarken."

İtiraf etmeliyim ki bu noktada, Ekber'in tepeden bakan ahlaki değerlendirmesini çürütmek için üstünlük taslayan gülümsememi çözecektim neredeyse. Ama bunu, anlatmak istemediğim şeyleri anlatmadan ya da gerçek olmayan bir şeyler söylemeden yapamazdım. Bu yüzden mesafeli tavrımı korudum, Ekber'in nasıl bir hayat sürdüğüme ilişkin tanımlamasının pek de isabetsiz olmadığını onaylar gibi anlayışla kıkırdadım. Evet, aynen böyleyim, pis sokakların hovardası. Sonra annemin gözlerindeki dehşeti gördüm ve keşke karşı çıksaydım diye düşündüm. Ekber de onun tiksinen bakışını görüp bir kahkaha attı. Şaka yaptık anne, dedi.

"Pek yakında yaşlanacaksın ve kimse seninle evlenmek istemeyecek," dedi annem, bana uzunca, gerçeği söyleyen bir bakışla bakarak. "Bu teklife kız tarafının hemen atladığını mı düşünüyorsun? O kadar uzun süredir yoksun ki nasıl bir insana dönüştüğünü bilmiyorlar. Hiçbirimiz bilmiyoruz. Sonra kızlarını kaybedecekler diye endişelendiler. Kızı oraya götüreceğinden ve bunun onu son görüşleri olacağından korktular. Aynı zamanda yaşın konusunda da endişelendiler."

"Haklılar," dedim göstermelik tebessümümü yüzümde tutmaya çalışarak. Emma. "Bunlar makul endişeler. Öyleyse neden bütün bu meseleyi burada bırakıp endişelerine son vermiyoruz?"

"Konuştuk onlarla," dedi annem.

"Dil döktük," dedi Rukiye, durumu netleştirmek istedi, bu sefer gülümsemiyordu. "Okumasına izin vermen gerekiyor."

"Allah'ım, kaç yaşında bu kız?" diye sordum.

Anlaşma şuydu, eğer kız görüştükten sonra benimle evlenmek isterse tıp eğitimini tamamlaması için onu beklemeyi kabul edecektim. Ana karadaki tıp okulunda bir senesi bitmişti, böylece bölüme girmek için bütün şartları yerine getirmişti (İngiltere'nin tıp okullarının başındaki, üstün başarılar gösteren kendine hayran tayfanın buradaki giriş şartları için ne diyeceğini tahmin edersiniz). Kız yirmi yaşındaydı bu arada. Aklıma Emma'nın memlekette kalsaydım şimdiye on yedi yaşında bir kızı üçüncü karım yapmak için okuldan alıkoymuş olduğumu söyleyerek benimle dalga geçmesi geldi. Bunu hatırlamak ve Emma'yı düşünmek canımı sıktı.

"Onlara İngiltere'de ne kadar parlak başarılar elde ettiğini de söyledik," dedi Ekber, az sonra benimle alay etmeye başlayacağının işareti olan yüksek sesli kahkahasıyla. "Gazetelere yazdığın mektuplardan, Londra'da at arabasıyla dolaştığından, kraliçeyle çay içtiğinden."

"Keşke böyle bir şey yapmasaydınız," dedim Ekber'e aldırmayıp anneme dönerek. "Evlenecek bir eş aramıyorum. Arasaydım kendim bulurdum. Ayrıca ona göre *yaşlıyım* ben. Ailesi ona genç birini, kendi yaşında birini bulsun."

"Okumak istiyor," dedi Rukiye. Sesinde bir içerleme tonu işittim sanki, bütün yaptıkları karşısındaki nankörlüğüm yüzünden miydi? "Daha genç birilerinden gelen iki evlenme teklifini geri çevirdi zaten, çünkü hangisiyle evlense okumaya devam edemeyecekti. Onun istediği okuyup İngiltere'de doktor olmak."

Kızın adı Safiye'ydi. Ertesi gün öğle sonrası annesiyle bir-

likte misafirliğe geleceklerdi (O vakitte Başbakan'la görüşme ayarlamayı planladığımı söyledim ama kimse umursamadı.) Memlekete dönüşüm için nezaket ziyaretinde bulunacaklardı ama karşılıklı bir değerlendirmeye de kendimi hazır tutmam gerekiyordu. Ondan sonrasına bakacaktık.

"Bütün bunlar için babam ne diyor?" diye sordum. Ondan bahsederken bu kelimeyi kullandığımı fark ederek tedirgin oldum ve kimseyle göz göze gelmemek için çabaladım ama o an geçtikten sonra bunu yaptığım için faziletli ve fedakâr hissettim kendimi.

"Eğlenceli buluyor bunu," dedi Ekber. "Ama bir yandan da düğün masrafları için paraları söküldüğünde gününü göreceğini biliyor."

"Vaktinin geldiğini düşünüyor," dedi annem gülümseyerek. Onları pek zorlamadığım için durumun gidişatından hoşnut olduğunu görebiliyordum.

Daha sonra, neden onları daha fazla zorlamadım, bu ihtimali, tartışmayı bile kabul etmeme konusunda neden daha katı davranmadığımı düşündüm. Belki neye benzediğini merak ediyordum, bana bakıp alaycı bir kahkaha mı atacak yoksa sessiz, mahcup gülümsemesini bastırmaya mı çalışacak ya da şansı yaver gittiği için gülümseyecek mi merak ediyordum. Ama her şeyden önemlisi onları zorlamadım çünkü bütün bu meseleyle hiçbir işimin olmamasını istiyordum ve bunu anneme vakti geldiğinde eksiksiz bir şekilde iletmenin bir yolunu bulacağımdan emindim. Ona kalbimin teklediğini söyleyecektim ve bu yeterli gelmezse kısır olmama yol açan bir hastalık uyduracaktım. Bu, durumun icabına bakardı. O gece yatağımda uzanırken genç bir eş fikrini kafamda biraz evirip çevirdim ve dehşet verici buldum. Her şekilde hayal kırıklığına uğratırdım onu. Gerekirse Emma'dan bahsetmeliyim onlara. Emma. Geldiğimden beri arayamamıştım onu çünkü evde telefon yoktu, gerçi acil bir şey

olsa bir yerden bulabilirdim sanırım. Bir kart bile yollamadım, başıma gelenler dikkatimi dağıtmıştı ama aynı zamanda ona bir an önce dönmek için o kadar sabırsızlanıyordum ki kartpostalın benden önce gideceğini tahayyül edemiyordum. Fakat onu düşünürken endişeden elim ayağım boşaldı. Birbirimizi çok mu ihmal etmiştik? Yokluğum onu ferahlatacak mıydı?

Safiye ve annesi akşama doğru geldiler, genelde kadınlar birbirine nezaket ziyaretine bu saatlerde giderdi: günlük işler bitmiş (gerçi daha akşam yemeğinin ısıtılması vardı), evdeki erkekler öğle uykularından uyanıp gezinmek ya da kahvede oturmak için dışarı çıkmış, çocuklar sokakta oynuyor olurdu, böylece kadınlar bile birkaç saat rahat edebilirdi. Ekber her zamanki yürüyüşüne çıkmıştı, o yüzden ben de misafirleri karşılamak için çağırılana kadar gidip üvey babamla oturdum. Üvey babam da akşamüstünü dükkânda geçirirdi, bununla birlikte günün bu rahat vaktinin mahiyetine uyarak masasında değil dışarıdaki bankta otururdu. Gezintiye çıkmak ya da kahveye gitmek için hasta ve yaşlıydı ama sabah ziyaretçilerinden bazıları, öncesinde yaptıkları sohbeti devam ettirmek için uğrardı. Caddenin karşısındaki kahve satıcısı yeni birinin geldiğini görünce yaklaşıp bir fincan kahve doldururdu ve genellikle de üvey babamın kahvesini yenilerdi. Hesabı üvey babamla, hiç tanık olmadığım, gizemli bir şekilde hallederdi. Şaşılası bir kahve tüketimleri vardı. Kahveci ortalıkta olmadığı zaman üvey babam istediğinde aşağıya kocaman bir termos gönderilirdi.

Rukiye beni çağırmak için geldiğinde üvey babam sırıttı ama bir şey söylemedi. Misafirler çarşaflarını çıkarmadan koltukta yan yana oturmuştu. Ben içeri girince anne yavaşça, hevessiz ve kendinden emin bir şekilde ayağa kalktı. Elini uzattı, ben de öper gibi eğildim, sonra bıraktım. Herhan-

gi birinin annesi olabilirdi, orta boylu ve ağırbaşlıydı, hoşça gülümsüyordu. Safiye'ye döndüm, ayağa kalkmadan elini uzattı. El sıkışırken bir an baktı, sonra bakışlarını çevirdi. Ben annemin karşısındaki sandalyede oturup nezaket sohbetlerini çetrefil önermelermiş gibi dinledim. Birkaç dakika sonra Safiye'nin annesi sözü aldı ve bu iki kadın, daha önce binlerce kez duyduğum şeylerden konuşurken gerginliğimin hafiflediğini hissettim.

Yirmi değil de on yedi gösteriyor gibiydi. Yüzü ince ve durgundu, her şey içinde olup bitiyordu. En sonunda gülümsedi, o kadar yavaşça gülümsedi ki kendini engelliyordu sanki. Rukiye odaya elinde bir tepsi atıştırmalık ve çayla girdi, ikisi birbirine bakıp gülümsedi. Rukiye'nin gelişi yaşını almış bu iki kadının konuşma temposunu değiştirdi ve çok geçmeden beni tamamen unutmuşlar gibi kendi aralarında gülümsemeye ve konuşmaya daldılar. Safiye'nin sesi de söylediklerini düşünüp konuşuyor gibi alçak ve ölçülüydü. Artık gözleri hareket ediyordu, eğlenceli bir şey söylendiğinde parlıyor, ardından, sohbet ilerledikçe ciddi ve sabit bakıyordu. Onların arasında otururken bu boş iş için buraya çağırıldığım için kendimi gülünç hissettim.

Annem Londra'da ders verdiğimi söyleyerek beni sohbete dahil etti. Kim bundan etkilenmez ki? Safiye'yi bile konuşturdu bu konu. Ne dersi veriyorsun, diye sordu. İngilizce, dedim ve sevecen bir şekilde gülümsediğini gördüm.

"Yani bir yabancı olarak İngilizlere İngilizce dersi mi veriyorsun?" dedi annesi, bu espriyi yapan herkes bunun ilk kendisinin aklına geldiğini düşünüyordu. "Kendi dillerini konuşamıyorlar mı?"

"Nerede ders veriyorsun?" diye sordu Safiye.

"Wandsworth'te. Londra'yı bilir misin?"

Başını hayır anlamında salladı ve sanırım, kendini bu büyük metropolle ilgili malumatı olan biri olarak göstermek

isterken onu yakalamışım gibi utanmış bir şekilde gülümsedi. “Hayır, bilmiyorum,” dedi. “Üniversitede mi ders veriyorsun?”

“Bir lisede,” dedim. University College London’da nöroloji dersi veriyorum diyebilmek isterdim ve boş zamanlarımda da Guys Hospital’da hasta görüyorum, zaman zaman da vakalarımdan biri halk tarafından yoğun ilgi gördüğünde televizyona çıkıyorum. Belki o zaman rahatsız edecek şekilde sönük bir gülümsemeyle karşılık vermezdi bana. Bu tam da *ne tür* bir okulda ders verdiğimden ve öğrencim olacak barbarlardan bahsetme zamanıydı. Ve bu açıklamanın ardından belki işimin ağırlığından dolayı kalp krizi atlattığıma (Allah muhafaza) geçebilirdim. Bu bütün bu evlenme mevzusunu çözerdi. Ama yapamadım. Gururum el vermedi sanırım. Fakat bunun yanı sıra bu genç kadına kendimi beğendirme fikrinin de hoşuma gitmeye başladığını fark ettim – varsayım olarak tabii, çünkü en sonunda bunun imkânsız olduğunu söylemek zorundaydım. Tanışıklığımız bizi buna maruz bıraktı, birbirimizden hoşlanmamıza imkân verdi. Bu da durumumuzu bazı bakımlardan daha az zahmetli, daha soyut kıldı.

“Londra’daki okullar, bizim üniversitelerden bile iyi,” dedi Rukiye, sadakatle yardımıma yetişti. “Ve üniversiteleri de dünyadaki en iyi üniversitelerden.” Londra’da tıp eğitimi aldığını düşün! Dile getirilmemiş kısım buydu. Rukiye’nin keskin zekâsını onaylamak için Safiye’ye gözlerinin içine gülerek baktım. Ne hoş ki o da içten bir şekilde güldü. Odaya tebessümler yayıldı ve herkes birbirine baktı. Emma, ne kadar özledim onu.

Misafirler gittikten sonra biraz zaman istedim. “Ne için?” dedi annem yılgın bir şekilde. “Sevmedin mi onu?”

“Hoş birine benziyor ve çekici, ama... işte, pek tanımıyorum onu,” dedim.

"Tanımıyorum onu! Neyini bilmek istiyorsun? Ben babanla evlendiğimde onunla doğru düzgün konuşmamıştım bile."

Evet, sonra ne olduğunu gördün, demek istedim ama demedim. Bu gerçekten de bütün olayı başka bir vahamet düzlemine taşımak olurdu. Her neyse, galiba aynı düşünce onun da aklından geçti, çünkü geri çekilip sessizleşti. Ekber omuz silkti, Rukiye duruma üzüldü. Neden bu kadar umursuyordu ki? Belki de sadece iki insanı evlendirme planı hoşuna gidiyordu. Belki sadece herkesin kendisi kadar, kendisinin göründüğü kadar mutlu olmasını istiyordu.

"Zaman derken ne demek istiyorsun?" diye sordu. "Ne kadar zaman?"

"Bilmiyorum. Ne yapacağıma karar verecek kadar bir süre. Ve zaten bence yarın benden hoşlanmadığını belirten bir haber yollayacak."

"Bu seni ilgilendiren bir şey değil," dedi Rukiye ilk defa dikleşerek.

Biraz daha vakit istemem yanlıştı. Ne onunla ne de başka biriyle evlenmek istemediğimi söylemeliydim. Ve artık bana birini bakmaktan vazgeçerler miydi? Ama daha Safiye ve annesi gitmek için kalkmadan, onu hoşlanabileceğim bir kadın olarak düşündüğümü fark ettim ve gidişlerinden sonra da kendimi bu düşünceden alamadım. Kendiyle ilgili bazı yönleri göz önünden çeken, tehlikeden uzak tutan eminliği hoşuma gitti. Tavrında, tehlikenin hemen yakında olduğunu düşündüren bir şey vardı. Korkuyor gibi göründüğünden değil ama risk altında olduğunun bilincindeydi ve saldırgan gizlendiği yerden çıktığında soğukkanlı davranmak istiyordu. Evet, şartlar karşısındaki bir tür güçsüzlük. *Her zaman yanında yürüyen üçüncü kim?* Belki de bunu ona yükleyen bendim çünkü çoğu zaman kendimi böyle hissederim ama o odada oturup hayatının benim gibi alelade bir sakat

tarafından ölçülüp tartılması, ne yapıp ettiğini gizlice gözetleyen bir haydutla yüz yüze gelmek gibi hissettirmiştir herhalde. Gelgelelim, gençliği korku verici olsa da onu zihnimde evirip çevirmekten kendimi alamıyordum. Onu her bakımdan hayal kırıklığına uğratırdım. Yine de o gece yatağımda uzanıp İngiltere'de o kadar yabancı hissetmemenin nasıl olabileceğini düşündüm, biriyle sıradan şeyler hakkında uzun açıklamalar yapmak zorunda kalmadan konuşabilmenin, hatta İngiltere'de, her şeyin kıyısında durarak, öyle hissederek değil de burada, kalabalık içinde yaşamanın nasıl olabileceğini.

Yalnızca düşünüyordum ama bir kez başlayınca daha fazlasını hayal ettiğimi fark ettim: dönersem nerede yaşayacaktım, ne iş yapacaktım – belki de çeviri projesi her şeye rağmen üzerine düşünmeye değerdi. Belli bir süreliğine devam edecektim zaten, Başbakan biriyle konuşup beni daha zor bir işe yerleştirene kadar. Çünkü eğer dönersem daha zor bir işte çalışmak için dönecektim yoksa ne anlamı vardı? Ve karım da bütün doktorlar gibi kendini mesleğine adamış, aldığı cüzi maaşı dert etmeyen, insanların minnet ve sevgisiyle ödüllendirilen genç bir doktor olacaktı.

* * *

Ertesi sabah üvey babamla oturmaya gittiğimde sıkıntılıydı, pek konuşmadı. Kaçamak cevabımı duyduğunu ve bana sinirlendiğini sandım ama yanılmışım. "Etrafta dolaşan haberi duydun mu? Başbakan tutuklanmış," dedi. "Şimdi tekrar insanları içeri tıkmaya başlayacaklar."

"Neden?" diye sordum. *Peki benim randevum ne olacak ekselansları?* Ya da başbakanlara nasıl hitap ediliyorsa işte. "Ne yapmış?"

"Hiçbir şey, muhtemelen. Bir nedenle yapmıyorlar bu tip şeyleri. Sırf spor olsun diye işte. Canları istediğinde insan-

ları hapse atıyorlar ya da öldürüyorlar. Bu adam makul konuşmaya başlamıştı."

Başka bilgiler de geldi sabah boyunca. Üvey babamın her ziyaretçisinin geldiğinde buna ekleyeceği ve giderken buradan alacağı bir şey vardı. Yalnızca bilgi verilmiyor, bilginin kaynağı ve güvenilirliği de inceleniyordu, *hadithi sahihi au si sahihi.*[2] Üvey babamın olağanüstü sakinliğiyle, çoğu onun yaşlarında olan ziyaretçilerinin heyecanı yoğun bir tezat içindeydi. Hikâyelerin bazıları iyice atalet yarattı. Başbakanın ordudaki bazı unsurlarla darbe yapmayı planladığı söyleniyordu (Kime karşı darbe yapacaktı? Kendisi başbakandı zaten). Ya da devlet sırlarını düşmanlara sattığından bahsediliyordu (Hangi devlet sırları? Hangi düşmanlara? Kim devletimizi bu kadar önemseyip sırlarını öğrenmek için para verecekti?). Ya da bir yolsuzluk şebekesiyle ilişiği olduğu ve yakalanmak gibi bir hataya düştüğü. Ya da en çarpıcısı, farkında olmayarak, Federal Cumhuriyetimizin Reis'ine hakaret etmişti ve bu zat farkında olarak ya da olmayarak edilen hakaretleri hazmedememesiyle nam salmıştı.

Bu cazip hikâyeler ufak farklılıklarla anlatılıyordu ve üvey babam da bunları dinleyip sabah ilerledikçe heyecanları artan misafirlerine sakince iletiyordu. Sonradan öğrendim ki bir nedenle reçete yazdırıp sakinleştirici alıyormuş ve bunları eski yöntemleriyle temin ediyormuş. Öğle namazından döndükten sonra odasına gittim, transistoruna doğru eğilmiş haberleri dinliyordu. "Herhangi bir şey açıkladılar mı?" diye sordum, öbür yanına otururken. "Hayır," dedi, radyoya doğru biraz daha eğilerek. "Git öğle yemeğini ye." İstediği zaman büyüleyici olabiliyordu bu adam, üvey babam.

Öğle yemeğinde Ekber kendi repertuvarındaki hikâyeleri anlattı. Onun anlattıkları, yaşlı adamların dükkândan kahveye, kahveden ofise taşıdıklarından daha inanılır ve ayrıntı-

---

2 (Svahili) Doğru haber mi yalan haber mi?

lıydı. O teknokrat havasıyla aktardığına göre Başbakan, başka siyasi partilerin de, Devrimci Kurtuluş Partisi haricinde tabii, kurulmasını yasal hale getiren bir kanun çıkarma işini hızlandırmaya çalışmış. Federal Cumhuriyetimizin Reisi rahatsız olmuş bundan. Bir kuşaktır üstüne çalıştığımız her şeye ters düşen bir şey bu, dediği bildirilmiş. Bütün ilkelerimize ihanet ediyormuş. Bu yüzden bizim küçük Reis'e, başbakanı birtakım suçlamalar uydurarak gözaltına almasını emretmiş. "Bir süredir sürüyordu bu. Bu kanunun çıkması için epey gayret sarf ediyordu. Koca kıçlarının üzerine oturan bütün o bakanlar ve o ya da bu Devrimci Konsey üyeleri bundan hiç hoşlanmıyordu, mahrum kalacakları bütün o ucuz zevkleri ve artık çalamayacakları paraları düşünüyorlardı. Yanına bırakmayacaklardı bunu. Bunun olacağı belliydi. Herkes biliyordu."

"Ben bilmiyordum mesela," dedi Rukiye, Ekber'in konuşmasındaki kendini beğenmiş havadan rahatsız olmuştu. "Siyasi partilerin kurulmasını yasal hale getirmenin amacı ne? Tekrar bütün o çirkin çekişmeleri dinleyeceğiz, sonra bu canavarlara önceden yaptıkları gibi kendi meselelerini halletmek için gün doğacak. Her neyse," dedi, sesi hâlâ sert, bana dönüp, "Safiye bu öğle sonrası geliyor."

Tek başına gelmişti Safiye, önceki gibi zarif ve sakindi. Annesi nerede olduğunu biliyor mu acaba, diye merak ettim. Elini sıktığımda gülümsedi. Rukiye bir süre ortalıkta dolaştı, sonra çıktı. Biraz sonra annemi mutfaktan çağırdı, böylece bizi birkaç dakika yalnız bırakmanın bir yolunu buldular. Çoğunlukla İngiltere'de okumaktan konuştuk: okul ücretleri, kabul şartları, o tip şeyler. Kasvetli bir konuşmaydı ama sanırım aklındaki hedefi, yöneldiği istikameti gösterdi bu. Sevdim onu ve içimde ona karşı heyecan verici bir arzu uyandığını hissettiğim için, Emma'ya ihanet ettiğim için

utanç da duydum. Gitmek için kalktığında teklife ne cevap vereceğini biliyordum. Bu tip mevzulardan, kadınlardan anladığımdan değil. Tanıdığım tek kadın Emma'ydı. Hâlâ da öyle. Safiye gibi genç ve güzel bir kadını –evet, güzeldi– benim gibi bir adamla herhangi bir şey yapmaya ne itebilirdi ki? Sadece eğitim görmek mi? Bunu yalnızca yaşım için söylemiyorum, ki ona kıyasla epey büyüktüm, nasıl ruhsuz bir ahmak olduğumun herkes tarafından açıkça görülebildiğini düşündüğüm için de söylüyorum. Yalnızca Emma duygularımı harekete geçiriyordu ve bazen ağlamanın eşiğine getiriyordu beni.

Belki de Safiye'nin adil olmadığı aşikâr bir düzenlemeyi kabul etmesini ya da kabul eder görünmesini sağlayan boyun eğme alışkanlığıydı. Belki Emma'yla yaşadığım yüzleşmelerin çoğunda geri çekilmeme sebep olan da yine aynı, çocuklukta öğrenilmiş ve erişkin erkekliğin gücünü tam anlamıyla öğrenemeden İngiltere'ye taşınmış bir alışkanlıktı. Her halükârda bu işi daha fazla uzamadan durdurmam gerektiği açıktı. Kendimden geçip benim için hazırladıkları bu baştan çıkarıcı tertibe karşı koyamayacağımdan korktuğum için değil, yalnızca bu iş biraz daha ilerlerse daha fazla aldatılmış hissedeceklerinden korkuyordum. Basitçe onu güzel bulmadığımı söylemeyi düşündüm ama Rukiye'nin yüzünde oluşacak kuşkulu ifadeyi tahmin edebiliyordum. Safiye'ye sakınmasız bir şekilde bakarken bana gizli, memnun bir gülümsemeyle baktığını görmüştüm.

Bu yüzden geriye bir tek Emma'dan bahsetmek kalıyordu. Bir şekilde en başından beri bunu yapmayı düşünüyordum ve belki de istiyordum. Bu hafta sonu dönecektim ve söyleme işini gitmeme mümkün olduğunca yakın bir zamana ertelesem iyi olurdu. Ama şu an, Safiye'yle ilgili bütün mevzuyu bir karar noktasına taşırlarken bunu yapabileceğimi sanmıyorum. "Yürüyüşe çıkıyorum," dedim, annem ya da Ru-

kiye'nin bir şey sormasına müsaade etmeden. Keşke buradan uzakta, Battersea'de Emma'yla birlikte evde olsaydım. İngiltere değil, Emma'yla sürdüğüm yaşamdı evim (şimdi yabancılaşmış yerliyi kınayarak kırmızı halıyı geri çekebilir ya da umurunuzdaysa kaldırabilirsiniz). Bu en mahrem, en bütün, en gerçek parçamdı. Bunu biliyordum artık ve söylenmesi ve yapılması gerekeni halledip ona dönmek, artık evim olmayan bu yerden dönmek istiyordum.

III

O akşam biraz içerlemiş görünse de kanlı canlı televizyondaydı başbakan. Tutuklanmasına ilişkin söylentiler ve hatalı kararları ve kabahatleriyle ilgili artan hikâyeler için hiçbir şey söylemedi ama konuşmasında belirgin bir tutukluk ve zedelenmiş itibarını korumaya yönelik genel bir vurgu vardı. Hükümetinin yeni kalkınma planı programlandığı gibi yürürlüğe girecekti. Artık bütün formaliteler tamamlanmıştı: Halkın Kurtuluşu Devrim Konseyi planı kabul etmişti, Reis imzalamıştı ve Federal Cumhuriyet'in Reisi hemen onaylamıştı. Ve o sabah erken saatlerde desteklerini sunmak ve yardım teklif etmek için diplomatik kuruldan birkaç temsilci gelmişti. Halk, halkın temsilcileri, halkın liderleri, bağışçılar heyeti, hepsi bu yeni programı destekliyordu. Şimdi yapılacak tek şey insanların gereken gayreti ve fedakârlığı göstererek önlerindeki işe koyulması ve bu vatani göreve tereddütsüz bir şekilde kendini adamasıydı, böylece refah ve ilerleme kaçınılmaz olarak gelecekti. Küçük bir şey değil, bütün dileklerimizi gerçekleştirmeyi vaat ediyordu: çocuklarımız için daha iyi okullar, daha iyi hastaneler ve sağlık

hizmetleri, herkese yetecek kadar yiyecek, barınma ihtiyacının karşılanması, ülkedeki her eve elektrik ve şebeke suyu ve dışa bağımlılığın sona erdirilmesi. Canımızı dişimize takıp elbirliğiyle çalışırsak bu ulaşılması imkânsız bir düş olmaktan çıkardı. Allah'ın da yardımıyla ve bağışçı temsilcisinin fon için verdiği sözle, çok yakın bir gelecekte gerçekleşebilecek bir düştü bu.

Onun, gerçeklerden bahsettiğini iddia eden ikiyüzlü bir zalimlikle yaptığı bu ciddi ve hırıltılı konuşmayı dinlerken içimde eğlenmeyi seven tarafın küçüldüğünü ve sindiğini hissettim. Az bulunan bir değer bu ve normal şartlar altında bunun ancak ufak bir kısmını koruyabiliyorum, fakat bu adamın kıymetsiz hayatını kurtarmak için dünyayı sindirmesini ekrandan izlerken bu duygum korkuyla geri çekildi ve kendini küçük gören, teslim olan bir şeye evrildi. Kendimden o kadar rahatsız olmamı sağladı ki oturup onu dinleyebildim ve hem yalancı tasavvuruna inanmadığım için hem de kalkıp gitmediğim ya da sızlanan görüntüsüne doğru bir yerlere tükürmediğim için sıkıntı duydum.

Şimdi yüzünü görünce okuldaki halini hatırladım. Ben okula başlarken o benden üst sınıftaydı, ince uzun bir oğlan (bense tıknazdım), kendi dönemindeki kasıntı sınıf başkanlarına, takım kaptanlarına ve okul temsilcisine kıyasla kibar ve nazikti. Belki de *gerçekten* ziyaretine gidip, o sivil sınıf başkanını bu emreden başbakana bin kat tercih edeceğimi söylemeliyim ona. *Mevsim biraz kurak geçmiyor mu? Ne zaman açtıracaksın tıkanmış tuvaletleri?* Konuşmasını kısa bir duayla bitirdi: Allah çabalarımızı mükâfatlandırsın. Ben de kendisine kısa bir duayla karşılık verdim: Bağışçı, ofisteki sorumluluklarının altından kalkman için yeterli fonu verir umarım.

Başbakanın ardından, üstünde gümüş astarlı uzun bir cübbe ve ince sarık kumaşına sarılmış takkesiyle İslâm şey-

hi gibi giyinmiş biri çıktı. Stüdyonun arkadan aydınlatmalı ekranında Kâbe'nin resmi vardı ve şeyh de bu kutsal duvardan çıkıp gelmiş gibi duruyordu. Yalnızca ona bakarak bile repliklerini ezbere bildiğini anlardınız. Dudakları acımasız görünüyordu, ya da her halükârda sert sözler söylemeye alışkın gibi duruyordu, çenesinin etrafında nizami bir kirli sakal vardı. Kulaklarının boyutundan, dinleyen biri olmadığı anlaşılıyordu. Şakası yoktu bu adamın, ağzını açtığı anda ortaya çıkan otoriter öfke karşısında arkanıza yaslanmanız gerekiyordu. Ve söylediği şey ölmekte olan bir ejderhanın öğüren soluğu gibi basit ve amansızdı (bu durumdaki ejderhalarla karşılaştığımdan değil ama bunlar tükenmiş bir kudretin bir iktidar hayaline tutunarak zorlukla solu- ması ve bunun yalnızca dehşet gibi görünmesine benziyordu). Hükümdarlarımızı Allah bizim için seçti. O yüzden bizim hükümdarımızlar. Onlara itaat etmek Allah'a karşı görevimizdir.

"Safiye'nin ailesine ne söyleyelim?" diye sordu annem.

İşte ilmiği Safiye'nin boynuna geçirip onu darmadağın hayatımın içine sürüklemem böyle sıradan bir şekilde isteniyordu. Aslında annemin sorusu meseleyi, onun düşündüğü gibi ısrarcı olarak bir çözüme kavuşturmak yerine, kriz noktasına taşıyordu, beni krize sürüklüyordu. Kaçış yoktu. Seyircilerim bekliyordu: Rukiye, Ekber, annem. Üvey babamı da gidip getirmeyelim mi? Teslim olmadan önce af dilediğimi duymak için o da infazımda burada olmasın mı? Suçlayıcı acı sözleri takdir sözleriyle iç içe geçmiş, bekliyorlardı.

Kendimi toparladım ve bunun üstlerinde yaratacağı etkinin tadını çıkararak onlara cevap verdim. İşte, gerçekte olan bu, tahmin edebileceğinizden çok daha kötü ve elden hiçbir şey gelmez.

"İngiltere'de bir kadınla birlikte yaşıyorum," dedim. Bir tuhaf, kalpsizce göründü söylediğimde. "Adı Emma. Yirmi yıldır birlikteyiz ve on yedi yaşında bir kızımız var, Amelia."

Televizyondaki adam bir an sustu, bu mevzu hakkında görüş mü bildirecek diye baktım ama yalnızca güçlükle yutkunup devam etti. "Onu çok seviyorum," dedim. "Ve bir an önce onun yanına dönmek istiyorum."

Ekber güldü, ondan bekleyebileceğim gibi, hırlayan dünyanın çirkin bir üyesi. Rukiye hayal kırıklığı ve tiksinme arasında bir ifadeyle yüzünü ekşitti. İkisini de affettim. Annem gözlerini yere indirdi.

"Neden bize söylemedin?" dedi Ekber, konuştukça öfkesi artıyordu. "Bizi birçok dertten kurtarırdın. Etrafta bütün bunlar olup biterken ne diye sustun? Şimdi ne diyeceğiz kızın ailesine?"

Üçüncü Kısım

“Olduğumuzdan daha iyi bir insan sayılmak için kılık kıyafetimizde görkem arıyoruz; olduğumuzdan daha hoş, daha omuzlu, daha ince belli, daha dolgun kalçalı görünmek için bir sürü tumturaklı malzeme ve dolgu kullanıyoruz; olduğumuzdan daha genç görünmek için eşarp takıyoruz, sık sık tıraş oluyoruz; olduğumuzdan daha tatlı görünmek için içimize ve dışımıza parfüm sürüyoruz; olduğumuzdan daha uzun görünmek için topuklu pabuçlar giyiyoruz; olduğumuzdan daha kibar görünmek için nazik selamlama sözleri kullanıyoruz; olduğumuzdan daha naçiz görünmek için mütevazılıkla itaat ediyoruz ve bazen de olduğumuzdan daha bilge, daha dindar görünmek için vakur ve rabbani bir iletişim kuruyoruz.”

– SIR JOHN HARINGTON, “Treatise on Playe” (1597 civarı),
The Letters and Epigrams of Sir John Harington
The Prayse of Private Life, içinde,
editör ve önsöz Norman Egbert McClure (1930)

I

Ülkeden uçuşum çılgıncaydı. Taksi geç kaldı, külüstürdü ve her barikatta titreyerek son kez duracak gibi bir ses çıkarıyordu ama bir şekilde çabalayıp hurda iskeletini havaalanına sürümeyi başardı. Bilet kontrol noktası kalabalık ve kaotikti, herkes dört bir yandan itip kakıyor, bavullara takılıp sendeleyerek kürsüsünün arkasında sakince oturan, kendisine sunulan belgeleri telaşsız bir şekilde, dikkatle inceleyen, didik didik her noktasına bakan, işinden memnun o tek memura ulaşmaya çalışıyordu. Gümrüktekiler aksiydi, bagajların açılmasını istiyorlardı (ben kısa sorgularını parlak bir gülümsemeyle yanıtlayıp geçtim hemen). Göçmenlik gişesi sağlık karnemi etraflıca inceledi, gideceğim illet dolu ülkeden yeterince iyi korunuyor muyum diye endişelenmişlerdi belki. Sonra güvenlik, üstümdeki bütün yerel parayı teslim etmemi istedi, hem yanımda götürmem yasak olduğu için hem de artık tekrar çıkıp bir banka veznesinde bozdurmam mümkün olmadığı için. Kalabalık gidiş salonunda beklerken insanlar sessizce oturuyor ya da topluluğun kenarına doğru yürüyor, sigara içiyor, pencereden ba-

kıyordu. Sanki yaklaşan bir felaketten kaçmak için son uçağı bekliyorduk.

Uçağın içinde daha büyük bir hengâme vardı, yolcu koltukları ve bagaj yerleri üzerinden bir münakaşa yaşanıyordu. Biniş kartlarının üzerinde her yolcunun koltuğu yazıyordu, dolayısıyla bu endişeyi tetikleyen şey muhtemelen görevliler tarafından kandırılmış ve kazık yemiş olmaktan duyulan öğrenilmiş korkuydu, gerçi bazı müzmin itirazcılar, bunu sırf tartışmayı sevdikleri için yapıyorlardı. Kenya Havayolları'nın kabin ekibi bir süre bunun dışında kalmayı gayet iyi becerdi, sonra acımasız bir nezaketle dâhil olup yarım saatten az bir sürede herkesi yerine oturtmayı başardı. Ben kendimi cam kenarında oturan güzel bir Hintli kadınla koridor tarafında oturan altmışlarında (diye tahmin ettiğim) tombul bir adamın ortasında buldum. Adamın yanına oturduğumda bana uzun, hiç de dostane olmayan bir bakışla baktı ve beni uçuş boyunca bir dizi ağır yellenmeyle cezalandırdı. Bir süre sonra ne zaman geleceklerini tahmin edebilir olmuştum. Hafifçe kıpırdandığında bir şeyin yolda olduğunu anlıyordum. Sanki yaptığı her küçük yerleşme hareketinde bedeni zehirli kokular saçıyordu. Tahmin edebileceğiniz gibi durum yemeğini yedikten sonra daha zor bir hâl aldı. Önümdeki yedi saat boyunca bu adamın sessiz güvenine saygı duymayı öğrendim.

Hintli kadın çok daha ilginçti, gerçi yellenmeler başladığından bu fenalığın failinin ben olduğumu düşüneceğinden korktum. Kokunun kaynağını kesin bir şekilde tespit edene kadar suçlu o mu acaba diye düşündüğümü de söylemeden geçmeyeyim, dolayısıyla o da benim için aynı şeyi düşünmüş olmalı. Adı İra'ydı, biraz laflamaya başladıktan sonra kolayca tahmin ettiğim gibi Ealing'de yaşıyordu ve bir uluslararası iletişim şirketinde sistem tasarımcısı olarak çalışıyordu. Ben de ona Battersea'de yaşadığımı ve bütün yetiş-

kin yaşamım boyunca Wandsworth'ta bir okulda köle olarak çalıştığımı söyledim. Sohbetimizde ülkesinden çok uzaktaki iki yabancının karşılaşma duygusunu sezdim.

"İş için mi geldiniz buraya?" diye sordum, laf olsun diye, çünkü bu kadar özel bir tasarım gerektiren bir sistemi kimin bizim küçük adamıza kurmayı düşüneceğini kestiremedim. Anladığım kadarıyla genel uygulama, İskandinav kültür fonundan ne teçhizat parçası gelmişse onun kurulmasıydı.

"Hayır, akrabaları ziyarete geldim," dedi.

"Akrabaları! Buralı mısınız?" Saçı kısa kesilmiş ve şekilliydi, gerçi modelin adını bilemiyorum, bu tip şeylere aşina değilim. Emin ve telaşsız bir şekilde konuşuyordu, yüzünde kendine güvenen, görgülü bir ifade vardı, tiyatroya ya da havaalanına veya restorana nasıl gidileceğini bilmesini bekleyeceğiniz türden bir yüz.

"Hayır, Nairobi'de doğdum, ama bir teyzem hâlâ burada yaşıyor," dedi. *Hâlâ* kelimesi birkaç saniye havada asılı kaldı, sonra devam etti söze. "Onun haricinde ailemdeki herkes Afrika'dan ayrıldı, İngiltere'ye ve Kanada'ya gitti. Yeniden başlamak için yaşlı olduğunu söylüyor o ve soğuktan hoşlanmıyor."

Hayatta bir şeyler yaşamış bir yüzdü bu, aslında bununla acıyı bildiğini tahmin ettiğimi söylüyorum. Farkında olmadan onu incelemiş olmalıyım, çünkü teyzesinin soğuktan hoşlanmadığını söyledikten sonra bana uzunca bir saniye bakıp kaşlarını çok hafif çattı, bu *neye bakıyorsun,* sorusunun şimdiye kadar gördüğüm en zarif ifadesiydi. Şaşkınlıkla geri çekildim.

"Aileniz ne zaman Nairobi'den ayrıldı?" diye sordum, sohbeti tekrar açacak bir an hâsıl olduğunda.

"Bağımsızlıktan birkaç yıl sonra," dedi. "On yaşında falandım." Buna göre yaklaşık otuz sekiz yaşında olması gerekiyordu, gerçi yüzü her iki tarafa da beş yıl oynayabile-

cek türdendi. "Babam jeoloji eğitimi almış. İngiltere'de. Sanırım bir maden şirketinde ya da öyle bir yerde çalışmak istiyordu ama Nairobi'ye döndüğünde, babasının işlerde ihtiyacı olmuş ona. Tarım makinaları, motorları falan satıyormuş. Büyük bir kuruluştu ama babamın gerçekte yapmak istediği şey bu değildi. Ailesine karşı sorumlu hissetti kendini. Sonra büyükbabam ölünce, bağımsızlık sonrası döneme kadar işi o yürüttü. Ondan sonra çok daha zorlaştı bunu yapmak."

Devam etmeli mi diye bir an baktı bana. Rahatça anlatmıştı bunları, mahrem aile tarihinden değil de sıradan günlük mevzulardan bahseder gibi, bir tamirhaneye gittiğini ya da İsviçre Havayolları'nın İngiliz Havayolları'na üstünlüğünü anlatır gibi. Pek seyahat tecrübem yok, ama isimsiz bir uçakta beraber oturmanın insanlar üzerinde böyle bir etkisi mi oluyor merak ediyorum. Londra'dan uçuşumda ben de aynı şeyi yapmıştım o gülümseyen adamla. "Hint ticaretinin küçük eziyetlerini mi kastediyorsunuz?" diye sordum.

Başını salladı. "Bir sürü kısıtlayıcı mevzuat vardı, doğru. Ama stok getirmek de zordu ve tepedekilere kadar bütün yetkililer komisyon istiyordu. Bütün bu stres yüzünden bağımsızlıktan üç yıl sonra babamda kalp problemi baş gösterdi. Kırk üç yaşındaydı daha. İşte o zaman annemle birlikte buradan ayrılmanın vakti geldiğini düşündüler."

Ona demek isterdim ki, *daha kırk iki yaşındayım ve bende de kalp problemi baş gösterdi. Haşat olmuş bir kalp, az değil, üstelik medeniyete dönüşümle birlikte bunun açıkça söylenmemiş sonuçlarını da öğreneceğim. Hiç şikâyet ediyor muyum? Gitme planı yapıyor muyum?*

"İngiltere'ye ilk gittiğinizde nasıl geçindiniz?" diye sordum saçma rahatsızlığımı İra'nın samimi sesi ve güzel yüzünün keyfini çıkarmak için bastırarak. Zihnimde patlak vermeyi bekleyen birçok şey vardı ve bunları olabildiğince uzun süre kontrol altında tutmak iyi geliyordu.

Bu anıyı hatırlayınca gülümsedi. "Nihayet bir maden şirketinde iş buldu," dedi. "Kaç tane işe başvurduğunu hatırlamıyorum. Yaşı aleyhine işliyordu ve tecrübesi yoktu ama bir tane buldu en sonunda. Batı Afrika'da fosfat çıkaran bir Hint şirketiydi ve genel merkezleri Londra'daydı. Babam sadece cihaz siparişlerini ve stokları tutuyordu, idari bölümde çalışıyordu. Yani hiçbir zaman jeolog olamadı ama maden şirketinde çalıştı. İşte o dönemde Ealing'e taşındık."

"Hım, ailenizle yaşıyorsunuz o halde?" diye sordum.

"Hayır, yalnız yaşıyorum," dedi, sıradan bir şekilde, ama kendi kendime, işte gördüğüm acı bu, diye düşündüm, keskin gözlü bir heriftim. "Babam yaklaşık on sene önce öldü, fakat annem hâlâ onca yıl önce aldıkları o evde yaşıyor. Abim ve ailesi de orada yaşıyor. Kendi hakkımda bu kadar konuşturdunuz beni ama siz hiçbir şey anlatmadınız."

"İlginç biri değilim ben," dedim. Allah'ım ilginç de olmadığım halde biraz fazla sıkıntı yaşamadım mı? "İngiltere'ye ilk geldiğinizde nasıl hissetmiştiniz demek istemiştim? Gerçekten hiç de fazla konuşmadınız. Biraz daha anlatırsanız memnun olurum."

Yanımdaki şişman adamın bütün bunlarla ilgili bir yorumu vardı galiba, çünkü sessizce bir afet saldı ortaya. İçinde bir şey çürüyor olmalıydı. Sohbetimiz boğulmuştu, belki zehirli kokunun gırtlağımızdan sızmaması için içgüdüsel olarak kapatmıştık ağzımızı. Bir süre çaresizce, nefesimiz kesilmiş bir halde zorlukla soluyarak bu bataklık kokusu içinde oturduk, ta ki havayolu işletmesi bizimle ilgilenene kadar: ufacık plastik kaplarla dolu şatafatlı isimlere sahip ama çirkin yemek porsiyonlarının içinde bulunduğu küçük bir tepsi, ağırlaşmış keskin bir şarap, yine de iyidir ve ardından ışıkların kısılması ve uçak sineması. İra tepsisine neredeyse hiç dokunmadı, ben de onun yolundan gittim, iki sofistike metropol insanı, ayrım yapmayan kaba alt tabakaya sunulan

bu yavan, işlenmiş çöpe burun kıvırdık. Gece ilerledikçe bu kararımdan pişmanlık duyacaktım, özellikle İra'nın vejetaryen olduğunu ve vejetaryen olmayan bir tepsi önüne konulduğunda mesele çıkaracak kadar aç olmadığını öğrendiğimde. Diğer komşum sabahın erken saatlerinde biraz daha verimli olmak için düzenli olarak yakıt ikmali yaptı.

Her neyse ışıklar kapanıp video açıldıktan sonra İra kıvrılıp gözlerini kapadı. Ben de aynısını yapmaya çalıştım ama gözlerimi kapar kapamaz kararmış zihnimde son birkaç günün sabırla çömelmiş duran bütün anıları kımıldamaya başladı.

Ekber'in öfkesi ya da Rukiye'nin aşağılayan bakışları umurumda değildi. Neden umursayacaktım ki? Ekber'in sonraki garez dolu konuşmalarını biraz hayretle dinledim, kendini öfkesine bırakışını izledim. Hepsini yanıltmıştım. O genç kadını kandırmış, her iki aileyi de rezil etmiştim ama özellikle de annemi ve babamı. İngiltere beni buna mı dönüştürmüştü? Terbiyesiz, kalpsiz, haysiyetsiz bir barbar mı olmuştum? Bir düşman, işte buydum ben. *Adui*. Ve şimdi bütün bunlardan sonra, acayip bir durumdan bahsediyordum. Bir İngiliz kadını! Annem ilk başta hiçbir şey söylemedi ama onu önce terk edip, ardından geri dönmüş gibi görünüp babamın yaptığı gibi tekrar terk ettiğimi düşündüğünü tahmin edebiliyordum. En sonunda konuştuğunda, evlendiğim bu İngiliz kadından onlara en baştan bahsetmememin yanlış olduğunu söyledi. Bu konuda ne düşüneceğini bilmiyordu. İçinde bir şey rahatsız ediyordu onu, tiksindiriyordu. Nasıl yapardım bunu? Yahudi bir kadınla evlensem bundan daha kötü olmazdı ama yine de onlara bunu başından söylemeliydim. Belki bu tiksinti ve hayal kırıklığını iyice yaşadıktan sonra onayladıklarını bildirirlerdi ya da en azından duygularını belirten bir mektup yollarlardı. Şimdi o zavallı kadın onlar için ne düşünüyordu, yıllardır ona karşı sessizlikleri-

ni korumalarına? Medeniyet ve edep yoksunu insanlar olduğumuzu mu? Benim acınası, yurtsuz, ailesiz bir serseri olduğumu mu? Peki ya, kendi ailesini tanımayan ve onun, annemin, hiçbir zaman anlayışla bahsetmeyeceği o çocuk? Ona karşı sessizlikleri karşısında ne düşünüyordu onlar için? Ülkem bir kâbusa dönüştüğü için yabancı bir ülkede yalnız ya da üzgün bir şekilde yaşıyorum diye onca yıl endişelenmişlerdi ya da en azından annem endişelenmişti. Ama ben zaten kendime başka bir yuva bulmuşum ve belki de onları bir İngiliz kadın için çoktan unutmuşum. Bütün bu suçlayıcı, kırıcı konuşma boyunca onun adı içimde sessizce bağırıyordu. *Emma. Emma.*

Anneme Emma'yla evli olmadığımızı, ona ailem hakkında yıllardır yalan söylediğimi, acınası bir serseri *olduğumu*, esaret içinde, tatminsiz bir hayat sürdüğümü, bir yabancı, bir üçüncü kişi, o yerde özel herhangi bir farkı, bir yararı olmayan biri olduğumu ama artık bir seçeneğim kalmadığını söylemek isterdim. Artık yaşamayı bildiğim tek hayatın bu olduğunu, hayattaki her şeyden çok Emma'ya dönmeyi ve hâlâ yoluna koyulabilecek bir şey varsa yoluna koymak istediğimi söylemek isterdim. Ama annemin öfke dolu incitici sözleri susturdu beni. Daha söyleyecekleri vardı, suçlayıcı sözlerinin sonu gelmeyecek gibiydi, gerçi sonrasında bu kadar uzun konuşmuş olamayacağını fark ettim. En sonunda annem, onu bunca süredir unutabildiğime göre onun da beni unutmayı öğrenmesi gerektiğini söyledi. Beni artık oğlu olarak görmemeyi öğrenmesi gerekecekti. Kırk iki yaşındaydım ve beni evlatlıktan reddediyordu yahu!

Sonra üçü çıkıp üvey babamın odasına gitti. Transistorun kapandığını ve kapının kapatılıp sürgülendiğini duydum. Yürüyüşe çıkmak için iyi bir zamandı, bu kaynayan, tatsız duygusallıktan uzaklaşmak ve söylenen bütün sözler üzerine düşünüp bir sağanak halinde iletilen ve alınanların ka-

çınılmaz etkisini hissetmek için. Kelimeler böyledir. Yığın halinde içerilse bile kendilerini belleğin sonsuz köşelerine yerleştirirler ve sonra kostümlerini kuşanıp birerli, ikişerli, üçerli halde geri dönerler, her küçük küme kalbi zehirle tekrar tekrar kemirmek için öne çıkar.

Ama vakit ilerlemişti, dışarıda gece karanlık ve boştu. Bir önceki gece kendi kendime dışarı çıkmıştım, televizyonda yine *Dallas*'tan bir bölüm gösteriliyordu ve odadaki herkes onun uzak cazibesine kapılmıştı. Saat dokuz civarıydı daha ve kapalı, dar ara sokaklardan değil, açık caddelerden yürümeme rağmen her yerde gergin, bir şeylere gebe bir bekleyiş vardı, sanki değersiz varoluşumuzun karanlık yoluna üşüşen saldırganlar o kasvetli sokakların loşluğunda bekliyordu. Ara sıra bir yüz, kendisini duvar boyunca takip eden gizemli bir karaltıyla gölgelenmiş olarak açığa çıkıyordu ve ben, hiçbir şeyden emin olmamakla birlikte biliyordum ki, bu iz süren yüzler insan acısının taş kalpli uzmanları, yoksulların ve mahvolmuşların peşindeki avcılardı. Bir adam yalpalayarak bana doğru yaklaştı, o ışıkta bile genç ve tanıdık görünüyordu, belki bir zaman tanıdığım biriydi, fakat suratı eski yaralarla şişmişti, vücudu kir içindeydi ve pis kokuyordu. Konuşmak için ağzını açtığında ön dişlerinin olmadığını gördüm. Kolumdan tutarak *dostum*, dedi. *Dostum, dostum. Öylece geçip gitme.* Kaskatı kesilip öfkeyle baktım ona, vücudum saldırıya uğramış olma duygusuyla, tiksintiyle ve biraz da endişeyle titriyordu. *Lütfen*, dedim ve aceleyle uzaklaştım, arkamdan bağıra çağıra ağladığını duydum.

Eve döndüğümde yokluğumun fark edilmediğini anladım. Yanıma anahtar almamıştım o yüzden içeri girmek için kapıyı çalınca afalladılar. Gecenin o vaktinde kimse gelmezdi. İçeri girdiğimde o saatte sokakların tehlikesiyle ilgili bir nutuk dinledim. Kâbusu andıran görüntüler gördüm o gece. Grotesk ya da korkutucu şekiller değildi de gözlerimi ka-

padığım anda birden beliren ve büyüyen yüzlerdi gördüklerim. Tanıdık ya da özellikle tehditkâr veya alaycı değil ama yoğun ve katı, affetmeyen, acı çektirmeye ant içmiş yüzler.

Bu yüzden üvey babamla kabahatlerim konuşulurken yürüyüşe çıkmayı sadece çaresizlikten tercih edilebilecek bir seçenek olarak görmüştüm. Bu saatte beni içeri almayabilirlerdi ve ben de sokaklarda insanlığın diğer çapulcularıyla birlikte yürümek durumunda kalabilirdim. Televizyonda bir başka Amerikan pembe dizisi başlamıştı ama ben hangisi olduğunu bilemeyecek kadar bihaberdim bu şeylerden ve bir an setin absürt lüksü mide bulandırıcı ve kasten alaycı göründü. Ama sadece bir anlığına. Benimle hiçbir alakası yoktu bunun. Ve belki de bu fantezi dünyasının herkese gerçek ve cazip görünmesinin sebebi, o yerdeki varoluşun kusurlarından her yönüyle uzak olmasıydı. Ya da belki sadece o varoluşu unutturuyor, onu imkânsız ve absürt bir şeye dönüştürüyordu.

Televizyonu açık bırakıp odama kaderimi beklemeye gittim. Odaya döndüğümde Emma her zamanki gibi beni bekliyordu. Odadan çıktıktan sonra ne zaman geri dönsem sanki hep oradaydı, dönmemi bekliyordu. Ondan sonra onunla birlikte geçirdiğimiz hayatın bütün anıları aklıma geliyor, içimi korku ve özlemle dolduruyordu. Bazen gecenin ortasında ağladığını duyuyordum, hıçkıra hıçkıra değil de gözlerinden yaşlar süzülürken üzgün bir sesle konuşuyordu. Onun pek ağladığını hatırlamam. Ağlayan bendim ve son dönemde kontrolümü kaybetmemden rahatsız olmaya başlamıştı. Ne ilginç!

Alçak İngiliz kadını hakkındaki ıstırap dolu sohbetten sonra Haşim dayının topallayarak odama gelip bastonunu sallayarak bana küfürler etmesini bekledim. Ama tahmin etmeliydim. Yaşlanmışken ve parmak uçlarına kadar *valium*la doluyken bile, Haşim dayının geleneksel adaba uygun

davranmayı elden bırakmayacağını, tutarsız bir üvey oğulun bir İngiliz kadınla işlediği kabahat için onurunu lekelemeyeceğini bilmeliydim. O gece rüyamda Battersea'deki evde ocağın patladığını ve gövdesinin parçalar halinde yerlere, duvarlara sıçradığını gördüm. Rüyamda gözlerimi kapattığımda bu sahnenin yok olduğunu görüyordum, tekrar açtığımda ezilmiş metal ve kopan parçalar oradaydı. Dolayısıyla muhtemelen orada bir yerlerdeydim ama kendimi göremedim.

Beni bu acayipliklerle Coventry'ye yolcu ettiler. Konuşmadılar benimle. Anneme günaydın deyip öpmek için yaklaştığımda yavaşça, gönülsüzce elini uzattı ve yüzüme bakmadı. Genelde ben kahvaltı yaparken yanımda otururdu (sabahları bir şey yemezdi, eski bir alışkanlık) ama bu sefer evdeki bütün gidiş gelişleri görebildiği koridordaki koltuğundan kalkmadı. Ben yerken Rukiye mutfakta durdu ve oraya kirli tabaklarımla gittiğimde tek kelime etmeden çıktı. Bir selamlaşma ya da her zamanki bulaşıkları kim yıkayacak mücadelesi olmadı. Yürüyüşe çıkma vakti gelmişti. O asilzadeyle köhne ticarethanesinde karşı karşıya kalmayı kaldırabileceğimi sanmıyordum. Böylece Kenya Havayolları'nın ofisine uçuşumu onaylatmaya gittim, birkaç hediye almak için dükkânları dolaştım ve Başbakan'ı arayıp tebriklerimi sunmayı düşündüm. Umurumda değildi.

Deniz kenarındaki eski golf sahasına yürüdüm, görevleri nedeniyle bu adaya düşen İngiliz memurlarının vaktiyle golf oynadığı bir yerdi burası, sonra dinlenmek için lokale giderlerdi ve uzun uzun vazife yaptıkları koşulları iyileştirmek için tasarladıklarını anlatırlardı, entrika çevirip plan yapar, kibar ilişkilerine devam ederlerdi. Lokalleri, sütunlar üstünde yükselen ahşap bir binaydı, etrafını boylu boyunca bir veranda dolaşıyordu ve meraklıların gözlerinden sakınmak için akşamları yeşil, hasır güneşlikleri kapatılırdı. O

dönemde mütevazı bir ahşap ev gibi görünürdü burası ama akşamları imparatorluğun görkemiyle parlardı; sömürgede olma ayrıcalığının yarattığı mistik havayla, beklenmedik işten çıkarmalar ve müsamahasız bakışlarla, gizli ayinler ve tuhaf yemeklerle, uzaktan gelen hararetli bir sohbet ve ani, fiyakalı bir kahkahayla. İsyandan sonra gizemli bir şekilde yanmıştı, kül yığınları ve kararmış payandalar birkaç hafta boyunca yerde kalmıştı, ta ki rüzgârla savrulana ya da insanlar ocakta kullanmak için gelip o tahtaları toplayana kadar. Golf sahası şimdi birkaç futbol sahası kadardı, kimsenin iznini ya da fonunu gerektirmeyen merasimsiz bir değişim geçirmişti, bunun izleri derme çatma kale direklerinin ve köşe gönderlerinin çeşitliliğinde görülüyordu. Sahilde balıkçıların uskundraları servi ağaçlarının altına çekilmişti, içinde karga sürüleri dönüp duruyor, balıkçıların kuma ayırdığı balık artıkları için didişiyordu. İngilizlerin döneminde sahil nezih bir mesire yeriydi, varlıklılar arabalarıyla gelir, efendilerine yakın olmak için deniz kıyısında yürürdü. Ve geceleri başka arabalar gelir, ışıklarını kapatıp saatlerce sessizce dururdu.

Şimdi sazdan bir güneşliğin örttüğü bir düzine direk hâkimdi bu yere, altında yapım aşamasında olan bir uskundra vardı. Uskundranın yapım süreci eğer, kesilecek doğru ağacın yerini bulmayı, o ağacın taşınmasını, içi oyulup yüzmesinin sağlanmasını ve efendinin dümen yekesindeki kılavuz eline karşılık vermesini gerektiren tarihsel görüşü, kas gücünü ve zekâ faaliyetini göz ardı ederse acemi bir teknolojiyle yürütülmüş olur. Gizlice içeri sızıp bir sonraki skandalı tahmin etmekten keyif aldığımız bu esrarlı buluşma yerine bakarken bütün bunları görmezden gelmeye hazırdım ve buranın kargaların ve artık balıkların eşitsiz bir alışverişe tutuştuğu terk edilmiş bir yere dönüşmesine üzüldüm. Fakat sömürge sonrası gerçeklik buydu, insanların yaşam alanla-

rının, bunları duyarlılık piyesleriyle kendilerine tahsis eden marjinalleşmiş elitlerden alınması – ve halkın balıkçılık yapıp kargaların artıkları yemesiydi.

Yanlış anlamayın beni. Ben de yiyorum bu balıkları ve kargalar da kendilerine gerekeni alıyor, gerçi gençken onların o delici bakışları kâbuslarıma girerdi. Gerçeklik kazanması için onlara tahsis etmek durumunda kaldığımız şeyin bir sürü karmaşık anısı olan bu eski sahil olması üzdü beni. Sessiz bir arabaya yavaşça yaklaştığımızda aslında o kadar da sessiz olmadığını orada anlamıştık, Rolling Stones'un "Satisfaction"ını ilk orada duymuştum ve kimya öğretmenimi beşinci karısı olacak tanımadık bir kadınla (en azından ben tanımıyordum) uygunsuz bir yakınlaşma içinde görmüştüm. Sömürgecilik sonrası gerçekliği inkâr etmesek de bu şeyler önemli. Beni üzen yalnızca kirlenmiş sahiller değildi, yalnızca her zulmün, her sahipsizliğin üzerine laflayabildiğimiz bu geveze çağın pervasız vurdumduymazlığı yerine, kendi işlerimizi daha düzenliymiş gibi görünen bir şekilde yürüttüğümüze ilişkin yanılsama değildi, imparatorluğun yaşadığımız çelişkileri, verdiği emirlerle ve sağlık hizmetleriyle hafife almamızı sağlayan otoriter düzenine özlem değildi ama bu harap şehrin yıkıntıları arasında dolaşırken kendimi kendi hayatımın sığınmacısı gibi hissetmem üzmüştü beni. Vaktiyle bildiğim şeylerin ve zihnimde yıllarca başka türlü yaşadığım yerlerin bu dönüşümü bana geçmişimden kovulmak gibi geldi.

Eve döndüm ve Haşim dayıyı bulmak için dışarı çıktım. Günün o saatinde her zamanki gibi dükkânında oturuyordu, ilk kez misafirleri yoktu, yalnızca dükkâna bakan ve konuştuğunu neredeyse hiç duymadığım o delikanlı oradaydı. Haşim dayı selamımı sıradan bir şekilde aldı ve sonra uzunca bir an caddeye baktı, yüzü sert ve donuktu fakat gözleri acıyla doluydu. Birdenbire, içten bir şekilde, uzaklardan dö-

nüp konuşmaya başladı. "Böyle zamanlarda, anılar bana acı vermek için geliyor," dedi, yüzü hâlâ bana dönük değildi.

Nasıl zamanlarda? Bunu daha önce Ekber'e söylemişti, bu ifade hoşuna gidiyordu herhalde. Ama *ıstırap* içinde olması şok ediciydi. Onu ruhsuz ve planlı görmeye alışmıştım, *valium*a rağmen ve düşüşe geçişinin çökkün günlerinde bile hep işlerini beceriyle idare etmeyi başarırdı. Günü şöyle düzenlenmişti; sabahı dükkânda geçirip namaza gider, öğle yemeğinden sonra transistor arası verir, ardından siesta ve bir transistor arası daha, akşamın ilk saatlerine kadar tekrar dükkânda olur ve sonra yine transistor. Hayatı sohbetle ve dünyevî sorunlarla doluydu, global spekülasyonlarla, entrika söylentileri ve hükümetin hainliğine ilişkin dedikodularla. Dünya meseleleriyle bu soluksuz meşguliyeti nedeniyle aile içindeki önemsiz konuşmalara nadiren zaman ayırabiliyordu. Şimdi ise orada öyle oturmuştu, kederli ve yaşlı, azap içinde. Şok edici bir durumdu bu. Tezgâhın arkasında muhtemelen aylaklık eden delikanlıya omzumun üstünden şöyle bir baktı, her zamanki kurumlu dikkatiyle ve çalışanlar ve dükkân kapısına sadaka istemek için gelen dilenciler için sakladığı hoyrat kabalıkla *kahve* dedi.

"Bana babanı hatırlatıyorsun," dedi, ilk defa yüzüme bakarak konuşuyordu.

"Annem ona hiç benzemediğimi söyledi," dedim.

"Görünüş olarak değil. Korktuğunuz şeyler bakımından," dedi ve can alıcı noktaya temas etti mi diye görmek için kısaca gözlerime baktı. "Baban buradan ayrıldığında, kimse akıl erdiremedi gidişine. Allah onu affetsin. Kaçtığı neydi ki? Bir hırsız ya da katil gibi. Anlayabileceğim bir hareket değildi bu. Başka yerlerde – artık ucu nerede çıktıysa, istediği bir şey olduğunu sanmıyorum. Bence yalnızca hayatından kaçmak istedi, bizden, buradan. Ardında bıraktığı acıyı ve utancı düşünemedi. Ve şimdi sen de aynısını yaptın. Se-

nelerce sessiz kaldın, seni bir daha göreceğimi hiç düşünmemiştim. Hayatının yarısını uzakta geçirdin. Dönüşün anneni sevindirdi. Evleneceğini, tekrar bizim bir parçamız olacağını düşündürdü. Ama şimdi bütün bu süre içinde bize hiç bahsetmediğin bu hayatı yaşadığını söylüyorsun. Ve bizi, utanç içinde bırakıp hesaba katmadığımız şeyler yüzünden başımıza gelecekleri umursamadan tekrar kaçmaya hazırlanıyorsun.

Kendimi tutamadım. Ağlamaya başladım. Hiç tanımadığım babam ve herkesi acı içinde bırakan umutsuz macerası için. Ama en çok kendim için ağladım, hayatımı darmadağın ettiğim için, çoktan kaybettiklerim ve daha kaybedeceklerim olduğundan korktuğum için.

Haşim dayının yüzünde geniş bir tebessüm oluştu ve bu, bir an sonra çelimsiz vücudunu titreten ve nefes almasını güçleştiren bir kahkahaya dönüştü, sırf beni mutsuz bir durumda görmenin verdiği küçümseyici zevkten gülüyordu. Neyse ki ağlamamı kesmeme yardımı dokundu. *Bu yaşta*, dedi gülerek. Çocukluğumdan beri ağlamaya hep yatkındım. Annem tekrar evlendikten sonra bu eve ilk taşındığımızda, Haşim dayının uzun bir bakışı gözlerimin dolmasına yeterdi ya da bazen sadece herhangi bir konuda bana öğüt verirken karşısında durduğumda birden gözyaşlarına boğulurdum. Sanırım bunu kastetti ve belki de bu anı onu bu kadar güldürmüştü, bu anı ve canımı acıtmanın karşı konulmaz zevki. Son yıllarda ağlamayı öğrendim, gerçi genelde yol kenarındaki yarı boş bir dükkânda oturup korkaklığımdan dolayı azarlanırken değil, daha ziyade evde, söylenen sözler ve onların anımsattıkları cılız savunma mekanizmamı itip çatırdatırken olurdu bu. Her neyse, onu neşeli görmek, kahvesini keyifle içmesi güzeldi.

"Şu an kayboldun işte," dedi. "Yalnız bizim için değil, kendi içinde de. Tıpkı baban gibi." Mukayese etmeyi sevdi-

ği açıktı ve belki de en başından beri söylediğim ya da yaptığım her şeyde bunu yapmayı bekliyordu. Umurumda değildi. Haşim dayı gibi insanlar, bu tip şeyler söyleyebilir, söyledikleri doğru olsa bile. Yıllarca biriktirebilirler bu sözleri, onlara tutunabilirler ve sertleşip pekişmesini bekleyebilirler, ta ki planlandıkları gibi söylenebilecekleri, kemiği kıran, kalbi inciten o an gelene kadar. Bu yüzden daha fazlasını bekledim. İşim bu benim. Bekleyen biriyim. Ve biliyordum ki acı sözler başladığında hemen arkaları daha da dolu olur.

Daha fazlasını söyleyemeden ahbaplarından biri uğradı, uzun boylu, sanki ondan ayrı bir parçaymış gibi önünde taşıdığı göbeğiyle ağır hareket eden yaşlı bir adam. İsyandan önce öbür partinin ateşli bir taraftarıydı, o günlerin partizan siyasetinde mizahi bir figürdü. Çocuklar evinin önünden geçerken bağırarak küfür ederdi ve bir keresinde de her zaman alaycı yazılarla kaplı olan dış duvarına insan dışkısı sürülmüştü. Fakat isyandan sonra tek parti yönetiminin yerel bölge teşkilatının başına getirilmişti, yönettiği bu bölge daha önce hep cebren dışarıda bırakılan, hükümet için kitleler halinde oy vermiş bir yerdi. Parti genel merkezleriyle ve daha başka birçok makamla direkt hattan konuşuyordu. Cumhurbaşkanı'nın, o ihtiyar adamların şüphelerini gidermek için penisini çıkarıp masanın üzerine koyan kurucu canavarın, arkadaşı olduğu söyleniyordu. Devletin kararlarını tercüme etmek ve yürürlüğe sokmak ona kalmıştı – bir noktaya kadar, çünkü zaten o günlerde herkes söyleyeceğini söylemişti ve her haydudun bir silahı vardı. Şimdi bir anda kahvenin önünden geçerken içeri kahve içmeye davet ediliyordu, çocuklar evinin önünden aceleyle, sessiz bir şekilde geçiyordu. Tekrar evlenip daha geniş bir eve taşınmıştı, hayatındaki yeni saygınlığa heybet katmak için göbeğini büyütmüştü. Fakat bütün bunlar olurken artık genç değildi ve hiçbir zaman pek başarıyla taşıyamadı o göbeği.

Kendisine yaranmak ve yaltaklanmak için yapıldığı açık bu kahve davetlerine tenezzül etmemek yerine içeri buyur edilmekten hoşnut görünüyordu. Geri döndüğümde bu adamın üvey babamın en eski dostlarından biri haline geldiğini görmek hiç şaşırtmadı beni. Tam da Haşim dayıdan beklenebilecek bir şeydi bu.

Her gün yüksek mevkilerden haberler getirmek için uğrardı. Artık topraklarından vergi toplama işiyle ilgilenemeyecek kadar yaşlı olmasına rağmen yine de teşkilat başkanıydı ve neyi isterse yürürlükten kaldırabilirdi. Bölgenin ileri gelenlerinden olmuştu, insanlar ona bilgili, yüce gönüllü bir otokrata davrandıkları gibi davranıyordu. Yürüyüşünde ve konuşmasındaki ağırbaşlılığı görenler için o eski günleri, yetişkin adamların kovalara dışkılayıp sonra bunu karanlıkta, o uyurken evinin beyaz duvarlarını sıvamak için kıkır kıkır gülüp taşıdıkları dönemi düşünmek imkânsızdı.

Yavaşça oturdu ve başbakanlık kriziyle ilgili son gelişmeyi anlatmaya başladı. "Bu akşam haberlere çıkar, artık kesinlikle işi bitti," dedi memnuniyetle. Teşkilat başkanına göre başbakan kendini beğenmiş bir işgüzardı. Her şeye kural getirmek istiyor, herkesin işine karışıyordu ve başka siyasi partilerin kurulmasına izin veriyordu, ne ihtiyaç vardı ki buna? Herkes mutlu ve huzurluydu. Ve bir çıkar yol yoksa, yoktu, en iyisi Allah'a bırakmaktı. Söyle *Bwana* Haşim, söyle bana. Başka siyasi partiler bize şu an sahip olmadığımız ne getirebilir?"

"Fon bulabilirler," dedim. Tutamadım kendimi. Ağırbaşlı bir sessizlik içinde oturmayı tercih ederdim ama hâkim olamadım kendime. "Demokrasi önemli bir şey şu an, eminim çok partili seçimler daha fazla fon getirecektir."

"Doğru," dedi teşkilat başkanı düşünceli bir şekilde. "Başbakan da bunu söylüyor ve makul bir düşünce olduğu açık. Ama bu partiler bizi eski günlerin çekişme ortamına geri

döndürecek, oysa şimdi çoktandır bulamadığımız barışa ve refaha sahibiz."

Binlerce holiganı öldürdüğümüz, bir o kadarını da hapse yolladığımız, birçoğuna tecavüz ettiğimiz ve sakat bıraktığımız, bazı kadınları birtakım yaşlı, tuhaf adamlarla evlenmeye zorladığımız, izin almadan, horlanmadan, sindirilmeden kimsenin gaz bile çıkaramadığı, oy kullanmak şöyle dursun seyahat edemediği ya da zihinlerindeki isyanı dile getiremediği doğru. Ama öncesinden farklı olarak şu an herkes aynı durumda. Kimsenin yiyeceği yok, kimsenin suyu yok, herkes en ufak şey için yaltaklanıp yalvarmak zorunda ve hiçbir okulda kitap yok, kimsenin denkleştirecek iki kuruşu yok ve tabii ki herkesin tuvaleti tıkalı –ülkeyi yöneten yüksek rütbeli memurlar haricinde– açık ki aç, susuz, yoksul ve temiz bir tuvalet kullanamaz durumda olsalar bu görevlerini yapamazlardı.

Teşkilat başkanı bana kızarmış, şişmiş, yaşlanmış gözleriyle baktı, küçümsemenin titreyen bir kabullenmeye döndüğünü görmüştü bu gözler ve onayladığımı gösteren bir ses çıkarmamı bekledi. Bunun eksikliğini hissetti, ben de hissetmiştim. Buna ihtiyacı vardı, o anın kendisinin buna ihtiyacı vardı. Bu titrek sessizliğin hemen ardından başını çevirip aniden, hiddetle caddeye tükürdü. Sonra bana döndü, yutkunurken yüzünü ekşiterek, *anladın mı*, diye sordu – hâlâ biat ve itaat bekliyordu. Başımı onaylar şekilde sallamamak için bir şekilde tuttum kendimi, ama o, sessizliğim üzerine düşünürken ben hayatımızı kaosa sürükleyenlerin ve halklarımızı bir fikirleri ya da amaçları olmaksızın yoksullaştıranların silahlı haydutlar, müsteşarlar ve Halkın Kurtuluşu Konseyi'nin saygıdeğer üyeleri ve başbakan ve onun sekreteri ve diğer yamyam hödükler kadar onun gibi ruhsuz iblisler olduğunu anladım. Neden hepimiz birbirimizden bu kadar farklıyken, Timbuktu, Cezayir, Havana, Doğu Timor için de

halklarımız diyorum? Çünkü bunda hepimiz aynıyız, göbek bağlamış zorbalar kendi sefil tatminleri için üstümüzde tepinip yellenirken sessiz kalıp başımızı sallıyoruz – ölmekten korktuğumuz için (Birkaç gün içinde uçağa atlayıp gideceğimi biliyordum. Umurumda değildi. Ama bu, *bizim* kelimesini yaşamöykümden çıkarabileceğim anlamına gelmiyordu). Bunlar olurken dünyamızı yöneten para babaları, bir tercüme projesine fon yaratmak için buraya yapılacak küçük bir bağışın ve şuraya yapılacak küçük bir silah sevkiyatının bu vebayı kendi kapılarından uzakta, yerkürenin susuz sınır ülkelerinde tutacağını bilmenin güvencesiyle tuhaflıklarımızı televizyondan ıstırapla izlemeye, beceriksizliklerimizi ve cinayetlerimizi gazetelerinden okumaya devam edebiliyordu.

Haşim dayı ve arkadaşı dünya meseleleri hakkındaki sohbetlerine geri döndü: başbakanlık krizi, yeni gelen son pirinç sevkiyatı, Mchangani'deki apartmanda yaşanan tuhaf cinayet, Hindistan'da raydan çıkan bir tren, Kaddafi. Tam bu ağır konularla ilgili sohbetten ayrılma zamanımın geldiğini, belki gidip başbakanı arayıp acısını paylaştığımı söylemeyi düşünüyordum ki teşkilat başkanı bana döndü. "Ne kadar daha burada bizimle kalacaksın?" diye sordu. "Epey zamandır uzaktaydın." Birkaç gün içinde gideceğimi söyledim ona.

"Dün bize bir şeylerden bahsetti," dedi Haşim dayı teşkilat başkanına. Bunu beklemiyordum ondan. Her zaman o kadar usturuplu ve ketumdur ki Emma'dan bahsedebileceğini hiç düşünmemiştim. Belki *valium* nihayet etkisini gösteriyordu. "Meğer bunca yıldır bir İngiliz kadınla evliymiş."

"O halde kaybolmuşsun sen," dedi teşkilat başkanı hiç tereddüt etmeden, Haşim dayı onaylayarak gülümsedi. "Kendini ve halkını kaybetmişsin. İnsan, halkı olmadan hiçbir şeydir."

Sanki prova etmişlerdi bunu. Emma'yla evli olmadığımı söylemek aklımdan geçti ama söylemedim. Umurumda de-

ğildi. O sırada halkımı kaybedeceğim için pek korkmuyordum, eğer bundan kasıt bu iki zalim ihtiyarsa. Sakin bir şekilde başımı salladım, dönüp gidecektim ki teşkilat başkanı karma ırkların trajedisini anlatmaya koyuldu. Amelia'yı düşündüm ve onun hakkında, kavramsal düzeyde de olsa, bu kadar ahlaksızca düşündükleri için utanç duydum. Emma'yı düşündüm, kalbim sonsuz bir hassasiyetle ağırlaştı, zihnim bezgin bir patırtıyla sarsıldı. Başıma gelen küçük şeyleri ona anlatmak için biriktirdiğimi fark ettim, ancak samimiyetle konuşulabilecek önemsiz, ufak tefek şeyleri. Küfürler ve *kaybolmuşsun*, *kaybolmuşsun* suçlamaları değil de sabah havayolları memuruyla yaptığım komik bir görüşme ya da buraya gelişimin sabahında ilk kez tekrar sahilde yürürken denizden esen güçlü, ılık rüzgârı hissedişim ya da eski bir öğretmenime tesadüf etmem, onun beni tanıması ama benim onu çıkaramamam.

Video bitince İra kıpırdandı, ışıklar şimdi iyice kısılmıştı ama tekrar uykuya dalmak için yeniden yerine yerleşti. Öbür yanımda oturan şişman adam ağzı açık uyuyordu ve o dar delikten, ancak içi çürümüş birinden bekleyeceğiniz türden pis kokular çıkıyordu. Bir ara uyurken hafifçe bana yaslandı İra, başı neredeyse omuzuma düştü. Sıcaklığını kolumda hissedebiliyordum ve galiba saçları da boynuma değiyordu. Ben de ona yaslanmak, orada dinlenmek için kendime izin vermek istiyordum ama bunun onu sıçratacağından korktuğum için daha azıyla avunmaya razı oldum. Uçak karanlıkta monoton bir sesle uğuldadı, vücudum bitkinlikten ağrıyıp seyirse de uykuya dalamadım. Gözlerim kapalı, hareketsizce oturdum ve zihnimi boş tutmaya çalıştım (ne mümkün!).

Döndüğümde, somurtup yanlış anlamamamı söyleyerek biraz daha payladılar beni. En azından Ekber öyle yaptı, an-

nem sessiz bir sitemle oturuyordu, Rukiye ise bütün öğle sonrası koşuşturup durdu. Böyle sıkıntı veren bir haber duymak ve Safiye'nin ailesine karşı mahcup olacaklarını bilmek onlar için zor olmuştu. Bunu anlayamıyor muydum? Cevap olarak yatıştırıcı bir şeyler geveledim ama bu annemin beni tekrar azarlamasına yaradı sadece. Kendimden başkasını düşünmüyor muydum ben? Böyle bir şey yaparken aklımdan ne geçiyordu acaba? Bütün olanlardan sonra bir İngiliz kadınla nasıl evlenirdim! Bunun ne anlama geldiğini anlamadım ama umursamadım. Babamı kastediyordu sanırım. Ayrıca neden onlara söylememiştim? Çocuğun ne kadar terk edilmiş hissedeceğini düşünmemiş miydim?

Amelia mı terk edilmiş hissedecek? Ufuk açan varlıklarından bihaber kaldığı için mi? *Bak anne, televizyonu, CD çaları ve eğer isterse en çılgın fantezilerini gerçekleştirebileceği bir tabur oğlan var etrafında. Bu genç kadın yerini bulmuş, bir yere ait.* Ama bunların hiçbirini söylemedim. Bütün bu dramadan uzaklaşmak istedim, hâlâ vakit varken geri dönmek istedim, uçağımın kalkmasına kadar olan iki günü nasıl atlatacağımı bilmiyordum.

O akşam haberlerde herhangi bir şey açıklanmadı, teşkilat başkanının, başbakanın görevden alınmasıyla ilgili söyledikleri belli ki şişirilmişti, çünkü haberlerden sonra o yiğit başkan bizzat çıkıp soylu kelimelerle ve sentetik bir öfkeyle dolu bir konuşma yaptı. Daha önce olduğu gibi yaşanan krizle ilgili hiçbir şey söylemedi, yalnızca yanlış anlaşılmış olduğunu gösteren bir ifadeye ara sıra eşlik eden bir anlam belirsizliği, kendine merhamet eden bir duraksama ve sarkmış bir alt dudak. Onu ve koltuğunu devretmesine ilişkin beklentileri boşa çıkarma becerisini giderek sevmeye başlamıştım ve her akşam haberlerde odamıza taşınması da mahrem bir aile tartışmasının ortasındaymış gibi hissettiriyordu. Kendime, bu insanların muhalifleri yüz elli yıl hapis cezasına çarptır-

dığını hatırlatmaya çalıştım, onları kırık cam üstünde çıplak ayakla yürüttüklerini, kıçlarına bahçe hortumu soktuklarını ve sonra musluğu açtıklarını. Ama gülümsemez samimiyetsizliğine ve sanki bize anlattığı bir düşünce ya da inanç veya kendine dair korkusuz bir ifşaat gerektiriyormuş gibi böylesine sakil bir endişeyle palavra üstüne palavra atan su katılmadık vurdumduymazlığına hayran olmaktan kendimi alamadım.

Ayakta kalan inatçı, kurnaz insanları severim, keşke ben de onlar gibi olabilseydim. Bu yüzden ertesi gün azmi için takdirimi sunmak ve durumunun keyfini çıkarmasını temenni etmek için ofisine gittim. İçeri kabul edilmeyi beklemiyordum, ülkenin başkanını ziyaret etmek için öylece çıkıp gelmek olmazdı (bir de adamın başında onca şey vardı yahu) ama kabul edildim tabii. Ofisi Vuga'da, fil ayaklı şemsiyeliği bulamadıkları otelin yanındaydı, Ekber'in mesai saatlerini, bağışçılardan fon geldiğinde burayı eski turist potansiyeline kavuşturmak için restore etmeyi planlayarak geçirdiği yerdeydi. Otelin karşısında bir büfe vardı, adamızın güzel manzaralarını, bazıları şu an harabeye ya da sebze tarlasına dönmüş yapıları ve bahçeleri gösteren sepya kartpostallar satıyordu. Oralarda oyalandım, durgunluğun ve askıda kalma halinin, inatla bir bütün olarak tutulmaya çalışılan bir devrin havasını soludum, yağ kavanozunun içine düşen ve orada muhafaza edilen böcekler gibi, soğuyan bir kehribarın içinde seğiren sinirler gibi.

Ofis ana yolun gerisinde, alçak beyaz bir duvarla çevrili geniş bir villaydı. Villayla duvarın arasında, olgunlaşmış meyve ağaçlarıyla; portakallarla, elmalarla, narlarla dolu bir bahçe vardı. Seneler önce gerçek sahiplerinden alınıp el konmuştu. Kim olduklarını hatırlamıyorum şimdi, insanları sömürerek bu evi yapan zengin asalaklardan biriydi ama çocukluğumda bu meyve ağaçlarının korkunç cazi-

besini ve duvarın hemen arkasında, ağaçların altında dolaşıp etrafı kolaçan eden hırçın köpeği hatırlıyorum. Meyvelerin ve açan çiçeklerin kokusunu duymak için durduğunuzda bile öfkeden çılgına dönerdi, hükümran oligarşinin işbirlikçi uşağı. Ama artık köpek yoktu, yalnızca silahlı bir adam vardı, yüzünde bizim bu harabelerin yerlisi olmadığını, ana karadan olduğunu gösteren bir yara izi vardı. Böyle konuşuruz biz ya da eskiden böyle konuşurduk. Lord Jim gibi, bizden biri değil, gerçi Lord Jim elbette *bizden biriydi*, bütün hikâye orada dönüşüme uğradı. Nasıl olur da bu kadar bize benzeyen biri, adam Hampshire'lı bir papazın oğlu yahu, bir gemi dolusu hacıyı kendi sefil hayatını kurtarmak için terk edecek kadar bize sırtını döner? Gemiyi terk etmek için yaratılan paniği yaygaracı Alman kaptanın başlattığı doğruydu fakat yine de, kısacık hayatlarımız için bu kadar önemsiz kaygılar duyuyorsak dünyaya hükmetme hakkımız olduğuna kim inanır? Ayrıca kimse hacılara geminin battığını ve içinde terk edildiklerini söyle zahmetine de girmemişti. Ve sonra gemi batmadı, Kraliyet Donanması tarafından kurtarılıp Aden'e götürüldü. Yazıklar olsun beyaz adamın taşıdığı sorumluluğa!

Ama başbakanın villasındaki asker bizden biri değildi ve otomatik silahını omzundan öyle dikkatsizce indirdi ki kullanmak zorunda kalacağını düşünmediği açıktı. Bunu başbakana söylemeliyim diye düşündüm. Bir gün önemli olabilir onun için. Her neyse, adama başbakanla randevum olduğunu söyledim ve kocaman gülümsedim. O da karşılığında gülümsedi ve nereden geldiğimi sordu. Londra deyince gülümsemesi genişledi. Sonra otomatik silahını tekrar omzuna asıp başını salladı. Tehlike altında olan bir başbakana göre etrafındaki güvenlik önlemlerini kesinlikle gevşetmişti. *Hakkımızda yalan şeyler yazma*, dedi. Kim inanacak ki, diye cevapladım, bunun üzerine kaşlarını çatıp elini silahının ka-

yışında gezdirdi. *Hangi gazeteye yazıyorsun*, diye sordu, *African Pioneer*, dedim ve ilerledim. Güvenlik görevlisi sorun çıkarmadı, kendi kendine omuz silktiğini tahmin ediyordum. Onu geçtim ve şimdi başkasının sorumluluk alanındaydım.

Villa kapısının içinde bir güvenlik görevlisi daha vardı, soruşturma konusunda daha sertti o, başbakanın iyiliğini düşündüğüm için bu içimi rahatlattı. Otuzlarının sonunda, katı, tombul suratı ve parlak bıyığıyla iri yapılı bir adamdı: eline bakan ailesi ve akrabalarıyla şüphesiz görüp geçirmiş bir adam. Başkanı görmek için randevum olduğunu söylediğimde sekreteri aradı ve o da tabii ki uydurduğumu söyledi. Başbakanın randevusu yok bu sabah, dedi güvenlik görevlisi, daha da sertleşti ve geniş gülümsememden hiç etkilenmiş bir hâli yoktu. Bu randevu için Londra'dan kalkıp geldiğimi söylediğimde yine istifini bozmadı. Yani tam olarak istifini bozmadı diyemem, belki kaşları kısmen kıpırdamıştır ama önceki kadar katı durdu, bir değişiklik olduysa o da çenesinin keskinleşmesi, sesinin sinirli bir ton kazanarak kalınlaşmasıydı. Bir yanlışlık olmalı memur bey, diye ısrar ettim.

Sinirine dokunsam ne olacaktı? Çekip vuracak mıydı beni? Köpek balıklarına mı atacaktı? Ülkeden mi kovacaktı? *Persona non grata.*[1] Bu yeni ifadeyi, bağımsızlıktan sonra yabancıların, devletimizin hakarete karşı ne kadar hassas olabileceğini öğrendiğinde duyduğumuzu hatırlıyorum: Avrupalı bir soytarı, kıyafet balosuna giderken burnuna beyaz bir kemik takıp hasır etek giydiği için sürgün edilmişti, barış gönüllüsü olarak görevlendirilmiş Amerikalı bir öğretmen, evine erkek fahişe aldığı için ülkesine geri gönderilmişti, Britanya Yüksek Komisyonu'ndan birinde, Ticaret Bakanı'nın yeni villasını dayayıp döşediğini gösteren faturalar bulunmuştu ve sanırım miktar biraz fazlaydı. Hepsi *persona non grata* olarak gönderildi. Dolayısıyla acaba ben de ısrarcı

---

1 (Lat.) İstenmeyen adam.

davranışımla bu ifadenin öznesi olabilir miyim diye düşündüm. Bu beni mülteci değil de sürgün yapardı ve bana kürsülerde oturup, insanlara küçük lükslerinden vazgeçerek siyasi mücadeleye katılmalarına ilişkin tumturaklı konuşmalar yapacak itibarı kazandırırdı. Eğer umurumda olsaydı.

"Sekreterle görüşebilir miyim acaba?" diye sordum, yine de son bir kez şansımı denemiş olmak için. Güvenlik görevlisi alışılmışın aksine, yumuşamaya başlamıştı, dolayısıyla şehit olma riskim azalmıştı. Ayrıca şimdiye kadar onunla İngilizce konuşmuştum, bunun onun gözünde başbakan için daha ilginç biri gibi görünmemi sağlayacağını umuyordum. Fakat demin Svahili dilinde konuşmuştum, bir denemek için. Keskin bir şekilde baktı bana ve sonra sırıttı, ben de sırıtmaktan alamadım kendimi. "Görüşebilir miyim sekreterle? Belki ona açıklayabilirim."

"*Ala, mtu wetu*," dedi. *Sen bizden birisin*. "Batı Hindistanlı ya da Amerikalı sandım seni, o siyah Avrupalılardan. Bana adını ver, sekreterle tekrar konuşayım."

Adımı söylediğimde bir an düşündü ve sonra yüzüme uzunca baktı. Biliyordum bunun olacağını. Darajani İlkokulu'nda beraber okumuştuk, dedi, yüzü sevinçle parlıyordu. Hatırlamadın mı? Muhammed Khamis, senden dört sınıf küçüktüm. Uzun zaman olmuş kardeşim ama şimdi adını söylediğinde tanıdım seni. Peki neydi o İngilizce konuşma, bir tür gizlenme çabası mı? *Karibu*, *bwana*, hoş geldin. Döndüğünden haberim yoktu yoksa gelir selam verirdim. Elhamdülillah, seni tekrar görmek güzel.

Şimdi söyleyince ben de onu tanıdığımı fark ettim ama karşılaştığım birçok kişiyle bunu yaşıyordum, isimlerini çıkaramıyordum, öyle ki bunca zamanlık yokluğumdan sonra zamanın hafızamı yanıltma şeklini, geçmişimi karman çorman edişini epeyce bir efor sarf ederek telafi etmeye çalıştığımı düşünmeye başladım. Her neyse, hemen sonra sekrete-

rin karşısındaydım, o kadar gençti ki bir oğlan çocuğu gibi görünüyordu ve Muhammed Khamis'in eski okul arkadaşıyla tekrar karşılaşmasının coşkusuyla etkisiz kalmıştı, başkanı arayıp benimle görüşmek için vakti var mı diye sormaktan başka seçeneği yoktu.

Böylece en sonunda hayatta kalmak için yaptığı fütursuz (çünkü fazla belirgin) tuhaflıkları gönülsüzce artan bir hayranlıkla her akşam televizyondan izlediğim adamla karşılaştım. Elini uzatarak ofisinden çıktı, yüzüne sımsıkı oturan geniş, kendinden emin bir gülümsemeyle, uzun atletik vücudu çaba harcamadan bana doğru yöneldi. Bu haliyle, son zamanlarda tanımaya başladığım televizyondaki palavracıdansa seneler öncesinden bildiğim sınıf başkanına ne kadar benzediğini görünce hayret ettim. O anda seneler önce okuldaki bir müsabaka gününü anımsadım. Fotoğraf kulübü üyesi olma şerefine nail olmuştum. O zamanlar dünya çapında bir haber fotoğrafçısı olma hayalim olsa da şimdilik birkaç şiline okul arkadaşlarımın pasaport fotoğraflarını çekmekle ya da filmi yıkayıp indirimli fiyattan basılı hale getirmekle idare ediyordum. Her neyse, fotoğraf kulübü müsabakanın olduğu gün en iyi aksiyon fotoğrafı yarışması düzenledi. Kendini ortaya koymayı ve iradenin zaferini görüntülemek için ideal bir projeydi, o yüzden ben de eğlence olsun diye katılmaya karar verdim. Kaybedenlere ve mücadele edenlere odaklanacaktım, güçleri tükendiği anlardaki ıstırabı ve çaresizliği, bitiş çizgisine soluk soluğa sıçrarken onları beklediklerini tahmin ettikleri alaycı kahkahaları çekecektim. Ya da daha iyisi, bir iki numaracının, gerçekten efor sarf etmeyenlerin (fotoğraf yarışması nedeniyle muaf tutulmasaydım ben de onlardan biri olacaktım) herkesi memnun bir şekilde bir kilometre geriden takip ederek oflaya puflaya koşanların kendilerini ele veren karelerini yakalayacaktım. Fotoğrafları tab etmeye koyulduğumda geleceğin başbakanının

atletik gücüne yenik düşüp, onu nefes kesici bir 1500 metre yarışını kazanırken karelemiş olduğumu fark ettim, kolları zaferle yana açılmış, başı arkada, tersi dönmüş yüzünde imkânsız bir gülümseme. Yarışmaya katıldığım fotoğraflardan biri de buydu ama tabii ki şansı yoktu. Kimsenin şansı yoktu, ödül o topluluğun başkanına, beklendiği gibi müdürün (yarışmanın tek hakemi oydu) altıncı sınıfa giden ve sınıf başkanı olan kuzenine verilmişti.

Önden ilerleyip başkanın, üstünde önemli gibi görünen belgelerin dağınık vaziyette durduğu kocaman çalışma masasıyla, geniş, ferah ofisine girerken kendime o soluk soluğa fotoğrafın büyütülmüş kopyasını mahcup bir zevkle kabul eden genç adamı anımsattım ve ülkenin boş yiyecek marketlerinin ve tıkalı tuvaletlerinin başkanı olarak kalmaya yönelik gülünç girişimini, şayet kendisi başta kalırsa büyüklerimizin pek yakında bizi uygun fon kaynaklarıyla donatacağına inandırmaya çalışmasını unutmaya çalıştım. Ondan sonra otellerimizi yenileyip turist getireceğimizi ve herkes için adil, müreffeh bir döneme girip mutlu mesut yaşayacağımızı söylediğini.

"Amur Malik döndüğünden bahsetti," dedi kocaman koltuklarda karşılıklı otururken. "Vakit ayırabildiğin için onur duydum."

"O onur bana ait," dedim.

"O halde ikimiz de onurlandık," dedi kolay ve çalışılmış bir gülümsemeyle. "Burada olduğunu söylediğinde aklıma ilk ne geldi biliyor musun? En parlak beyinlerimiz ülkeye geri dönüyor, ne mutlu bize. Bunu düşündüm. Burada yapılacak çok iş var, okulda birlikte okurken ne kadar iyi bir öğrenci olduğunu hatırlıyorum ve o zamandan beri de birçok iş başardın. Ama bizim o parlak zekâya burada ihtiyacımız var, İngilizlere harcanması yazık olur. Amur'dan sana bunu söylemesini ve reddetmeyi imkânsız bulacağın bir teklif sunmasını istedim. Umarım başarılı olmuştur."

Karşılığında gülümsedim ve bekledim. Gerçekten, neyin peşinde olduklarını anlayamıyordum. Parlak öğrenci abartılı bir ifadeydi ama kabul etmek istiyordum bunu, özellikle de payıma bedduaların, hakaretlerin, kalp ağrısının düştüğü şu vahim koşullarda ama o zamandan beri de çok iş başardın kısmı istihzaydı herhalde ya da nezaketen söylenmişti veya laf olsun, zaman geçsin diye. *Neden benimle laflamak yerine tuvaletleri tamir ettirmiyorsun? Hem neden beni görmeyi kabul ettin ki? Yapacağın bir iş, yöneteceğin bir ülke yok mu senin, akşamki konuşman üzerine kafa yorman gerekmiyor mu?*

"Tam anlamıyla başarılı olamamış o halde," dedi nazikçe, hayal kırıklığını gizleyemeyerek. "İzin verirsen ona ilaveten ben de ricamı dile getireyim. Sana burada ihtiyacımızın olmasının yanı sıra özel kadro olanaklarımız da var. Bizi yalnız bırakma."

"Birkaç gecedir sizi televizyonda izliyorum," dedim, ülkemden apar topar bir uçuşla sonuçlanacak densiz ve gözü pek bir şey mi yapmak üzereyim acaba diye merak ederek. Emin değilim ama sanırım gözleri etrafta birini arar gibi sağa sola baktı, sanki birinin omzunun üstünden konuşmamızı dinlediğini düşünür gibi. "Etkileyici gösterilerdi. Bu gece de bir tane yapacak mısınız? Fon yaratma olasılığı iyi görünüyor."

Konuyu ılımlı bir şekilde geçiştirdi ama gözleri sert ve tetikteydi. Şaşırmadım. Onun yerinde olsaydım bu küstahlık karşısında bağırıp çağırırdım ve bağırıp çağırabildiğini gayet iyi biliyordum. Nihayetinde başkan oydu, gerçi üstünde ondan daha büyük başkanlar vardı, Reis ve Federal Reis toplantılardan, sefahat âlemlerinden vakit bulduğunda ya da BM'de konuşmalar yapmadıkları veya Afrika'nın geleceğiyle ilgili uluslararası konferanslarda bulunmadıkları zamanlarda ne yapıyorlarsa o zaman ipini çekebilirlerdi.

"İzin ver anlatayım. Bu bazen hiç takdir görmeyen bir iş," dedi, samimi olmak için çabalayarak. "Ülkenin kalkınması, durumun iyiye gitmesi için elimizden geleni yapıyoruz. Bunu büyük bir gayretle, kendimizi vakfederek yapıyoruz. Bu gayretlerimiz takdir ediliyor mu peki? Sanırım çoğu yurttaşımız tarafından ediliyor. Buna içtenlikle inanıyorum – ama türlü bahanelerle vazifeden kaçanlar, kendi küçük çıkarları için geleceğimize zarar veren insanlar hep olacaktır. Ben sadece ilerlemek için duyulan hevesi, insanımızın bu özelliğini canlandırmaya, onları sabretmeye, vazgeçmemeye ve hak ettiğimizi bildiğimiz o gelecek için emek harcamaya ikna etmeye çalışıyorum."

"O halde bu akşam yine çıkacaksınız," dedim, sert gözlerine gülümseyerek.

Sentetik bir gülüşle konuyu geçiştirdi. "Bir İngiliz kadınla evlenmişsin diye duydum," erkeklerin kendi aralarında kadınlardan konuştuğu zamanki o laubali ve galiz gülümsemeyle. "Safiye Hilali'yi de geri çevirdiğini duydum. Hoş bir kadın, çok talibi var. Senin seçimin elbette ama akıllıca bir seçim olduğunu düşündüğümü söyleyemem. Ailenin içine düştüğü sıkıntıyı anlayabiliyorum ama şaşırmadım. Yine de herkesin kendi hayatı."

O zamandan anladım ki (daha önce bilmediğimden değil ama bazı dersler tekrar tekrar öğrenilir, o zaman bile bunları çok çabuk unutup kendimizi iyileşmiş ve umutlu bir şeye ikna ederiz) marketler bomboş kalmaya devam edecek, okullarda kitap olmayacak ve etraf zalim, ikiyüzlü vaatlerle dolacak, adalet bizi yöneten eşeklerin ağzından çıkan bir diğer anırma olacak ve tuvaletler tabii ki uzun süre tıkalı kalacak. Yapacağı onca iş dururken başkanımız benim hayatımın mahrem ve acınası yönleriyle ve ailemin düşüncesiz zalimliğiyle ilgilenecek vakit buluyorsa, İskandinav kültür enstitüsünün vereceği fonun gelmesini ve devletin köhne gemisini

su üstünde tutmasını ummaktan başka yapacak pek bir şey yok demektir. Eğer içlerinde en iyisi olduğu söylenen başkanımız, aklını yalnızca bu tip dedikodularla doldurabiliyorsa geri kalanlardan hiçbir şey beklememek gerek. Zaten bundan çok önce tüketen ve delip geçen organlara, kendi zevklerinin esiri olan paragöz piyonlara dönüşmüşlerdi.

Gökyüzü yeni yeni aydınlanırken uçuş ekibi etrafta koşuşturmaya başlamıştı: ışıkları tekrar açtılar, yüz havlularını dağıttılar, ardından kahvaltı gelecekti. Ne yazık ki ağzını kapatıp altından zehirli kokular yayarak yepyeni bir saldırı başlatan yaşlı, şişman adamı da uyandırdılar. Yepyeni belki de bunu eksik tanımlamak olur, kuvvetli ve etkin diyelim, her neyse. *İnsaf et*, diye fısıldadım ama o etrafa tiksinerek bakmakla, küçümseyen dudaklarını biraz da oradan ağır bir koku yaymak için açmakla yetindi. Adamın şakası yoktu, orası kesin. Birden aslında yellenmediği, belinin etrafında bir kolostomi torbası taşıdığı ve bütün bir gece sağ elimin yanında bir bok kesesiyle oturmuş olabileceğim aklımdan geçti. Öğürmek ve dişlerimi fırçalamak, havada geçen o kadar saatten sonra uçağın çalkantılı tuvalet kabininde genel olarak biraz ferahlamak için tuvalete koştum. Aynada gözüm kendime ilişti. Maşallah, sanırım bundan daha çirkin bir şey görmemiştim senelerdir.

"Bana sorduğun o şeye cevap verememiştim ama gece düşündüm," dedi İra, tuvaletten dönüp o pis kokan yaşlı adamı aşarak yerine oturduğunda, adam ikimizin de girmesi ya da çıkması için kılını kıpırdatmıyordu – ki iyi bir şeydi bu. Belki de kolostomi torbası değildi de kötülük ve acı bir öfke aşındırıp çürütmüştü vücudunu. "İngiltere'ye geldiğimde ne hissettiğimi sormuştun. Bu sorunun tek bir cevabı olsa gerek. Nairobi'de büyümüş on yaşındaki bir kız altmışların sonunda İngiltere'ye geldiğinde nasıl hissedebilir?"

"Bu bir soru, cevap değil," dedim zekice, içimdeki öğretmen böyle açık bir fırsatı kaçıramazdı ama hoş bir şekilde, abartılı bir gülümseme ve gözümde ışıltıyla söyledim.

"İşte eğer izin verirsen tam da bunun cevabını vereceğim," dedi. "Gerçi bu kadar ukala olursan bir daha düşünmem gerekebilir belki." O da gülümsüyordu ve gözleri parladı. Genelde doğal olarak yüce gönüllü biri olduğum için dolaylı söylenen şeyleri kavrama konusunda yavaştım ama ne demek istediğini anladım. Bunu yapan o *ukalaydı*, benim mesleğimden biri için korkunç bir hakaret bu, çünkü yaygın düşünceye göre bu eğilimi gösterir bu meslektekiler, eşlik eden değersizlik duygusunu saymıyorum bile.

"Her şey tuhaf görünüyordu tabii," dedi. "Korkutucu falan değildi ama tuhaf bir şekilde sessiz ve etkindi. Herkes ne yaptığını biliyor ve sakince işine koyuluyordu. Okula gidene kadar edindiğim ilk izlenim buydu. Nairobi'de özel bir kız kolejine gittim, İngilizce eğitim görüyorduk ve bize kendimizi etrafımızdakilerden, yani Afrikalılardan, daha üstün görmemiz öğretiliyordu. Senin de bildiğin şeyler işte, aptal, kuvvetli ve tehlikeli oldukları ama beyinlerinin olmadığı. Büyük penisliler ama beyinsizler. Ailelerimiz böyle düşünürdü, her neyse, ama okul bize kendimizi özel, yetenekli ve güzel insanlarmışız gibi hissettiriyordu. Avrupalılar kadar iyi olduğumuzu düşünüyorduk. Aslında onlar kadar değil de çoğu zaman onlar gibi. Bunu on yaşımda söyleyemezdim ama hissettiğimi biliyorum ve ailem ya da tanıdıklardan biri muhtemelen böyle bir şey söylemişti. Hatta evde bile bazen İngilizce konuşurduk. Bu yüzden bir bakıma –gülme– eve dönüyormuş gibi hissetmiştim kendimi."

"Gülmedin," dedi gülümseyerek. "Gülmeliydin. Okula başladığımda... Korkunçtu o kısım. Bana söylenenlerin tek kelimesini anlamıyordum. Çok fazla gürültü ve karmaşa vardı ve koku. Herkes ter ve haşlanmış yemek kokuyordu.

Kirli boyunlar, kir çizgileri, boyunlarında kurumuş terden oluşmuş halkalar. Düşünebiliyor musun? Diğer bütün çocuklar enerji doluydu sanki... Sonra taktıkları isimler vardı tabii. Çoğunu daha önce hiç duymamıştım: göçmen, marsık, Pakistanlı kevaşe. Kevaşenin böyle kullanıldığını daha önce hiç duymamıştım. Zalimlikleri şok ediciydi, günlük olarak uyguladıkları şiddet ve sataşmaları da. Bildik bir hikâye bu sanırım ama eve döner dönmez ağlamaya başlamıştım ve annemlere bağıra çağıra Nairobi'ye geri dönmeyi kabul edene dek susmayacağımı söylemiştim. Abim de benzer hikâyelerle döndü eve ve ikimiz muhtemelen böyle birkaç akşam yaşadığımız mutsuzlukları anlatıp ilgi ve sevgilerini isteyerek uğraştırdık onları. Suçluluk duygusuyla acı çekeceklerini hiç düşünmemiştim, bunu çok sonra anladım. Okula alıştım tabii ve babam nihayet bir iş bulduğunda Ealing'e taşındık, orada bir devlet okuluna yazıldım, orası çok daha iyiydi.

"Yine de o ilk günleri atlatabildiğimi düşünmüyorum. Bunca yıldan sonra bile İngiltere'de bir yabancı, dışarıdan gelen biri olma hissinden kurtulamadım. Bazen İngiltere için hissettiğimin düş kırıklığına uğramış bir aşk olduğunu düşünüyorum."

Tekrar gülümsedi, özür diler gibi, sanki ağzından kişisel ve utanç verici bir şey kaçırmış gibi. O kadar üzgün görünüyordu ki dilimin ucuna kadar gelen alaycı sözleri bastırmak zorunda kaldım. Sadece kendini önemseyen, günah içinde geçmiş bir ömürden sonra hâlâ pasaklı ve budala o yaşlı kevaşe için duyulan aşkın yarattığı düş kırıklığı! Sonra birden gerçekte ne söylemek istediğini anladım. "İngiliz bir adamla mı evliydin?" diye sordum.

Yüzüme baktı, gözleri şaşkınlıktan açılmıştı, bir an sonra acıyla nemlendi. Anlık bir şeydi, sonra uzağa bakıp söylediğime inanamayan bir gülümsemeyle tekrar bana döndü. "Ne kadar akıllısın," dedi. "Nasıl anladın?"

"İngiltere'den düş kırıklığına uğramış bir aşk diye bahsetmenden anladım. Bir yerden fazlasından söz ediyormuşsun gibi geldi."

"Sanırım birlikte olduğumuz yıllar içinde o, İngiltere demek oldu benim için, gerçi o dönem bunu düşünmemiştim," dedi, yaşadıklarıyla ilgili yorumum üzerine düşünür gibi, arkasına yaslanarak tekrar uzaklara bakıp başını yana yatırdı. "Olayları yaşarken üzerine pek düşünür gibi bir halim yok, değil mi?"

"Ne oldu?" diye sordum ve acaba fazla mı ileri gittim, emin olamadım. O da emin olamadı, ama biraz sonra konuşmaya başladı.

"Gitti. Yaklaşık bir yıl önce. Başka biriyle tanışmış."

Cesur bir şekilde gülümser gibi baktı ama dudağının titrediğini ve gözlerinin tekrar nemlendiğini gördüm. "Kusura bakma," dedim. Sonra gözyaşlarına engel olamadı. Çantasına uzanıp yüzünü hafifçe sildi ve biraz sonra da gözyaşlarını durduracak kadar toparladı kendini.

"Kusura bakma," dedi. "Üstünden çok uzun zaman geçti ama bazen aklıma geliyor ve çok acı veriyor. Konuşmasam daha iyi olacak yoksa tekrar başlayacağım."

Kabin ekibi tekrar etrafımızda koşturmaya başladı, tepsileri alıp biraz daha çay ya da kahve ister miyiz diye sordu. Uçağın motorlarının temposunun değiştiğini hissettim ve alçalmaya başladığımızı tahmin ettim. Ona Emma'dan bahsetmeliyim diye düşündüm, bana duyduğu güven karşısında ona bir şey vermeliyim, benim de o düş kırıklığına uğramış aşkın yankısını haşat olmuş kalbimde duyduğumu söylemeliyim ama nereden başlayacağımı bilemedim.

"Babam bu evliliğe çok karşıydı..." dedi. "Ona yirmi yedi yaşımda olduğumu ve bu gibi kararları kendim verebileceğimi söyledim. Bu adama karşı hissettiklerimin değerli olduğunu ve vazgeçmeye niyetim olmadığını söyledim. Düğü-

ne gelmedi, annemin gelmesine de izin vermedi ve sonrasında beni görmeyi reddetti. Annemin anlattıklarından bildiğim kadarıyla o kadar üzüldü ki bir deri bir kemik kaldı ve beş ay sonra bir kalp krizi daha geçirdi. Onu ölmeden birkaç gün önce hastanede gördüm. O birkaç ay içinde güçten kuvvetten düşüp yaşlı bir adama dönüştü. Kimse bir şey söylemedi ama ona bunu yapan bendim."

"O kendine bunu yapmış," dedim usulca, kederine müdahale etmekten korkarak, tavsiyede bulunamayacağım kadar özel meselelerde eleştirel bir laf etmekten endişe duyarak. Ama beni işittiğini sanmıyorum.

"Sonra on yılın ardından terk etti beni," dedi. Döndü, çenesi avucunun içinde, pencereden dışarı baktı.

Bütün bu süreç boyunca şişman komşumun pasif kaldığını sanmayın. Cesur faaliyetlerini İra'nın sözlerinin etkisini azaltacağını düşündüğüm için aktarmadım ve açıkçası bu kokulara talimli olmaya başlamıştım ama yine de üretiminin menziline, çeşitliliğine ve kuvvetine hayrandım. İra susunca derin bir iç çekti adam, verdiği nefes birkaç saniye kafalarımızın üstünden yoğun bir bulut olarak kaldı ve sonra alçalmaya başladı. Beni aşarak İra'nın koluna dokundu. "Ermeni," dedi göğsüne hafifçe vurarak. "Dünyayı dolaşıyorum. İş için. Güney Afrika, Suudi Arabistan, Brezilya, İsviçre. Her yere uçakla giderim ama et yemem. Uçakta yemem. Baş ağrısı, mide, uykusuzluk. Et yemem, uçakta yemem. Kızım Kanada'da yaşıyor. Oraya gidiyorum. Tanrı'ya dua edin. O yardım eder. İnek ya da maymuna değil, babamız Tanrı'ya, o yardım eder."

İra gülümseyerek teşekkür etti ve tekrar dışarı baktı. Demek bu termosifon başından beri oradan, bataklığının zehirli atmosferinden bizi dinliyormuş, dinlediklerini aklının bir kenarına yazıp Allah babamız hakkındaki vaazına hazırlanıyormuş. Puslu kokularının içine dönerken bana bir kez da-

ha hırlar gibi baktı, pörtlek suratından bir şeyler homurdandığı anlaşılıyordu, ben de gülümseyip teşekkür ettim.

"Bu melodram için kusura bakma," dedi İra, alçak sesle biraz daha yaklaşarak. "Neden bunları anlattım bilmiyorum... yani, tamamen yabancı birine. İnsanlar bunu yapınca benim hiç hoşuma gitmez. Sanırım zekice tahminin üzerine anlattım. Çok şaşırttı beni gerçekten."

Başımı salladım. "Benim açık, içten ve sempatik suratım yüzünden oldu. Dert etme."

Bir an yüzü sakinleşti, gözleri keskin, bir şeyler anlamış bir şekilde bakıyordu. Uçak inmek üzereydi, koltuğumda arkama yaslandım, ileri bakıp kendimi iniş için hazırlıyordum. "Bir İngiliz kadınla mı evliydin?" diye sordu.

"Hâlâ evliyim," dedim. Açıklamakla uğraşmak istemiyordum. "Ve uzaktayken İngiltere'yi böyle düşündüğümü anlamaya başladım. Onunla geçen hayatım olarak. Ve korkarım aramızdaki sorunların ilerlemesine fazla izin verdik, döndüğümde artık orada olmayacak ve buradaki hayatım olarak bildiğim şeyi götürmüş olacak. Durum bundan daha karışık ama düş kırıklığına uğramış aşk dediğin şey bana da tanıdık geldi."

Daha fazla konuşacak vakit yoktu, uçak tiz bir sesle inleyerek piste doğru son sürat alçalırken ruhumun bedenimden ayrılmaması için odaklanmam gerekiyordu. Açılan kabin dolaplarının ve uçak tamamen durana kadar yerlerinden kalkmamaları tekrar tekrar söylenmesine rağmen bu uyarılara aldırmayan yolcuların itiş kakışı içinde birbirimize telefon numaralarımızı verdik. Pasaport kontrole yaklaşırken ayrıldık. Uçakta yanıma aldığım çantayı yokladığımda içine uçuş belgelerimi ve pasaportumu koyduğum cüzdanı bulamadım. Çantamı yere koydum ve iyice aramak için dizlerimin üstüne çöktüm, İra'ya bakmak için başımı kaldırdığımda onun habersizce, farkında olmadan kocaman varış salonuna doğru ilerlediğini gördüm.

"Pasaportumu kaybettim," dedim yanımdaki Hintli'yee benzeyen, yolcuları hangi kuyruğa girecekleri konusunda yönlendiren genç, üniformalı kadına.

Sakin ve soğukkanlıydı, yaşadığım dehşeti paylaşmak ya da anlamak gibi bir derdi yoktu. Beni tekrar uçağa bindirebilir, içeri tıkabilir, Kuzey Denizi'ne atabilirlerdi. *Persona non grata.* Yasa dışı göçmen. Sığınma isteyen kişi. Mülteci. Beni bir güvenlik görevlisine devretti, o da Hintli'ye benziyordu, pasaport kontroldeki son bankoya götürdü beni. Burası belli ki şüpheli tiplerin götürüldüğü yerdi. Göçmen memurunun önümdeki yolcuyla (o da Filipinli'ye benziyordu) işini bitirmesini beklerken güvenlik görevlisi bana gülümsedi ve her şeyin yoluna gireceğini söyledi. Nereden biliyordu? Yüzüm siyahtı, Ekvator çizgisinin altında bir yerden uçağa binmiştim ve İngiltere'ye pasaportsuz girmeyi talep ediyordum. Nereden biliyordu her şeyin yoluna gireceğini?

Emma beni havaalanından alacağını söylemişti, belki de onu çağırmalarını istemeliydim, böylece onlara iyi yerlilerden biri olduğumu, uyuşturucu satıcısı ya da silah tüccarı ya da beyaz köle tüccarı olmadığımı söyleyebilirdi. Göçmen memuru, saçları sıfıra vurulmuş, metal çerçeveli gözlüğü, açık mavi gömleğiyle otuzlarında bir adamdı. Dolgun, oval yüzü sakindi ve gözlerinde okunaksız bir ifadeyle dinledi beni. "Pasaportumu kaybettim," dedim zorla da olsa gülümsemesini bekleyerek. Kraliyet asalı adamıza sızmaya çalışan bir diğer sefil sıçan. "Uçakta yanımdaydı çünkü binerken kontrol ettiler ama şu an yok."

Sanki hiç konuşmamışım gibi duruyordu. "Seyahat ederken pasaportunuz yanınızda mıydı?" diye sordu, yumuşak ve açık bir şekilde, hiçbir acelesi, saklayacak hiçbir şeyi olmayan biri, kendinden emin.

"Evet."

"Hangi uçaktaydınız?" diye sordu, bu en kritik bilgi olabilir gibi dirseklerine yaslanıp hafifçe başını eğerek.

"Kenya Havayolları uçağında."

"Hangi ülkenin pasaportuyla uçuyordunuz?"

"İngiliz pasaportuyla."

"İngiliz pasaportu mu?" diye sordu. Başımı salladım, o da muğlak bir mimikle kaşlarını kaldırdı. Bana inanmamış mıydı yoksa *aman yarabbi* mi diyordu kendi kendine. "Ne oldu pasaportunuza?"

"Kaybettim ya da biri çaldı. Bilmiyorum. Bakın karım dışarıda bekliyor. Endişelenmemesi için ona haber verme imkânı var mı?"

"Yanınızda bir kimlik var mı?" Kütüphane kartı, banka kartı, okulda kullandığım fotokopi kartı; hepsi pasaportla birlikteydi. "Lütfen oturun beyefendi. Pasaport Ofisi'nin size pasaport verdiğine dair bir kayıt var mı kontrol etmemiz gerekecek."

"Ne kadar sürer?" diye sordum.

Omzunu yukarı kaldırdı ve arkasındaki ofise girdi. Ben de aşağılanmayı bekleyerek, geç kalacağımı tahmin ederek, ülkeden çıkarılmaktan ya da daha kötüsünün olmasından korkarak, dışarıda bekleyen Emma için endişelenerek, bagajıma, hayatıma ne olacağını düşünerek oturdum. Bir gazete aldım, Ayetullah Humeyni'nin romancı Salman Rushdie'yle ilgili verdiği ölüm fetvası vardı bütün haberlerde. O imam da bir diğer sessizlik âşığıydı.

İlk konuştuğum genç kadın benimle konuşmak için yaklaştı. İsmimi aldı ve bavulumun bir köşeye konmasını sağlamak için aşağı indi. Uçağı aramanın bir yolunu buldu ve bir pasaport bulduklarını, güvenlik ofisine teslim ettiklerini öğrendi. Hemen ofise gidip cüzdanımla geri döndü. Tehlikesiz; yasa dışı bir göçmen, mülteci ya da evsiz bir serseri değil.

Uçaktaki herkes çıktıktan bir saat sonra çıktım ama Em-

ma hâlâ oradaydı. Beklerken, uçağı kaçırdığım için o kadar korkmuştu ki bana doğru koşup sıkıca, uzun uzun sarıldı. Harika bir histi. Arabada susmak bilmedim, ona dokunmaktan, kolunu sıvazlamaktan, bacağını okşamaktan, saçlarını hissetmekten kendimi alamadım. Sevişmek için günün bitmesini bekliyordum sabırsızlıkla. Eve vardığımızda o kutlama yemeğini hazırlarken biz de Amelia'yla onun yanında oturduk, bir şeyler içip birbirimize son üç haftada başımızdan geçenlerden bahsettik.

Yatağa girdiğimizde biraz sarhoştuk, çakırkeyif bir boğuşma için hoştu bu fakat Emma sevişemeyecek kadar yorgun olduğunu söyledi. Bir an sonra başka biri mi var diye sordum, evet dedi, var. Sonra karanlıkta uzanırken onu ve son birkaç aydır olan bütün her şeyi anlattı. Hayatının, kapanışı kabul etmeyen bir anlatı olduğunu söyledi, şu an başka bir hikâyenin başında olduğunu, bunu kendi için seçtiğini, yanlışlıkla içine girdiği ve nasıl çıkacağını bilmediği bir masal olmadığını söyledi. Akıllı Emma. Keşke söylediklerini işitmemiş olabilseydim, böylece sessizliklerim onun sözleri ve sesiyle dolmazdı. Benim için hissettiklerinin son dönemde nasıl değiştiğini, beni sessizleştirmek, eksiltmek istemesine yol açan zehirli bir aşktan, çok daha kötüsüne dönüştüğünü, öyle ki artık bana yakın olma düşüncesine ya da ona dokunmama tahammül edemediğini ve dönüşümü haftalarca korkuyla, ıstırap içinde beklediğini söyledi. Saatlerce konuştu, ben de yanında uzandım, inanamayarak, hareket etmeye korkarak. İkna etmeyi, açıklamayı, kendimi savunmayı denediğimde ondan duymaya hiç alışık olmadığım bir dille hakaretler yağdırarak durdurmaya çalıştı beni ve onu duymayı reddeden kulağıma zehirli sözler akıtmaya devam etti.

Haftanın sonunda gitti. Umarım Allah kıçını pıhtılaşmış kanla tıkar.

II

Sıhhi tesisatçılıkla ilgili bir akşam kursuna katılmayı düşünüyorum. Tıkalı tuvaletlerin kaynağına inmek istiyorum. İşleyişi neyin tıkadığını bilmek istiyorum.

Katılmak istediğim kurs İç Tasarım Şehir Enstitüsü'nde, tesisatçılık konusunda prestijli, bu meseleyi doğru düzgün ele alan bir yer burası. Bunu, iki aylık gençlik eğitim programlarından biri sanmayın diye söylüyorum ya da bütün hayatlarını vurdumduymazlık ve şuursuzluk içinde geçiren eski hükümlülerin, işsiz öğretmenlerin ve sosyal hizmet uzmanlarının topluma yararlı bir şey yapmaları için yeniden eğitilmeleri amacıyla düzenlenen deneme programlarından biri. Gitmek istediğim bu kursta, sıhhi tesisatçılığın tekniğine ve toplumsal tarihine giriliyor, tasarım tekniklerindeki gelişmeleri bilgisayarlarla ve güncel yazılımlarla, simülasyon hazneleri ve tesisatın işleyişiyle ilgili ufuk açıcı video canlandırmalarıyla öğretiyorlar. Suyun içine girmiyorsun ya da giriş borularının, U-dirseğinin, havalandırma tertibatlarının yahut bu türden herhangi bir pislik ve sevimsizliğin olduğu bir yere. Konuyu düşünsel düzeyde ele alan düzgün

bir iş. Toplantı organizatörünün sekreteri telefonda, kursa muazzam derecede yüksek talep olduğunu, beni şanslı seçilenler arasında yer alabilecek kadar iyi bulacaklarının bir garantisi olmadığını söyledi. Sanırım lehime olan tek şey tesisat konusunda pratik bir deneyimim olmaması.

Geleceğimle ilgili bu belirsizliğe rağmen biraz okuma yaptım. Hangi kütüphaneye gidip sıhhi tesisat konusunu araştırsanız, bu hayati konuda, rahat ve mutlu, hatta denebilir ki bildiğimiz anlamda medenileşmiş bir hayat sürmek için son derece elzem olan bu konuda, kullanılmaktan sayfaları yıpranmış bir dolu kitap bulabileceğinizi düşünürsünüz. Hiç de öyle değil, katiyen. Gelgelelim çalışmalarıma başlamak için tek tük birkaç parça şey buldum.

İlk tuvaletin ve tuvalet kabininin 16. yüzyılda bir İngiliz tarafından tasarlandığını öğrenmek şaşırtıcı olmadı. Bazen herhangi bir değer taşıyan bütün fikirleri ilk olarak bir İngiliz bulmuş gibi geliyor, özellikle de (ama yalnız onunla sınırlı değil) I. Elizabeth döneminde: kriket, biralı tart, köle ticareti, masa tenisi, sömürgecilik, balık ve yumurtalı pilav, yerçekimi, sosyoloji ve en önemlisi sifonlu tuvalet. Söz konusu İngiliz'in adı Sir John Harington (bazen iki "r" ile yazılıyor), bu konuyla ilgili koca bir kitap yazmış, *Çiş Konusu Üzerine Bir Muhavere* alt başlıklı *Ajax'ın Dönüşümü*[1] (ha ha ha), bizim sıhhi tesisatçılıkta suda yüzen atık dediğimiz şeyin üretiminin ve ortadan kaldırılmasının ahlaki boyutu üzerine felsefi bir araştırma. Komik olmayan bir ince zekâ ürünü, buna rağmen Romalılardan sonra bu mevzu üzerine sistematik bir şekilde düşünen ve sonuç bulan kişi olduğu için hakkını da teslim etmek gerekir. Bütün bununla ne yapılacağı yüzyıllardır süren bir sorundu kuşkusuz, ama kendinden bekleneni yapmak bir İngiliz'e düştü. Vakti boldu, doğru, ama orangutanların da vakti bol ve onlardan hazneli

1 Bu tasarımına Ajax adını koymuştur – ç.n.

bir tuvalet planıyla gelmelerini beklemezsiniz. Adama hakkını teslim edin lütfen.

O zaman Pocahontas gibi Sir John da, I. Elizabeth ve I. James döneminde etraftaydı. Kaderi, İngiltere'nin kaderiyle kesişmiş ve onun bataklıklarından birinde hazin bir şekilde ölmüş, yalnızca güzel bir yerli prenses olan Pocahontas'tan farklı olarak Sir John tam bir İngiliz beyefendisiydi. Vaftiz annesi kraliçeydi. Eton ve Cambridge'te okumuştu ve West Country'deki topraklarına dönmeden önce saray çevresinde vakit geçirmişti. Bu arada, bu topraklar Sir John'un babasına I. Elizabeth'in babası tarafından verilmişti, Elizabeth'in babası da bunları doğrudan, ruhlarımızı yozlaştıran baş belası birinden, bir Katolikten falan alıp ona vermişti. Sir John orada şiirler yazdı ve Vergilius, Plutarkhos ve Ovidius'u tercüme etti, ara sıra bir eğlenceye katılmak için şehre indi. Küçük bir etnik temizlikten sonra Munster'in nüfusunun tekrar yapılanmasını üstlenen kişilerden biri olarak İrlanda'ya gitti ve yaklaşık on yıl sonra, geniş çaplı bir sömürge savaşına katılmak için geri döndü. Dediğim gibi, tam bir İngiliz beyefendisi. Sir John Hawkins'i, Sir Walter Raleigh'i ve o dönemin diğer kuzu budu severlerinden birkaçını daha tanırdı.

İrlanda'dayken Sir John'a ve etraftaki diğer bütün eski Eton mezunlarına Essex Kontu İngiliz komutanı tarafından şövalyelik nişanı verildi, bu haksız taltif her zaman uygun olanı yapan Kraliçe Elizabeth'i öfkelendirdi. Böylece Sir John tekrar West Country'ye sürüldü ve orada tuvaletler hakkında ustaca yazılmış sıkıcı kitabına başladı. Bununla herkesi neşelendireceğini ve kraliçede zeki biri izlenimini uyandıracağını düşündü, fakat öyle olmadı. Ve kimse nesiller boyunca sifonlu kabinle ilgili tasarımını pek umursamadı ya da U dirseğini, paralel seriyi dikkate almadı. İşte bir iki yüzyıl daha böyle geçti, tekrar kovalara ve lazımlıklara,

dikenli otlar arasına çömelmeye geri dönüldü, ta ki bir diğer İngiliz daha iyi bir tasarımla ortaya çıkana kadar. Bunun bir İngiliz olması içinizi rahatlatmıyor mu? Jenkins adında bir saatçiydi bu adam ve ilginçtir ki o dönemde havası sıhhatli sayılan bir banliyöde, Stepney'de yaşıyordu. Uygarlığın doğuşu böyle oldu. Bu sadece başlangıçtı tabii, sıhhi tesisatın bugünkü haline ulaşması için daha önünde birçok sorun ve kat edeceği uzun bir yol vardı. Ve bunların hepsi borular ve kurşun zehirlenmesiyle sınırlı da değildi, ki bu başlı başına ayrı bir konu, daha suyun taşınması, temiz suyun kirli sudan ayrı tutulması, su tabakalarının birbirine karışmasının önlenmesi vb. konular da vardı.

Sıhhi tesisata neden bu ilgi? Bunun nedeni açık sanırım ama yine de söyleyeyim: çünkü Emma'dan bahsetmek istemiyorum ve bahsetmeyeceğim. Sıhhi tesisat kursumu bitirdiğimde dönüp memleketimde hizmet vereceğim, doğrudan yabancı ülkede yaşayan bir kişinin maaşıyla, tıkanmış tuvaletleri halledeceğiz. Gidip başbakanı tekrar ziyaret etmeyi, ona *tamam, hazırım, bitirelim şu işi* demeyi düşünmüştüm, o da ayağa kalkıp beni kucaklayacak ve beraberce onarılmış sömürge dönemi oteline gidip benim yuvaya dönüşümü kutlayacaktık, şemsiyelerimizi, Ekber'in âtıl bir depoda unutulmuş bulduğu ya da Londra'da zevkli bir benzerini yaptırdığı fil ayaklı şemsiyeliğe koyacaktık. Fakat başbakan ne yazık ki gitti sonunda. Bayrağa hakaretten hapse atıldı. Güvenlik görevlilerinden biri onu verandada bayrağı peştamal olarak giyerken görmüş, böylece bütün üçkâğıtçılığı ve atıp tutan gösterilerine rağmen doğru kenefe gönderilmiş.

Ajax. Yılların ağrısı. Yıllar ağrıyı besliyor.[2] Ona yıllar önce söyleyebilirdim – babamın Abbas olduğunu ve ben doğmadan annemi terk ettiğini, muhtemelen İngiltere'ye geldi-

2 İngilizce orijinali: "*Ajax. Age akes. Age breeds aches.*" Ajax kelimesi üzerinden kelime oyunu yapılmış – ç.n.

ğini, Haşim dayının aslında üvey babam olduğunu, bana bakan kişi olduğunu, babamın kız kardeşinin aslında Bi Nuru olduğunu ve onunla olan hayatımı bir sürü yalan üstüne kurduğumu çünkü bunu yapabildiğimi söyleyebilirdim. Bunun bile doğru olup olmadığını bilmiyorum, daha karmaşık nedenlerle mi yaptım bu yaptıklarımı bilmiyorum ve bunu analiz edecek kadar aklım ve enerjim yok. Emma her şeyin nasıl daha açık bir şekilde ifade edileceğini bilirdi. Bu kaçamak bir cevap gibi geldiyse, konuya tekrar dönmek için gereken enerjiyi toplayana kadar öyle kalmak durumunda. Umurumda değil.

Onun öldüğünü, gittiğini, yok olduğunu düşünmeye çalışıyorum ama gördüğüm her şey beni mağlup ediyor. İki insan arasındaki en basit sevgi gösterisi bile sevgisiz hayatım için, neredeyse her şeyi böyle zalimce elimden aldığı için öfkeyle haykırma isteği uyandırıyor. Kendimi sürekli son zamanlarımızı zihnimden geçirirken buluyorum, beni şu an bulunduğum noktaya bu mu getirdi anlamaya çalışıyorum. Bu dönemi nasıl atlatacağım bilmiyorum. Dönüşeceğim öbür insanı bulmak için kendim olarak bildiğim insanı öldürmem gerekecek. Gitti, gitmesini hiç istemezdim. Nasıl yapabildi bunu? Onu o kadar mı hayal kırıklığına uğrattım. Sanırım onu bana karşı tahammülsüzleştiren zekâsıydı. Gücünden emin oldukça, hoşgörüsüz olmaya başladı ve benim de tüm sunabildiğim hımbıl, bitkisel bir hayranlıktı. Şimdi o gittiği için artık İngiltere'de yaşama sebebimi bilmiyorum. Ve bazen babam Abbas'ın da başına gelen bu muydu diye merak ediyorum, onu bulmak için daha fazla gayret sarf etsem mi diye düşünüyorum. O kadar da zor olmamalı bu. Sonra ne diyeceğim ona? *Bunca yıl nasıl geçti baba? Değdi mi?*

Su ölüye hediyedir. Ölünün ruhu hayata susamışlıkla kavrulur ve anıların suyundan içmeyi arzular ama yalnızca unu-

tulmanın suyundan içebilir. Bu Orpheus'un mitidir. Gelgelelim asıl mesele ölü olmak değildir. Burası da sıhhi tesisatın devreye girdiği bir diğer noktadır.

Burada kesmek istiyorum artık ama hâlâ bağlamam gereken bir-iki küçük nokta var. Bu bir masal ya da itiraf değil veya kefaret için yazılmış bir risale, bir karar ya da yüceltme değil, anladığımı düşündüğüm şeyi kelimelere döktüğüm anda anlaşmazlığın üstesinden geldiğimi kabul ettiğim için mutluyum. Kelimeler böyledir. Gebe, sinsi, kaygan, belleğe geleneksel yolculuklarını yaparken yeniden okumalarda eksilmezler.

Babam Abbas'ı düşünüyorum uzun uzun. Onun adını kendi kendime söylemek hoşuma gidiyor. Böyle zalimce hareket etmesine yol açmış olabilecek hissizliği ya da paniği veya aptallığı düşünüyorum. Acaba iki sokak ötemde mi oturuyor? Sokakta ya da süper markette hiç karşılaştık mı? Onu altmışlı yaşlarda, sessizlikleri içinde yapayalnız otururken hayal ediyorum.

Amelia Emma'dan altı hafta sonra gitti. Başka ne bekliyordum ki. Sanırım tahmin edilebilir bir şeydi bu. İlk başta o da benim kadar altüst olmuştu. Her akşam iki kayıp ruh gibi oturup beraber ağlıyorduk. Sabaha kadar oturup müzik dinleyip içiyorduk ve içki etkisini gösterdikçe konuşmalarımız gitgide sertleşiyordu. Sonra o bir şekilde hayatını kontrol altına aldı. Sanırım arkadaşlarının yardımıyla oldu bu. Ve yapacak işleri, buluşacağı kişiler vardı. Sonra o ilk birkaç haftanın ardından beni her akşam şişenin yanında oturup (hâlâ öyle oturuyorum), kaybettiklerim için, haşat olmuş kalbim ve çatırdamış hayatım için ağlarken izledi ve bundan duyduğu bıkkınlığı ve küçümsemeyi gizleyemedi. En sonunda bana ne kadar acınası olduğumu, onu ne kadar tiksindirdiğimi ve Camberwell'de evi olan bir arkadaşına taşınacağını söyledi. Eski Amelia'ydı işte, dünyanın karanlık köşelerine götü-

rülmek isteyen, babası üzerinden oraya ait olduğunu düşünen o heyecanlı evlat değildi, hayatının o romantik ara döneminde değildi artık, onun yerine zorlukları sakince karşılayabilen ve hayat karşısındaki beceriksizliklerimden içtenlikle nefret eden, küçümseyen o katı metropol yaratığıydı. Ara sıra arıyor beni ve bir gün de ziyaretime geleceğini söylüyor. Onu görmek hoş olur.

Son bir şey daha var. Yirmi sene süren bir sessizlik daha istemediğim için Emma gittikten sonra anneme yazdım. Perişan bir şekilde yazdım, karşılığında muzaffer söylevler bekliyordum fakat Ekber'den kederli bir cevap geldi, annem yazdırmıştı mektubu ama onun üzüntüsüne kendi yorumlarını da kattığını (öyle demişti) ve *bütün ailemin* başıma gelen yıkımdan duyduğu üzüntüyü ifade etmişti. O kadar ayıplamadan sonra hiçbirinin böyle söylemesini beklemiyordum, gerçi o Vahhabi asilzadenin bu genel mahiyette iletilen iyi dileklerle kendini ilişkilendirdiğini zannetmiyorum. Onun dünyayı düşünmesi gerekiyor. Mektubunu bitirirken *eve dön*, demiş Ekber. Ama orası evim değildi artık ve bu ayartıcı fikre yeniden erişmenin tek yolu daha fazla yalan söylemekti. Bam güm.

İşte şimdi burada, telefon kucağımda oturuyorum, İra'yı arayıp sinemaya gitmeyi teklif etsem mi diye düşünüyorum. Ama bu kırılgan sessizliği bozarım diye ödüm kopuyor.

Sessizliğe Hayranlık, Nobel Edebiyat Ödüllü Abdulrazak Gurnah'ın etnisite, ırk ve cinsiyet meselelerini çok katmanlı bir anlatıyla ele alan başyapıtı.

Sessizliğe Hayranlık'ın sessiz ve isimsiz anlatıcısı, üniversite öğrenimi için geldiği İngiltere'ye yerleşip aile kurmasına karşın yıllardır aidiyet sorunu yaşamaktadır. Bu sorunu anavatanı Zanzibar'a dönerek çözmeyi deneyen "sessiz anlatıcı", anavatanında karşılaştığı ruhsal ve manevi engeller sonucunda sorunun mekânla veya coğrafyayla sınırlı olmadığını anlar. Abdulrazak Gurnah'ın kuşaktan kuşağa devrolan bir kimlik ve aidiyet sorununu ulusal sınırları ve milliyetleri kateden bir anlatıyla sunduğu *Sessizliğe Hayranlık* insanlığın evrensel ütopyasına yönelik bir umut kıvılcımı.

"Abdulrazak Gurnah'ın bugünkü Afrika romanının önde gelen temsilcilerinden biri olduğunu düşünüyorum."

MURAT BELGE

"Irk, ihanet ve kimlik meselelerini böylesine güçlü ve satirik bir içgörüyle sunan çok az roman var."

CAROLINE GASCOIGN

